

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ ALMAKTA OLAN
SURİYELİ GÖÇMEN ÖĞRENCİLERİN UYUM
SORUNU VE GELECEK BEKLENTİLERİ:
“ADİYAMAN ÖRNEĞİ”

DOKTORA TEZİ

Danışman	Hazırlayan
Prof. Dr. Yaşar KAYAR	Abdullah ÇELENK

Malatya 2025

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ ALMAKTA OLAN SURİYELİ GÖÇMEN
ÖĞRENCİLERİN UYUM SORUNU VE GELECEK BEKLENTİLERİ:
“ADIYAMAN ÖRNEĞİ”

Abdullah ÇELENK

Sosyoloji Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yaşar KAYA

MALATYA

2025

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Yaşar KAYA danışmanlığında hazırladığım “**Üniversite Eğitimi Almakta Olan Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Uyum Sorunu ve Gelecek Beklentileri: Adıyaman Örneği**” adlı doktora tezinin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın İnönü Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit” programıyla tarandığını beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildirir, onurumla tasdik ederim.

Abdullah ÇELENK

BİLDİRİM

Hazırladığım doktora tezinin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, doktora tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım;

*Doktora tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Doktora tezimi sadece İnönü üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Doktora tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum.

Abdullah ÇELENK

17.01.2025

ÖZET

Üniversite Eğitimi Almakta Olan Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Uyum Sorunu ve Gelecek Beklentileri: “Adıyaman Örneği”

Amaç: Tarihi bir olgu olan göç, arkasındaki nedenler değişse de günümüzde dinamik özelliğini koruyup küresel bir olgu olarak hızla büyümekte ve devletlerin ekonomik, demografik, politik ve kültürel yapısını etkilenmektedir. Araştırmamızın amacı Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye’ye sığınan ve Adıyaman’a yerleşen üniversite eğitimi almakta olan Suriyeli göçmenlerin geldikleri ilk günden bu yana yaşadıkları tüm sosyal süreçleri incelemektir.

Materyal ve metot: Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmamızda araştırmak istediğimiz konuya uygun olmasından dolayı fenomenolojik deseni tercih ettik. Çalışmamız teorik ve uygulama olarak iki bölümden oluşmaktadır. Kavramsal arka plan oluşturulduktan sonra saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Suriyeli 14 öğrenci, onların sınıf arkadaşları 15 Türk öğrenci ve 12 akademisyen ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Çalışmamızda göç olgusu, göçün nedenleri, göç ile ilişkili kavramlar, göç sonucu yaşanan değişimler ve göçmenlerin Türkiye serüveni incelenmiştir. Suriyeli öğrenciler, Türk öğrenciler ve akademisyenler ile gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bulguların analizleri yapılmıştır.

Sonuç: Sonuç olarak yabancı bir ülke kültüründe yaşamak, eğitim almak öğrencilerin uyum, eğitim, kültürel ve sosyal sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu sorunlar doğal olarak göçmen gençlerin gelecek beklentilerini de etkilemektedir. Bu gençler kendi ülkelerinde güvenli bir yaşam alanı bulamadıkları için farklı ülkelerde yaşama arayışındadırlar.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kültür, Uyum, Sosyalleşme, Suriyeli Göçmenler

ABSTRACT

Adaptation Problem and Future Expectations of Syrian Migrant Students Who Educate At The University: “Adiyaman Example”

Aim: Migration, which is a historical phenomenon, maintains its dynamic feature today, although the reasons behind it change, and it grows rapidly as a global phenomenon and affects the economic, demographic, political and cultural structures of states. The aim of our research is to examine all the social processes experienced by Syrian immigrants who fled the Syrian civil war and took refuge in Turkey and settled in Adiyaman and are currently receiving university education, since the first day they arrived.

Materyal and Method: In this study, qualitative research method was used. We preferred the phenomenological design because it was suitable for the subject we wanted to investigate in our study. Our study consists of two parts: theoretical and practical. After the conceptual background was created, field work was carried out. Interviews were conducted with 14 Syrian students, their classmates, 15 Turkish students, and 12 academics.

Results: In our study, the phenomenon of migration, the reasons for migration, concepts related to migration, changes experienced as a result of migration and the adventure of immigrants in Türkiye were examined. The findings obtained from interviews with Syrian students, Turkish students and academics were analyzed.

Conclusion: As a result, living and receiving education in a foreign country's culture causes students to experience adaptation, educational, cultural and social problems. These problems naturally affect the future expectations of immigrant youth. Since these young people cannot find a safe living space in their own countries, they seek to live in other countries.

Keywords: Migration, Culture, Integration, Socialization, Syrian Immigrants

ÖNSÖZ

Bu araştırma Suriye’de yaşanan iç savaş neticesinde Türkiye’ye göç eden Suriyeli göçmenlere odaklanarak Adıyaman Üniversitesinde okuyan Suriyeli göçmen öğrencilerin uyum sorunları ve gelecek beklentilerini ele almaktadır.

Doktora tezi büyük bir emek harcanarak hazırlanmakta ve bu sürece en büyük katkıyı tez danışmanı ve jüri üyeleri sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışmamızın şekillenmesinde emeği geçen danışmanım sayın Prof. Dr. Yaşar KAYA’ya çalışma boyunca gösterdiği ilgi, sunduğu rehberlik, sağladığı destek ve yapıcı eleştirileri için çok teşekkür ederim. Ayrıca araştırmanın başarılı bir biçimde tamamlamasında rol oynayan sayın Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ’a ve Doç.Dr. Özlem BAŞARIR’a teşekkür ederim. Araştırma süreci boyunca yürütülen çalışmanın her aşamasını takip eden ve yönlendiren kıymetli hocam Prof. Dr. Bekir KOCADAŞ’a teşekkür ederim.

Adıyaman Üniversitesinin bu çalışmaya yapmış olduğu katkılar için teşekkür ederim. Görüşme yaptığım Suriyeli göçmen öğrencilere, Türk öğrencilere ve akademisyenlere görüşme sorularını sabırla cevapladıkları ve paylaştıkları bilgiler için teşekkür ederim. Son olarak yoğun çalışmalarım sırasında ilgilenmeyi ihmal ettiğim sevgili çocuklarıma ve sağladığı destek için sevgili eşime çok teşekkür ederim.

Abdullah ÇELENK

17.01.2025

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HUGO	: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KYK	: Kredi Yurtlar Kurumu
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
SÖ	: Suriyeli Öğrenci
TÖ	: Türk Öğrenci
ÖÜ	: Öğretim Üyesi
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
USAK	:Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
H	:Hipotez

TABLÖLAR DİZİNİ

<u>Tablo no</u>	<u>Sayfa no</u>
Tablo 3.1.: Suriyeli öğrencilerin demografik verileri.....	93
Tablo 3.2.: Türk öğrencilerin demografik verileri.....	94
Tablo 3.3.: Suriyeli öğrencilerin dersine giren öğretim üyelerinin demografik verileri..	95

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY.....	ii
ONUR SÖZÜ.....	ii
BİLDİRİM.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
TABLolar.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
GİRİŞ.....	1
1.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. Göç Olgusu ve İlgili Kavramlar.....	4
1.2. Göç Türleri.....	9
1.3. Göç Kuramları.....	19
1.3.1. Klasik Dönem Göç Kuramları.....	21
1.3.1.1.. Ravenstein Kuramı.....	21
1.3.1.2İtme-Çekme Kuramı	23
1.3.1.3.Petersen Göç Kuramı.....	23
1.3.1.4.Kesişen Fırsatlar Kuramı	24
1.3.2. Modern Dönem Ekonomik Temelli Göç Kuramları.....	25
1.3.2.1. Neoklasik Ekonomi Kuramı.....	25
1.3.2.2.Yeni Ekonomi Kuramı.....	27

1.3.2.3. İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Kuramı.....	29
1.3.2.4.Marxist Kuram	31
1.3.3. Modern Dönem Sosyo-Kültürel Göç Kuramları.....	32
1.3.3.1. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Göç Kuramı.....	32
1.3.3.2. Göç Sistemleri Kuramı.....	35
1.3.3.3. Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı.....	36
1.3.3.4. Kurumsal Kuram.....	38
1.3.4. Kuramların Değerlendirilmesi.....	39
1.4. Türkiye’de Göç.....	40
1.4.1. Türkiye’ye Gerçekleşen Göçlerle İlgili Yasal Düzenlemeler.....	42
1.5. Suriye Göçü.....	44
1.5. 1.Suriye’nin Konumu, Siyasi ve Toplumsal Yapısı	44
1.5.2. Suriye Göçünün Genel Görünümü.....	47
1.6. Kültür ve uyum.....	51
1.6.1 Kültürel Süreçler.....	58
1.6.2. Göç ve Uyum.....	61
1.6.3 Uyum kuramları	65
1.6.4. Sosyalleşme ve Uyum.....	76
1.7. Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Uyum Sorunu ve Gelecek Beklentileri Konusunda Yapılan Araştırmalar	78
2. MATERYAL VE METOT.....	85
2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	85
2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	86

2.3. Araştırmanın Temel Problemi ve Hipotezleri.....	86
2.4. Araştırmanın Yöntemi.....	87
2.5. Evren ve Örneklem.....	89
2.6. Veri Toplama Teknikleri.....	90
2.7. Verilerin Analizi.....	91
3. BULGULAR.....	92
3.1.Araştırma Bulguları ve Yorum.....	92
3.1.1. Mülakat Yapılan Katılımcıların Demografik Verileri.....	93
3.1.2. Suriyeli Öğrencilerin Demografik Verileri.....	93
3.1.3. Türk Öğrencilerin Demografik Verileri.....	94
3.1.4. Akademisyenlerin Demografik Verileri.....	95
3.2.Uyum Sorunlarına İlişkin Bulgular.....	96
3.2.1.Suriyeli Öğrencilerin Farklı Bir Muamele Görme Durumunun Değerlendirilmesi.....	96
3.2.2.Suriyeli ve Türk Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Olan Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	98
3.2.3.Suriyeli Öğrencilerin ve Akademisyenlerin Birbirlerine Karşı Olan Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	100
3.2.4.Suriyeli Öğrencilerin Türk Öğrencilerle Kolay Arkadaşlık Kurabilme Durumunun Değerlendirilmesi.....	101
3.2.5.Suriyeli Öğrencilerin Üniversite ve Yurt Yemekhanesinde Çıkan Yemekleri Beğenme Durumunun Değerlendirilmesi.....	103
3.2.6.Suriyeli Öğrencilerin Türk öğrencilerle Sorun Yaşama Durumunun Değerlendirilmesi.....	105

3.2.7.Türk Öğrencilerin ve Akademisyenlerin Suriyeli öğrencilerle Sorun Yaşama Durumunun Değerlendirilmesi.....	108
3.2.8.Suriyeli Öğrencilerin Bölge Halkıyla Yaşadığı sorunların Değerlendirilmesi.....	109
3.2.9.Suriyeli Öğrencilerin Yetersizlik Duyduğu Alanların Değerlendirilmesi.....	111
3.2.10.Suriyeli Öğrencilerin Öğrenci Kredisi veya Bursu Alma Durumunun Değerlendirilmesi.....	116
3.2.11.Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Suriyeli Üniversite Öğrencilerine Daha Fazla İmkân Verme Durumunun Değerlendirilmesi.....	116
3.2.12.Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Suriyeli Öğrencilere Sunduğu İmkânların Değerlendirilmesi.....	118
3.2.13.Katılımcıların Farklı Kültürlere Sahip Bireylerle Evliliğe Dair Bakış Açılarının Değerlendirilmesi.....	119
3.2.14.Suriyeli Öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olma İsteklerinin Değerlendirilmesi.....	121
3.2.15.Suriyeli Öğrencilere Türkiye'de Verilen Eğitimin Değerlendirilmesi..	123
3.2.16.Suriyeli Öğrencilere Sınavlarda Verilen Sürenin Yetip Yetmediği Durumunun Değerlendirilmesi.....	124
3.3. Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular.....	126
3.3.1.Üniversite Eğitimi Sonrası Türk Toplumunun Suriyeli Öğrencilere Bakış Açısının Değerlendirilmesi.....	126
3.3.2.Katılımcıların Gelecekte Bir Arada Yaşamaya Dair Bakış Açılarının Değerlendirilmesi.....	128
3.3.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Geleceğinin Değerlendirilmesi.....	130

3.3.4.Suriyeli Öğrencilerin İç Savaş Bitiminde Ülkelerine Dönme Durumunun Değerlendirilmesi.....	131
3.3.5.Suriye İç Savaşı Bittikten Sonra Türkiye-Suriye İlişkilerinin Niteliğinin Değerlendirilmesi.....	133
3.3.6.Suriye İç Savaş Bittikten Sonra Suriye Devleti'ne Batılı Anlamda Demokrasinin Uygulanma İhtimalinin Değerlendirilmesi.....	134
3.3.7.Suriyeli Öğrencilerin İç Savaş Öncesi Ayrımcı Politikalara Maruz Kalma Durumunun Değerlendirilmesi.....	135
3.3.8.Suriyeli Öğrencilerin Gelecekte Eğitim Gördüğü Alanda Çalışma Durumunun Değerlendirilmesi.....	136
3.3.9.Üniversite Eğitimi Sonrası Ailesinden Ayrı Yaşama Durumunun Değerlendirilmesi.....	137
3.3.10.Başka Ülke Vatandaşı Olma İsteği Durumunun Değerlendirilmesi.....	137
4.TARTIŞMA.....	140
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	157
KAYNAKLAR.....	162
EKLER.....	179
EK.1. ÖZGEÇMİŞ.....	179
EK.2 MÜLAKAT FORMLARI.....	180
EK.2.1. Suriyeli Öğrencilere Yönelik Mülakat Soruları.....	180
EK.2.2 Türk Öğrencilere Yönelik Mülakat Soruları.....	183
EK 2.3. Akademisyenlere Yönelik Mülakat Soruları	185
EK. 3 Adıyaman Üniversitesi Rektörlüğünden Alınan İzin.....	187

GİRİŞ

Bu araştırma Suriye’de yaşanan iç savaş neticesinde Türkiye’ye göç eden Suriyeli göçmenlere odaklanarak Adıyaman Üniversitesinde okuyan Suriyeli göçmen öğrencilerin uyum sorunları ve gelecek beklentilerini ele almaktadır.

İnsanların yaşadığı yerlerden farklı coğrafi alanlara doğru gerçekleştirdiği hareketlilik göç olarak tanımlanmaktadır. Göç sonuçları ile sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal yönden toplumların yapılarında önemli değişmelere yol açmaktadır. Günümüzde gelişen iletişim ve ulaşım araçları vasıtasıyla göç sayısında artış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu konu uluslararası gündemde etkin olarak yer almaktadır. Bu bağlamda Castles ve Miller gibi çok sayıda sosyal bilimci yaşadığımız yüzyılı “göçler çağı” diye nitelendirmiştir (Castles & Miller, 2008).

İnsanlık tarihinde gerçekleşen ilk uluslararası göç olayının ‘Kavimler Göçü’ olduğu var sayılmaktadır. Bu büyük insan hareketliliği neticesinde Avrupa’da çok sayıda yeni devletler ve imparatorluklar ortaya çıkmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Avrupa kıtasından birçok insan okyanusu aşarak Amerika’ya doğru yeni bir yaşam kurmak umuduyla göç etmiştir. 15. ve 17. yüzyıl arasındaki zaman sürecinde Avrupalı ülkeler 15 milyon insanı köle statüsünde kendi ülkelerine doğru zorla göç ettirmiştir (Deniz, 2014: 175-204). Bunun dışında artan sanayileşme, ülkeler arasındaki savaşlar, ülkelerin bünyesinde meydana gelen çatışmalar, toplumsal ve iktisadi yetersizlik, kültürel çatışma gibi faktörlerde toplu veya bireysel göç olaylarının olmasına neden olmuşlardır (Taşçı, 2009: 177-204).

Belli bir kültür ortamında yetişen bireyler başka bir topluma göç ederken sadece kendilerini değil aynı zamanda kendi kültürlerini de beraberlerinde götürmektedirler. Dolayısıyla yeni yerleştikleri ülkede hem kendi kültürel değerlerini yaşatmak hem de o ülkenin kültürüne uyum sağlamaları gerekmektedir. Göçmenlerin göç ettiği toplumdaki sosyalleşme sürecinin sancılı bir şekilde devam etmesi muhtemeldir. Çünkü bireyin belli bir yaşa gelinceye kadar edindiği alışkanlıkları ve toplumsal değerleri bırakması ve yeni toplumun değerlerini benimsemesi çok kolay olmamaktadır. Bu süreçte kültürel çatışmalar göçmenler ile yerleşik halk arasında yaşanabilmektedir. Bu çatışmalar doğal olarak uyum sorunlarına yol açmaktadır. Uyum sorunları da gelecek beklentilerini etkilemektedir. Farklı kültürlerin bir araya gelmesi kaçınılmaz olarak kültür çatışmalarına yol açmaktadır. Farklı kültürden gelen göçmenlerin beklentileri ile

yerleşik Türk kültürünün yapısının ve kodlarının çatışması sorunların yaşanmasına neden olmaktadır.

Hem uluslararası hem de ulusal göçler adaptasyon sorunlarına neden olabilmekte ve tekrar bir uyum düzeninin tesis edilmesini gerektirmektedir. Bu uyum sürecinin tekrar sağlanması uzun bir zaman sürecinde gerçekleşebilmektedir. Göçler sonucunda ortaya çıkan problemler sadece göçmenleri değil, göç edilen ülkedeki halkı da etkilemektedir. Uyum sürecini etkileyen çok sayıda faktör (göç nedeni, göçmenin cinsiyeti, medeni durumu, istekliliği, eğitim seviyesi ve göç edilen ülkenin politik yaklaşımları, ekonomik durumu, istihdam politikası) bulunmaktadır (Karasu, 2017: 633).

2011 yılından itibaren vuku bulan Suriye iç savaşı neticesinde sayıları milyonları aşan Suriyelinin ülkesinden göç etmesine yol açmıştır. Bu göçmenler öncelikle komşu ve yakın ülkelere (Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır) sığınmıştır. Bu göç akımından sürdürdüğü politikalar nedeni ile en çok etkilenen ülke Türkiye'dir.

Türkiye bu süreçte Suriyeli savaş mağdurlarını zorunlu ihtiyaçlarını gidermek için öncelikle geçici barınma merkezlerini kurmuştur. Göçmen sayısının artması ile beraber Türkiye'nin kentlerinde kurulan geçici barınma merkezlerinin sayısı arttırılmıştır. Başlangıçta Suriye sınırına yakın kentlerin kamplarında barınan sığınmacılar zamanla farklı kentlere yerleşmeye başladılar. Savaşın başından itibaren geçen sürede bu göçmenlerin Türkiye'nin neredeyse bütün kentlerinde yerleşmiş oldukları görülmektedir.

Suriye iç savaşının beklentilerin tersine uzaması Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısının artmasına yol açmıştır. İlk etapta savaşın kısa süreceği, bu göçmenlerin geri döneceği düşünülmüştü ve bunların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik faaliyetler ülkemizde gerçekleştirilmiştir. Fakat bu sığınmacıların ülkemizde ikamet eden kalıcı mülteciler haline geldiği görülmektedir. Bu nedenle kısa süreli politikalar yerine bu göçmenlerin Türk kültürüne ve toplumuna uyum sağlamalarına yönelik uzun süreli politikalar geliştirme ihtiyacı doğmuştur.

Adıyaman'da 25 bini aşkın Suriyeli göçmen kentin farklı alanlarında yerleşik bir durumda yaşamını sürdürmektedir. Adıyaman kent merkezinde yerleşen göçmenlerin belirli alanlarda kümeleştikleri görülmektedir. Bu bağlamda Adıyaman'daki yerleşik

Türk vatandaşları ile göçmenler arasındaki iletişimin seviyesi önem arz etmektedir. Adıyaman’da yaptığımız bu çalışma, Adıyaman’da üniversite eğitimi gören Suriyeli gençlerin geleceklerine dönük hedefleri belirlemede ve yerleşik toplum ile uyum sağlamalarında etkili olması amacı taşımaktadır. Aynı zamanda çalışmamız farklı kültürlerle sahip olan bu iki toplumun bireylerinin bir arada nitelikli bir yaşam sürdürmeleri ve bu gençler ile Türk akranları arasındaki çatışmalara ışık tutabilmek amacı taşıyan saha çalışması özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada Adıyaman’daki Suriyeli üniversite eğitimi almakta olan göçmen gençlerin uyum sorunu ve gelecek beklentilerine ait sosyolojik sonuçlar analiz edilmiştir.

Çalışmamızın sonunda elde ettiğimiz veriler nitel araştırma teknikleri ile değerlendirilerek yorumlanmıştır. Yükseköğrenim görmekte olan Suriyeli göçmen gençlerin ve Adıyaman’da üniversite eğitimi alan Türk akranları ile aralarındaki uyum sorunları ve gelecek beklentilerine ait bulgular değerlendirilmiştir. Çalışmamızın sonunda hedeflerimize uygun tavsiyeler ve analizler belirlenmiştir.

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Her göç olayının kendine has özellikler sergilediği inkâr edilemez bir gerçektir. Göç olgusunu açıklamak için öncelikli olarak geçmişten günümüze göçün evrimsel yapısını analiz etmek gerekir. Bu bölümde göç olgusunun tarihi geçmişindeki arka plan, uluslararası göç olaylarını arttıran etkenler, göç kapsamında yer alan kavramlar ve tanımlar incelenecektir. Bu arada göç kavramı, bu kavramla ilgili diğer kavramların tanımları açısından bir argümantasyonunu yapmak ve akademik çalışma sürecinde oluşan kavram kargaşasının giderilmesine katkıda bulunma amacı taşımaktadır. Bununla beraber göç türleri, uluslararası göçü açıklayan temel kuramlar analiz edilmiştir.

1.1. Göç Olgusu ve İlgili Kavramlar

Göç, insanoğlunun yeryüzünde yaşamaya başladığı ilk çağdan itibaren varlığını devam ettiren bir yer değiştirme olgusudur. Göç etmek, insanlarda ve hayvanlarda farklı yaşam şartlarında sıkça görülebilen bir durumdur. Dolayısıyla hem insan hem de insan dışındaki canlıların büyük bir bölümü yaşamlarını devam ettirebilmek için yaşadıkları yerlerden başka yerlere göç ederler. Bu bağlamda doğal yaşamdan çeşitli örnekler veren Güvenç, insan dışındaki canlıların da göç eylemiyle iç içe olduğunu belirtmektedir (Güvenç, 1997: 21). Örneğin; somon balıklarının göç döngüleri denizlerden başlayarak yumurtadan çıktıkları ırmaklara dönerek orada yumurtalarını bırakıp ve ölmeleri ile sonuçlanır. Eski çağ dönemlerinden günümüze kadar insanların göç etmelerindeki temel etken daha cazip yerleşim alanlarına doğru hareketliliğidir. İnsanlar daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak amacıyla gönüllü ya da zorunlu olarak göç ederler. Daha iyi koşullarda çalışmak, eğitim görmek, daha güvenli ve konforlu bir hayat sürmek, sağlık imkânlarından faydalanmak gibi çekici nedenlerden dolayı kendi istekleri ile göç eyleminde bulunurlar. Bazen de savaşlar, sürgünler ve değişen yaşam koşulları gibi itici faktörlerden dolayı yaşadıkları yerlerden başka yerlere zorunlu olarak göç ederler.

King, göçün farklı disiplinler üzerinde etkisi olan bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Göçlerin farklı disiplinler tarafından ele alındığı bilinmektedir. Göç olgusunun çok yönlü doğası gereği (sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi gibi)

antropologlar, toplum bilimciler, siyaset bilimciler gibi farklı bilimler tarafından incelenme konusu olduğu anlaşılmaktadır (King, 2002: 90).

Jansen, göç 'ün aslında coğrafi bir olgu olduğunu fakat çok sayıda farklı bilim alanlarını ilgilendirdiğini ifade etmiştir (Jansen, 1969). Göçün demografik etkisi nedeni ile göç eyleminin başladığı ve sonlandığı ülkelerin nüfusunun niceliği üzerinde etkilidir. Ayrıca göçmenlere sınırlama ve denetleme getirmek isteyen devletlerde bu durum siyasi bir sorun olarak görülmektedir. Göç nedenleri ve göçmenlerin yeni topluma ve kültüre uyum problemleri sosyoloji ve psikoloji bilimlerini de ilgilendirir (Tümerterkin & Özgüç, 2009: 291).

Göç kavramının ekonomik, toplumsal, siyasi, psikolojik, tarihi, coğrafi gibi birçok boyutu vardır. Bu durum göç olgusuna dair farklı perspektiflerin oluşmasına yol açmaktadır. Örneğin tarihi merkeze alan bir disiplin, tarih eksenli tanım ve açıklamalar yapmaya çalışmaktadır. Siyasi çerçevede ele alan siyaset bilimi göçün yerleşim alanlarının yönetimi, siyasal yapılanma ve siyasal değişimler gibi konularına odaklanmaktadır. Sosyolojik açıdan bakıldığında ise, göçün toplumsal nedenleri, toplumsal yapıdaki değişimleri ve toplumsal ilişkilerdeki değişimler üzerindeki etkileri devreye girmektedir. Göç konusunda geçmişten günümüze kadar çok sayıda araştırma yapılmıştır. Konuyla ilgili literatüre bakıldığında bu alanda yapılmış çalışmaların çokluğuna rağmen göç konusunda yapılan tanımların azlığı dikkat çekmektedir. Bunun temel nedeni de araştırma yapanların göç kavramını yeterince açık görmeleridir. Bu sebeple araştırmacılar tanım yapmak veya tanımları genişletmek yerine göç olgusunu ortaya çıkaran faktörler üzerinde yoğunlaşmıştır. Göç kavramı herkes üzerinde benzer çağrışımlar oluşturmaktadır. Bu nedenle göç, mekân değiştirme, çevre değiştirme, yaşanılan yerden başka bir yere hareketlilik gibi anlamları doğal olarak çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla kaynaklarda göçle ilgili yaygın olan bazı tanımlar şu şekilde ifade edilmektedir.

Göç kavramı, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, hicret, muhaceret” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Kızılçelik ve Erjem'e göre “Birey ve grupların ekonomik, sosyal, kültürel vb. nedenlerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmelerine göç denir” (Kızılçelik & Erjem, 1994: 185).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan sözlüğe göre göç tanımı;

“Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dahildir” (IOM, 2009).

Adıgüzel’e göre “göç, insanların sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlanabilir” (Adıgüzel, 2019).

Çağlayan’a göre “göç, insanoğlunun yeryüzünde yaşamaya başladığı ilk çağdan itibaren var olan ve gelecek zaman dilimlerinde de var olmaya devam edecek olan bir yer değiştirme olgusudur” (Çağlayan, 2006).

Bayhan’a göre göç, “fiziki yer değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi özellikleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir” (Bayhan, 1997)

Bu konuda daha kapsayıcı bir göç tanımını yapan Yalçın’a göre

“Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir” (Yalçın, 2004).

Göç yalnızca demografik bir süreç değildir. Göçler neticesinde göç veren ve göç alan yerleşim yerlerinde toplumsal değişimler olabilmektedir. Aynı zamanda göç toplumun bünyesindeki farklı etnik, toplumsal, kültürel ve dini unsurların bir araya gelmesiyle, çatışma ve uyum sorunlarının ortaya çıkmasına yol açan sosyolojik bir olgudur. İnsanların yaşadıkları yerler ile göç olayına sebep olan toplumsal nedenlerin beraber ele alınması gerekir. Çünkü göç aynı anda birçok durumun değişimi ve dönüşümü demektir. Göçü sadece demografik yer değişikliği ile açıklamaya çalışmak yeterli olmayacaktır. Göçle insanlar yaşadıkları coğrafi bölge, toplum ve kültür ortamını terk ederek, farklı bir coğrafi bölge, toplum ve kültür ortamına girerek hem kendilerinde değişimler olmakta hem de yeni yerleştikleri toplum yapısında değişimlere neden olmaktadır (Durugönül, 1997: 95).

Göçlerin etkilerinin en fazla görüldüğü yerler kentlerdir. Yapılan araştırmalar göç ve kentleşme sürecinin en fazla ekonomi, sağlık ve eğitim gibi kurumlar üzerinde baskı oluşturduğunu göstermektedir. Göç etme oranının artması sonucunda kentlerde bu baskı artar ve önemli toplumsal problemlerin doğmasına sebep olur. Göç alan şehirlerde hızlı nüfus artışı ile beraber başta işsizlik sorunu olmak üzere, çarpık kentleşme, ulaşım sorunları, barınma sorunları, suç ve şiddet oranlarının artması ve eğitim problemleri gibi birçok sorunun yaşanmasına neden olmaktadır. Göçmenlerin göç ettikleri yeni yerleşim

alanlarına uyumu da çok önemli sorunlar doğurmaktadır. Sosyo-ekonomik gelir düzeyi düşük olan ve kent kültürüne yabancı olan bireylerin uyum süreci hem uzun sürebilmekte hem de ciddi problemler doğurabilmektedir (Erjem, 2009: 10).

İnsanlık tarihindeki en önemli aşamalardan birisi de kuşkusuz sanayi devrimidir. Sanayi devrimi öncesindeki süreçte Avrupa’da çok sayıda sosyal olaylar meydana gelmiştir. Bu toplumsal ve siyasal olayların kent görünümünü doğrudan etkileyen büyük yansımaları olmuştur. Endüstri Devrimiyle meydana gelen değişimler kentlerde, yapısal, ekonomik ve sosyal değişimler ortaya çıkarmıştır. Örneğin, buhar makinesinin icat edilmesi demir yolunun kullanılmasına ve fabrikalaşmanın artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla bu durum kent yapısı üzerinde önemli değişimlere neden olmuştur. Bu dönemde şehirlerin iktisadi olarak gelişmesiyle beraber insan emeğine olan ihtiyacın artması nedeniyle kırsal alanlardaki nüfus hareketlenerek kentlere doğru akmaya başlamıştır. Dolayısıyla yaşanan süreçte kent yerleşim alanları yoğun olarak göçe maruz kalmıştır (Özer, 2004: 7). Sanayi devrimi sonrası toplumlarda tarımsal faaliyetler önemini kaybetmiştir. Buna paralel olarak kırsal alanlardaki mevcut toplumsal normların yapısında da değişimlere neden olmuştur. Kırsal alanlardaki tarımla uğraşan köylüler ile küçük işletme sahipleri, hayvancılıkla uğraşan köylüler kent alanlarına göç etmişlerdir. Avrupa ülkelerinin sömürgecilik faaliyetleri ve bunun gereği olan hızlı üretim ihtiyacı, insan işgücüne olan talebi arttırmış ve bunun sonucunda; erkeklerin, kadınların ve hatta 12-15 yaşlarındaki çocukların da üretimde çalışmalarına neden olmuştur. Buhar gücünün de etkisiyle fabrikalarda üretimin vardiyalı bir şekilde ve 24 saat yapıldığı bu dönemlerde kırsal alanlardaki nüfus şehirlere akın etmiştir. Bu yoğun göç dalgasının etkisiyle kentlerin nüfusu hızlı bir şekilde artarken, bununla ters orantılı bir şekilde kırsal alanlardaki nüfus azalmıştır. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru küreselleşmenin etkisi ile göçlerin yapısında ve sayısında değişimler meydana gelmiştir.

Göç olgusu alanında yapılan çalışmalarda, göç konusuyla ilgili temel kavramlar benzerliklerinden dolayı karıştırılmakta ve bu kavramlar birbirlerinin yerine kullanılabilir. Bazen bu kavramlara yüklenen anlam araştırmayı yapan farklı bilim dallarına göre de değişiklikler gösterebilmektedir. Ayrıca bu kavramlar coğrafi bölgeler arasındaki uygulama ve anlayış farklılıklarına da yol açmaktadır (Sandal vd., 2016: 465). Bu karışıklıkların oluşmasının iki farklı nedenden kaynaklandığı

varsayılabilir. Birincisi bu konuda araştırma yapanların kavramlardaki farklılıkları göz ardı ederek kullanmasıdır. İkincisi ise Şenses'in ifadesiyle göçmen statülerinin rahatlıkla birbirlerine dönüşebilmeleridir. Örneğin yasa dışı yollarla bir devlete giriş yapan bir birey düzensiz göçmen statüsünde iken, göç ile ilgili yasal düzenlemeler sonucu yasal göçmen konumuna geçebilir (Şenses, 2015: 26).

Göçmen; ekonomik ve sosyal konumunu daha iyi bir duruma getirmek maksadıyla herhangi bir baskıya maruz kalmadan gönüllü olarak kendi yaşam alanından başka bir yerleşim merkezine göç eden bireydir (IOM, 2009). Göçmenler farklı nedenlerle göç etmektedirler. Bunlar arasında en sık karşılaşılan faktörler; ekonomik, dini, siyasi, toplumsal ve kültürel olabilir. Bu göçmen grupları içerisinde vasıflı, geçici, kaçak, mülteci, öğrenci, emekli göçmenler gibi özelliklere sahip bireyler bulunabilmektedir.

Mülteci; siyasi görüşü, milliyeti ve dini inançları gibi farklılıkları nedeniyle ait olduğu ülkenin dışında yaşamını sürdürmek zorunda kalan ve sığındığı ülkenin korumasından istifade etmek isteyen bireydir (IOM, 2009).

1994 tarihli “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den ikamet İzni Talep Edenlere Dair” başlıklı yönetmeliğe göre mülteci şu şekilde tanımlanmıştır(Resmi Gazete, 1994) :

“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancısıdır”.

1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi” çerçevesinde sığınmacı (UNHCR, 1992):

Kendi ülkesinde kendisine ait farklılıkları nedeniyle (ırk, din, siyasi görüş gibi) maruz kalabileceği baskılar sebebiyle farklı bir ülkede yaşamak zorunda kalan ve korkuları nedeniyle kendi ülkesine geri dönemeyen kişileri ifade eden bir kavramdır (www.unhcr.org 23.08.2020).

Çiçekli’ye göre mülteci kanunen tanınmış bir konuma sahip iken sığınmacı ise statüsü incelenen ve geçici korunma verilen kişilere denir (Çiçekli, 2013: 129).

Yapılan açıklamalar doğrultusunda anlaşılabacağı gibi mülteci ile sığınmacı arasında çok az farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkemize gelen Suriyeliler, ilk etapta misafir statüsünde görülür iken 2012 yılından itibaren ise sığınmacı olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden Türkiye sınırları içerisinde bulunan Suriyeliler mülteci statüsünde değil, geçici koruma statüsünde bulunan göçmenler olarak görülmektedir (Atasoy & Demir, 2015: 457).

IOM’a göre “geçici koruma; kendi ülkesine dönemeyen birey ya da gruplara sığınma sistemini bozmayacak şekilde acil olarak korunma sağlamak amacıyla yapılan istisnai bir uygulamadır” (IOM, 2009)

Sonuç olarak ülkemizde göçmenlerin sığınmacı statüsünde olması hususunda zaman ve coğrafi kısıtlamalar yapılmamaktadır. Ancak mülteci olmak statüsü sadece Avrupa kökenlilere verildiğinden, diğer coğrafi bölgelerden gelenlerin alabileceği en iyi statü sığınmacı statüsüdür. Dolayısıyla Türkiye’de Suriyeli göçmenlerin hukuki anlamda alabileceği en yüksek konum sığınmacı statüsü olarak görülmektedir.

1.2. Göç Türleri

Göç konusunu incelemede karşılaşılan en önemli problemlerden birisi de göç türlerini ayırt etmekte karşılaşılan güçlüklerdir. Çünkü toplumsal ilişkilerin çok karmaşık olduğu günümüz koşullarında göç türlerini sınıflandırmak ve farklılıklarını ortaya koymak oldukça güçtür. Örneğin, Suriye’den göç eden bir aile siyasi savaş mağduru konumundan dolayı zorunlu bir göç kategorisinde iken, göçmenlerin kendi ülkelerinde yeterli bir gelir düzeyine sahip olmamaları nedeniyle gönüllü bir göç şekline de dönüşebilir. Bu nedenle göç türlerini birbirinden tamamen ayırmak çok zordur (Şirin, 2011: 14). Literatüre göre göç çeşitleri arasında farklılıklar bulunmakla birlikte belirli ilkelere göre sınıflandırılabilirler. Bu bağlamda yapılmış olan sınıflandırmalardan öne çıkanlardan bazıları şöyledir;

Genel olarak insanoğlunun yaptığı göçler gönüllü ve zorunlu olmak üzere iki kategoride değerlendirilir. İnsanların yaptıkları gönüllü göçlere neden olan çok sayıda etken bulunmaktadır. Zorunlu göçler ve gönüllü göçler insanlar üzerinde farklı etkiler göstermektedir. Gönüllü göçler bireyin kendi iradesi ile gerçekleşir. Bu göçler genellikle genç nüfus yaş kategorisinde olmaktadır. Bu tür göçlerde cinsiyet faktörü de önemli olabilmektedir. Örneğin: kadınlar genellikle ticaret merkezi konumundaki kentlere, erkekler ise sanayileşmiş bölgelerdeki kentleri tercih ederler. Zorunlu göçler

ise farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Bireylerin yaşadığı bölgelerden sürülmesi, kamplara konulması ve köle konumundaki bireylerin farklı yerlere götürülmesi zorunlu göç türlerine örnek olarak verilebilir (Fichter, 2011: 181).

Göçlerin sınıflandırılmasında sosyal bilimcilerin yaygın olarak kullandıkları yaklaşımlardan biri Everett Lee tarafından ileri sürülen itme çekme teorisidir. Bu yaklaşıma göre itici faktörler toprak verimliliğinin düşük olması, ucuz işgücü, işsizlik, eğitim-sağlık olanaklarının sınırlılığı ve güvenlik problemleri olarak sıralanabilir. Çekici faktörler ise hedef ülkelerdeki barınma, güvenlik, iş, sağlık ve eğitim imkânları olarak gösterilebilir (Bijak, 2006: 4-15). Tümertekin göç olayında, kentleri “çekme”, köyleri ise “itme” faktörleri olarak nitelendirilmektedir (Tümertekin, 1973: 3). Bu itici faktörler bireyleri kırsal alanlardan kentlere doğru sürükleyen unsurlardır. En etkili itici faktörler nüfus artışı ve tarımda makineleşme olarak görülmektedir (Keleş, 1984: 34). Sencer itici faktörlerin nüfus hareketliliğini arttırması sonucunda kentleşmenin hızlandığını ileri sürmüştür. Buna ek olarak çekici faktörler aracılığıyla kentlerin sunduğu imkânlar kırsal nüfusu cezbederek göç etmelerine neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde çekici unsurlar belirleyici olurken, gelişmemiş ülkelerde ise daha çok itici faktörler kentleşmede belirleyici rol oynamaktadır (Çelik, 2006: 20-27; Sencer, 1979: 62). Göç; toplumsal, iktisadi ve doğada meydana gelen deprem, sel baskını gibi nedenlerden dolayı gerçekleşebilmektedir. Göçleri kategorize ederken göçün amacı, gerçekleşme şekli, göçün sebepleri, göç edenlerin ve göç edilen alanların nitelikleri göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Adıgüzel, 2019: 21). Bu konuda Doğanay göçleri; “mevsimlik göç, gönüllü göç, zorunlu göç, mübadele göçü, sığınma göçü ve iç-dış göç” şeklinde sınıflandırmaktadır (Doğanay, 1991).

Deniz (2009: 12) göç sınıflandırılmasını şu şekilde yapmaktadır:

1. Mesafe Kriteri: Göç edilen yerin mesafesi baz alınarak yapılan göçleri tanımlamak için kullanılır.
2. İrade Kriteri: Bireyin göç etme kararının kendi isteği veya zorlayıcı faktörlere bağlı olarak alınıp alınmadığı hususunda sınıflandırma yapar.
3. Siyasi Sınırlar Kriteri: Bu sınıflandırmada yapılan göçün niteliğini milli sınırların aşıp aşılmaması hususu belirleyicidir.

4. Zaman Kriteri: Bu sınıflandırmada ise göçün kalıcı ya da süreli olması hususu belirleyicidir.

Giddens ve Sutton 1945'ten beri gerçekleşen göç hareketlerini "klasik, sömürgeci, misafir ve düzensiz, yasadışı göç" modeli olarak dört başlık altında sınıflandırır. Klasik göç modeli, hepsi "göçmen ülkeleri" olarak anılan Kanada, Amerika Birleşik Devletleri (ABD ve Avustralya için geçerlidir. Bu ülkelerde yıllık göçmen alım kotalarında sınırlandırmalar yapılmakla beraber yurttaşlık tanımı yeniden düzenlenmiştir (Giddens & Sutton, 2014: 110).

Fransa ve İngiltere tarafından benimsenen koloni ya da sömürge modeli ise kendi sömürgeleri kaynaklı göçmenleri farklı ülkelerden gelen göçmenlere oranla daha çok kabul ederler. II. dünya savaşını takiben Hindistan ve Jamaika kökenli olup İngiltere'ye göç eden çok sayıdaki İngiltere imparatorluğu göçmenleri bu modeli örneklemektedir.

Emek piyasasının kısa vadeli taleplerini karşılamak amacıyla göçmenlerin yalnızca geçici olarak kabul edildiği misafir işçiler modeli, Almanya, İsviçre ve Belçika için geçerlidir. Koloni modelindeki göçmenlerin aksine ikametleri bazen çok uzun sürse bile, yurttaşlık hakları verilmez. Bu ülkeler ihtiyaç duyduğu emek oranında göçmen işçiler alır ve ihtiyaç devam ettiği sürece göçmenlerin kendi ülkelerinde kalmalarına izin verir. Bu işçilere hiçbir zaman vatandaşlık gibi onların kalıcı olacağı statüler verilmez.

Göçün yasa dışı modeli ise temelde gelişmiş ülkelerdeki göç yasalarının katılaşmasından dolayı artmaktadır. Bir ülkeye bu yolla giren bireyler, Güney Amerika eyaletlerinde çok sayıdaki Meksikalı "yasa-dışı yabancılar" ya da uluslararası insan kaçakçılığının kurbanları gibi, genellikle toplumun temel kurallarının dışına çıkarak illegal biçimde yaşayabilirler (Giddens & Sutton, 2014: 111). Düzensiz göç, göçmenler için cazibe merkezi olan ülkelere doğru olmaktadır.

Petersen göçün "ilkel göç, zorlama göç, serbest göç ve kitlesel göç" olmak üzere dört tür olduğunu savunmaktadır (Petersen, 1958).

İlkel Göç kavramı ile Petersen insanların ilk yaşam evrelerini kastetmektedir. İnsanların tabiat olayları karşısındaki acizyetleri nedeniyle yaptıkları göçleri bu tür göçlere dâhil etmiştir. Petersen, bu tür göçlerin doğal afetlerin olumsuz etkisi nedeniyle

oluşturduğunu öne sürmektedir. Buna göre, göç etme ihtiyacı duyan bir topluluk öncelikle kendi yaşadığı çevreye benzeyen bir yer arama eğiliminde olacaktır. Örneğin, göç etmek mecburiyetinde kalan bir tarım toplumu, kendileri için elverişli bir alan buluncaya kadar göç sürecini devam ettirir.

Zorlama Göç: İlkel göçlerin olmasına yol açan temel etken doğa kaynaklı iken, zorlama göçlerde belirleyici olan etken toplumsal kaynaklıdır. Zorlama göç türü kendi içinde ikiye ayrılır. İlkinde, toplumsal hareketlilik eyleminde bulunacak olan topluluğun göç konusundaki kararı kendi kontrolü altında iken, ikinci grupta göç etme konusundaki karar tamamen topluluğun elinden alınmıştır. Örneğin, Nazi Almanya'sı ilk aşamada Yahudileri göçe özendirecek politikalar izlemiş, ikinci aşamada ise onları tren vagonlarına bindirerek kamplara götürmüşlerdir. Birinci aşamadaki göçmenlerin yaşam koşulları çok değişmezken, ikinci aşamadaki göçmenlerin yaşam koşulları dramatik bir şekilde değişmiştir. Toplama kamplarındaki insanların büyük bir kısmı hayatını kaybetmiştir. Geri kalanları ise özgürlüğünden yoksun olarak çalıştırılmıştır.

Serbest Göç: İlkel ve zorlama ile olan göçlerde bireysel durumlar etkili neden değilken, serbest göçte göçmenler göç etme kararını kendileri vermektedir. Bu göç türüne 19. Yüzyılda Avrupa ülkelerinde meydana gelen dış göç hareketleri örnek verilebilir. Serbest göçler daha çok bireysel tercihlerin belirleyici olduğu göçlerdir. Başka bir deyişle, serbest göçü belirleyen temel etken, insanların göç kararını kendi iradeleri ile almalarıdır. Bireyin kişisel tercihlerine bağlı olarak, bazı bireylerin maceraperest yönlerinin ön plana çıkmasıyla, değişik yerler görme isteği ve farklı kültürlerde yaşama isteği etkili olabilmektedir. Bireylerin yaşadıkları yerlerden kaynaklanan tatminsizlik veya yılgınlık hissi de göç etme nedenleri arasında yer alabilmektedir. Bu göç türü yaşlılardan daha çok genç nüfus tarafından tercih edilmektedir. Genç nüfus içerisinde de bekâr olanların göç etme eğilimi daha yüksektir. Bireyin evli olması durumu göç etme kararını olumsuz etkilemektedir.

Kitlesel Göçler: Bu göç çeşidi ise serbest göçler sonucunda meydana gelir. Kitlesel göç; bireylerin kendi ülkelerinden başka ülkelere göç eylemini gerçekleştirdikten sonra kendi ülkelerindeki tanıdık ve yakınları ile iletişim kurmaları sonucunda hedef ülkeye giden göçmen sayısının artması olarak nitelendirilmektedir. Hedef ülkenin cazip koşulları bu tür göçün gerçekleşmesinde etkili olmaktadır.

Türkiye’den Batı Avrupa ülkelerine ve hatta kırsal alanlardan kentlere yönelik göç dalgaları, göçlerin kısa bir sürede kitlesel görünüm kazanmalarına neden olmuştur.

Göçleri belli bir gruplamaya tabi tutarak incelendiğinde çok sayıda etkenin etkili olduğu görülmektedir. Bu etkenlerin çok olması da göç olaylarını belli bir ölçüt etrafında gruplamayı imkânsız hale getirmektedir. Thomas Faist, göçlerin sınıflandırılmasını yaparken belirli koşullara bağlı olarak yapmıştır. Bunlar; sebep (gönüllü-zorunlu), yasal durum (yasal-yasa dışı), zaman (geçici-kalıcı), boyut (bireysel-grup-kitlesel) alan (yerel-uluslararası), olarak ele almıştır (Adıgüzel, 2019: 22). Faist’in göç türleri baz alınarak detaylı göç türleri değerlendirmesinin sınıflandırılması aşağıdaki şekilde yapılabilir (Faist, 2003).

Bunlardan birincisi, göç türlerinin belirlenmesinde en sık kullanılan faktörler arasında göçlerin bireyin isteğine bağlı (gönüllü) ve isteği dışında (zorunlu) olması durumudur. Bireyin isteğine bağlı göçler geçmişten günümüze kadar süregelen göçlerin büyük kısmını kapsamaktadır. Avrupalıların, kendi devletleri tarafından sömürgeleştirilen ülkelere yerleşmeleri büyük ölçüde isteğe bağlı olarak gerçekleşmiştir. Kırsal alanlardan kentlere, az gelişmiş ülkelere sanayileşmiş ülkelere yönelik göçlerin neredeyse tamamında isteğe bağlı olma faktörü etkin rol oynamaktadır.

Afrika kıtasından Amerika kıtasına bireylerin köle statünde taşınması zorunlu göçlere örnek olarak verilebilir. Göç eylemlerinin her biri farklı özellikler barındırmaktadır. İngiltere’nin bünyesindeki insanları Avustralya kıtasına gönderme kararı başlangıçta isteğe bağlı göç görünümünde iken daha sonra mahkûmları dahil etmesi nedeniyle zorunlu göçe dönüşmüştür. Bunun yanı sıra Uganda devletinin kendi içindeki Asya kökenlilerin neredeyse tamamını 1970’lerde sınır dışı etme kararı sonrasında gerçekleşen göç de zorunlu göçe örnek olarak verilebilir (Tümertekin & Özgüç, 2009: 289-290). Göçlerin gönüllü ve zorunlu olma durumu göç etmeye karar verme ile yakından bağlantılıdır. Eğer göç kararı bireyin kendi iradesi ile alınmışsa gönüllü göç olarak tanımlanabilir. Bunun yanı sıra insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için kısıtlı olan koşulların etkisiyle göç kararını kendi iradeleri dışında almış ise bu zorunlu göç kapsamında değerlendirilir (Sarısır, 2006: 41).

İkincisi göçlerin yasal olup olmasına göre sınıflandırılmasıdır. Bireylerin kendi ülke sınırlarının dışına yaptığı göçlerin hedef ülkelerdeki kanunlara uygun olup olmaması durumuna göre de sınıflandırılabilir. Bunlar düzenli ve düzensiz göçler olarak adlandırılmaktadır. Göç eylemini gerçekleştiren bireylerin göç sürecinde sınırlarını

geçmek zorunda oldukları ülkelerin göç ile ilgili yasal düzenlemelerine uygun hareket etmesi sonunda gerçekleşen göçlere düzenli göçler olarak ifade edilmektedir (IOM, 2009). Dolayısıyla göçmen geçtiği ülkelerin sınırlarında geçiş için gerekli olan yasal belgeleri bulundurmamak zorunluluğu taşımaktadır. Göçmenlerin tamamen yasal olmayan yöntemlerle farklı ülkelere yaptığı göçler düzensiz göç kapsamındadır. Bu göç türü, illegal yollarla sınırları aşmak veya gidilen ülkede kanuni olarak kalınabilecek süreyi aşmak şeklinde de olabilmektedir (IOM, 2009). Bir ülkedeki düzensiz göçmenlerin toplam sayısının devlet tarafından belirlenmesi tam olarak mümkün görünmemektedir.

Üçüncüsü kalınan zamana göre devamlı göç ya da geçici göçlerdir. Bireyin ikamet ettiği alandan farklı bir bölgeye kalıcı olacak şekilde göç etmesi durumuna devamlı göç olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanı sıra belli bir süre ile sınırlı olan göçler geçici göç olarak adlandırılmaktadır. Tüm dünyada gözlenen ve özellikle hasat zamanı duyulan emek gücü talebini karşılamada büyük bir kaynak oluşturan işçi göçleri buna örnek olarak verilebilir. Tarım dışı başka faaliyetlerde mevsimlik işgücüne duyulan büyük ölçekli ihtiyacın giderilmesi için çok miktarda işçinin hareketi de bu olgu içine girmektedir. Örneğin, ABD'ye gelen Meksikalılardan başka, farklı ülkelerde sayıları 4-5 milyonu bulan Asyalı da bu şekilde çalışmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ailelerin iç hizmetlerde çalışacak işgücüne talep göstermeleri gelişmekte olan ülkelere bu şekilde bir kadın göçüne de zemin hazırlanmıştır. Örneğin Kanada hükümeti Batı Hint Adaları'ndan kadınların getirilmesi programını desteklemiştir. Daha küçük bir örnek, yalnızca Hong Kong'da ev işlerinde çalışan Filipinli kadınların sayısının iyice artmış olmasıdır. Sri Lankalı kadınların Ortadoğu'ya, Filipinlilerin ABD'ye ve İngiltere'ye olan göçleri de aynı şekildedir (Momsen, 1993). Bunun tersi olarak da kadın ya da erkek, uzmanlaşmış ve becerili işgücünün gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere çalışmak üzere gelmeleri de aynı tür göçleri oluşturmaktadır. Teknoloji, tıp ve otelcilik alanlarında Türkiye'de görüldüğü gibi (Malezyalı, Filipinli) dadıların çocuk bakmak üzere gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş kesimlerinde çalışması da örnek olarak verilebilir.

Dünyada 700 milyon civarında çalışan insanın uzun süreli izinlerinde ülkelerindeki farklı bölgelere ya da yabancı ülkelere tatil için gitmesi “yaz göçü” olarak adlandırılmaktadır. Buna; ABD ve Kanada'da emeklilerin mevsimlik göçleri örnek verilebilir. Özellikle Kanada'nın soğuk kış koşullarından kaçarak ABD'nin güney eyaletlerine giden ve kışın bitimi ile beraber tekrar kendi ülkelerine dönen bireyler

başka bir örnek olarak verilebilir (Tümertekin & Özgüç, 2009: 290-291). Akdeniz ve Ege sahil bölgelerimizde sayıları azımsanmayacak düzeyde yabancı ülkemizde ikamet etmektedir (Anadolu Ajansı, 2011). Günümüz dünyasında çok farklı göç türleri bulunmaktadır. Bunlardan birisi olan uluslararası emekli göçü ülkemizde de etkin bir şekilde görülmektedir. Bu göç türüne daha çok turistik bölgelerimizden Aydın, Muğla ve Antalya gibi illerimiz maruz kalmakta ve Avrupalı emekli göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır (İçduygu vd., 2014).

Dördüncüsü boyutuna göre göçlerdir. Bunlar da bireysel, grup ve kitlesel göçler olarak üçe ayrılır. Göç olayı bireysel olarak, gruplar şeklinde veya daha geniş kitleler halinde gerçekleşebilir. Özkalp, göçmenlerin nicel özelliklerini göz önünde bulundurarak göçleri grup göçü ve bireysel göç şeklinde sınıflandırmıştır. Grup göçleri ilkel çağlardaki kabile yaşam tarzından dolayı bir coğrafi alandan başka bir coğrafi bölgeye gerçekleşen göçlerdir. Bireysel göçler ise dünya genelinde az gelişmiş ülkelerden sanayileşmiş devletlere veya bir ülkedeki sanayisi sınırlı bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru gerçekleşen göçlerdir. Bireylerin kendi ülkelerinden başka ülkelere göç eylemini gerçekleştirdikten sonra kendi ülkelerinde bulunan akrabaları ve tanıdıkları ile iletişime geçmeleri sonucunda hedef ülkeye giden göçmen sayısının artması kitlesel göçler olarak nitelendirilmektedir (Özkalp, 1995: 209).

Beşincisi göçlerin, göç edilen alan açısından sınıflandırılmasıdır. Bu durumda yerel göç ve uluslararası göç şeklinde sınıflandırılabilir. Yerel göçler bir devletin sınırları içinde bir coğrafi bölgeden başka bir bölgeye ikamet etmek amacıyla gerçekleşen hareketlerdir. Bir devletten diğerine kısa veya uzun süreli olabilen ve farklı nedenlerle (çalışmak, yerleşmek gibi) gerçekleşen göçler ise uluslararası göçler olarak adlandırılır (Özer, 2004). Yerel göçler; bir ülke içerisinde köyden kente, iş imkânlarının sınırlı olduğu kentlerden sanayi ve ticaretin gelişmiş olduğu kentlere doğru olmaktadır. Bu durumda ülkelerin nüfusunda nicelik olarak değişim yaşanmaz. Bunun yanı sıra yaşanan bölgenin coğrafi ve iklimsel faktörleri nedeniyle mevsimlik işçi göçleri olmaktadır. Özellikle mevsimlik göçler bazı bölgelerde (Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu) yoğun bir şekilde olmaktadır. Yerel göçün çekici olmasındaki en temel faktör daha nitelikli hayat standartlarına kavuşma hedefi bulunmaktadır. Örneğin, Sivas' tan İstanbul'a olan göç yerel göçe örnek olarak verilebilir.

Uluslararası göç bireylerin kendi ülke sınırlarını aşarak farklı bir ülkeye yaptıkları göç olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin dış göçlere yönelmesinin çeşitli nedenleri

olabilir. Doğal afetler, savaşlar, kıtlık, terör, sürgün gibi nedenler zorunlu dış göçlerin nedenleridir. Eğitim, daha iyi yaşam standartları gibi faktörlerde gönüllü dış göçlerin gerçekleşmesine neden olurlar. Uluslararası göç insanların yaşadıkları ülkeyi terk ederek uluslararası bir sınırı geçmek suretiyle başka bir ülkeye geçici veya sürekli ikamet etmek amacıyla yaptığı hareketliliklerdir (IOM, 2009).

İnsanlığın kökeninin Doğu Afrika'ya dayandığını savunan yaygın bir düşünceye göre insanlar buradan dünyanın farklı coğrafi bölgelerine göç etmişlerdir. Bu bağlamda dünyanın bütün kıtalarında ve ülkelerinde yaşayan insanların hepsi ya göçmendir veya göçmen kökenli bir soydan gelmektedir (Hayter, 2004: 8). Bu göçlerin önemli bir oranı hakkında kanıt yetersizliği nedeniyle detaylı bilgiler mevcut olmamakla beraber Arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen veriler bu göçlerin nitelikleri ile ilgili bazı bilgiler vermektedir. İnsanlık tarihi boyunca gerçekleşen göçler farklı nedenlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bu göçler; insan nüfusunun artması, iklimsel nedenler, üretim tarzlarındaki değişiklikler ve ticari yapıdaki değişmelerle doğru orantılı olarak gerçekleşmekte ve insanlık tarihinin temel unsurlarından biri haline gelmektedir. Göç edenlerin bir bölümü daha iyi koşullarda yaşamak, yüksek gelirli bir işte çalışmak veya farklı ülkeleri gezmek amacıyla göç eylemini kendi isteği ile gerçekleştirirken büyük bir bölümü ise zorunluluktan göç etmektedir. Genellikle insanlar ekonomik sıkıntılar, savaşlar, iç çatışmalar, siyasi baskıların etkisiyle yaşadığı yerlerden farklı bir kente veya farklı bir ülkeye zorunlu olarak göç etmişlerdir. Bazı insanların köleleştirilerek başka bir yere zorla götürülmesi de zorunlu göç kapsamındadır. Bazı insanlar ise bu zorunlu göç sürecinde ekonomik yetersizlikler nedeniyle göç edememekte veya kendisine yakın olan daha güvenli bir yerleşim alanına yerleşmeyi tercih etmektedir (S. Castles & Miller, 2008: ; Hayter, 2004: 1-8).

Sanayi Devrimi ve küreselleşme sonucunda ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte göç olgusu tüm dünyaya yayılmıştır. Bu göçler sonucunda yeni devletler (Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avustralya) kurulmuştur. Bu bağlamda geçen yüzyıllarda milyonlarca insan yeni kıta Amerika'ya göç etmiştir. Geçen yüzyılda sadece İtalya'dan ABD'ye göç edenlerin sayısı 24 milyondur (Salomoni, 2015: 131). 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hemen hemen dünyanın bütün bölgelerinden Amerika'ya göçler gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu göçlerin gerçekleşmesinde temel sebep Amerikan toplumunun göçmenlere çekici gelen faktör oradaki yaşam tarzıdır. Günümüz koşullarında göç almakta olan ABD ve Avrupa ülkeleri gibi ülkeler sınırlarını

göçlere kapatmak için çok katı askeri, hukuki ve siyasi tedbirler uygulamaktadırlar (Gleason, 1964: 22-24). Örneğin ABD kendi ülkesine gelen göçleri önlemek amacıyla Meksika sınırına duvar inşa etmiştir. Aynı şekilde Yunanistan'da Türkiye'den gelecek göçleri engellemek amacıyla sınıra duvar örmüştür. Papastergoadis günümüz koşullarında gerçekleşen göçleri göç türbülansı olarak tanımlamıştır. Ayrıca küreselleşmeye bağlı olarak göçlerin kalıcı bir şekilde devam edeceğini savunmaktadır (Papastergiadis, 1999). Giddens 2. dünya savaşından sonra dünyadaki göç olaylarının daha da artarak devam ettiğini vurgulamaktadır (Giddens & Sutton, 2014).

Bir önceki yüzyıl göçleri Afrika'dan Amerika kıtasına gerçekleşmiştir. Benzer şekilde doğu Avrupa'dan Batı Avrupa'ya doğru savaşlar ve olumsuz iktisadi faktörler nedeniyle gerçekleşmişti (Şahin, 2001: 57-67). Göçler; kitle iletişim araçlarının arttığı ve kullanımlarının ekonomik olduğu günümüz koşullarında bireylerin daha iyi iş imkânlarına ulaşmalarını sağlamaktadır. Bu durum dünyanın birçok ülkesinde göç olaylarının artışına neden olmaktadır.

Faist uluslararası göç olgusunu çağımız koşullarını göz önünde bulundurarak üç kategoride incelemiştir. Birincisi "Avrupa sömürgeciliğidir". Sömürgeci ülkeler bu dönemde iki temel eğilimle zorunlu işçilik sistemini yürürlüğe koymuşlardır. Faist 17. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla kadar süren kölelik sistemi ve Hindistanlıların 19. yüzyılda sözleşmeli işçi olarak Avustralya'da çalışmasını bu tür gelişmeler olarak ele almıştır. İkincisi ise 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve 20. yüzyılın başlarında da devam eden Avrupa kıtasından Amerika'ya, Avusturalya ve Güney Afrika'ya doğru olan göçleri içermektedir. Rusya'dan dini aidiyetleri nedeniyle ayrılmak zorunda kalan marjinal gruplar ve 1848 yılında Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde meydana gelen ihtilal hareketlerindeki muhalefet kanadında yer alan siyasilerde bu grupta yer almaktadır. Faist bu kategoriye "Beyaz Göçmen Kolonilerine Atlantik Ötesi Göç" şeklinde incelemiştir. Faist'in son olarak incelediği "İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Güney-Kuzey Göçü" dür. İş bulmak amacıyla yapılan emekçi göçleri ve iltica etmek suretiyle gerçekleşen göçler bu kategoride değerlendirilmiştir. Bu tür göçlerin temel özelliği iktisadi olarak gelişmemiş ülkelerden sanayileşmiş devletlere doğru bir hareketlilik şeklinde olmaktadır (Faist, 2003: 52-53).

Unat ise uluslararası göç olgusunu beş temel başlık altında incelemiştir. İlk olarak üç yüzyıl süren sömürgeci Avrupa ülkelerinin yeni yerleşim alanlarına ulaşma eğilimi

şeklindedir. Üç yüzyıl kadar süren bu göç dalgası birinci dünya savaşının başladığı dönemlerde sona ermiştir. Bu dönemde 55 milyon Avrupalı insan deniz ötesi göç etmiştir. İkincisi aynı tarihlerde gerçekleşmiş olan 17. yüzyıl ile 18. yüzyıl arası zamanlarda köle ticareti yapan Avrupalı gemi tüccarlarının kuzey Afrika'dan toplayıp getirdiği insanları başta ABD, Avusturalya, Yeni Zelanda ve Brezilya gibi ülkelere taşıması şeklinde gerçekleşmiş olan göçlerdir. Kölelik ve köleliği takip eden sözleşmeli işçilik bu göç sürecini örneklendirir. Bu uluslararası göçler sonucunda bazı ülkelerde göçmen nüfusunun hızlı artması nedeniyle ülkenin yerli nüfusu azınlıkta kalacak duruma gelmiştir. Birinci dünya savaşı sonunda imparatorlukların yıkılmasıyla yeni ulus devletlerinin kurulmasına ve milliyetçi eğilimlerin artmasına yol açmıştır. Bu durumun büyük ölçekli sığınmalara ve nüfus mübadelelerine yol açması, Rusya'da yaşanan Bolşevik devriminden kaçma eylemleri ile Hitler hâkimiyeti sonrası Almanya'da yaşanan göçler üçüncü bir göç dalgasıdır. Dördüncü göç hareketi ise İkinci dünya savaşından sonra dünyada sömürgecilik faaliyetlerinin bitmesiyle gerçekleşmiştir. Bu durum Afrika kıtasında ve Ortadoğu'da yeni ülkelerin kurulmasına neden olmuştur. Sonuçta bu ülkeler arasında karşılıklı nüfus değişimleri yaşanmıştır. Hindistan'dan Pakistan'a olan göçler bu duruma örnek verilebilir. Yeni kurulan bu devletlerdeki yeni yönetim biçimleri bünyelerindeki Avrupa kökenli olan insanları göç etmek mecburiyetinde bırakmıştır. Batı Avrupa ülkeleri, Amerika ve bazı Ortadoğu ülkelerinin İkinci Dünya savaşından sonra, 1950-1960 tarihlerinden itibaren, başka ülkelere kendi ülkelerine İşgücü ithal etmesi beşinci göç hareketi şeklinde irdelenebilir (Abadan-Unat, 2006: 75-77).

1980'li yıllardan sonra başlayan Globalleşme ve yenedünya düzeni içinde dünya tek kutuplu veya iki kutuplu yapılardan çok kutuplu yapılara dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçlerin etkisiyle göç ve göçmenlik yeni formlara bürünmüş ve daha önceki konumunu aşarak uluslararası bir nitelikle bütün ülkeleri ilgilendirecek bir hale gelmiştir (Çağlar, 2018: 28). Küreselleşmeyle beraber göç eskiye göre çok daha kolay bir duruma gelmiş, göç hareketlerinin türleri artmış ve göçlerin çok daha kısa sürelerde gerçekleşmesi mümkün hale gelmiştir (Castles & Miller, 2008: 108-109). Globalleşen dünyada giderek daha çok ülkeye göçler gerçekleşmekte ve etkileri hissedilmektedir. Dolayısıyla meydana gelen bu göçler ülkelerin otoriter yapıları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu durum göç alan ülkelerde iktisadi değişmelere neden olmakta ve yeni önlemler almak zorunda bırakmaktadır (Bulut, 2003: 189).

Birleşmiş milletler (BM) tarafından yapılan araştırmalara dayanılarak yayımlanan verilere göre dünyada sadece 2000 yılında uluslararası göç olaylarına katılan 174,7 milyon kişidir. Bunların yaklaşık 15,8 milyonu mültecidir. Söz konusu göçlerin yoğun olarak Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'ya doğru olması göçlerin istikametini, çoğunlukla gerçekleştiği bölgeler ve devinimi hususunda önemli bir bilgidir. Bununla birlikte 2002 yılında kendi ülkesinden farklı bir ülkede en az bir yıl yaşamak mecburiyetinde kalan insan sayısı 185 milyondur (Castles & Miller, 2008: 8).

Beyin göçü uluslararası göç kapsamında incelenen bir göç türüdür. Az gelişmiş ve gelişme sürecinde olan ülkelere zeki ve eğitilmiş bireyler sosyo-ekonomik gelişimini tamamlamış ülkelere daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak amacıyla göç ederler. Bu tür göçlere örnek olarak 20. yüzyılın sonlarında dağılan Sovyet rejiminin de yaşam koşulları azalan nitelikli insanların gelişmiş ülkelere yaptıkları göçler verilebilir. Geçmiş yüzyıllarda İrlanda'dan Amerika'ya yapılan göçler de buna örnek olarak verilebilir (Tümerterkin & Özgüç, 2009: 292). Türkiye de geçmişten başlayarak günümüzde de hala devam eden ABD ve Avrupa ülkelerine beyin göçü veren bir ülke konumundadır. Toplumsal gelişmeyi kültürden bağımsız bir şekilde gerçekleştirmeyi hedefleyen ülkeler genellikle başarısız olmuşlardır. Gerekli kültürel politikalar üretmeden toplumsal gelişmenin olması mümkün görünmemektedir. Kültür ve toplumsal gelişme arasında bir denge kurmakta başarısız olan ülkeler vasıflı insan kaynaklarını kaybederek beyin göçü vermektedirler (Erkal, 1994: 101).

Son yıllarda Avrupa Birliği ülkelerindeki göçmen sayısındaki artış oranı ile dünyadaki göçmen nüfusunun artış oranı aynı düzeydedir. BM'nin göçmen tanımı esası doğrultusunda dünya genelinde yaklaşık olarak 232 milyon uluslararası göçmenin var olduğu ve bu durumun dünya nüfusunun %3'ten fazla bir orana karşılık geldiği ifade edilmektedir (Lulle & King, 2016).

1.3. Göç Kuramları

İnsanlık tarihi kadar geçmişi olduğu var sayılan göç olgusunun bilimsel literatürdeki yerini alması oldukça yenidir. 19. yüzyılın başlarından itibaren sistemli bir şekilde inceleme konusu haline gelen göçü açıklamak için çok sayıda kuram ortaya konulmuştur. Bu kuramlar aynı olguyu açıklamak amacıyla geliştirilmesine rağmen birbirlerinden farklılıklar (hipotez, kavram ve önermeler) göstermektedir. Bu kuramların her biri göç olgusunu kategorize etmiş ve sınıflandırmıştır.

Göç teorilerinin oluşturulmasındaki temel perspektif, genellikle göç eylemini gerçekleştirmeyi düşünen bireylerin göç kararı almasında etkili olan faktörlerdir (I. Gordon, 1992). Dolayısıyla göç teorilerinin önerdiği temel düşünceler genellikle bireylerin göç kararı almasında etkili olan fırsatlara ve sınırlılıklara bağlı olarak geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra göç olgusunun temelinde birçok farklı unsur yer almaktadır. Bunların başlıcaları; ekonomi, toplumsal, kültürel, siyasi ve ailevi nedenler yer almaktadır. Bu bağlamda genel-geçer özelliğe sahip olan bir göç teorisi bulunmamaktadır (Gezgin, 1991; Tekeli & Erder, 1978). Bu konuda Castles, hem disiplinler hem de paradigmatik içe kapanmaların, göçle ilgili ortak çalışmaların gerçekleştirilmesine engel teşkil ettiğini belirtmiştir (Stephen Castles, 2010). Sinha ve Ataullah, ise göç kanunlarının fizik kanunları gibi kesinlik içermediğini ileri sürmektedirler. Ayrıca farklı bilimlerin, göç olgusu hakkındaki kavramları ve teorik altyapıları birbirinden farklılıklar göstermektedir (Sinha & Ataullah, 1987). Göç teorileri genellikle farklı hipotezleri baz alarak oluşturulmuştur. Bu hipotezler arasında; göç mesafesi, göç edilen yerde kalınan süre, göç bölgesinin ekonomik şartları ve göç edilen yerin siyasi yönetim tarzı bulunmaktadır. Bunların yanı sıra akrabalık ilişkileri, sosyal ağlar, göçmenlerin kişisel özellikleri, etnik kimlikleri ve cinsiyetleri de yer almaktadır. Göç teorileri bu hipotezler doğrultusunda makro, mezo ya da mikro bir yaklaşım benimsedikleri anlaşılmaktadır.

Mikro yaklaşıma göre bireyler göç ederken akrabalarının veya tanıdıklarının olduğu yerlere göç ederler. Mezo bakış ise göç eyleminde bulunacak kişiler kendi ülkelerinin ve göç edilecek ülkenin koşullarını kıyaslayarak karar verdiğini savunmaktadır. Makro yaklaşım ise göç olayının ülkelerin fazla nüfusa sahip olması ve iş olanaklarının sınırlı olması durumunda gerçekleştiği tezini ileri sürmektedir. Determinist yaklaşım göç eyleminde bulunan bireylerin özelliklerini temel olarak ücret odaklı bir yaklaşım sergilemektedir. Hümanist bakış açısı ise göç etme noktasında bireyin kararlarını incelemektedir (Faist, 2000).

Günümüz koşullarında göç olgusuyla ilgili olarak geliştirilen birçok teori bulunmaktadır. Bu teoriler farklı bakış açıları ile göçü anlama ve açıklama amacı taşımaktadırlar. Pryor, tüm göç türlerinin dünyada coğrafi ve gelişmişlik farkı gözetmeksizin tekdüze bir göç teorisi ile açıklanamayacağını savunmaktadır (Pryor, 1981).

Göç teorileri, çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Genel anlamda, bu teoriler klasik göç teorileri ve modern göç teorileri olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Castles ve Miller göç teorilerini; Ekonomik Göç Teorileri, Tarihsel-Yapısalcı Yaklaşım, Göç Sistemleri Teorisi ve Ulus Aşırı Teori olmak üzere dört ana başlık altında ele almışlardır (Castles & Miller, 2008: 30-32). Bu bağlamda, Massey ve arkadaşları, göç sürecini başlangıç ve devam etme aşamaları açısından ele alarak iki ana grupta sınıflandırmışlardır. İlk grup, göçün başlangıcına odaklanarak neoklasik, yeni ekonomi, ikili emek piyasası ve dünya sistemi teorilerini içermektedir. İkinci grup ise göç süreci başladıktan sonraki devam etme aşamasına odaklanarak; ağ, kurumsallık, birikimli nedensellik ve göç sistemleri teorilerini kapsamaktadır (Massey vd., 1993). Adıgüzel, bu kuramları temel kuramlar, ekonomik temelli kuramlar ve sosyo-kültürel kuramlar olmak üzere üç ana kategoride ele almaktadır (Adıgüzel, 2019: 19). Bu yaklaşımlardan esinlenerek yaptığımız klasik dönem göç kuramları, modern dönem ekonomik temelli göç kuramları ve modern dönem sosyo-kültürel göç kuramları sınıflandırması çerçevesinde, göç kuramlarını inceleyip değerlendireceğiz.

1.3.1. Klasik Dönem Göç Kuramları

1.3.1.1. Ravenstein Kuramı

Ravenstein'in Dr. William Farr'ın "göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmadığı" teorisini çürütmek amacıyla göç alanında çalışmaya başlamıştır (Ravenstein, 1885: 167). Bu konuda 1881 yılına ait İngiltere nüfus verilerini baz alarak kaleme aldığı makalesinde göç kanunlarını 7 başlık altında değerlendirmiştir. Bu göç kanunları:

1. Göç eylemini gerçekleştirenlerin büyük bir kısmı yakın mesafeli alanları tercih ederler. Genellikle bu göçler iş imkânlarının fazla olduğu sanayileşmiş kentlere doğru olmaktadır. Burada Ravenstein göçmenlerin gittiği bölgelerde göç akınları oluşturup oluşturmadığı konusuna açıklık getirmemiştir. Ancak bu konuyu Ravenstein ikinci göç kanunu ile izah etmiştir.

2. Sanayileşmenin etkisi ile iktisadi gelişim düzeyi yüksek olan bir kent çevresindeki yerleşim birimlerinden göç almaktadır. Özellikle bu tür kentlere yakın kırsal alanlardan yoğun göç akınları olmaktadır. Kırsal alanlarda meydana gelen insani kaynak ihtiyacı buralara yakın bölgelerden gelen işsiz insanlar tarafından giderilir. Bu

döngüsel durum ekonomik gelişim hızı giderek artan kentin etkisini bütün ülkeye aşamalı bir şekilde hissettirmesine neden olur.

3. Bireyler göç eylemini belli bir amaç için gerçekleştirirler. Ravenstein'a göre göçün temel amacı bireylerin kent ortamının sağlayacağı olanaklardan istifade etmektir. Meydana gelen göçler sonucunda hem kentte ihtiyaç duyulan işgücü ihtiyacı karşılanırken hem de bireyler ihtiyaç duydukları iş imkânlarına kavuşmaktadırlar.

4. Ravenstein'e göre oluşan göç dalgaları yeni göçlere neden olmaktadır. Yüksek oranda göçlere maruz kalan ekonomisi gelişmiş kentlerden başka bölgelere göçlerde olmaktadır.

5. Bireylerin daha uzak yerleşim birimlerine yaptıkları göçler genellikle sanayileşmiş ve ticaret merkezi statüsündeki kentlerdir. Yakın mesafeli göçler ise aşamalı olarak gerçekleşmektedir. Burada bireyler ikamet alanlarına yakın olan ve iş gücüne gereksinim duyan kentleri tercih etmektedirler.

6. Kırsal alanlarda yaşayan bireyler kent merkezinde yaşayan insanlara oranla daha fazla göç etme potansiyeli taşımaktadır. Kırsal alanlarda yaşayanlar işsizlik nedeni ile kentlere göç ederken, kent merkezinde ikamet edenler göç etme ihtiyacı duymamaktadır.

7. Ravenstein'a göre göç konusunda kadınlar erkeklere nazaran daha çok istekli olmaktadır. Aynı zamanda kadınların yakın bölgelere olan göçlere erkeklerden daha fazla eğilimli olduklarını belirtmiştir. Geleneksel bir yaklaşım olan kadının evine bağlı olduğu anlayışının tam tersi bir tespitte bulunmak Ravenstein'ı da şaşırtmıştır (Ravenstein, 1885: 196).

1889'da göç kanunları adı ile yeni bir makale yayınlayan Ravenstein yeni tespitler ileri sürmüştür. Ülkelerin otoriter yönetim tarzları, yüksek oranda alınan vergiler ve coğrafi koşullar göçlere neden olmaktadır. Ravenstein bu gerçeği kabul etmekle beraber insanların daha iyi yaşam standartlarına sahip olmak için yaptıkları göç dalgalarının çok daha fazla olduğunu savunmaktadır (Aktaran: Yalçın, 2004: 26).

1.3.1.2. İtme-Çekme Kuramı

Bu kuram ilk kez 1966 yılında Everest Lee'nin "Bir Göç Teorisi" adlı makalesinde dile getirilmesine rağmen daha önce de farklı bilim adamları tarafından göç nedenleri olarak itici ve çekici etkenler şeklinde ele alınmıştır (Jansen, 1969: 12-13). Lee'nin yaklaşıma göre göç eyleminde dört etken belirleyici olmaktadır. Bunlardan birincisi ikamet edilen alanla ilgili faktörler, ikincisi hedef alanla ilgili faktörler, üçüncüsü göç olayında ortaya çıkan engeller ve sonuncusu göç eyleminde bulunacak bireyle ilgili faktörlerdir (Lee, 1969: 285).

Lee, göçü etkileyen itici ve çekici etmenlerin herkes üzerinde aynı etkiyi göstermediğini savunmaktadır. Bazı insanlar üzerinde çok etkili olan çekici unsurların diğer insanlarda hemen hemen hiç etkili olmayabileceğini ileri sürmektedir. Çocuklu bir aile için göç edilecek bir yerdeki eğitim imkânları cazip gelirken, bu imkânlar çocukları olmayan bir aile için hiçbir anlam taşımamaktadır (Lee, 1969: 286). Dolayısıyla bu etkenlerin bireylerde farklı dönemlerde değişik etkiler göstereceği anlaşılmaktadır.

Lee'nin göç olayında kişisel nitelikleri, göçü sınırlayan faktörleri ele alması bu teoriyi sosyolojik açıdan değerli kılmaktadır (C. Yalçın, 2004).

1.3.1.3. Petersen Göç Kuramı

Petersen itme-çekme teorisini göz önüne alarak kendisinin geliştirdiği göç türlerinde değişiklik yapmıştır. Yeni yapmış olduğu kuramda göçleri 5 farklı kategoride değerlendirmiştir (Peterson, 1970: 55-56).

1. İlkel göçler: Doğal koşulların etkisi ile ortaya çıkan göçlerdir. Doğal afetler sonucu gerçekleşen göçler buna örnek olarak verilebilir.

2. Zorlama Göçler: Devlet idaresinin zorlaması sonucu gerçekleşen göçlerdir. Göç mübadeleleri buna örnek teşkil eder.

3. Yöneltilmiş Göçler: Bu göç türünde bireyler göç edecekleri yer konusunda sınırlı düzeyde tercihlerini kullanabilirler. 1980'li yıllardan sonra Bulgaristan Türklerinin ülkemize yaptığı göçler bu göç türüne örnek olarak verilebilir.

4. Serbest Göç: Bireylerin göç eylemini gerçekleştirme kararını kendi iradesi ile alabildiği göçlerdir. Bu göç türü yüksek oranlarda gerçekleşmez. Örneğin; kırsal alandaki kısıtlı imkânlardan dolayı kentlere doğru gerçekleşen göçler serbest göçlerdir.

5. Kitlesele Göç: Ulaşım ve iletişimdeki değişmelerin etkisi ile birçok insanın bir alandan başka bir alana gerçekleştirdiği göçlere kitlesele göç denir. İspanya'dan Amerika kıtasına yoğun olarak gerçekleşen göçler bu göç türüne örnektir (Yalçın, 2004: 34-35)

1.3.1.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Bu kuram göç eylemini etkileyen genel faktörlerden daha çok bireylerin göç kararı almasında etkili olan faktörler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Başka bir deyişle göç olgusunu değil göçmenler üzerinde odaklanmaktadır. Kesişen fırsatlar kuramı 1940'lı yıllarda Stouffer tarafından ileri sürülmüştür. Stouffer, Cleveland'a ait nüfus verilerini kullanarak ikamet yerlerini değiştiren bireylere ait istatistikî bilgileri kullanarak kuramını ortaya koymuştur (Stouffer, 1940).

Bu kuram göç eyleminin gerçekleşeceği bölgenin mesafesi ve bölgenin sunacağı olanakları ön plana almaktadır. Stouffer asıl faktör olarak mesafe kriterini önelemektedir. Göç araştırmalarında göç alan bölgenin cazip özellikleri üzerinde durulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bireyin ayrıldığı yer ile gitmeyi hedeflediği yer arasındaki uzaklık göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir (Stouffer, 1940: 846-856). Stouffer göç eyleminde göç edilecek yerin çekici özelliklerinin önemli olduğunu fakat iki bölge arasındaki mesafenin daha belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Göç alan bölgedeki iş bulma potansiyeli belirleyici bir faktör olmakla beraber gidilecek mesafenin kısa olması da bu konuda göçmenleri olumlu etkilemektedir. Dolayısıyla bu durum göçmen potansiyelini arttırmaktadır (Jansen, 1969: 10).

Bu kuram göç eylemlerinin gerçekleşmesi sırasında uzaklık kriterine bağlı olarak bireylerin karşılaşabileceği sorunları hesaba katarak göçü irdelemektedir. Göç edilecek hedef ülkeye ulaşmak için geçilecek devletlerin sayısının artması göç olaylarını olumsuz etkilemektedir. Göç sırasında sınırlarından geçilecek her devlet farklı bir kontrol mekanizması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu tür faktörler uluslararası göçler için sınırlayıcı bir etken olmaktadır.

Bu kuram fazla yaygın kullanımı olan bir kuram değildir. Daha çok iktisadi kaynaklı ve emek göçü ile ilgili araştırmalarda kullanılabilecek bir kuram görünümündedir. Bu kuramın işleyiş tarzını belli bir bölgedeki iş bulma olanaklarının fazlalığı belirler. Var olan iş potansiyeli ve işgücü oranı ortaya çıkabilecek olan göç eyleminin sınırlarını belirler (Çağlayan, 2006: 77-78).

1.3.2. Modern Dönem Ekonomik Temelli Göç Kuramları

1.3.2.1. Neoklasik Ekonomi Kuramı

Çalışabilecek genç nüfusu fazla olan ülkelerde insan emeğine dayanan gelir düşük düzeydedir. Bu konuda yetersiz nüfusu olan devletlerde ise emeğin karşılığı olan değer daha yüksek düzeydedir. Ülkelerdeki gelir düzeyleri arasında oluşan farklılıklar insanları göçe yönlendirmektedir.

Bu kuram iki farklı kategorisi bulunmaktadır. Birincisi sermaye ve emeğin ülkeler arasında adaletsiz dağılımını vurgulayan Makro Neo-Klasik Ekonomi kuramıdır.

İkincisi ise daha fazla kazanmak için göçün bütün etaplarını göz önünde bulunduran bireysel planlardan oluşan Mikro kuramıdır (Adıgüzel, 2019: 30).

Neo-Klasik Ekonominin Makro Kuramı devletlerarasındaki gelir düzeylerindeki farklılıkları göç olgusunun başlıca nedeni olarak görmektedir. Emekçi çalışanlar gelir düzeyi düşük olan devletlerden yüksek olan devletlere doğru göç eyleminde bulunurlar. Göç oranı bu gelir düzeyinin yüksekliği ile doğru orantılı olarak artar. Bu süreç gelişmiş ülkelerde işgücü fazlalığı ve düşük ücretlerin olduğu bir duruma yol açmaktadır. Bunun aksine az gelişmiş ülkelerde ise emekçi sayısında düşüş, ücretlerde artış olduğu görülür. Bu süreçte devletlerarasında sermaye hareketliliği oluşur. Gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere akan sermayeler yatırıma dönüştürülür. Aynı zamanda nitelikli emek gücünde beraberinde hareketlilik içinde yer alır. Gelişmemiş ülkelere nitelikli personelin ücretleri daha yüksek düzeydedir (Massey vd., 1993: 433).

Abadan-Unat ve Massey vd. göre bu teoremin temel özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

1. Devletlerarasındaki bireylerin gelir düzeyi farklılıkları uluslararası göçün gerçekleşmesinde etkili olan en önemli faktördür.

2. Gelir düzeyi bakımından belli bir dengenin bulunduğu ülkelerde göç olgusu daha sınırlı düzeyde gerçekleşecektir.
3. Devletlerarasında kalifiye olan ve olmayan elemanların ücretleri arasında farklılıklar olması muhtemeldir. Gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere doğru beşerî sermaye akışının olması sonucunda nitelikli olan emekçilerin ücretleri diğer devletlerden daha fazla olabilir. Bu nedenle vasıflı ve vasıfsız emekçilerin göç hareketliliklerinin akışı farklı olabilir.
4. Devletlerarası göç olgusunu belirleyen ana unsuru işgücü alanlarıdır.
5. İdareciler göç olgusunu dengede tutabilmek için devletlerarası işgücü alanlarını belirlemede etkin bir rol üstlenmelidirler (Abadan-Unat, 2006: 6-7 ; Massey vd., 1993: 434).

Neo-Klasik Ekonominin Mikro Kuramı Chikago Ekonomi Okulu tarafından ileri sürülmüştür. Kuramın öncüleri ise Staastad, Borjas ve Todar'dır. Bu teori, gelişimini tamamlamış devletlerde göçmenlerin uyum sorunu ve göç ile ilgili düzenlemelerin yapılmasında rol oynamıştır. Bu teori makro kuramın aksine gelişmiş ülkeler açısından insan kaynaklı sermaye bakımından insanların bireysel ve akılcı seçimlerini esas alarak devletlerarası göçü izah etmek amacını taşımaktadır. Bu kurama göre; bireyler rasyonel bir yaklaşımla nitelikli bir insan olmak amacı ile kendilerini geliştirebilecekleri devletlere göç etme eğilimindedirler. Ancak bireyin göç kararını etkileyen temel unsur kendi ülkesinin ile gideceği ülkenin olanakları arasındaki farklılıklardır (Robinson, 2005: 6).

Bu süreçte bireyler kendi ülkelerindeki gelir düzeyleri ile göç edecekleri ülkelerin gelir düzeylerini karşılaştırırlar. Eğer bireylerin daha fazla kazanç elde etmeleri söz konusu ise göç kararı almaktadırlar. Ayrıca göç eylemini gerçekleştirmek için gerekli olan hazırlıklar kapsamında; yolculuk masrafları, ülkenin dilini öğrenme ve uyum sürecini sağlayacak faktörler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bireyler illegal bir göç eylemi gerçekleştirecekse tutuklanma, hedef ülkenin sınırlarının dışına çıkarılma ve ölüm gibi tehlikeleri göz önünde bulundurmaktadır (Abadan-Unat, 2006: 7).

Massey vd., bu teorinin temel özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir;

1. Neoklasik makro kuram göç olgusunu tam istihdam ile izah etmeye çalışırken bu teori uluslararası göçü devletlerarasındaki işgücü talebi ve elde edilen gelir düzeyi arasındaki farklılıklardan ortaya çıktığını ileri sürmektedir.
2. Göç eylemini gerçekleştiren bireyin eğitim seviyesi, deneyimi ve yabancı dil bilmesi gibi nitelikler onun gittiği ülkede çalışabileceği alanlar üzerinde pozitif bir katkı sağlar.

3. Göç masraflarının azalması ve kazanç oranının artması gibi özellikler devletlerarası göç hareketliliğini arttırmaktadır.
4. Bireyin uluslararası göç eyleminin gerçekleştirmesinde onun kazancı ve kaybı temel belirleyici unsurdur.
5. Devletlerarası gelir düzeyi ve iş imkânları açısından bir farklılık yoksa göç eylemi gerçekleşmez.
6. Devletlerarası gelir düzeyi seviyesi göç boyutunu belirler. Gelir düzeyinin artması ile doğru orantılı olarak göç eylemleri de artar.
7. Göç eylemini gerçekleştirme kararı istihdam seviyesindeki farklılıklara göre şekil alır. Bunun dışındaki faktörler göç kararını doğrudan etkileyen unsurlar değildir.
8. Göç olgusunda hedef ülke konumundaki devletlerin sahip olduğu cazip imkânların fazla olması göç kontrolünü sağlamak için gereken maliyetleri artırır.
9. Göç kontrolünde; göç alan ülkeler göçü sınırlamak amacıyla iş imkânı ve gelir düzeylerini azaltırken, göç veren ülkeler ise tam tersine bu koşullarda iyileştirme yapar (Aktaran: İnce, 2018: 46-47)

1.3.2.2. Yeni Ekonomi Kuramı

Oded Stark, geliştirdiği bu kurama göre göç kararının alınmasında hem bireyin hem de ailesinin etkili olduğunu savunmaktadır. Aileden bir bireyin göç eylemini gerçekleştirmesi hem ailenin gelir düzeyini arttırmakta hem de aile için bir güven unsuru oluşturmaktadır. Bu kurama göre risk almak istemeyen düşük gelirli aile bireyleri kendi ülkesinde kalırken, bütün riskleri alan ve harcama yapabilen bireyler ise göç etmektedirler (Stark & Bloom, 1985: 173-178).

Bu teori, gelişmemiş ülkelerdeki ailelerin gelirlerini etkili bir şekilde kullanabildiğini ileri sürmektedir. Ayrıca aileler ekonomik problemlerin çözümü için farklı yöntemler tercih etmektedirler. Aile üyelerinden bazıları kendi ülkesinde çalışırken, bazıları ise ülke dışında çalışmak için göç etmektedir. Ülkede ekonomik krizler olunca aileler yurtdışındaki çalışan bireylerin gönderdiği kaynaklar ile geçinmektedirler. Aileden bir veya daha fazla bireyin ülke dışında çalışması ailenin gelir düzeyini de arttırmaktadır. Bu göçmenlerin gönderdiği paralar hem aile harcamalarına hem de yatırım amaçlı olarak kullanılmaktadır. Bu kurama göre ailenin gelir düzeyi yükselmese de aile için farklı kazanç yolları ortaya çıkmaktadır. Stark, ailede göçmenlerin olmasının temel amacı sadece ailenin ekonomik düzeyini arttırmak

olmayıp farklı ailelere nazaran fakirlik düzeylerini de azaltmayı amaçlamaktadır. Bu kuram göre göç, sadece göç edilen ülke ile göç veren ülkenin farklı gelir düzeylerine sahip olması ile açıklanamaz. Buna ek olarak iş güvencesi imkânı, kazanılan paranın değerlendirilme olasılığı ve uzun süreli risk kontrolü gibi faktörlerle de izah edilmesi gerekir (Stark, 1991). Buna örnek olarak Massey ve ark. Meksikalı olan tarım çalışanları arazi sahibi olmalarına rağmen, bu topraklarda etkili üretim için gerekli olan kaynaklara sahip olmamaları nedeni ile ABD'ye göç etmektedirler (Massey vd., 1993).

Bu kurama göre göç kararı bütün aile fertlerinin ortak görüşleri ile alınmaktadır. Göç eyleminde sadece bireyin değil aynı zamanda bütün aile üyelerinin tercihleri ve çıkarları önem taşımaktadır. Göç kararında bireyin kendi ülkesindeki ailesi ile ekonomik bağları büyük önem arz etmektedir. Bununla bağlantılı olarak ailenin ekonomik kazançlarında değişim olması olasılığı bulunmaktadır. Bu yönü ile uluslararası göç bir yatırım özelliği taşımaktadır. Ailenin düzenli bir gelir kaynağına sahip olma isteği göç kararının alınmasında en önemli etkidir. Dolayısıyla göç kararı alınmasında bireysel hedeflerden daha çok ailenin ortak çıkarları belirleyici rol oynamaktadır. Bu kuramda göç kararının alınmasında aile bağları, düzenli bir gelir ve yatırım etkenli belirleyici olmaktadır (Bozdağ & Atan, 2009: 165).

Massey ve arkadaşları bu kuramın göç olgusu ile ilgili fikirlerini şu şekilde özetlemiştir:

1. Göç olgusu ile ilgili araştırmaların odak noktası; birey değil aile üyeleri ya da tüketimi belirleyen gruplardır.
2. Ülkelerdeki gelir farklılıkları uluslararası göç olgusunun temel sebebi değildir. Aile üyeleri, ülkelerdeki gelir düzeylerinin fazla olmadığı durumlarda da farklı nedenlerden dolayı (ekonomik kriz, kıtlık ve işsizlik) göç kararı alabilirler.
3. Uluslararası göç ile mevcut iş olanağı veya üretim birbiri ile zıt kutuplar değildir. Aile üyeleri devletlerarası göç eylemini gerçekleştirmekle yetinmez kendi ülkesindeki üretim faaliyetlerini de devam ettirir. İktisadi yatırımlar için sermaye sıkıntısının yaşandığı durumlarda göç hareketleri bir alternatif olarak görülebilir.
4. Devletlerarasında gelir düzeyi farklılıklarının olmadığı durumlarda da uluslararası göç devam edebilir. Göç veren devletlerde var olan ekonomik düzensizlikler sürdüğü sürece göç olgusu varlığını sürdürür.
5. Göç gönderen devletlerdeki mevcut politikalardan fakir ailelerin faydalanamaması göç kararını alınmasında etkili olmaktadır.
6. Bireylerin gelir düzeyini etkileyen politikalar bazı ailelerin iktisadi bakış açılarını değiştirerek göç etme arzularını yok edebilir (Massey vd., 1993: 439-440).

Dolayısıyla neo-klasik ve yeni ekonomi teorileri arasındaki asıl farklılıklar; göç kararının nasıl alındığı, gelir düzeylerinin ve bunları etkileyen unsurların nasıl belirlendiği konularıdır (Güllüoğlu, 2012: 61-64).

1.3.2.3. İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Kuramı

Neoklasik ve yeni ekonomi teorileri uluslararası göçü açıklama konusunda birbirinden farklı yaklaşımlara sahip olmakla beraber mikro bir bakış açısı oluşturmaktadırlar. Bu iki teori göç kararının alınması, gelirin hesaplanması ve göç kararının toplum üzerindeki etkisi gibi alanlarda farklılaşmaktadır. İkiye bölünmüş emek teorisi uluslararası göç olgusunu sanayileşmiş toplumlar açısından ele almaktadır. Aynı zamanda göç hareketlerinin sanayileşmiş toplumlardaki emek talebi nedeni ile ortaya çıktığını savunmaktadır (Abadan-Unat, 2006: 10-11).

Bu kuramın temsilcilerinden Piore uluslararası göçün göç veren ülkelere bağlı nedenlerden dolayı gerçekleşmediğini ileri sürmektedir. Uluslararası göç hareketlerinin göç alan ülkelerin işgücü taleplerinden kaynaklandığını savunmaktadır. Bu teori göç olgusunu ikili emek piyasasını belirleyen varsayımlarla izah etmektedir. Hiyerarşik bir yapıya sahip olan bu piyasanın birinci bölümünü çoğunlukla göç alan ülkenin vatandaşları oluştururken ikinci kısımda ise göçmen konumundaki bireyler istihdam edilmektedir. Bu piyasanın beslendiği bazı etkenler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi alınan ücret miktarı ve enflasyon düzeyidir. Bireyin mesleki konumu ile gelir düzeyi arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Ülkenin kendi vatandaşları çoğunlukla mesleki ve ücret bakımından birincil konumda olmak istemektedir. İşveren konumundakiler ikincil bölümün ücretlerini arttırdığında mesleki konumu daha üst düzeyde olan birincil düzeydekilerin ücretleri de buna bağlı olarak artacaktır. Buna bir çözüm olarak işverenler ikincil konumundaki mesleklerde göçmenleri çalıştırmak zorunda kalmaktadır.

Bu piyasayı besleyen ikinci etken ise mesleki hiyerarşidir. Bireyler bir alanda çalışırken hem mesleğin gelir düzeyini hem de meslekteki konum durumunu göz önünde bulundurmaktadır. Bireyler kariyerlerini olumlu etkileyecek meslekleri tercih etmektedirler. İkincil bölümdeki meslekler için bu durum olası görünmemektedir. Bunun sebebi en alt konumda bulunan mesleklerden en üst düzeydeki mesleklere doğru dikey hareketlilik olasılığı oldukça az olmasıdır. Bu nedenle yerel halkın ikincil

düzydeki mesleklere talebi azalmaktadır. Temel ihtiyaçlarını gidermek amacı ile göçmen konumundaki bireyler bu alanlarda çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Göçmenlerin bu alanlardaki gelirleri kendi ülkelerindeki ücretlere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu piyasayı besleyen diğer bir etken ise piyasada bulunan düalist yapıdır. Bu piyasada sermaye üretimin değişmeyen etkenlerden biri durumundadır. İşgücü ise değişken yapıya sahip bir faktördür. Bu piyasada çalışan bireylerin iyi düzeyde bir beşerî sermayesinin var olması ve bu niteliklerini geliştirebilmek için yatırım yapması gerekir. Bu özelliklere sahip olan bireylerin sektördeki işlerinden çıkması veya çıkarılması sermaye kaybı şeklinde nitelendirilir. İkincil konumdaki sektör çalışanları çoğunlukla vasıfsız bireylerdir. Niteliksiz bireylerin memnuniyetini sağlamak kolaydır. Gerektiğinde bu bireyler işten çıkarılarak yerlerine yeni bireyler alınabilir. Çünkü niteliksiz işler için potansiyel bir işçi ordusu bulunmaktadır. Ayrıca bu durum birincil sektör çalışanları için geçerli değildir. Dolayısıyla ülkenin kendi vatandaşları düzenli ve yüksek gelir getirisi olan birincil alana yönelir. İkincil bölümde ortaya çıkan boşluklar göçmenlerle doldurulur (Piore, 1979: 26-36).

Massey ve arkadaşlarına göre işgücü istihdam yapısı piyasanın ikincil bölümünün göçmenlere bırakılmasını gerektirmektedir. Modern toplumlardaki mesleki hiyerarşinin en alt tabakasında bulunan düşük gelir, istikrar garantisi olmayan ve meslekte yükselme olanakları az olan bu mesleklere kadınlar ve gençler talip olmaktadır. Buna ek olarak kadınların yüksek gelire ve kariyerini yükseltme olanaklarına sahip olmaları nedeni ile farklı sektörlerde çalışmaları, toplumda boşanmaların artması, örgün eğitimin artması ve doğurganlığın azalmasına neden olmaktadır. Bu faktörler nedeni ile ikincil sektör alanlarındaki mesleklere giriş düzeyindeki kaynakların değişmesine yol açmaktadır. Bu kaynaklar kadın ve gençlerden göçmen konumundaki bireylere doğru değişim göstermektedir. Bu anlamda ikili emek gücü teorisi, mikro ekonomik kuramcılarının ilkelerine ters düşmemekle beraber tamamen kabulde etmemektedir. Mikro ekonomik teorisyenlerin ileri sürdükleri bireylerin akılcı bir yaklaşımla sanayileşmiş toplumlarda negatif nitelikler yüklenen ikincil bölüm mesleklerde istihdam edilebilirler. Dolayısıyla bireyler gelir düzeyini yükseltmekte ve kendi ülkesindeki aile bireyelerine ekonomik olarak destek olabilmektedir (Massey vd., 1993: 443-444).

Abadan-Unat bu teoninin uluslararası göç hareketleri hakkındaki varsayımlarını şu şekilde ifade etmektedir:

1. Uluslararası göçler sanayileşmiş toplumların işgücü istihdamına göre şekillenmektedir. Meydana gelen işgücü oranı işverenler veya devlet idarecileri tarafından belirlenir.
2. Devletlerarasındaki gelir düzeyleri göç olgusunun gerçekleşmesi için yeterli bir faktör değildir. Göçmen talebini belirleyen asıl unsur ekonomik koşullardan ziyade istihdam politikalarıdır.
3. Bir ülkede göçmen nüfusun azalması ülkedeki gelir düzeyini arttıran bir unsur değildir. Gelir düzeylerinin artması üzerinde etkili olan temel unsur toplumsal ve kurumsal sistemlerdir.
4. Devletlerdeki bu toplumsal ve kurumsal sistemler düşük orandaki gelirlerin azalması üzerindeki etkileri sınırlı düzeyde kalmaktadır. Dolayısıyla ülkeye gelen göçmen sayısındaki artış ücretlerin azalmasına neden olmaktadır.
5. Uluslararası göç eylemlerinin denetim altında tutulması için dünya ekonomik sisteminde revizyonların yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla göçmen nüfus gelişmiş toplumların ekonomik yapılarının temel faktörünü meydana getirmektedir. Aksi takdirde yerel seviyedeki devlet yöneticilerinin belirlediği ücret ve istihdam politikalarının göç olgusuna etkisi oldukça sınırlı düzeyde kalır (Abadan-Unat, 2006: 14).

1.3.2.4. Marxist Kuram

Göç olgusuna dair Marxist bir göç teorisi bulunmamaktadır. Bu Marxist yaklaşımın göç konusunda bir düşüncesinin olmayacağı anlamına gelmemektedir. Marxizm'in temel yaklaşımları göç olgusu için kullanıldığı takdirde Marxist göç teorisi ortaya çıkar.

Marx, kapital adlı eserinin ilk cildinde kapitalist üretim tarzının kırsal alanları işgal etmesi sonucu bu bölgelerdeki sınırlı oranda toprak sahibi olan kesimlerin mülksüz bırakıldıklarını ve tarım dışı alanlara itildiklerini detaylı olarak izah etmektedir. Kapitalizmin oluşturduğu yeni üretim araçlarının tarım kesiminde insan emeğine daha az ihtiyaç duyması sonucunda büyük oranda işsizlik ortaya çıkmıştır. Marx'a göre bu işsiz insanların kente göç ederek sanayi işletmelerinde çalışmaktan başka seçenekleri bulunmamaktadır. Marxist yaklaşımda kırsal alanlardan şehir merkezlerine gerçekleşen göç hareketlerinin nedeni feodal üretim şeklinden kapital üretim şekline geçiştir. Bu üretim tarzının ortaya çıkmasını sağlayan faktörler; sömürge olan devletlerin sömürülmesi, insanların köleleştirilmesi ve diğer kaynaklarının da sömürgeci devletlere taşınması olarak ifade eder. Marxist yaklaşım zorunlu göç konusuna da

dolaylı olarak değinmektedir. Tarım sektöründe çalışan işçiler göç etmek zorunda bırakılmışlardır (Marx, 1986: 763-779).

Marxist kuramın göç olgusunun ilham kaynağı, Marx'ın endüstriyel yedek ordu konusundaki ifadeleridir. Bu konu göç ile ilişkilendirilerek ele alındığında hem ulusal hem de uluslararası göçler için açıklayıcı olmaktadır. Cohen'in ifade ettiği yedek işçi kesimi sayesinde kapitalist üretimde istihdam edilen bireylerin ücret konusunda denetim altında tutulmaları daha kolay olmaktadır (Cohen, 1987: 42). Dolayısıyla kapitalist üretim bu yolla hem sürekli olarak çalıştıracak işgücüne sahip olacak hem de işten çıkardığı işçilerin yerini doldurmakta zorluk çekmeyecektir. Marx'ın bahsettiği yedek işçi ordusu; fiziksel olarak çalışabilir konumda olan ama farklı nedenlerden dolayı işsiz kalan ve çalışabileceği alanlarda iş sahibi olmak için fedakârlıklarda bulunmaktan kaçınmayan bireylerden oluşmaktadır. Bu nedenlerden dolayı yedek işçi ordusu mevcut işçilerle rekabet halindedirler. Bu durumda kazançlı çıkan kapitalist kesimdir Yalçın, 2004: 45-47).

1.3.3. Modern Dönem Sosyo-Kültürel Göç Kuramları

1.3.3.1. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Göç Kuramı

Bu düşünce ilk kez Wallerstein, Amin, Galtung, Castle ve Kosack gibi bilim adamları tarafından 1970'li yıllarda geliştirilmiş bir teoridir. Daha sonra Castles, Sassen ve Portes tarafından 1980'li yıllarda geliştirilerek yeniden düzenlenmiştir. Bu teori “merkez çevre” ilişkilerine dayanılarak oluşturulmuştur. Başka bir deyişle bu kuram “gelişmiş-az gelişmiş” devletlerarasında çıkar ve sömürü ilişkilerini vurgulayan bir düşünce sistemidir. Ayrıca bu kuram, göç veren ülkelerdeki işgücünün sanayileşmiş ülkelerin çıkarına dayalı olarak kullanılması anlamına gelmektedir. Bunun sonucu olarak gelişmekte olan toplumların sosyo-ekonomik ilerlemeleri bu durumdan olumsuz etkilemektedir.

Wallerstein'a göre çağdaş ekonomiyi ve uluslararası göçleri belirleyen kapitalist ekonomi sistemidir (Wallerstein, 1995: 134). Ona göre uluslararası göç ekonomilerde meydana gelen ikili pazar yapısına dayanmamaktadır. Wallerstein'a göre uluslararası göçün asıl kökeni 16. asırdan günümüze kadar devam eden dünya pazarıdır. Bu kurama göre merkezde yer alan kapitalist ağlar henüz kapitalist bir toplum özelliği taşımayan toplumların yapısına nüfuz etmeye başlaması ile göç hareketleri başlamış olur. Bunun

sonucunda çevre devletlerde bulunan ham madde ve işgücü merkez devletlerin denetimine girmiş olur. Sanayileşmiş merkez devletlerde insan emeğine ihtiyaç olması durumu çevre devletlerden işgücü göçlerini meydana getirir. Bu durum sömürgecilik ile birebir ilişki içerisindedir.

Dünya sistemi kuramının temeli Marksist ekonomiye dayanmaktadır. Bu kuram dünyada ki ekonomik ve siyasal eşitsizliklerin önemini ön plana çıkarmaktadır. Göçlerle gelen işgücü sermaye açısından ucuz emek gibi algılanmaktadır. Aynı zamanda göç zengin bireylerin zenginliğini arttıran ve gelişmemiş devletlerin ham maddelerini sömürmeye devam etmek için var olan bir araç konumundadır (Castles & Kosack, 1985; Cohen, 1987: 42). Yirminci yüzyılda itibaren çok uluslu şirketler ve artan yabancı yatırımlar yeni bir sömürgeci anlayış ortaya çıkarmıştır. Küreselleşmede bu sürecin hızlanmasına yol açmıştır (Toksöz, 2006: 19).

Bu kuram dünyayı merkez ve ona bağlı olan çevre olmak üzere iki bölüme ayırmaktadır. Merkezi oluşturan ülkeler sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ve kapitalist ekonomi sistemini benimseyen devletlerdir. Çevre diye nitelendirilen devletler ise kapitalist sistem değerlerini uygulayan ve merkez konumundaki devletlere bağımlı durumda olan devletlerdir. Bu iki farklı kategoride değerlendirilen devletler kapitalist ekonomi sisteminin gerektirdiği şekilde zorunlu olarak birbirlerine bağımlıdır. Bu bağımlılık sisteminde merkez devletler ucuz insani kaynak, ham madde ve pazar alanı açısından çevre konumundaki devletlere muhtaçtır. Bunun sonucunda üretilen ürünlerin maliyeti düşürülmekte ve bu ürünler devlet sınırları içerisinde kullanılmaktadır. İhtiyaç fazlası ürünler ise farklı devletlere ihraç edilmektedir (Wallerstein, 1995: 134-135). Bu kurama göre uluslararası göçe kapitalist ekonomi sisteminin gelişmesi sonucunda ortaya çıkan kopmalar ve yer değiştirmeler neden olmaktadır. Kapitalist ekonominin Avrupa, Amerika ve Japonya dışında kalan ülkelerde yayılması sonucu dünya nüfusunun daha fazla bölümü dünya pazar ekonomisine dahil olmaktadır. Bunun sonucu olarak çevre ülke konumunda olan devletlerdeki toprak, ham madde ve işgücü dünya pazarlarının kontrolüne girmektedir. Dolayısıyla bu devletlerden başka ülkelere göçler olmaktadır. Merkezi konumundaki kapitalist devletlerdeki firmalar çevre devletlerinde montaja yönelik işletmeler açmaktadır. Aslında bu işletmelerdeki üretimler genellikle ihracat amaçlıdır. Bu işletmelerdeki üretim çoğunlukla kadın işgücü üzerine kurulmuştur. Kadınların çalışması ücret dengelerini olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucunda ücretler düşmekte ve erkek nüfustaki işsizlik oranı artmaktadır. Dolayısıyla göç

eylemine gerçekleştirme potansiyeli olan büyük bir kitleyi ortaya çıkarmaktadır (Abadan-Unat, 2006: 55-58).

Dünya sistemleri kuramının temel ilkeleri şunlardır:

1. Kapitalist ekonomik sistemin yayılması yeni küresel pazarlar ortaya çıkarmaktadır. Bu pazarlar için ham madde ve işgücü ihtiyaı oluşmaktadır. Bu ihtiyaı gidermek için evre ülkelerde var olan sosyo-ekonomik yapılara yönelir. Bu yapılardaki geleneksel üretim tarzlarını bozar ve bu bölgelerdeki insanları göç etmek zorunda bırakır.
2. Kapitalist retim tarzının evre ülkelerde yayılması sonucunda mevcut koşullara adapte olabilen büyük firmalar varlığını devam ettirirken, bu duruma ayak uyduramayan küçük firmalar ve çiftçiler varlıklarını sürdüremezler. Bunun sonucunda işsiz kalan kesimler kırsal alanlardan şehirlere veya yurt dışına göç ederler.
3. Sanayileşmiş ülkelerin kapitalist ekonomik koşullarının evre konumundaki devletlere yayılması uluslararası göç hareketlerini ortaya çıkarmaktadır. Kapitalist ekonomik sistemin evre ülkelerdeki ucuz işgücü talebi ile yaklaşımı sonucunda uluslararası gte artış olmaktadır.
4. Gelişmiş toplumların evre ülkelerinde yaptıkları yatırımlar neticesinde işsiz kalmış ve g etme eğilimde olan potansiyel bir nüfus oluşturmaktadır.
5. Uluslararası g küreselleşme sonucunda ortaya çıkan küresel pazar ekonomilerinin etkisi ile ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu g hareketlerini engellemenin yolu devlet yöneticilerinin küresel firmaların ekonomik icraatlarını kontrol etmekle sağlanabilir.
6. Kapitalist devletler evre ülkelerde yatırımlar yaparlar ve bu yatırımları sürdürmek için ihtiyaç duyduklarında siyasi veya askeri icraatlar da bulunabilirler. Bu girişimlerin başarısız olması durumuna da merkez devlet konumundaki alanlara uluslararası göç hareketleri oluşur.
7. Kapitalist sistem dünya ülkelerinde veya ülkelerdeki bölgeler arasında ekonomik eşitsizlikler ortaya çıkarmaktadır. Bu durum hem güç veren hem de g alan ülkeleri etkilemektedir. Dolayısıyla güç veren devletlerin ekonomik durumu ile güç alan devletlerin bu ülkelere yaptığı müdahaleler arasında nedensel bir ilişki bulunmaktadır (Bonacich, 1993: 687; Purkis, 2005: 47).

Dünya sistemi kuramı bazı noktalarda eleştirilmektedir. Çağdaş glerin karmaşık yapısını yeterince analiz edemediği ve g olaylarını tek boyutlu bir yaklaşımla izah etmeye çalıştığı için eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu kuram temel belirleyici unsur olarak sermayeyi görmekte, bunun dışındaki birey ve grupların taleplerini yeterli düzeyde incelememektedir. Bu kuramın ileri sürdüğü gelişmiş ülkelerin sermaye ve menfaat mantığı egemen durumdadır. Buna rağmen bu ülkelerin g politikalarında öngörülen srelerden önce değişimlerin yaşanması eleştirilen başka bir konudur (ağlayan, 2006: 67-72).

1.3.3.2. Göç Sistemleri Kuramı

Bu kuramın kapsamı, göç veren ve göç alan iki ya da daha fazla devlet arasında meydana getirilir. Ayrıca bu yaklaşıma göre devletlerarası göçler bu ülkeler arasında önceden yürütülen karşılıklı politikaların devam ettirilmesi olarak görülmektedir. Bu kuram bölgesel göç sistemlerinin analizini hedeflemektedir 1052-1059 (Kritz-Silverstein vd., 1992: 1052-1059). Örneğin: Batı Afrika'nın Fransa'yla bağlantısındaki göç sistemleri gibi yakın mesafeli olmayan alanları birbirleri ile bağlantılı olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla göç veren devletler ile göç alan devletlerarasında bulunan mesafeler göç için çok önem taşımamaktadır.

Bu teori göç olgusunu göç veren ve göç alan konumunda bulunan devletlerarasında var olan sömürgecilik, politik etkilenme, ticari ilişkiler ve kültürel etkileşimlere dayalı nedenlerden kaynaklandığını savunmaktadır. Buna örnek olarak ABD'nin Meksika, Batı Afrika'nın Fransa ve Hint coğrafyasının İngiltere ile olan göç bağlantıları verilebilir. Bu kuram neo-klasik anlayışlarından farklı olarak kapsamlı ve multidisipliner bir bakış açısının ortaya çıkardığı bir yaklaşımdır. Göç sistemleri kuramı göç olgusunun makro ve mikro bakış açılarının birbirini etkilemesi bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Makro bakış açıları kurumsal düzeydeki büyük ölçekli faktörleri göz önünde bulundurur. Diğer taraftan mikro bakış açıları ise göçmenlerin göç ağları ve onların düşüncelerini analizlerini değerlendirir. Ayrıca makro yapılar; küresel piyasayı, küresel ekonomiyi, ülkelerarası politikaları ve uluslararası göç ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Mikro yapılar; göçmenler tarafından oluşturulan göç olgusu ve göç sonrası barınma sorunlarına çözüm bulmak amacı ile geliştirilen sosyal ağlardır (Castles & Miller, 2008: 35-37).

Faist göç sistemleri kuramını aşağıdaki ilkelere özetlemiştir:

1. Göç sistemleri kuramı göç olgusunun gerçekleşmesindeki boyutlara odaklanmıştır. Göç eylemi birbiri ile ilgili olarak meydana gelen ardışık olayların oluşturduğu bir sistemdir. Dolayısıyla göç unsurlarından birinde meydana gelen değişim sistemin tamamını etkilemektedir.
2. Göç sistemleri kuramı bireyler arası oluşan ilişkilerden daha çok devletlerarasında var olan ekonomik ve güvenlik sözleşmelere dayanmaktadır. Buna ek olarak mal, hizmet, bilgi ve düşünce akımlarına da odaklanmaktadır (Portes & Walton, 1981). Devletlerarasındaki bu bağlantılar göç eylemleri gerçekleşmeden önce de bulunmaktadır. Göç veren devlet belli bir süreçten sonra göç alan devlete de dönüşebilir.

3. Bu sistemin teorisyenleri sosyal ağ kuramını etkin bir şekilde icra etmiştir. Bu sistemdeki ağ yapısı birey, aile, şirket ve devlet unsurlarından oluşan bir bütündür. Ayrıca bunların birbirleri ile olan ilişkilerini de kapsamaktadır (Faist, 2003: 82-83).

Bu teori Suriye iç savaşı nedeni ile Türkiye'ye göç eden göçmenlerin durumunu izah etmekte kullanılabilecek bir yaklaşımdır. Bu kuramın temel ilkelerinden olan devletlerarasındaki tarihi bağlar, kültürel benzerlikler ve ikili ilişkiler bu ülkeler arasındaki göç hareketliliğinde çok önemli bir etken olmuştur.

1.3.3.3. Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı

Sosyoloji literatüründeki “ağ” kavramı 1990’lı yıllardan itibaren göçü izah etmek için kullanılmıştır. Massey göç ağı kavramını; göçmen aileleri, geride bıraktığı ve bağlantıları olan bireylerin bütününden oluşan bir yapı olarak ifade etmektedir. Bu yapı hem göç süresindeki giderleri azaltmakta hem de göçteki engelleri azaltacaktır. Dolayısıyla göç olayının daha kolay gerçekleşmesine zemin hazırlayacaktır. Göç ağlarının artması, göçmen kitle için alternatif göç alanlarının oluşmasını sağlamaktadır. Bu ağ yapısının legal olması durumunda göç edenlerin yolculuk ve barınma masrafları da daha az olmaktadır. Göç etmede kullanılan ağın illegal olması durumunda bireyler ülke sınırlarından geçmek için yüksek oranda masraflar ile karşılaşabilmektedir. Bunun yanı sıra bu tür ağları aracı olarak kullanan bireyler büyük borçlara girmekte veya bazen baskı ve şiddetle yüzleşebilmektedir (Massey vd., 1993:).

Wilpert göçmen ağının çalışma sistemini; göç eylemini gerçekleştiren ilk göçmenlerin göç veren ve almakta olan ülkeler arasında bir ağ yapısı meydana getirdiği şeklinde ifade etmektedir. Bu kurulan ağ sayesinde yeni göçmenler göç eylemini gerçekleştirme olanağına sahip olur (Aktaran: Yalçın, 2004: 50). Göç eyleminde bulunan her birey akrabalık ve arkadaşlık bağlarına bağlı olarak destek göreceğinden göç için yapılan harcamalarda azalacaktır. Belli bir süre sonra göç döngüsel bir duruma dönüşür (Güllüpnar, 2012: 72-73). Illegal ağlar bireysel, aile, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinden oluşan toplumsal ve iktisadi alanlardaki dayanışmayı içermektedir. Bu tarz bağlantılar kişisel ve grup anlamında büyük bir önem taşımaktadır (Bourdieu & Wacquant, 1992: 119).

Göç ağları göçmenlerin toplumsal uyumunu destekleyen unsurları barındırmakla beraber uyumu olumsuz etkileyen faktörlerde içermektedir. Bu ağlar sayesinde

göçmenler yeni girmiş oldukları toplumlarda temel ihtiyaçlarını giderme konusunda fazla sorun yaşamamaktadırlar. Fakat sadece kendi ülkesinden ve grubundan olan bireylerin ikamet ettiği alanlarda bu ihtiyaçlar karşılandığı için yeni yerleştiği toplumun temel değerlerine yabancı kalmaktadırlar (Yalçın, 2004: 53-54). Küreselleşmenin etkisi ile iletişim ve ulaşım olanaklarının artması göçmenlerin kendi ülkeleri ile ilişkilerini sürdürmesinin daha kolay olmasını sağlamaktadır.

Faist, göç ağlarını “Devlet-aşırı alan” kavramı ile izah etmektedir. Buna göre bireyler ile gruplar arasında oluşan ve ülkenin dışındaki iktisadi, siyasi ve kültür temelli bağlantıları içeren bir yapıdır. Bu yapı içerisinde ortak değerlere sahip topluluklar, etnik kökenli gruplar, dini gruplar gibi unsurlardan oluşmaktadır (Faist, 2003: 27). Bu ağ yapısı içerisinde karşıt grupların olması hem göç veren hem de göç alan ülkelerde hukuki düzenlemelerin ve istikrarı bozucu problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Yıldız, 2010: 15-17). Göç hareketlerinin oluşmasında bazı gruplar ve kurumlar bireylerin göç edeceği devletin siyasi ve iktisadi kurumları arasında göçün gerçekleşmesi için etkin rol oynamaktadırlar. Bu aracı konumundaki yapılar göç veren ve göç alan devletlerarasında bağlantılar kurarak göç eylemini gerçekleştirmesini sağlarlar. Genellikle belli bir ücret karşılığı bu görevleri yerine getirirler. Bunun sonucunda göç etme eyleminde bulunan bireylerin verdiği paralarla varlığını sürdüren bir “göç endüstrisi” meydana gelir.

Castles ve Miller, göçmen ilişkiler ağı teorisinin temel prensiplerini şöyle özetlemektedir:

1. Göçmen ilişki ağları, göç eylemini cezbedici kılmaktadır. Bu nedenle bireylerde göç etme eğilimi sürekli olarak bulunmakta ve yaygınlaşarak artmaktadır.
2. Göçmenler sahip oldukları ilişki ağları sayesinde göç masraflarını azaltmakta ve göç eyleminin barındırdığı engelleri sınırlandırmaktadırlar. Aynı zamanda bu ağlar, göçmenlerin yeni girdikleri ülkelerdeki uyum sorunlarını da azaltmaktadır.
3. Bu ilişki ağları kendi ülkelerinde göç etme eğilimi taşıyan bireylere farklı devletlerde yapılan bu konudaki avantajlar ve yeni düzenlemeler hakkında iletişim sağlarlar.
4. Göçmenlerin oluşturduğu bu ağların devlet idarecileri tarafından denetlenme imkânı çok sınırlı düzeyde olmaktadır. Göç alan devletin göçü önlemek amacıyla yaptığı bütün düzenlemeler bu ağların oluşmasına engel olamamaktadır.
5. Göçmen ilişki ağları, göç veren devletin vatandaşlarını hedef ülkede daha çok temsil eder konuma gelir. Bunun sonucunda göç nedenleri karmaşık bir hale gelir.
6. Göçmenlerin kendi aile bireylerini yanlarına alma amaçları göçmen ilişki ağlarının giderek daha kuvvetli olmasını sağlamaktadır.

7. Bu ağlar göçmen bireylerin göç ettikleri ülke toplum değerlerinden uzak kalmalarına, kendi ülke vatandaşları olan göçmenlerle ve kendi ülkeleri ile etkileşim halinde olmalarına yol açar.
8. Göçmen ilişki ağları göç hareketlerini nerede başlayacağı ve nerede sonlanacağı konusunda belirleyici olmaktadır. Dahası göç edecek özelliklere sahip bireyleri belirleme fonksiyonuna sahiptir. Dolayısıyla bu ağlar göç hızını ve göçün potansiyelini belirleyebilmektedir (Aktaran: Güllüpınar, 2012: 71-76).

Bu çalışmanın konusu Suriye göçü bağlamında ele alınmaktadır. Türkiye ile Suriye arasında tarihi bağların, kültürel benzerliklerin ve ikili ilişkilerin Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye göç etmesinde belirleyici olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle göç sistemi kuramı ile göçmen ilişkileri ağı kuramının Suriye göçünün açıklayıcı modelleri olacağı varsayılmaktadır.

1.3.3.4. Kurumsal Kuram

Göç alan ülkelerin, artan göç hareketlerini engellemek amacı ile yaptıkları düzenlemeler göç oranlarının artmasını durduramamaktadırlar. Sanayileşmiş devletlerin günümüz koşullarında göçmen ihtiyacı azalmasına rağmen dünyada gelişen yeni koşullar nedeni ile göçmen sayısı giderek artış göstermektedir. Bu süreçte göç endüstrisi alanında bazı işletmeler göç hareketlerinden büyük gelirler elde etmişlerdir. Bu işletmelerin yaptıkları çalışmalar göç oranlarının artışına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla göç hareketleri sürecinde göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile bazı kuruluşlar ve organize yapılar da icraatta bulunmaktadır. Bu yapılar sanayileşmiş devletlerdeki illegal yollarla göç etmiş bireylerin yaşam koşullarını düzenlemek için emek harcarlar. Aynı zamanda bu yapılar hem göç sürecinde hem de göç hareketleri sonrasında göçmen bireylerin oluşan sorunlarına çözüm bulmaya çalışırlar. Göç eylemi sonrasında meydana gelen sorunların başında göçmenlerin iş bulma ve barınma problemleri gelmektedir. Sonuçta gelişmiş devletler göç hareketlerini azaltmaya yönelik düzenlemeler yaparken göç endüstrisi alanında icraat gösteren özel işletmeler ise bu hareketleri arttırmak amacı ile faaliyet gösterirler (Massey vd., 1993: 450-451).

1.3.4. Kuramların Değerlendirilmesi

Göç kuramları konusunda Ravenstein'in araştırmaları en kapsamlı ilk kuramsal çalışmadır. Bu kuram daha sonraki kuramlar için hem öncü bir rol üstlenmiş hem de bu kuramların var olması için uygun ortamı yaratmıştır. Ravenstein yaptığı araştırmada ileri sürdüğü düşünceler kendisinden sonraki yüzyılda da geçerliliğini sürdürmüştür (Grigg, 1977: 41-42). Ravenstein kuramında üretim araçlarında meydana gelen değişmelerin şehir merkezlerinin önem kazanmasına dayanak oluşturduğunu ileri sürmektedir. Onun bu düşüncesi günümüzde çok karmaşık nedenlere dayalı olarak ortaya çıkan göçleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Göç olgusunun oluşmasında iktisadi, siyasal, kültürel, toplumsal ve aile gibi birçok faktörün etkisi bulunmaktadır. Bu faktörlerin hepsini kapsayacak bir göç teorisi mevcut değildir. Bu yüzden göç türlerinin hepsini kapsamına alacak bir kuramın geliştirilmesi mümkün görünmemektedir (Gezgin, 1991: 23).

Küreselleşme günümüzde birçok sosyal olgunun değişimler yaşamasına neden olmuştur. Bu değişimlerden göç olgusu da etkilenmiştir. Dolayısıyla göç nedenleri, göç kararının alınması, göç edilecek yerin belirlenmesi ve göç edilecek alanlardaki yaşam koşullarının düzenlenmesi gibi birçok göç unsuru küreselleşmenin etkisi ile değişimlere uğramaktadır. Bu değişimler sosyal bilimcilerin göç konusunu çok yönlü ve kompleks bir bakış açısı ile incelemelerini gerektirmektedir. Bu tarz bir bakış açısının oluşturulması pek olası görünmemektedir. Çünkü böyle bir yaklaşımın içerisinde uluslararası göç eylemleri ve bunun meydana getireceği çok kültürlü toplum yapısı gibi unsurların bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin ulusal sınırların alanlarını daraltması olayın bir boyutunu oluştururken, ülkelerin var olan sınırları nedeniyle oluşan hukuki düzenlemeler ise olayın farklı bir yönünü ifade etmektedir. Uluslararası göçler yalnızca ekonomik nedenlerden kaynaklanmamaktadır. Bunun yanı sıra siyasi, kültürel ve coğrafi unsurlardan kaynaklanan göçlerde olmaktadır.

Genel olarak göç konusunda yapılan çalışmalarda araştırmanın odak noktasının göç mü yoksa göçmen mi olduğu çoğunlukla net olmamaktadır. Bu iki konu benzer çağrışımlar yapsa da tamamen farklı alanları ifade etmektedirler. Göç çalışmaları çoğunlukla toplumsal yapı faktörüne odaklanırken göçmen ile ilgili araştırmaların odak noktası ise bireyin seçimleri ve bunları etkileyen faktörlerdir. Dolayısıyla göç ile ilgili araştırmalar yapısal etkenlere yöneldiği için birey ve tercihleri bu çalışmalarda geri

planda kalır. Göçmenin araştırıldığı çalışmalarda ise çoğunlukla bireysel süreçlere odaklanıldığından toplumsal yapı gibi unsurlar göz ardı edilebilmektedir. Göç olgusunu yapısal ve üst yapısal unsurlarla açıklamak, göçmeni bireysel süreçler vasıtası ile izah etmek, sosyoloji biliminin klasik ikilemi olan yapı-fail ikilemi ile benzerlik gösterir (Çağlayan, 2006: 88-90).

Göç kuramları irdelendiğinde genellikle her teorinin kendinden önceki kuramı eleştirdiği veya kuramda bulunan yetersizlikleri tamamlamaya çalıştığı görülmektedir. Bunun sonucunda da yeni bir model oluşturulmaya çalışılmaktadır. Göç olgusunu açıklamaya yönelik teoriler çoğunlukla göç edilen yerin cezbedici özellikleri ya da göç veren bölgenin dezavantajları ön plana alınarak yapılmaktadır. Göç olgusunu doğrudan incelemeyen çalışmalar ise daha çok göç olgusunun sonuçları üzerinde durmuşlardır. Dolayısıyla göç kuramları değerlendirildiğinde farklı teorilerin sadece kendileri tarafından ileri sürülen önermelerle modellerini meydana getirdikleri görülmektedir. Sonuçta kuramların her biri diğerinin eleştirisi gibi görüldüğünden genel geçer özelliklere sahip bir kuramın bulunmadığı gerçeğini kabul etmek gerekir.

1.4. Türkiye’de Göç

Osmanlı imparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti yoğun nüfus hareketlerine maruz kalmışlardır. Bu nedenle bu devletlerin tarihi bir göç tarihi olarak görülebilir. Osmanlı devleti 15. yüzyıldan itibaren 17. yüzyıla kadar yeni fethedilmiş topraklar üzerinde koloni oluşturmak, toprağı işleme ve vergi gelirlerini arttırmak gibi nedenlerle aşiret boylarını Balkanlara ve Anadolu’ya yerleştirdi. 18. yüzyılda özellikle Rusya’ya ve Avusturya’ya toprak kaybeden Osmanlı devleti, daha sonra yeni oluşmuş Balkan devletlerine de 19. yüzyılda toprak kaybetmeye başlayınca, çok sayıda Müslüman ve Türk, yeni kurulmuş Türkiye’nin elinde bulunan topraklara göç ederek yerleşmiştir. 1783 ile 1913 tarihleri arasında yaklaşık 6 milyon Türk ve Müslüman nüfus Osmanlı devleti sınırları içinde göç etti ya da etmeye zorlandı. Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923’te kuruluşundan sonra, nüfus mübadelesi anlaşmaları sonucu, mülteci veya göçmen gibi sebeplerle 1,5 milyon civarında insan Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya’dan Türkiye’ye geldi (Karpaz, 2003: 91-92).

Anadolu’nun hem Osmanlı imparatorluğu hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminde çok uluslu olmasının nedeni aslında göç olgusundan kaynaklanmaktadır.

Osmanlı imparatorlunun son dönemlerinde çeşitli nedenlerden (Savaş, hastalık gibi) dolayı önemli ölçüde toprak ve nüfus kayıpları yaşanmıştır. Bu durum yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de göç ve nüfus politikalarının belirlenmesinde etkili olmuştur (Yıldız, 2018: 106-107). 30 Ocak 1923 tarihinde “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” antlaşması yapılmıştır (Macar, 2015: 176). Bu sözleşme gereği Batı Trakya Türkleri ve İstanbul Rumları göçe zorlanmamıştır. Ayrıca Anadolu'dan Yunanistan'a 1200.000 Rum, Yunanistan'dan Türkiye'ye 300.000 Türk nüfus mübadelesi ile göç etmiştir (Baklacioğlu, 2012: 204). Cumhuriyet tarihi boyunca Balkan ülkelerinden göç akınları devam etmiştir. 1990'lı yıllara kadar Yugoslavya'dan 304.023, Romanya'dan 122.521, Yunanistan'dan 409.889 ve Bulgaristan'dan 749.648 olmak üzere toplam 2.026.081 kişi Türkiye'ye göç edip yerleşmiştir (Kirişçi, 1995: 180).

Türkiye'de 1950'li yıllarda Marshall yardımları sonrasında ekonomik anlamda yeni bir dönem başlamıştır. Daha önceki dönemlerde yaşanmamış düzeyde hızlı bir göç ve kentleşme süreci yaşandı. Dolayısıyla insanlar kırsal yaşamın zorlayıcı koşullarına karşılık kentsel yaşamın cazip koşulları ile karşı karşıya kaldılar. Bu durum kırsal alanlardan kentlere doğru yoğun göç akınlarına yol açmıştır. Sonuç olarak bu göçler hızlı bir kentleşmeye neden olmuştur (Aslan, 2004: 67).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Adnan Menderes'in Demokrat partisi iktidarı döneminde büyük oranda 1951 ile 1953 arasında yardım etmiştir. Bu yardımlar ile tarımsal üretimi arttırmak veya modernist tarım kesimlerinin taleplerine uymak için geniş çaplı tarımsal faaliyetler başlatmıştır. Bu zaman sürecinde tarıma giren yaklaşık 40.000 traktör 1.000.000 civarında çiftçinin tarım dışında kalmasına yol açmıştır (Karpaz, 2003: 104). Bunun sonucunda kırsal alanlarda işsiz kalan ya da gizli işsiz konumundaki insanlar kent yerleşim yerlerine göç etmeye başlamışlardır. 1950'li yıllardan 1985 yılına kadarki 35 yıllık zaman diliminde kentlerin nüfusu hızla artarken bununla ters orantılı olarak köy nüfusu azalmaya başlamıştır (Akşit, 1998: 67-77).

Türkiye'de uluslararası göç 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren var olan bir olgudur. Bu konuda işgücü göçü ve beyin göçü büyük önem taşımaktadır. 1961 Anayasası ile seyahat serbestliğini insani bir hak olarak kabul etmiştir. 1961 anayasası ile yürürlüğe giren bu düzenleme sonucu birçok Avrupa ülkesi ile işgücü ve beyin göçü konularında anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalar sonucu bu ülkelere yapılan işgücü

ihracının etkisi günümüze kadar azalmakla beraber devam etmektedir (Abadan-Unat, 2006: 84-89).

Türkiye’de göç ve kentleşme konusunda yapılan çalışmalarda göçün başlangıç noktasının genellikle tarımda makineleşme ile başladığı belirtilmektedir. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de ikinci dünya savaşı sonrasında hızlı bir kentleşme olgusu yaşanmıştır. Tarımda makineleşmenin olmasıyla gerçekleşen göçler mekanik göç tabiri ile izah edilmiştir (Tekeli, 2006: 78). Dolayısıyla kırsal kesimde makineleşmenin getirdiği bir iş gücü kaybı yaşanmıştır.

Türkiye Asya ile Avrupa arasında bir köprü görevi gören coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca transit göç görevi gören bir ülke konumundadır. Osmanlı Devleti’nin yıkılmasından sonra anayurda dönen Balkan göçmenleri, nüfus mübadelesi sonrası gelen Türkler, Afganistan Savaşından ve İran Devriminden kaçanlar, Doğu Bloğunun dağılma sürecinden sonra işsiz kalan binlerce insan için Türkiye hem bir transit geçiş güzergâhı hem de yeni bir yurt olmuştur. En son dış göç dalgası ise Suriye göçüdür (Karasu, 2017: 631).

Göç olgusunun günümüzde bütün dünya ülkelerini doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği bilinmektedir. Bundan dolayı uluslararası göç Türkiye’de de ciddi bir sorun olarak ele alınmaktadır. Aynı zamanda Türkiye göçmenler açısından hem transit hem de yerleşilecek bir ülke konumuna gelmiştir. İkinci dünya savaşında sonra ülkemiz hem göç veren hem de göç alan bir devlet konumuna gelmiştir (GİGM, 2015).

Günümüzde resmi kaynaklara göre Türkiye’de 3,4 milyon göçmen geçici korumalı, 300 bin uluslararası koruma başvurusu olan ve 600 bin ikamet izinli olmak üzere 4,3 milyon göçmen bulunmaktadır (TBMM, 2018).

1.4.1. Türkiye’ye Gerçekleşen Göçlerle İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi’ni imzalayan ülkelerden biridir. Bunun yanı sıra Türkiye, Sözleşmeye bir de şerh koymuştur. Bu doğrultuda sadece Avrupa kıtasından gelen bireyleri mülteci statüsünde kabul etmektedir. Dolayısıyla Suriyeli göçmenler mülteci statüsüne girmemektedir. Bu durumda Suriyeli sığınmacıların uyumu konusundaki sorunlarını çözmek için Türkiye 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarmıştır (Resmi Gazete, 2013). Suriye’den Türkiye’ye göçlerin devam etmesi nedeniyle Nisan 2012 tarihinde başbakanlık tarafından yayınlanan genelge ile göçmenlerin “geçici koruma” konumunda oldukları bildirilmiştir (Yılmaz, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri göç alan bir ülke olmasına rağmen kamu kurumlarının yapıları ve aralarında uyumluluk yeterli düzeyde değildi. Aynı zamanda bir göç idaresi ve göç ile ilgili düzenlemeler bulunmamakta idi. Daha sonra Suriye’den yoğun göç dalgasının gelmesi nedeniyle 6458 sayılı Kanunla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulma gereği duyulmuştur (Resmi Gazete, 2013). Yine bu düzenleme ile Göç İdaresi içinde bir Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı kurulmuş ve göçmenlerin toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin görevlerin yürütülmesi bu daireye verilmiştir.

Suriye’den ülkemize gelen göçmenlerle ilgili 22 Ekim 2014’te geçici korumaya dair yayınlanan yönetmelik gereği başka ülkelere gitmeleri engellenmiştir (UNHCR, 2015). Bu durumda ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin Avrupa ülkelerine geçişi kanunen yasaklanmıştır (Yıldız, 2013: 147). Bu yönetmelik gereği Türkiye’de kamplarda veya kampların dışında yaşayan Suriyeli göçmenlerin sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve çalışma hayatına erişim hakları bulunmaktadır. Aynı zamanda geçici koruma statüsü alan bu mültecilere sınır dışı edilmememe hakkı da verilmiştir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 09.10.2015 tarihinde yaptığı ek düzenlemelerle Türkiye’nin bütün şehirlerindeki Suriyeli göçmenlerin sağlık hizmetlerini alabilmeleri sağlamıştır. AFAD 2012-2016 yılları arasında Suriyeli göçmenlerin sağlık, barınma ve yiyecek giderleri için yaklaşık olarak 7 milyar TL harcama yapmıştır (AFAD, 2021).

Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlerin 18 yaş altı olan nüfusu 1,4 milyon olarak tespit edilmiştir. Bu oran yaklaşık olarak toplam Suriyeli göçmenlerin yarısına karşılık gelmektedir. Aynı zamanda okul çağındaki çocuk sayısı 1,1 milyon civarındadır (GİGM, 2022). Bunlar arasında 600 bin civarında çocuğun okula gitmediği fark edilmiştir. Ayrıca kamplarda kalan çocuklardaki okullaşma oranı %92 iken kamp dışındakilerin oranı ise %26 ile düşük düzeyde olduğu rapor edilmiştir (Coşkun & Müberra, 2016: 15-17).

Ülkemizdeki Suriyelilerin işgücüne katılabilmeleri için bu konudaki çalışma izinlerine dair yönetmelik 29594 sayılı resmî gazetedeki kanuni düzenlemeyle belirlenmiştir (Resmi Gazete, 2013). Bu düzenlemeye göre göçmenler geçici koruma belgesini aldıktan 6 ay sonra çalışma izni için başvuruda bulunabilirler. Bunun yanı sıra bir iş yerinde çalıştırılan yabancı sayısının Türk çalışanlara oranı %10’u aşmayacak ve

çalışma izni ikamet ettiği kentle sınırlı olacaktır. İl valiliğine gerekli durumlarda yabancı çalışanlar için kota uygulama yetkisi verilmiştir. Yine bu düzenlemeyle göçmenlere asgari ücretten az olmayacak şekilde çalışma ücretlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak istisna olarak mevsimlik ve tarım işçileri bu uygulamadan muaf tutulmuştur.

Uyum problemlerinin değerlendirilmesi açısından en önemli husus toplumun göçmenlere olan bakış açısıdır. Türk toplumu kendi kültürü dışından farklı toplumlarla yaşama tecrübesi olan bir toplumdur. Aynı zamanda Cumhuriyet tarihi boyunca başka ülkelere göç vermiş ve göç almış bir ülke konumundadır. Buna bağlı olarak ortak yaşam algısının geliştiği kanısına varılabilir. Avrupa ülkeleri 1950’li yıllardan itibaren göçmenlerin uyumu hususundaki hukuki düzenlemeleri yaparken, ülkemizde bu düzenlemeler 2014 yılından itibaren yapılmaya başlanmıştır (Karasu, 2017: 643).

Bu bağlamda yapılan en önemli hukuki düzenleme 22.Ekim.2014 tarihindeki göç yönetmeliğidir. Bu düzenleme ile Türkiye’deki Suriyeli göçmenlere geçici koruma statüsü verilmiştir. Aynı zamanda 1994 yönetmeliğine göre sığınmacı olarak görülen Avrupa dışından gelen göçmenlere verilen şartlı mülteci statüsü Suriyeli göçmenlere de tanınmıştır (Kaya & Eren, 2015: 28).

1.5. Suriye Göçü

1.5.1.Suriye’nin Konumu, Siyasi ve Toplumsal Yapısı

Türkiye’nin güneyinde bulunan Suriye Arap Cumhuriyeti Akdeniz’in doğusunda yer almaktadır. Suriye’nin yüzölçümü 185,6 bin kilometre karedir. Suriye’de iç savaş başladıktan 1 yıl sonra 2012 yılı itibariyle Suriye’nin toplam nüfusu 22,5 milyon olduğu düşünülmektedir. Suriye’nin resmi dili Arapçadır. Suriye Arap Cumhuriyeti’nin başkenti Şam’dır. Suriye’nin en büyük kenti 4,6 milyon nüfusa sahip olan Halep’tir. Suriye oldukça genç bir nüfusa sahiptir. 2012 yılı itibari ile toplam nüfusun yaklaşık %35’i 15 yaşın altından oluşmaktaydı ve yaş ortalaması 22’dir (AFAD, 2021). Suriye nüfusunun etnik dağılımının %80’i Arap, %10’u Kürt ve %5’i ise Türkmen, Ermeni ve Çerkezlerden oluşmaktaydı. Suriye nüfusunun mezhepsel dağılımına bakıldığında ise nüfusun %74’ünün Sünni Müslüman, %11’si Şii, %10’u Hristiyan, %3’ü Dürzi ve %2’nin diğer mezhep ve dinlerden oluştuğu görülmektedir. Etnik olarak nüfusun %80’ninin Arap olduğu Suriye’de, Arapların mezhepsel olarak homojen olmadığı farklı

mezhepleri ve dinleri benimsediği görülmektedir. Çelikkol'a göre Suriye'nin tarihte birçok devletin yönetiminde kalması ve Hristiyanlık ile Müslümanlığın yayılmasında önemli rol oynaması etnik, din ve mezhep açısından çoklu bir yapının oluşmasında belirleyici olmuştur (Çelikkol, 2015: 22).

Farklı etnik ve dini kimliklerden oluşan Suriye'nin siyasal yapısı, 1970 yılında Hafız Esad'ın yönetime ele koyması ile birlikte farklı bir yapılanmaya gitmiş ve söz konusu sistem ve yönetim Hafız Esad'ın ölümünden sonra Beşar Esad'a geçerek günümüze kadar ulaşmıştır (Şöhret, 2016: 39). Suriye'nin siyasi yapısı teorik olarak cumhuriyet ve demokratik bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Ancak pratikte rejim otoriter bir yapıya sahiptir. Teorik olarak Suriye halkı cumhurbaşkanı ve meclis üyelerinin seçilmesi için oy kullanma hakkına sahip görünüyor. Durum böyle olsa da Suriye halkı şu ana kadar hiçbir zaman pratikte hükümeti değiştirme gücüne sahip olmamıştır. Cumhurbaşkanı adayı rakipsiz olarak seçime girmekte ve rakipsiz referandumlarla meşruiyetini sağlamaya çalışmaktadır. Dahası yaklaşık Suriye'de 47 yıldır devam eden ve azınlık iktidarına dayanan yönetim biçimi, bölgede en otoriter ve en baskıcı yönetim tarzlarından birini oluşturmaktadır. Bir azınlık grubun çoğunluğu yönetmesi tarzında ortaya çıkan bu yapı, halk ile devlet arasında keskin ayrımlara neden olmuş daima bir çatışma potansiyeli taşımıştır. Bu potansiyel Arap Baharını ortaya çıkarmıştır (İnce, 2018: 110-11).

Akdeniz'e kıyısı olan ve bir Ortadoğu ülkesi olan Suriye ile Türkiye sınırı 911 kilometredir. Bu oran Türkiye'nin komşusu olan ülkelerle olan en uzun sınır hattıdır. Bu sınır hattı üzerinde Yayladağ, Karbeyaz-Azmarin, Cilve gözü, İslâhiye, Öncü pınar, Çoban Bey, Karkamış, Mürşit pınar, Akçakale, Ceylanpınar, Şenyurt, Girmeli ve Cizre sınır kapıları bulunmaktadır. Bu 13 adet sınır kapısıyla aynı zamanda Türkiye'nin en fazla sınır kapısının olduğu ülke Suriye'dir (Wikipedia, 2021). Osmanlı imparatorluğunun 1923 yılında yıkılması ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber birbiriyle tamamen zıt kültürel süreçlerle ilerleme sürecinde iki farklı devlet olmalarına rağmen Türkiye ile Suriye çok güçlü etnik bağlara, kültürel bağlara ve dini bağlara sahiptir.

Suriye fazla petrol kaynakları olmayan ve su kaynakları bakımından da fakir bir ülke konumunda olmasına rağmen Ortadoğu ülkeleri arasında bölge istikrarını sağlaması sayesinde Arap ülkeleri arasında etkili bir rol oynayan devlettir. Lübnan

politikasındaki etkisi ve İran ile beraber İsrail' ilin bölgedeki en büyük düşmanlarından biridir. Rusya'nın Akdeniz'de var olan tek üssü Tartus ve Rusya için çok değerli olan Lazkiye limanlarının bu ülkede olmasından dolayı iki ülke arasında hem siyasi hem de ticari ve askeri bağları güçlüdür (Doster, 2013: 23-30).

Suriye 1946 yılında Fransa'nın sömürgesi olmaktan kurtulmuş ve bağımsız bir ülke statüsüne kavuşmuştur. Hafız Esad iktidarıyla beraber hem İsrail'e karşı verilen mücadele hem de pan-Arabizmin savunmasıyla ve Lübnan üzerindeki egemen tutumuyla Ortadoğu'daki en aktif ülkelerden biri olmuştur (Sever, 2004).

Suriye'de 1963 yılında kendi iç sorunlarının etkisiyle içte sosyalizm dışarıda Pan-Arabizm tezleriyle önemli bir güç sahibi olan Baas partisi askeri bir hareketle Nasır taraftarı iktidarı yıkarak ülke yönetimini ele geçirmiştir. Artık ülkede Baas partisinin yönetimi başlamıştır. 1967 yılında Arap-İsrail (Altı Gün Savaşı) savaşı sonucunda Suriye kendisi için çok önemli su kaynaklarını barındıran Golan Tepelerini İsrail'e kaptırmıştır. Bu zaman diliminde savunma bakanı olan Hafız Esad 16 Kasım 1970 de kan dökmeden askeri bir hareketle iktidara gelmiştir. Hafız Esad'ın iktidara gelmesi ile beraber Baas Partisi devlet kontrolünü tamamen elde etmiş ve Suriye totaliter bir yönetimin hâkimiyetine girmeye başlamıştır. Hafız Esad'ın 10 Haziran 2000 yılında ölümünden sonra yerine oğlu Beşar Esad geçmiştir (Yılmaz, 2011: 15-23).

Suriye'de 2000 yılında babasının ölümüyle boşalan Cumhurbaşkanlığı makamına Beşar Esad'ın seçilmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Beşar Esad'ın görevinin ilk zamanlarındaki yenilikçi ve demokratik söylemleri ve aldığı kararlar hem kendi ülkesinde hem de uluslararası arenadaki toplumların beklentilerini arttırmıştır (Aras & Toktaş, 2008).

Fakat uygulamada tam tersi bir süreçle Esad kendi mezhebinden olan ülke nüfusun %11'lik kısmını oluşturan Nusayrileri ordu, istihbarat ve devletin bürokratik yapısındaki en önemli görevlere atamıştır. Bu durum %74 oranı ile Suriye'de en fazla nüfusa sahip olan Sünnilerin, çok ciddi anlamda rahatsızlık duymalarına neden olmuştur. Esad yönetimi sadece Sünnileri dışlamamış aynı zamanda İsmailîlilerin (Şiîliğin bir kolu) ve %3 oranında nüfusa sahip olan Dürzileri de siyasi arenanın dışında bırakmıştır. Suriye'de etnik ve dini grupların dışlanmışlığı ve genç nesillerin demokratik talepleri iç savaşın çıkmasında etkili olmuştur (Yılmaz, 2011: 15-23).

1.5.2. Suriye Göçünün Genel Görünümü

Arap Baharı sürecine 15 Mart 2011’de başlayan rejim karşıtı protestolarla Suriye de dâhil olmuştur. Küçük gruplar halindeki göstericiler yaklaşık 40 yıldan fazladır iktidarda olan Esad yönetiminden reform, özgürlük ve demokrasi talep ettiler. Fakat Esad yönetimi göstericilerin taleplerini karşılamak yerine gösterileri sert bir biçimde bastırmayı tercih etti (Uzman & Çetin, 2013: 3). Böylece Suriye’de küçük gruplarla başlayan miting gösterileri kısa bir süre zarfında önemli çatışmalara ve daha sonrasında iç çatışmaya dönüştü. İç çatışmayla birlikte Suriye’den başta komşu ülkeler olmak üzere birçok ülkeye kitlesel göçler başladı ve bu göçler günümüzde de zaman zaman devam etmektedir. “Arap Baharı” ile başlayan Suriyelilerin göç süreci oldukça dramatik sonuçlara neden olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) bu durumu yakın tarihte gerçekleşen en büyük göç dalgası olarak tarif etmiştir (UNHCR, 2015). Ayrıca Birleşmiş Milletler (BM) dönemin Mülteciler Yüksek Komiseri Antonio Guterres Suriye krizini çağımızın en büyük insani acil durumu olarak değerlendirmiştir (Alemdar & Erdoğan, 2005: 1-2). Suriye’den başta komşu ülkelere olmak üzere birçok ülkeye gerçekleşen kitlesel göçün politik, ekonomik, güvenlik, sosyal ve kültürel olmak üzere birçok boyutu bulunmaktadır. Başta komşu ülkeler olmak üzere birçok ülke bu göç dalgası sürecinden olumsuz etkilense de şüphesiz en çok olumsuz etkilenen Suriye halkının kendisi olmuştur.

Suriye’de iç savaşın başladığı tarihten bugüne kadar yaklaşık yarım milyon insan öldü, yüz binlerce kişi yaralandı ya da sakat kaldı, nüfusun yarısından fazlası yerinden oldu, yaklaşık nüfusun dörtte biri ise can ve mal güvenliği tehdit altında olduğu için diğer ülkelere göç etti. Suriye’de başlayan iç savaşla birlikte en çok Suriye’den komşu ülkelere göç gerçekleşti. Bu ülkelerin başında Türkiye, Lübnan, Mısır, Ürdün ve Irak gelmektedir.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin 30 Kasım 2015 tarihli istatistiklerine göre; Suriyeli göçmenlerin 2 milyon 180 bini Türkiye’de yaşamaktaydı. 1 milyon 80 bini Lübnan’da, 633 bin 644’ü Ürdün’de, 244 bin 765’i Irak’ta ve 127 bin 681’i de Mısır’a göç etmişti. 303 bini ise muhtelif diğer kıtalarda ve ülkelere göç etmişti. Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin en çok göç ettiği ülke Türkiye olmuştu. Suriye’den diğer ülkelere göç edenlerin sayısı Aralık 2016 tarihinde 4,7 milyona yükselmişti. Suriye’den diğer ülkelere göç devam etti ve GİGM’e göre 04.08.2022 tarihi itibarı ile Suriye’den sadece

Türkiye göç eden geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 3.650.430'e yükseldi (GİGM, 2022).

İç çatışmalarla birlikte Suriye'nin etnik ve inançsal demografik dağılımı birçok göç örneğinde olduğu gibi değişime uğramıştır. İç çatışmaların başlaması ile birlikte Suriye'de yaklaşık 2 milyon insan ya hayatını kaybetti ya da yaralandı. Hayatlarını kaybedenlerin arasında yaklaşık 24 bin çocuk vardı. 4 okuldan biri hasar gördü, hastanelerin yarısından fazlası artık işlev görmüyor. Milyonlarca hektar tarım arazisi ya zarar gördü ya terk edildi. BM Mülteciler Yüksek Komiseri Filippo Grandi'ye göre Suriye göçü ile birlikte günümüz dünyasının en büyük mültecilik ve insanlık krizi yaşandı. Nüfusun yarısının yerinden olduğu Suriye'de yaklaşık 6 milyon insan ülke dışına göç etti. Ülke dışına göç eden Suriyelilerin %87'si BMMYK'ya göre Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'a göç etti. Dinamik bir konu olduğundan sayılar sürekli değişmekle birlikte göç edenlerin yaklaşık sadece %5'i gelişmiş ülkelere göç etti. Suriyeli göçmenler daha çok komşu ülkelere, komşu ülkeler içerisinde ise en fazla Türkiye'ye sığındı. Türkiye'ye göç eden Suriyeli göçmenlerin sayısı iç çatışmanın başladığı yıldan günümüze kadar sürekli artış göstermiştir. 2011 yılından 2012 yılında geldiğinde sadece 14,237 kişinin 2013 yılına gelindiğinde ise 224.655 kişinin Türkiye'ye göç ettiği görülmektedir. 2018 yılına gelindiğinde ise Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli göçmen sayısının 3.531.416'ya ulaştığı izlenmektedir. Türkiye'deki Suriyeli göçmen sayısının yıllara göre sürekli artış göstermesi Suriye'de çatışma alanının genişlemesine bağlı olduğu gibi çatışmanın uzamasıyla da ilgili olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifade ile ilk yıllarda bir bekleme dönemi yaşanmış çatışmaların bir türlü son bulmaması ve buna dair inancın zayıflaması ile birlikte Suriye'den göç edenlerin sayısı sürekli artmıştır (UNHCR, 2015).

Suriye'deki iç savaş sonucu meydana gelen göç süreci, ikinci dünya savaşından sonra yaşanan en büyük mülteci krizi olarak değerlendirilmektedir. Bu çatışma ortamında ekonomisi alt üst olmuş, 202 milyar dolar buharlaşmış, her beş Suriyeliden dördü yoksulluk içinde ve %30'u açlık sınırında yaşamaya mahkûm olmuştur. Ayrıca bu süreçte milyonlarca insan yardıma muhtaç hale gelmeye başlamıştır. 7,6 milyon insan ülke içinde yerinden olmak zorunda kalmış yaklaşık nüfusun dörtte biri ise Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Irak gibi komşu ülkeler başta olmak üzere diğer ülkelere göç etmiştir. Ancak mülteci sorunu ne sadece Suriye'nin ne Suriye'ye komşu ülkelerin

ne de Ortadoğu'nun sorunudur. Kitlemel göç başta bölge olmak üzere birçok ülkeyi ilgilendiren temel bir olgudur. Dolayısıyla Suriye göçü uluslararası toplumun aktif katılımı ile çözülebilecek bir mesele haline gelmiştir (İnce, 2018: 112-116).

BMMYK verilerine göre 2011 yılı sonu itibariyle dünyadaki mülteci ve sığınmacıların çoğu artık barınma merkezlerinde değil kentsel alanlarda yaşamaktadır. Dünyadaki mülteci ve sığınmacıların sadece %10'u barınma merkezlerinde ikamet ederken % 90'ı kent merkezlerinde ve kent özelliğı taşıyan bölgelerde yaşamaktadır (www.unhcr.org.tr 27.08.2021). Benzer bir biçimde Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin yaklaşık %10'u geçici barınma merkezinde ikamet ederken % 90'ı geçici barınma merkezlerinin dışında yaşamaktadır. Ortadoğı Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kamp dışında yaşayan Suriyelilerin kampta yaşayan Suriyelilerden oldukça yüksek olmasının nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır:

- Kaçak olanlar ve kayıt altına alınmak istemeyen göçmenlerin kamp dışında yaşama isteğı
- Bazı göçmenlerin kamp hayatına uyum sağlayamaması
- Maddi durumu iyi olan göçmenlerin konut kiralayarak yaşamına devam etmek istemesi
- Kampların kitlemel yoğun göç karşısında yetersiz kalması
- Akrabalık ilişkileri ve göçmenlerin akrabaların yanında ya da onlara yakın olma isteğı (Orhan, 2014).

Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen kitlemel göç daha önce Türkiye'ye gerçekleşen göçlerden bir takım farklı özelliklere sahiptir. Bu bağlamda Kirişçi, farklı üç temel özelliğı odaklanmaktadır. İlk olarak, daha önce Türkiye'ye hiçbir zaman bu ölçekte ve hızla artan bir kitlemel göç gerçekleşmemiştir. İkincisi, Türkiye'nin Avrupa dışından gelen ve sayıları 3 milyona yaklaşan bir göç akınına "açık kapı politikası" uygulaması Türkiye'nin göç politikasında önemli bir sapmanın meydana geldiğıne işaret ediyor. Üçüncüsü, Suriye göçünün bireysel ve kitlemel sığınmalara cevap verecek yeni göç yasasının uygulamalarından sorumlu Göç ve İltica Müdürlüğü'nün kuruluş dönemine denk gelmesidir (Kirişçi, 2014: 14). Türkiye'ye gerçekleşen Suriye göçünün şu özelliklere de sahip olduğı söylenebilir:

- Türkiye Suriye göçü ile farklı etnik, dini ve sosyolojik özelliklere sahip bir göç dalgası oluşmuştur
- Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç nedenleri ve sonuçları itibarıyla hem ülkemizi hem de dünyanın çok sayıda ülkesini ilgilendirmektedir.
- Bu göç dalgası ülkemizde Suriye sınır bölgesindeki illere yoğunlaşmakla beraber ülkenin bütün kentlerine yayılmıştır.
- Bu göç neticesinde Türkiye'nin göç politikaları yeniden düzenlenmiştir.
- Suriye göçü nedeniyle ülkemizde ekonomi siyaset, sosyal, sağlık, kültürel gibi birçok alanda etkili olmuş ve yeni düzenlemeler yapılmak zorunda kalınmıştır (İnce, 2018: 118-119).

GİGM (2022) verilerine göre Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen nüfusu 3.650.430 olarak ifade edilmiştir (GİGM, 2022). Bu göçmenlerin %78'i geçici koruma kapsamında, % 8'i mülteci ve % 14'lük kısmı ise oturma iznine sahiptir (IOM, 2009). Ülkemizde 10 ilde bulunan 20 Suriyeli göçmen kampında 215,936 kişinin bulunduğu ifade edilmiştir (AFAD, 2021). Bu göç neticesinde ülkemizdeki Suriyeli göçmenler eğitim, sağlık, ekonomik ve çok sayıda sosyal sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Bilhassa eğitim alanındaki sorunların devam edebileceği ve gelecek nesillerde de uyum sorunları yaşanabileceği vurgulanmaktadır (Özer et al., 2016: 76-110).

Suriye iç savaşı nedeniyle oluşan toplu göç hareketleri başta Türkiye'nin, bölge ülkelerinin ve çok sayıda Avrupa ülkesinin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapılarını etkilemiştir (UNHCR, 2015). Bu iç savaş sürecinde Türkiye Suriyeli göçmenlere sınır kapılarını açan ve en fazla göçmen alan ülke konumundadır (GİGM, 2015). Türkiye kendisine sığınan Suriyeli göçmenlerin kalış sürelerinin uzun olmayacağı düşüncesiyle bu göçmeleri misafir olarak tanımlamıştır. Bu süreçte onların temel insani ihtiyaçlarını (barınma, yeme, içme ve sağlık gibi) karşılamıştır (Kaya & Eren, 2015: 27).

Suriyeli göçmenler üzerine Türkiye'de ve uluslararası düzeyde yapılan araştırmalar neticesinde bu göçmenlerin büyük çoğunluğunun Türkiye'de kalıcı olarak yerleşme niyetinde oldukları tespit edilmiştir. Bu göçmenlerin ülkemizde kalıcı olma ihtimalinin artması nedeniyle kısa süreli çözüm politikalarının etkili olamayacağı anlaşılmıştır. Dolayısıyla göçmenlerin toplumsal entegrasyonuna yönelik politikalar geliştirilerek uzun vadeli çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır (İhlamur & Suna, 2014: 42-45).

Suriye göçünün yol açtığı problemlerin en başında, belki de iki ülkenin vatandaşları arasındaki kültürel ve dil farklılıklarından dolayı meydana gelen sosyal boyuttaki sorunlardır (Özdemir, 2017: 127).

1.6. Kültür ve Uyum

Kültür sözcüğünün kökenine yönelik görüşler bu kavramın kökeninin tarımla ilgili anlamı üzerinde birleşmektedir. Dilbilimciler “kültür” kelimesinin Latince toprak kültürü anlamına gelen *edere-cultura* sözcüğünden geldiği görüşünü savunmaktadırlar (Mejuyev, 1987: 22). Bu yaklaşımı destekleyen başka bir düşünce ise kültür kavramının Latince’de yerleşik olmak, üretmek, muhafaza etmek anlamlarına gelen *colere* kökünden türetilen *cultura* olduğu belirtilmektedir (Williams, 2005: 106-107). Bu kavram aynı zamanda işleme, onarma, imar etme, itina göstermek, ekmek ve hasat etmek, rehabilite etmek ve eğitime gibi birçok anlamı içeren kavramdır. Bu fiilden üretilmiş *cultura* terimi, önceleri tarımsal faaliyetleri nitelemek için kullanılmıştır.

Romalılar *cultura* kavramını insanların eliyle yetişen bitkileri adlandırıp yabancı olarak yetişen bitkilerden ayırmak için, kullanmışlardır. Günümüzde tarlalarda, seralarda ve laboratuvar ortamında üretilen bitkiler kültür bitkisi olarak adlandırılmaktadır. Türk dilinde kültür terimine karşılık olarak önerilen ekin teriminde de *colere* kavramı esas alınıp türetilmiştir (Özlem, 2000: 142).

Bu kavram ilk kez 1793’te Voltaire tarafından insan zekâsının oluşum, gelişim ve yüceltme anlamında kullanmasıyla Almancaya da geçmiştir. Farklı bir yaklaşımla kültür kavramı “İnsanın Genel Kültür Tarihi” eserinde G. F.Klemm uygarlık ve kültürel evrim anlamlarında kullanmıştır. Daha sonra kavramın bu anlamıyla İngilizce, İspanyolca ve Slavca dillerine geçtiği görülmektedir. Tylor’ın, Klemm’den etkilenecek ilk bilimsel kültür tanımını yaptığı kabul görmektedir (Aydın & Emiroğlu, 2003: 523-524; Güvenç, 1997: 96; Özlem, 2000: 141-142).

Özlem’e göre 18. yüzyıla kadar kültür kavramı tekil olarak kullanılmış ve bu yüzyılın sonlarına doğru ise çoğul anlamlı olarak ifade edilmiştir (Özlem, 2000: 143). Dolayısıyla kültür bir toplumun düşünce, sanat, teknik ve felsefe gibi bütün düşünsel üretim varlıklarını kapsamaktadır. Aynı zamanda kültür toplumun karakteristiğini meydana getiren unsurları ve kendine özgü özellikleri ifade eden bir terimdir. Williams ise kültürü; ürün yetiştirme, hayvan besleme ve insanın zihinsel özellikleri anlamında kullanmıştır. Daha sonra 18. Yüzyılın sonlarından itibaren Almanya’da ve İngiltere’de

halkın genel yaşam tarzını belirleyen manevi bir anlam kazandığını belirtmektedir (Williams, 1993: 8).

Bunların dışında kültür kavramı Smith'e ve Çukur'a göre görsel ve somut anlamlarına ek olarak dini inanışlar-uygulamalar gibi soyut anlamları da içermektedir. 19. yüzyıldan itibaren kültür kavramı toplumsal ve siyasi değişimler sonucu farklı anlamlar kazanmıştır. Bu süreçte toplum kültürü, milli kültür ve yerel kültür gibi devletlerin gelenek ve göreneklerini ifade eden bir kavram olarak kullanılmaya başlamıştır (Çukur, 2007: 33-46; Smith, 2005: 13-14).

Kültür, felsefe, psikoloji, antropoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerin kullandığı bir kavramdır. Dolayısıyla bu durum kültürün geniş bir kullanıma sahip olmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda kültür kavramı ile ilgili kavramsal bir karmaşa oluşmaktadır. Literatürde kültürle ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır (Erkenekli, 2013: 147). Kültür hem toplumun hem de toplum içinde yaşam süren bireylerin üzerinde çok fazla etkin olabilmektedir. Kültür kavramının bu kadar çok anlamlılığı ve değişik disiplinler tarafından kullanılan bir kavram olması, kültürle ilgili genel geçer bir tanım yapmayı imkânsız bir duruma getirmiştir (Asunakutlu & Safran, 2004: 33).

Kültürün farklı biçimlerde kavramsallaştırılmasının nedenleri; bu konuda yapılan çok sayıda tanımlama ve teorik-yöntemsel çeşitlilik olarak görülmektedir (Çukur, 2007: 37). Parsons'na göre toplumsal bir yaşam süreci içerisinde insanların günlük aktivitelerini etkileyen ve belirleyen üç unsur (toplumsal sistem, kültürel sistem ve kişilik sistemi) bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bu sistemler sosyoloji, antropoloji ve psikoloji bilim dallarının temel aldığı yapılar olarak tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak kültür kavramının içeriği de ilgili olduğu bilim dalına göre farklılık gösterebilmektedir (Parsons, 1951).

Bu bilim alanlarından Sosyoloji kültür konusunda en geniş anlamda tanımlama yapmaktadır. Buna göre sosyoloji kültürü bir yaşam biçimi olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda sosyolojide kültür toplumların kendilerini kural ve normlar çerçevesinde ifade edebileceklerini öngörmektedir. Bu yönüyle kültür toplumların günlük yaşamlarındaki tutum ve davranışlarıdır. Kısaca kültür toplumun günlük aktivitelerindeki davranış kalıplarının toplamı olarak ifade edilebilir (Aktan & Tutar, 2007: 29).

Kültürün soyut-somut, maddi-manevi, öznel-nesnel şeklinde ikili ayrımlara maruz olması onunla ilgili farklı ve çok sayıda tanımın bulunmasının nedenlerinden biridir (Giddens, 2005; Hampden-Turner & Trompenaars, 1997; İçli, 2002; Morris, 1956; Özkalp, 1995).

Kültür kavramı ile ilgili ilk tanımın Antropolog Tylor tarafından yapıldığı kabul edilmektedir. Tylor’a göre kültür; “kişinin, toplumun bir üyesi olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, âdet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin bütünüdür” (Haviland, 2008:). Günümüz itibari ile herkesin hemfikir olduğu ve ortak uzlaşma sahip olan bir kültür tanımı bulunmamaktadır. Kültürün yüzden fazla tanımının olduğu hususunda birçok araştırmacı (Güvenç, 1984; Hofstede, 2001; Kağıtçıbaşı, 2000; Kottak, 2001; Turhan, 1997) hemfikirdir. Kağıtçıbaşı’nın aktarımına göre Kroeber ve Kluckhohn, 1952 yılında kültürün “Betimleyici, tarihsel, normatif, yapısal, psikolojik ve genetik” yönlerini baz alarak yapılan kültür tanımlarını kayıt altına almıştır. Bu konuda değişik bilim alanlarına ait 160’tan fazla tanım bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2004). Bu tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Marx’a göre kültür “doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir” (Aktaran: Güvenç, 1984: 102). Özlem ise kültürü Leibniz’den esinlenerek “geçmişin yükünü taşımak ve geleceğe gebe olmak” olarak izah etmektedir (Özlem, 2000: 199).

Hofstede göre kültür insan gruplarını birbirinden ayıran zihinsel programlama şeklinde tanımlanmıştır (Hofstede, 1981: 15). Sargut göre ise kültür insanların içinde yetiştiği çevre koşullarından ibaret olan ve onların zihinsel programlarına temel teşkil eden bir unsurdur (Sargut, 2001). Kültür hem sözlü mesajlar hem de sözlü olmayan mesajlar ve bunların içerdiği anlamların bütünü teşkil etmektedir (Kartarı, 1999: 19-26). Morris ise kültürü toplumun maddi ve manevi değerlerinin etkileşiminden doğan bir ürün olarak tanımlamaktadır (Morris, 1956).

Bauman’a göre kültür sadece insanlara ait faaliyet alanlarının ürünüdür. Bu bakımdan kültür insanların aktiviteleri ve ürettiklerinden ibaret olarak görülmektedir (Bauman, 1998: 159). Köktürk, kültürün tabiatla kendiliğinden olan bir unsur olmadığını ve bir insan ürünü olduğunu ifade etmektedir (Köktürk, 2006: 223). Benzer şekilde Eagleton, kültürün genetik olmadığını ve kuşaktan kuşağa nesiller aracılığıyla aktarıldığını bildirmiştir (Eagleton, 2005:).

Türk sosyolojisinde kültür ile ilgili tanımların ilham kaynağı Tylor'dur. Türk toplum bilimcilerinden Ziya Gökalp, kültür tanımını ilk yapan bilim adamıdır. Ona göre kültür; “bir milletin dinî, ahlaki, hukuki, mukalevi (entellektüel), bedii (estetik), lisani (dili), iktisadi, fennî hayatlarının ahenkli mecmuasıdır” (Gökalp, 1994: 21). Dönmezer “daha çok insanın yarattığı hayat tarzı” olarak kültürü tanımlamıştır (Dönmezer, 1984: 116). Kültür konusundaki araştırmaları ile kültür konusunu Türk sosyolojisini önemli çalışma alanlarından biri haline getiren Turhan’a göre kültür (Turhan, 1997: 48):

“Kültür; bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları (alışkanlıkları), kıymet ölçülerini, umumi atitüd (tutum), görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisin de müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder.”

Literatürde genel olarak kültürün tanımları üzerinde durulmaktadır. Bu konuda sosyologlar için kültürün tanımından daha çok onun toplumdaki fonksiyonları önemlidir. Aslında kültürün birçok özelliği bulunmasına rağmen en yaygın kabul görmüş özellikleri; bütünlük, öğrenilme, paylaşılma, devingenlik ve simgeselliktir (Haviland vd., 2008: 104-120).

Kültür farklı unsurların birleşerek meydana getirdiği işlevsel bir bütünü oluşturan sistem olarak açıklanmaktadır. Bu sistem içerisindeki unsurlar kendine has vasıflarıyla farklı bir birim gibi algılansa da genellikle sınırlarının çok net olmadığı görülmektedir.

Kültürün bünyesindeki alt kültürler ile arasında belli oranda bir tutarlılık vardır. Toplumdaki alt kültürler arasında ise farklılıklar olması kaçınılmaz bir durumdur. Bütün kültürlerde birey-grup, birey-kurum ve grup-kurum çatışmaları kaçınılmazdır. Ancak toplumlardaki çatışma düzeyi değişebilmektedir. Alt kültürlerdeki bu çatışma düzeyi hâkim kültüre zarar verecek seviyelere ulaşmadığı sürece kültür varlığını sürdürür. Başka bir ifade ile hâkim kültürün varlığı bu çatışmaları tolere ettiği sürece devam eder.

Kültürün önemli özelliklerinden biri de öğrenilebilir olmasıdır. Toplumun üyesi olan birey yaşadığı toplumun kültürünün etkisiyle büyüyerek onu öğrenir. Bu olgu kültürlenme olarak ifade edilmektedir. Kültürlenme bireyin toplumda nasıl davranması gerektiği konusunda rehberlik eder. Birey içinde yaşadığı toplumda gereksinimlerini karşılama metodunu kültür vasıtasıyla öğrenir. Dolayısıyla kültürde toplumsal ihtiyaçların karşılanması öğrenme yoluyla gerçekleşir.

Kültür toplumun bütün bireylerinin ortak paydasıdır. Fakat kültürdeki paylaşım oranı bireyler arasında farklı düzeyde gerçekleşir. Bu farklılıklar toplumdaki rollerinde (Kadın, erkek, anne, baba yaşı, vb.) oluşmasını sağlar.

Kültürün unsurlarından birinde meydana gelen değişim kültürel sistemin diğer öğelerinin de değişime veya uyum sağlamaya zorlayabilir. Bu durum kültürün varlığını sürdürebilmesi için ona gerekli olan esnekliği sağlar. Bütün kültürlerde aynı düzeyde olmasa da bu dönüşüm süreci bulunmaktadır. Aynı zamanda kültürün değişme hızı toplumların yapısına bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bazı toplumlar kültürel değişmeye karşı dirençli iken bazıları ise uyum sağlamaya daha elverişli konum sergiler.

Kültürün bir özelliği de simgeler barındırmasıdır. Bu simgeler kültürlerde var olan işaretler, amblemler ve seslerdir. Bunlar her kültür içinde farklı anlamlar ifade ederler. İnsanların birçok davranışı bu simgelerle anlam kazanır. Toplumu oluşturan bireyler kültür içindeki bu simgelerin anlamı konusunda hemfikirdirler. Bu simgelere bayrak, nikâh yüzüğü, para örnek verilebilir. Simgeler her toplum için farklı anlamlar taşıyabilir. Bazı simgeler farklı toplumlar da benzer anlamlar taşıyabilirken, bazıları ise sadece belli toplumlar için anlamlar taşımaktadır. Dini semboller (Hilal, haç, Buda heykeli) buna örnek olarak verilebilir (Haviland vd., 2008: 104-120).

Güvenç'e göre kültürün özellikleri;

1. Kültür öğrenilirdir. Buna göre kültür bilgi, davranış ve alışkanlıkları kapsamaktadır.
2. Kültür dil vasıtası ile kuşaktan kuşağa aktarılır.
3. Kültürel değerler toplumlar arasında farklılıklar gösterir.
4. Bireyin tutum ve davranışları içinde yetiştiği kültür tarafından biçimlendirilir.
5. Kültür toplumsal ihtiyaçları giderebilen fonksiyonel nitelikler sahip bir yapıdır.
6. Kültür hem bütünleştirici hem de ayrıştırıcı nitelikler taşımaktadır.
7. Kültür kavramsal düzeyde soyut bir yapı gösterir. Aslında kültür gerçeğin bir soyutlanmasıdır (Güvenç, 1984: 102-107).

Birey kültürü üst kuşaklardan alır, yaşar ve yaptığı katkılarla beraber bir sonraki kuşağa aktarır. Earley ve Earley'ye göre kültürün bireyin davranışlarına ve tutumlarına doğrudan etki eder. Buna bağlı olarak farklı kültürlerle sahip bireylerin aynı durumu farklı anlamaları ve yorumlamaları doğaldır. Dolayısıyla bu farklı anlama ve

yorumlama durumları bazı konularda uzlaşmayı da zorlaştırmaktadır (Earley & Earley, 2004: 139-146).

Kültürlerin kendine has toplum tarafından ortak uzlaşma ile sahip oldukları değerler vardır (Soloman, 2016: 113). Kültür toplumları birbirinden farklılaştıran ve tarihi bir süreci olan yapıdır. Aynı zamanda kültür; özgün sanat, inanç, gelenek ve davranış kalıplarına sahip bir yaşam tarzını ifade eder. Kültür topluma bir kimlik kazandırır, dayanışma sağlar ve aidiyet duygusu kazandırır. Dolayısıyla kültür toplumun maddi ve manevi öğelerinin toplamıdır. Buna bağlı olarak kültür toplumdaki bireylerin ilişkilerinin derecesini, davranış sınırlarını, ahlaki değerlerini ve etik kurallarını belirleyen önemli bir faktördür (Hofstede, 2001: 80).

Kültür toplum halinde yaşayan insanların birbiriyle olan ilişkilerini düzenleyen bir araçtır. Bir toplum için çok önemli bir değeri ifade eden bir nesne veya davranış başka bir toplum için aynı değeri ifade etmeyebilir. Birey kendisine ait kültürel değerlerin önemsenmediği bir örgütün veya topluluğun uzun süreli bir üyesi olmak istemeyecektir (Demirel, 2014: 691)

Trompenaars ve Hampden-Turner yaptığı çalışmalarda kültürü daha iyi açıklayabilmek için soğan katmanları benzetmesi yapmıştır. En dıştaki katman bireyin etkileşim halinde olduğu kültürel unsurları ifade eder. Bu öğeler giyim, yemek, dil, mimari yapı gibi unsurları kapsamaktadır. Ortada bulunan katman ise topluma ait olan kuralları ve değerleri içermektedir. Soğanın en içte bulunan anahtar fonksiyonuna sahip olup, kural ve metotlar bulundurmaktadır. Toplumlar karşılaşabileceği temel sorunları bu kurallar vasıtasıyla çözüme kavuştururlar (Hampden-Turner & Trompenaars, 1997: 42).

Kültürlerin her birinin kendine özgü nitelikleri bulunmaktadır. Bunlar toplumların kültürel yapılarının temel unsurlarını teşkil ederler. Dolayısıyla kültürün bu nitelikler farklı iletişim metotları aracılığıyla nesilden nesile iletilerek ortak değerlerin oluşması sağlanır. Bunun sonucu olarak kültürler kendilerine has değerler, gelenek, görenek, inanç ve davranış kalıpları meydana getirirler (Güvenç, 1997).

Kültür hem toplumdaki bireylerin iletişim sürecine yön veren hem de bu paylaşımda aktarılan bilginin yorumlanmasına katkı sağlayan önemli bir faktördür. Aynı zamanda bu konularda kararlar alabilmek için rehberlik eden bir kaynak olarak görülebilmektedir. Başka bir deyişle kültür sadece bir iletişim aracı ve sembollerden ibaret olmayıp bunların yorumlanmasını da kapsayan bir sistemdir (Kartarı, 1999: 26).

Bu bakımdan kültür ve iletişimin zorunlu olarak etkileşim halinde olduğu ve kültürün iletişim sayesinde üretilen ürün olduğu kabul gören bir gerçektir (Alemdar & Erdoğan, 2005: 1-2).

Genellikle kültür toplumların maddi ve manevi değerlerinin toplamı olarak kabul görmektedir. İnsanlar bulundukları toplumlarda bir kültür içerisinde doğarlar. Dolayısıyla yaşadıkları süre boyunca çevrelerindeki bütün olaylarda kültürün maddi ve manevi değerlerinin etkileriyle karşılaşır. Bu bakımdan kültür insan davranışlarının oluşmasında rol oynayan bir etkidir. İnsan yetiştiği kültürün bir ürünü olarak görülebilir (Özbek, 2000).

Kavramsal olarak kültürün daha net ifade edilebilmesi için bu kavramla yakın anlam içeren diğer kavramlarla olan farklılıkların bilinmesi gerekmektedir. Bu kavramlardan en önemlisi medeniyet veya uygarlıktır. Kültürün uygarlıktan farkı toplumların birbirinden ayrılan niteliklerini ortaya koymasındadır. Uygarlık kavramı ise daha çok toplumların ortak paylaşımlarını temel alır. Daha net ifade ile toplumlardaki farklılıkları kültür benzerlikleri uygarlık ifade eder. İki kavram arasındaki diğer bir farklılık ise kültürün toplumsal yaşamın manevi değerlerinden, uygarlığın ise maddi unsurlardan meydana geldiğidir. Bu bakımdan uygarlık toplumun teknik ve bilimsel yönlerini; kültür ise topluma özgü olan ahlaki, dini sanatsal özelliklerini yansıtmaktadır. Bu durumda kültürün milli, uygarlığın ise evrensel olduğu ileri sürülebilir (Gökalp, 1994: 25).

Genellikle topluma özgü olan değerlerden soyut olanları kültürün; somut ve evrensel olanları ise uygarlığın kapsamındadır. Bazı toplum bilimcilere göre kültür ve medeniyet kavramlarını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Başka bir ifade ile uygarlık kavramıyla ortak kaynaktan beslenen kültürler toplamı olarak nitelendirilmektedir. Örneğin batı medeniyeti kapsamında Alman, Fransız, İspanyol, İngiliz kültürleri yer almaktadır. Bu bağlamda kültür belirli bir topluma ait iken; uygarlık kavramı ise daha evrensel bütünleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Meriç, 1986: 43)

Sonuç olarak, kültür kavramının farklı bakış açıları temel alınarak ele alındığı görülmektedir. Kültür konusunda araştırma yapanlar asıl sorunun kültürü tanımlamak değil de onu tanıtmak olduğu düşüncesinde hemfikirdirler. Dolayısıyla sosyolojik araştırmalarda değer eksenli bir bakış açısının daha fonksiyonel olabileceği düşünülebilir. Benzer şekilde Parson'un da beyan ettiği şekli ile "Sosyoloji, kültür ile

sosyal yapının karşılaştığı bir alan olan kurumsallaşmış değer ve normlar üzerinde çalışmalı; değer ve normların dışında kalan kültür unsurları, antropolojiye terk edilmelidir” (Aktaran: Turner, 2006: 112).

1.6.1. Kültürel Süreçler

Kültürel süreçler kültür kavramı gibi sosyal Antropolojinin kavramsal unsurlarıdır. Antropolog kültürel konulara bu kavramlar üzerinde yaptığı gözlemlerle yaklaşarak elde ettiği verileri değerlendirmeye çalışır. Kültürel süreçler daha genel, soyut ve evrensel nitelikte olmaları nedeniyle kültürel olaylardan farklılıkları olan kavramlardır (Güvenç, 1984: 129). Kültürel süreçlerin açıklanması kültür konusunun daha iyi anlaşılmasında bize yol gösterici olmaktadır. Kültürel süreçler; genel kültür, alt kültür, kültürel yayılma, kültürel değişme, kültürel asimilasyon, kültürleşme, kültürlenme, karşı kültür ve kültür şoku olarak sıralanabilir.

Bir ülkede var olan alt kültürlerin hepsini kapsayan kültüre Genel kültür (Hâkim kültür) denilmektedir. Genel kültür bölgesel değerleri aşarak ülkenin bütün üyeleri tarafından kabul edilen değerleri, yaşam tarzını ve bununla bağlantılı olan öğeleri kapsamaktadır (Artun, 2000: 2-7). Dolayısıyla genel kültür bir ülkedeki alt kültürleri bünyesinde barındırır. Örneğin, Türk kültürü ülkedeki bütün bölgesel kültürlerin toplamını oluşturmaktadır.

Bütün genel kültürler bulundukları ülkenin coğrafi ve sosyal koşullarından dolayı kendi içerisinde değişik alt kültürleri bulundurmaktadır. Aynı ülkenin kent ve kırsal bölgelerinde yaşayan insanların yaşam tarzları farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar giyim, beslenme alışkanlıkları, halk oyunları, müzik ve davranışlara yansımaktadır (Yuvalı, 1996: 211-217).

Farklı coğrafi bölgelere sahip olan ülkelerde birbirinden farklı kültürler var olabilmektedir. Genel kültür içindeki bu farklılıkları barındıran unsurlar alt kültür olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 1984: 115). Alt kültür genel kültür ile uyumlu olmakla beraber ait olduğu gruplarının kendilerine özgü davranış kalıplarını da yansıtmaktadır. Bu gruplar etnik, dini, ideolojik nedenlerle oluşabileceği gibi bazı ortak toplumsal değerlere bağlı olarak da meydana gelebilir. Bu grupların genel kültürden bağımsız olarak kendilerine özgü değerler oluşturmaları alt kültürlerin meydana gelmesinde önemli bir faktördür (Negus, 1996: 153). Alt kültürler değer bakımından genel kültüre nazaran

önemsiz olarak algılanmamalıdır. Bunlar bir kültürün zenginlikleri olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Ülkemizde, Türk kültürü içerisinde çok sayıda alt kültürün var olduğu bilinmektedir.

Alt kültürlerin uyumlu bileşimleri kültürleri oluşturmaktadır. Bu uyum hâkim kültür veya üst kültür şeklinde adlandırılmaktadır. Hâkim kültürün bileşenleri olan alt kültürler ise mahalli kültürlerden (bölgesel kültürler) oluşmaktadır. Buna örnek olarak derelerin birleşip ırmakları oluşturması, ırmaklarında birleşerek gölleri oluşturması benzetmesi yapılabilir. Burada dereler mahalli kültür unsurlarına karşılık gelirken ırmaklar ise alt kültürleri temsil etmektedir. Göller ise üst kültürü ifade etmektedir. Bu örnekteki göller kendisine karışan suların farklı özellikleri olmasına rağmen kendisine has özellikleri de bulunmaktadır. Sonuçta gölün özellikleri diğer sular üzerinde hâkim bir özellik oluşturmaktadır.

Alt kültürler arasındaki farklılıklar genel kültür içindeki kurallar ve davranış kalıplarının temelinde var olmaktadır. Bu farklılıklar gelişmemiş toplumlarda daha az iken gelişmiş toplumlarda daha fazla olduğu görülmektedir. Toplumun yapısında bazı unsurların farklılığı alt kültürleri meydana getirmesi genel kültür için bir zenginlik olarak kabul edilmektedir. Çünkü bütün alt kültürler genel kültür ile uyum içinde olup renklendirici bir nitelik oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu alt kültürlerin birbirini tamamlayıcı olması genel kültürü oluşturmaktadır (Özkalp, 1995: 78).

Kültürel yayılma; kültürel unsurların daimî olarak içeriden dışarıya veya tersi bir şekilde dışarıdan içeriye doğru nüfuz etmesini ifade etmektedir. Bu süreçte farklı olan kültürel değerler benimsenirse o kültüre yerleşir, benimsenmemesi durumunda ise kültür tarafından dışlanır.

Kültürel değişme, kültürel yapının kısmi veya genel bir değişime maruz kalması durumunu ifade etmektedir. Genellikle farklı özelliklere sahip kültürlerin teması sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Dolayısıyla kültürel değerlerdeki değişimler kaçınılmaz olmaktadır. Bu süreçte iki kültürün etkileşimi sonucu baskın bir yapıya sahip olan kültür zayıf yapıdaki bir kültürü etkilemesi gerçekleşebilir. Bu etkileşim sonucu güçlü olan kültür zayıf olanı kendi içerisinde eritmesi olayına kültürel asimilasyon denir.

Farklı kültürlerin bir araya gelmesi ve etkileşime girmesi sonucu bu kültürlerin birbirlerinden etkilenmesi kaçınılmaz bir durumdur. Aynı zamanda bu kültürlerle

mensup olan bireyler, gruplar ve topluluklar birbirlerinin kültürlerinden etkilenirler. İki veya daha fazla kültürün etkileşime girmesi sonucu ortaya çıkan bu durum kültürlenme olarak tanımlanmaktadır (Şeker, 2006:). Bilgin ise kültürlenmeyi; belirli bir kültürün mensubu olan bireylerin farklı bir kültürden bireylerle etkileşime girmesi sonucu yaşadıkları kültürel ve psikolojik değişimler olarak tanımlamaktadır (Bilgin, 2003). Karşı kültür; bir toplumun üst kültür unsurlarını kabul etmeyerek, onunla çatışan kültürdür (Aktan & Tutar, 2007: 7-9). Karşı kültür hâkim kültürün temel değerlerini etmeyen bir yapıdadır. Başka bir deyişle karşı kültürler hâkim kültürle çatışma yaşamaktadır.

Kültürleşme; iki veya daha fazla kültürün etkileşime girmesi sonucu kültürlerin yapılarında değişimlerin meydana gelmesidir. Kültürleşmenin oluşmasında en önemli faktörlerden biri göçlerdir. Göçler sonucu aynı ortamlarda yaşamak zorunda kalan farklı kültürlerle sahip gruplarda kültürleşme sonucu sosyal, ekonomik ve kültürel özellikler gibi birçok açıdan değişimler olmaktadır. Kültürleşme olgusunun oluşmasında rol oynayan unsurlar şöyle sıralanabilir; göçmenin geldiği ülkenin kültürel özellikleri, göç edilen ülkenin kültürel değerleri ve ülke halkının göçmenlere karşı tavırları, kültürlerin benzerlikleri ve farklılıkları, göç edilen ülkenin göçmen politikası, göç nedenleri, göçmenlerin göç ettikleri toplumdaki yeni statüleridir (Zafer, 2016: 75).

Kültürleşme; bireyin yeni bir ülkedeki yaşama tecrübelerine ve bu tecrübeleri algılama tarzı ile bağlantılı olmaktadır. Ayrıca kültürleşme; bu süreçte bireyin karşılaştığı problemler, bu problemlerle ilgili çözüm yolları ve farklı kültür ortamına uyum dönemini de kapsamaktadır (Hortaçsu, 2007).

Kültürleşme olgusu ile ilgili çağdaş çalışmalara göre iki farklı kültürleşme kuramı bulunmaktadır. Bunlardan biri tek boyutlu diğeri ise iki boyutlu kültürleşmedir. Gordon tarafından geliştirilen tek boyutlu yaklaşım, bireyi kendi kültürünü koruma ya da mevcut yeni kültüre uyum sağlamak arasında ikilemde bırakmaktadır (Gordon, 1964). Kültürleşme sonucu bireyin kendi kültür değerlerini terk etmesi ve yeni kültür unsurlarını benimsemesi beklenir. Literatürde buna asimilasyon denilmektedir (Khodaparast, 2008: 11-13).

Bu modelin; kültürleşme olgusunu izah etme konusunda literatürde uzun süre kullanılan bir yaklaşım olmasına rağmen göçmenler ve yerel halkın bir arada yaşaması sonucu meydana gelen toplumsal değişimi ifade etmede yetersiz kaldığı görülmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde farklı kültürlerle sahip gruplar kültürel değişmelere rağmen

varlığını sürdürmektedir. Diğer bir kültürleşme modeli ise iki boyutlu yaklaşımdır. Berry'nin geliştirdiği bu model tek boyutlu kültürleşme modelinden farklılıklar göstermektedir. Kültürleşme olgusunu daha geniş bir açıdan değerlendiren bu model göre göçmen gruplar hem ev sahibi toplumun gerektirdiği toplumsal ilişkileri devam ettirirken hem de kendi kültürlerine ait geleneksel değerleri de sürdürebilmektedirler (Berry, 2006). Bu model iki farklı kültürün değerlerini taşıyan kişileri ve belirli bir toplumun kültürel değerlerini taşımayan azınlık grupları da kapsamaktadır. Bu niteliklerinden dolayı iki boyutlu model farklı kültürler arası araştırmalar yapan bireylerin odak noktası konumundadır (Kang, 2006).

Yetiştirdiği toplumun kültür ortamından farklı bir kültüre geçiş yapan bireyin uyum sağlamada karşılaştığı sıkıntılar, problemler kültür şoku olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 1984: 122).

Bu model, kültürleşmeyi yerel halkın ve göçmenlerin kültürel değerlerinin birbirlerine bağlı olmadan değişimlere uğradığını kabul etmektedir. Dolayısıyla aynı toplum içinde bireylerin farklı kültürel kimliklerle yaşayabileceğini savunmaktadır.

1.6.2. Göç ve Uyum

Bireyin kendi öz değerlerini muhafaza ederek kendi kişiliği ve yaşadığı çevre ile oluşturduğu ilişkiler uyum olarak ifade edilmektedir (Avcı, 2006: 39-63). Philip ise uyumu kişinin yaşadığı alanın geleneksel değerleri ile çatışma yaşamamak için davranışlarını değiştirmesi olarak izah etmektedir (Murphy-Lejeune, 2001). Uyum bireyin yaşamını düzenli olarak sürdürebilmesi ve yeni katıldığı toplumda ihtiyacı olan özellikleri kazanabilmesi için izlemesi gereken imkânlar sürecidir (Gençöz, 1998: 1-7). Bireyler iletişimde sahip olduğu kültürün kazanımları doğrultusunda hareket ederler. Aynı zamanda bireyler kendi kültürlerinin hem doğru hem de yanlışlarını sorgulamadan benimserler. Kültürlerinin onlara kazandırdığı değerler onların davranışlarını şekillendirir ve çevreyi değerlendirmede etkin rol oynar.

GİGM ise uyumu, asimilasyon ve entegrasyondan farklı bir kavram olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla uyum, göçmenlerle toplumun birbirlerini anlamalarına dayalı bir süreçtir. Bu süreçte göçmenlerin kendi kültürel değerlerini kaybetmeden ev sahibi topluma adaptasyonunu sağlama çabasıdır (GİGM, 2015). Bireylerin veya grupların kültürel değerlerinden oluşan davranışları kaybetmeden olası çatışma durumlarının yaşanmaması için iş birliğine dayalı davranışlar göstermesi uyum sürecidir. Bu uyum

süreci bireylerin göç edilen alanların beklentisine dayanan bir yaşam tarzı ile kendi yaşamlarını yeniden düzenlemeyi de beraberinde getirmektedir (Berry, 1997: 5-34).

Kültürel etkileşim sürecinde toplumların birbirinden farklı tutum, beklenti ve tercihleri bulunmaktadır. Bunlar bireyin içinde yetiştiği kültürle şekillenen ve bazı alışkanlıkların, beklentilerin ve görüşlerin daha çok tercih edilmesiyle sonuçlanan eğilimlerdir. Bu eğilimler bireyin yaşam tarzının belirlenmesinde etkili rol oynamaktadır. Kùltürler arasındaki bu farklı eğilimler bireylerin karşılıklı etkileşiminde yanlış anlaşılmalara ve iletişimde kopukluklara sebep olabilmektedir. Hatta bu durum bazen bireylerin iletişim kurmaktan kaçınmasına ve sınırlar koymasına neden olabilmektedir (Ügeöz, 2003).

Göçler sonucunda farklı kültürel değerler taşıyan bireyler yeni yerleştiği toplumda var olan değerlerle uyum içerisinde olmak zorundadır (Aksoy, 2012: 292-303). Yeni bir ülkeye yerleşen göçmenler birçok sorunla karşılaşabilmektedir. Bu sorunların en önemlileri; iletişimi sağlayacak düzeyde konuşulan dili bilmemeleri, iş bulma sorunu, barınma sorunu, dini görevlerini yerine getirememe sorunu, yeni topluma uyum sorunu şeklinde sıralanabilir (Çakırer, 2016: 54). Akıncı vd.,'e göre göçmenlerin taşındığı yeni toplumda kendi değer yargılarını koruma ve yaşatmada direnmesi toplumsal bütünleşme konusunda çatışmalar doğurabilmektedir (Akıncı vd., 2015).

Göçmenlerin yerleştiği ülkede uyum sağlamaya çalıştığı toplumla barınma, sağlık, istihdam ve eğitim gibi alanlarda belirli bir düzeyde uyumun sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde göçmenlerde içe kapanma, önyargılı olma ve geleneklerinde tutuculuk gibi eğilimleri doğurabilmektedir (Sözer, 2019: 423). Yerleştiği yeni ülkede göçmenler sadece hâkim kültürle değil aynı zamanda farklı göçmen kültürlerle etkileşime girerler (Berry, 2005: 699).

Aynı ülkeden gelen göçmenler yerleştikleri ülkede yeterli uyumu sağlamadan kendilerine ait sosyal gruplar oluştururlar. Daha sonra kendilerine özgü sosyal mekânlar ve kendi ekonomilerini oluşturarak kısmen uyumdan uzaklaşırlar (Erder, 2006: 39-43). Bu tür mekânların çevreyle olan ilişkileri sınırlı kalmakta ve göçmenlerin kendi kültürel değerlerini yaşadığı dışa kapalı alanlara dönüşebilmektedir (Wimmer & Schiller, 2002: 310). Bunun yanı sıra göçmenler kendilerine özgü tüketim ürünlerinin yer aldığı pazarlar oluştururlar. Burada üretilen ürünler çoğunlukla göçmenlerin istek ve ihtiyaçlarına yöneliktir. Bu tür ekonomik faaliyetler göçmenler için yapılan kurumsal

politik düzenlemelerin ve onların sosyal etkileşimlerini arttırmaya yönelik çabaları sonuçsuz bırakmaktadır (Van, 2006: 203-205). Dolayısıyla kültürleşme süreci hem ev sahibi hem de göçmen toplumda değişimlere yol açmaktadır. Bazı durumlarda kültürleşme tepkisel olabilmektedir. Yani göçmen kültürün bireyleri hâkim kültüre benzemek yerine kendi geleneksel tarzını sürdürme konusunda direnç gösterebilmektedir (Berry, 2005: 701). Göçmenler için kurulan pazar alanları göç alan ülkelerdeki göçmenler için yapılan toplumsal düzenlemelerin uygulanmasını zorlaştırıcı bir etki gösterebilmektedir.

Göçmenlerin uyum sorununun çözümü konusunda farklı ülkelerde farklı yöntemler uygulanmıştır. Bu yaklaşımların en önemlileri benzeşme, bütünleşme ve çok kültürlülüktür. Bunlar farklı ülkelerdeki farklı yaklaşımlar gibi görünse de ortak noktaları göçmenlerin uyum sorunu çözmeye yönelik kavramlardır. Yaşadığımız yüzyılda toplumların farklı talepleri, demokratik talepler, iktisadi krizler ve toplumsal olaylar bu politikaların uygulanmasında etkili rol oynamaktadır. Örneğin 1945’li yılların ardından oluşturulan insan hakları ile ilgili gelişmeler benzeşme ve bütünleşme üzerinde etkili olmuştur. Aynı zamanda bu durum çok kültürlülüğün gelişmesine olumlu katkıda bulunmuştur. Bunun tam tersine 11 Eylül saldırıları gibi terör eylemleri ise artan göç sorununa ve güvenlik problemlerine yol açmıştır. Günümüzde gelişmiş ülkelerde göç olgusu bir güvenlik sorunu olarak kabul edilmekte ve göçmenlere ise potansiyel suçlu gözüyle bakılmaktadır. Bu durum göçmenlerin azınlık psikolojisi ile hareket ederek dışa kapalı gruplar oluşturmaya ve egemen kültürden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu olumsuz durumlar göçmenlerin uyumunu zorlaştırmaktadır (Karasu, 2017: 635-637). Çağdaş toplumlarda başlıca uyum sorunları; iş hayatı, ikamet, sağlık, eğitim, dil, din, siyasal haklar gibi alanlarda görülmektedir. Göçmen bireylerin, adaptasyon sorununun psikolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve hukuki boyutları bulunmaktadır. Psikolojik uyum; göçmenlerin yaşadığı stres ve psikolojik problemleri kapsamaktadır. Bu konuda psikolojik destek programları, göçmen hakları konusunda seminerler ve göç edilen ülkeyi tanıtan etkinlikler psikolojik uyumu kolaylaştırabilir (Ager & Strang, 2008).

Sosyo-kültürel uyum, göçmenlerin dışlanma kaygısı olmadan hâkim kültürle etkileşime girmesi ve kültürel bağlar kurarak kendini ifade etmesiyle kültürel yapıya katkıda bulunması durumudur (Fielden, 2008: 3). Ayrıca uyum sürecinin sosyo-kültürel

boyutu göçmenlerin hâkim kültürü tanıma ve algılama sürecidir. Bireyin hâkim kültürden etkilenmesi kaçınılmaz bir durumdur. Etkilenmenin seviyesi ise bireyin tercihleri ile alakalıdır (Joppke, 2012: 6). Göçmenin aidiyet duygusu taşıması sosyo-kültürel uyum için önem taşımaktadır (Ager & Strang, 2008: 178). Bu uyum; farklı kültürlerin etkileşime girmesi, bireylerin aynı ortamları paylaşması, dostluk kurması ve farklı kültürlerle sahip bireyler arasında evliliklerin olması ile mümkün olabilmektedir. Bu alanlardaki faaliyetlerin oranındaki artış sosyo-kültürel uyumun başarısını göstermektedir (Schnell vd., 2015: 183).

Uyumun diğer bir boyutu ise ekonomidir. Göçmen bireylerin işsizlik problemini çözmesi, belirli bir gelire sahip olması toplum tarafından kabul görmesini ve uyumunu kolaylaştırabilir. Ayrıca bireylerin düzenli bir işe sahip olmaları uyum sürecinin temel yapı taşlarından biridir. Bunun sağlanabilmesi için meslek edindirmeye yönelik kursların ve yeni istihdam alanlarının açılması gerekir.

Uyumun son boyutu ise göçmenlerin yerleştiği topluma siyasi katılımı ve bir üyesi olması ile sonuçlanan hukuki boyuttur. Aslında bu göçmenin yerleştiği toplumun bireyleri ile aynı haklara sahip olması durumu olarak da ifade edilebilir. Sonuçta göçmen bireyler toplumdaki yasal haklara sahip olmanın güveni ile yaşamaya devam ederler. Sonuç olarak toplumda göçmenlerle yerel halk arasında bir uyum durumunun oluşturulması zorunluluk göstermektedir. Eğer uyum sağlamada başarısız olunursa her iki toplumda bu durumdan olumsuz etkilenebilir (Thieme & Laux, 1996: 144-147). Göçmenlerin yerleştiği ülkedeki yaşantıya uyum problemi vatandaşlık hakkı alana kadar süren sıkıntılı süreci ifade etmektedir (Fielden, 2008: 1). Bu süreç sonunda göçmen toplumun bir üyesi haline gelebilmekte veya uyum sağlayamadığı için toplum tarafında dışlanması sonucu kabuğuna çekilmektedir.

Türkiye’de geçmişten günümüze kadar birçok göç olayı gerçekleşmesine rağmen göçmenlerin uyum sorunu ile ilgili istenilen düzeyde siyasal düzenlemeler yapılamamıştır. Göçmenlerle ilgili çalışmalar genellikle barınma ve sosyal yardım alanları ile sınırlı kaldığından uyum sorununa yeterli ilgi gösterilememiştir. Göçmenlerde uyum süreci bireylerde başarı, üretkenlik, adaptasyon ve suç işleme potansiyelini belirleyebilmektedir. Türkiye’ye gelen son göç dalgasıyla milyonlarca göçmen (Suriyeli ve Afganistanlı) ülkeye giriş yapmıştır. Bundan dolayı yeni politik düzenlemelere ihtiyaç duyulmuş önce Göç idaresi kurulmuş sonrasında ise 6458 sayılı

göç kanunu çıkarılmıştır (Karasu, 2017: 631). Türkiye’de daha önce yaşanan göç dalgaları hakkında bir düzenleme zarureti ve durumunun oluşmamasının bir sebebi de gelen göçmenlerin genel nüfusa oranının az olmasıydı. 89 krizinde 300 bini aşkın bir nüfus Türkiye’ye geldi. Bu orandaki göç kitlesi yerli halkın nüfus ve demografi noktasında endişelenmesine neden olmamıştır. Benzer şekilde o dönemin siyasi yapısı göç, demografik kaygı ve ulusal güvenlik konusunda bu günküne benzer bir bilince sahip değildi. Aynı zamanda günümüzdeki gibi göç ve göçmenlerle ilgili bir gündemi bulunmuyordu. 14 yılı aşkın bir süredir Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmen kitlesi hem bu tür gündemleri oluşturmakta hem de bu konuda alınması gereken tedbirler konusunda çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir.

1.6.3. Uyum kuramları

Göçle ilgili ileri sürülen uyum teorileri genellikle etnik farklılıklar temelli bakış açıları taşımaktadır. Bu bakış açıları üretilen yeni teorilere kaynaklık etmeyi sürdürmektedirler. Yeni teorilerde etnisite temelli ayrımlarla kültürel farklılık kavramı çerçevesinde oluşturulmaktadır. Sonuç itibarı ile kültürel farklılık kavramı etnik yapı ile ilişkilidir. Bu alanda yapılan çalışmalarda etnik köken temelli kültürel farklılıklar şeklinde algılanabilmektedir.

Göçmenlerin uyum sorununu çözmeye yönelik yaklaşımlar baskıya dayalı ve çok kültürlülük şeklinde iki başlık altında ele alınabilir. Bunlardan biri göçmenlerin kültürel farklılıklarını yok sayarak uygulanan baskıya dayalı yaklaşımlardır. Bu grupta benzeşme ve bütünleşme yaklaşımları yer almaktadır. Bu yaklaşımlara göre göçmenin göç ettiği ülkenin kültürü ile benzeşmesi beklenirken farklılıkları ise kabul görmemektedir (Carmon, 1996: 18). Homojen bir toplum oluşturma hedefi taşıyan benzeşme ile etnik, kültürel, sosyal ve ekonomik farklılıkların ortadan kaldırılması stratejisi taşımaktadır (Özcan, 2007: 24). Aynı zamanda benzeşmede göçmenlerin hâkim kültüre uyumu ve kendi değerlerinden vazgeçmesi istenmektedir (Sirkeci, 2015: 2).

Bütünleşme bir göçmen grubunun diğer göçmen gruplarla veya yerleştiği toplumla tamamen kaynaşması durumunu ifade etmektedir (Şenyapılı, 1981:). Aynı zamanda bütünleşme toplumsal niteliklerdeki farklılıkların benzerliklere dönüşmesini ifade eden bir kavramdır (Ersoy, 1985: 17). Hem benzeşme hem de bütünleşme

sürecinde göçmenler hâkim kültür içerisinde değerlerini yitirip kendi kültüründen uzaklaşmaktadır. Batılı ülkelerde bu yaklaşımlar imparatorluk dönemlerinden itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin kolonilerden getirilen göçmenler yerleştirildikleri toplumlar içerisinde eritilmişlerdir (Jonker & Brackel, 1957: 6). ABD'nin göçmen politikası olarak adlandırılan eritme potası ile bütün göçmenlerin liberal değerler doğrultusunda eritilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Hirschman, 1983:). Buna diğer bir örnek olarak Fransa'da göçmenlerin laik değerleri benimsemesi zorunluluğu verilebilir. Göçmenler uygun koşullarda bulundukları takdirde kendi değerlerini kaybederek yerleştiği toplumun bir üyesi haline gelebilmektedir (Erder, 2006: 64).

Göçmenler üzerinde baskı kuran benzeşme ve bütünleşme kavramları modern toplumların bunları idealize etmeleri sonucunda bir vatandaşlık modeline dönüşmüştür (Kaya, 2016: 3). Bu yaklaşımlarla göçmenlerin yerleştiği toplumun temel değer ve yargılarını benimsemesi ve yetiştirdiği topluma has kültürel değerlerden vazgeçmesi beklenmektedir (Krupat, 1985: 1).

Göçmenlerin uyum sorununu çözmeye yönelik yaklaşımların ikincisi olan Çok kültürlülük farklı kültürlerin bir arada yaşamasını temel alan yaklaşımları ifade etmektedir. Bu yaklaşımlar göçmenlerin kendi kültürel değerlerini ve etnik yapısını muhafaza ederek yerleştiği toplumla kaynaşması amacı taşımaktadır. Çok kültürlülüğün başarılı olabilmesi için göçmenlerin katıldığı toplumdaki toplumsal değişimlerle uyumlu olması büyük önem taşımaktadır. Çok kültürlülük farklı toplulukların etnik, kültürel ve dini yapılarının bir arada yaşamasını amaçlamaktadır.

Göç olgusu ve göçmen kavramları Almanya baştan olmak üzere bütün Avrupa ülkelerinde önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Bu alandaki gelişmeleri belli bir standarda kavuşturmak amacı ile farklı kurumlar ve bakanlıklar kurulmuştur. Aynı zamanda göç sonucunda ortaya çıkan uyum sorunlarını çözmek için her devlet kendi koşullarına göre stratejiler geliştirmiştir. Bu konuda Almanya'daki temel yaklaşımlar zamanla değişime uğramıştır. Günümüzde göçle ilgili iç göç, zorunlu göç, transit göç gibi temel kavramlar yerini iş göçü ve mülteci kavramlarına bırakmıştır. Bu kavramlar ise özellikle siyaset ve sosyal bilimlerin temel araştırma konuları haline gelmiştir (Bade & Oltmer, 2004: 5). Almanya ve bazı Avrupa ülkeleri göçmen politikalarında akademik birikimi yoğun olarak kullanabilmek için akademi bünyesinde uygun kurumlar da oluşturmuşlardır. Örneğin Alman akademisinde önceliği göçmen sorunları olarak

belirlenmiş olan International Social Work adlı bölümler bulunmaktadır. Göç uyum kuramları genellikle asimilasyon, entegrasyon, Çok kültürlülük, kültürlenme ve Kültürel deneyim şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Göç uyum kuramlarının birincisi asimilasyondur Asimilasyon teorileri genellikle toplumun azınlık konumunda yer alan bireylerinin topluma tek taraflı uyum sağlayarak dâhil olmasını öngörmektedir. Uyum sürecinde bu bireylerin hâkim kültürün temel değerlerine uyması ve kendi kültürlerinden vazgeçmesi beklenmektedir (Verkuyten, 2010: 269). Bu yaklaşımın bakış açısı göçmenlerin kendi dillerinden, kültürlerinden ve sosyal yaşam pratiklerinden uzaklaşmasını gerektirir. Aynı zamanda göçmenin, göç edilen ülke kültürünün temel değerlerini benimsemesi beklenmektedir (Castles & Miller, 2008). Asimilasyonda kültürel farklılıkları kabullenme veya destekleme seçenekleri kabul görmemektedir.

20. yüzyılda ABD’de sosyoloji alanında etnik grup ilişkileri araştırmalarının hâkim teorisi asimilasyondur. Avrupa ülkelerinden ABD’ye 1820’lerden itibaren bir asır boyunca gerçekleşen göçler Amerikan toplumunda endişe nedeni olmuştur. Bu göçler sonucunda ABD’ye gelen göçmenlerin deneyimleri Amerikan toplumuna adaptasyonun nasıl gerçekleşeceği konusunda literatürün gelişmesini sağlamıştır. ABD’ye 1960’lı yıllardan itibaren yapılan Avrupa dışı kitlesel göçler klasik asimilasyon bakış açısının yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Bunun nedenlerinden biri yeni göçmenlerin birçok yönden farklı olması, diğeri ise ABD’nin toplum yapısının 1920’lerdeki durumundan farklılık göstermesidir. Dolayısıyla daha önceki asimilasyon teorileri ortaya çıkan karmaşık yeni durumu izah edememektedir (Dalğakıran, 2014). Asimilasyon olgusu ile ilgili tartışmalar genel olarak 20. yüzyıldaki Chicago okulunun perspektifinden hareket etmiştir. Chicago okulu bu dönemde ABD dışında doğan bireylerin karşılıklı ilişkilerini incelemiştir. Asimilasyon teorisinin kısmen başarılı olduğu kabul görse de aslında hedeflenen tek Amerikan toplumunu meydana getirememiştir. Bunun başlıca nedeni Amerika’nın farklı din ve mezhep unsurlarının farklı bir toplumsal yapı oluşturmasıdır (Yalçın, 2004: 57-58).

Uyum kuramları konusunda Amerikan etnik yapısı ile ilgili geliştirilen bakış açılarında farklılıklar görülmektedir. Bu alanda Chicago Sosyoloji Okulunun yaptığı araştırmalar örnek teşkil etmektedir. Robert Park’ın liderliğinde yapılan araştırmalar öncelikli olarak alınan göçler sonucunda Amerikan ulusal birliğinin nasıl sağlanacağı

konusu ortaya konmaya çalışılmıştır (Schnapper, 2005: 201). Chicago okulu şeklinde tanımlanan akıma göre insanların kendi kültürlerine ve kökenlerine yabancılaşmadan göç ettiği yeni bir toplumun toplumsal değerlerine uyum sağlaması arasındaki çelişki üzerinde durmuştur. Dolayısıyla Amerikan demokratik yapısına bağlı kalınarak bu çelişkinin çözülebileceği olanağı konusuna odaklanmıştır. Bu ekolün yaklaşımının temelinde asimilasyon kuramı bulunmaktadır. Bu kuram göçmenlerin göç ettiği ülkenin kültürü içerisinde asimile olmaları gerektiği tezini taşımaktadır. Park ve Burgess gibi bu akımın temsilcileri, asimilasyonu göç eden bireylerin veya grupların ev sahibi toplumun değerlerine benzeşme süreci şeklinde tanımlamıştır. Bu yüzden farklı kültürel değerleri taşıyan ve sonuçta birleşen topluluklar birbirini tamamlayan farklılıkları baz almaktadır (Park & Burgess, 1969: 735). Chicago Okulu, azınlık konumunda bulunan bireylerin kendi kökenlerinden ve kültürlerinden vazgeçme mecburiyetinde bulunmadan onları kolektif toplumsal hayata dâhil etmenin demokratik çözüm yolunun asimilasyon olduğunu savunmaktadır.

Asimilasyon teorisi Avrupa ülkelerinde 20. yüzyılın başlarından itibaren göç alan ülkelerin hâkim paradigmasıdır. Bu dönemdeki sosyolojik çalışmaların (1950’li yıllara kadar gerçekleşen göçler) büyük çoğunluğunun bakış açısı asimilasyondur. 1960’lı yıllardan sonra asimilasyona yönelik yaklaşımlar, etnik ayrımcılık nedeni ile azınlıkların sosyo-kültürel haklarının tanınması gerektiği gibi sebeplerle sorgulanmaya başlanmıştır (Köse, 2012: 14).

Almanya’daki teorik uyum tartışmaları genellikle Hartmut Esser ve Wilhelm Heitmeyer’in bu konuda ileri sürdükleri düşünceler çerçevesinde biçimlenmektedir. Esser bir bütünü oluşturan unsurların sistemli bir şekilde bütün oluşturmalarını uyum olarak nitelendirmektedir. Aynı zamanda Esser, segmentasyonu ise parçaların bir arada bulunmaları ve aralarında hiçbir ilişki bulunmaması şeklinde ifade etmektedir. Bu durumda bir arada bulunan etnik unsurlar arasında farklılıklar olabilmektedir. Farklılıkların olması tabiatı ile etnik yapılar arasında eşitsizliklerin olmasına da neden olmaktadır. Farklı milletlerin kültürünü ve etnisitelerin kimliklerinin tam olarak birbiri ile uyumlu olma ihtimali oldukça zayıftır. Bu yüzden sosyal uyumun gerçekleşebilmesi için asimilasyon metodu kullanılmalıdır (Esser, 2000: 2-32). Bu düşünce ölçü olarak alındığında farklı kültürlerle sahip etnik unsurların bir arada yaşam sürdürmesi çok kolay olmamaktadır. Bu unsurlar arasında uyumun gerçekleşebilmesi için azınlık

konumundaki toplumsal grupların içinde yaşadığı baskın kültürün yaşam tarzına ve toplumsal değerlerine dâhil olması için planlamalar yapılmalıdır.

Asimilasyon teorilerinin hâkim olduğu zaman dilimlerinde, göçmenlerle ilgili bu yaklaşımların lehine ve aleyhine olmak üzere birçok farklı görüş ileri sürülmüştür. Asimilasyon hâkim kültürlerin tahakkümünü esas alan hukuksal anlamda kurumsallaşmış bir uyum kuramı olarak ifade edilebilir. 1960'lı yıllardan sonra asimilasyoncu yaklaşımlar, etnik ayrımcılık nedeni ile azınlıkların sosyo-kültürel haklarının tanınması gerektiği gibi sebeplerle sorgulanmaya başlanmıştır. Kültürel farklılıklarını devam ettirmek isteyen göçmenlerin talepleri nasıl karşılanmalıdır? sorusu sosyal bilimcileri uyum konusunda farklı yaklaşımlar arayışına yönlendirmiştir. Bu bağlamda asimilasyon teorileri yerini entegrasyon kuramları almıştır (Köse, 2012: 14). Entegrasyon teorileri asimilasyon kuramlarının göçmenlerin toplumsal uyumunda yetersiz kaldığı alanlardaki boşlukları doldurmak rolünü üstlenmiştir. Bu süreçte yeni bir toplumsal uyum modeli olarak ortaya çıkmıştır.

Uyum teorilerinden ikincisi entegrasyondur Göçmen toplumların kültürlerinin tamamen yok olması şeklinde tanımlanan, kültürel çoğunluğu kabul etmeyen ve günümüzde demokratik olarak görülmeyen asimilasyon yaklaşımları yerini 1960'lardan sonra entegrasyon paradigmasına bırakmıştır (Kastoryano, 2000: 48). Entegrasyon bakış açısının farklı toplumlardaki kullanımları farklılık göstermektedir. Bu yaklaşım göçmenlerin değer ve davranışlarını yerleşik toplumun kültürel değerleri doğrultusunda değiştirmeleri gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla göçmen bireylerin hâkim kültürün bir parçası olabilmesinin tek yolunun ulus devlet ve tek kültürlü toplum olması gerektiği vurgulanmaktadır (Castles vd., 2002).

Hartmut Esser entegrasyon olgusu ile ilgili araştırmalarıyla ön plana çıkmaktadır. Esser entegrasyonu iki farklı şekilde ele almaktadır. Birincisi sistem entegrasyonu, ikincisi ise sosyal entegrasyondur. Sistem entegrasyonu göç alan toplumların aldığı göçmenleri kendi sistemine uyarlama özelliği taşımaktadır (Esser, 2000: 56-61). Bu amaçla sistemine sorun teşkil etmeyecek bireyleri kabul etmektedir. Dolayısıyla ev sahibi toplum kendi vatandaşları ile uyumlu olan ve çatışma yaşamayacak göçmenleri tercih etmektedir. Bu amaçla kabul edilen göçmenlerin çoğunlukla üretim, hizmet ve işçi statüsünde çalışacak bireylerden oluşması dikkat çeken bir faktördür. Buna örnek olarak göçmenlerin istihdam edilme, vergi mükellefi olma, oturum izni alma ve konut

sahibi olmak gibi toplumsal hakları barındırmamaktadır. Aynı zamanda göçmenlerin toplumsal ve kültürel anlamda kabul görmesini de içermemektedir. Sonuçta göçmenler içinde yaşadığı toplumun dilini öğrenmeden de sisteme dâhil olmuş olabilirler (Şahin, 2008: 230)

Esser, sosyal entegrasyonun dört farklı aşamada gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Esser bunları; segregasyon, asimilasyon, entegrasyon ve marjinalleşme olarak ifade etmektedir. Bunlardan segregasyon; göçmen bireylerin sahip olduğu kültürlerde uyumun baskınlığını göstermektedir. Asimilasyon ise göçmenlerin göç ettiği toplumun kültürüne uyumun baskın olması durumunu ifade etmektedir. Entegrasyon ise hem göçmen kültürüne hem de ev sahibi toplumun kültürüne uyumun olduğu durumdur. Marjinalleşme durumunda ise her iki kültürün de kabul görmemesi durumuna karşılık gelmektedir (Esser, 2000: 58-61). Böyle bir durumda göçmen hem kendi kültüründen uzaklaşır hem de ev sahibi toplumun kültürünü de benimsememiş olur. Entegrasyon durumu göçmenler açısından ideal bir model konumundadır. Çünkü göçmen bireyler hem kendi kültürel değerlerini yaşayabilmekte hem de ev sahibi toplumun kültürüne yabancılaşmamış olmaktadır. Ancak göçmenlerin büyük bir kısmı entegrasyon sürecini gerçekleştiremedikleri görülmektedir. Genellikle göçmenlerde, asimilasyon durumunun daha çok gerçekleştiği görülmektedir.

Batı Avrupa ülkeleri küreselleşme sayesinde bir mıknatıs durumuna gelmiştir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelere Batı Avrupa ülkelerine doğru olan göçler artmıştır. Bunun sonucunda bu ülkelerdeki entegrasyon politikaları daha çok önem kazanmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki entegrasyon politikaları birbirinden farklılıklar göstermektedir (Koçak & Gündüz, 2016).

AB ülkeleri son yıllarda göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla daha karmaşık entegrasyon politikaları geliştirmeye başladı. AB Konseyi bütün üye ülkelere entegrasyon politikaları konusunda rehberlik edecek ilkeleri kapsayan bir belge yayınladı. Bu rapor AB ülkelerindeki göç olgusunu bir realite olarak kabul etmekte ve AB üyesi devletlerin her birini başarılı politikalar geliştirmekten sorumlu tutmaktadır. Aynı zamanda rapor AB üyesi ülkelerin entegrasyon politikaları konusunda göz önünde bulundurması zorunluluğu olan bazı spesifik durumları vurgulamaktadır. Bunlardan birincisi entegrasyonun iki taraflı bir süreç olduğu kabul edilmelidir. Bu süreçte göçmenler AB'nin temel değerlerine bağlılık göstermeli ve üye devletler yeterli

entegrasyon politikaları uygulamalıdır. İkincisi göçmenlerin ev sahibi ülkenin dilini, kültürünü, tarihi geçmişini öğrenmesi ve işgücü piyasasına girmesi egtegrasyonun temel unsurlarıdır. Üçüncü bir unsur olarak göçmenlere ayrımcı olmayan kaliteli eğitim imkanlarının tanınması ve diğer kamu hizmetlerinden yararlanma olanağı sağlanması başarılı bir entegrasyon politikasıdır. Dördüncüsü göçmenlerin kendi dini değerlerine uygun yaşamalarına izin verilmelidir. Buna ek olarak onların demokratik göç politikalarının oluşturulması sürecine katılmasına izin verilmelidir. Sonuç olarak entegrasyon politikalarının uygulanabilir olması için hedeflerin belirgin olması ve bu sürecin net kriterlerle değerlendirilmesi önemlidir (CEU, 2004).

Entegrasyon teorileri ve onlarla bağlantılı olarak oluşturulan politikalar göçmenlerin uyumu sürecinde zorlayıcı dönüşümleri öngörmemektedirler. Bu yaklaşımlar göçmenlerin belli bir kurumsal altyapı doğrultusunda toplumsal yapıya eklemlenmesi ve toplumla uyumlu hale getirilmesi amacı taşımaktadır. Dolayısıyla entegrasyon göçmen gruplarına tercih hakları sunmakla beraber onların tercihlerini önemli bir oranda sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla yukarıdan aşağı doğru belirlenmiş bir uyum süreci meydana gelmekte ve bu oluşumun dışında kalan bireyleri zamanla marjinal bir konuma getirmektedir. Bu marjinal konumdaki bireyler sistemin onlara sunmuş olduğu imkanlardan yararlanamamaktadır (Köse, 2012).

Entegrasyon, göçmen bireylerin göç ettiği ülkelerde vatandaş olabilmeleri için aşmaları gereken önemli bir aşamadır. Bu aşama için göçmenlerden istenen unsurlar devletlerarasında farklılık göstermekle beraber ortak özellikler de göstermektedir. Genellikle vatandaşlık verilebilmesi için göçmenlerin ev sahibi ülkelerin dilini konuşmaları, kültürleri ve tarihi geçmişleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Aynı zamanda göçmenlerin, göç ettiği ülkenin standart ekonomik gelir düzeyine sahip olması entegrasyon sürecinin başarılı olmasının kriterleri olarak görülmektedir (Yıldız, 2017: 47).

Uyum teorilerinin üçüncüsü çokkültürlülüktür. İnsan hakları idealine dayanan çok kültürlülük, göçmenleri dışlayan demode modellere alternatif olabilecek vatandaşlık modeli şeklinde geliştirilmiştir. Çok kültürlülük uygulamalarında aidiyetler ve değer yargılarını sadece kabul etmekle kalmayıp aynı zamanda resmî kurumlarca kayıt altına alınması gerekir. Çok kültürlülük ulus devletlerinin asimile edici yaklaşımlarının aksine

farklı değerlerin bir arada yaşamasına imkân tanıyan bir yaklaşım gösterir (Kymlicka, 2012: 305).

Çok kültürlülük farklı kültürlerin bir arada yaşamasını temel alan yaklaşımları ifade etmektedir. Bu yaklaşımlarla göçmenlerin kendi kültürel değerlerini ve etnik yapısını muhafaza ederek yerleştiği toplumla kaynaşması amaçlanmaktadır. Çok kültürlülüğün başarılı olabilmesi göçmenlerin katıldığı toplumdaki toplumsal değişimlere ayak uydurmasına bağlıdır. Çok kültürlülüğün temellerini içerdiği toplulukların farklı etnik, kültürel ve dini yapıları oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki bireyler farklı kültürlerle beraber yaşamı sürdürmek zorundadır. Çok kültürlülükte göçmenlerin kendi kültürünü ve etnik kimliğinin gereklerini gerçekleştirme isteği ön plana çıkmaktadır (Erder, 2006: 68).

İkinci dünya savaşından sonra insan hakları ve demokrasi alanındaki gelişmeler göçmen sorunlarının daha belirgin duruma gelmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler neticesinde farklı toplumların bir arada yaşama kültürü ve çok kültürlülük yapısı ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda benzeşme ve bütünleşme yaklaşımları önemini kaybetmiş olup çok kültürlülük ön plana çıkmıştır (Kymlicka, 2012: 297-332). Çok kültürlülük yaklaşımına göre hâkim kültür bünyesindeki farklı kültürlerin varlığını kabul eder. Onları asimile etmek yerine onların varlığını kültürel zenginlik olarak görmektedir.

20. yüzyılın ortalarından itibaren asimilasyoncu düşüncelerden vazgeçilerek çok kültürlü yaklaşımlar benimsenmeye başlanmıştır. Bu konuda yabancılara karşı asimilasyoncu yaklaşım yerine bütünleştirici teori olarak Andrew M. Greeley'in kültürel entegrasyon yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Greeley kültürel farklılıkların tamamen yok edilmesinin mümkün olmadığını vurgulayarak yalnızca bütünleşmenin olabileceğini savunmaktadır. Ona göre bütünleşme; yabancı grupların birkaç kuşak sonrasında ev sahibi topluma uyum sağlamasıdır. Dolayısıyla Greeley'in çok kültürlü bir yaklaşımı benimsediğini söyleyebiliriz (Greeley, 1971: 53-58).

Avustralya ve Kanada da 1970'li yıllardan itibaren çok kültürlülük yaklaşımı ve kültürel çeşitliliği ön plana çıkaran devlet politikaları geliştirilmiştir. Çok kültürlülük yaklaşımı ilk kez 1970'lerde Kanada da siyasi bir proje olarak ortaya çıkmıştır. Bu projenin amacı göçmenlerin kültürel, etnik, toplumsal ve siyasi beklentilerini karşılamaktır. 1980'li yıllardan sonra bu yaklaşım öncelikle ABD, Büyük Britanya,

Yeni Zelanda da uygulanmıştır. Daha sonraki süreçte Latin Amerika ve Avrupa ülkelerine yayılmıştır (Doytcheva, 2009: 12-15).

Çok kültürlülük konusunda Kanada'nın, farklı kültürlerin birlikte varlığını sürdürmesi ve uyum sorununu önemli oranda çözdüğü görülmektedir. Dolayısıyla bu konuda Kanada'nın uyum politikası büyük önem taşımaktadır. Kanada ilk kurulduğu zamanlarda Avrupa ülkelerinden, daha sonraki dönemlerde ise dünyanın birçok ülkesinden göçler almıştır. Kanada bu yoğun göçler sonucunda dünyanın hiçbir ülkesinde olmayan farklı kültürleri barındırmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Kanada asimilasyon politikası gütmeyen bu farklı kültürlerin bir arada yaşamasını sağlayan politikaları uygulamada başarılı olmuştur (Erzurumlu, 2008: 3).

Kanada bünyesindeki bütün toplumlara ait olan kültürel farklılıkları asli unsurları olarak görmektedir. Bundan dolayı kendi kültürünü yaşatmaya yönelik bütün aktiviteler konusunda her grubu maddi olarak desteklemektedir. Buna ek olarak Kanada devleti bütün bireylerine eşitlik, katılım ve takdir etme alanlarında bütünleştirici politikalar yürütmeye çalışmaktadır. Buradaki temel amaç bütün bireylerin eşit haklara sahip olmasıyla eşitliğin sağlanmasıdır. Ayrıca herkesin kendi kültürünü yaşaması ve yaşatması sonucu katılım hakkının verilmesidir. Son olarak farklılıklara sahip olan bireylerin kendi dilini, kültürünü yaşatmasına izin verilerek toplulukların devamlılığı sürdürülmüş olur (Özensel, 2012).

Çok kültürlülük son dönemlerdeki terör eylemlerinin etkisiyle gelişmiş toplumlarda kısmen önemini yitirse de halen kabul gören bir yaklaşımdır. Günümüz toplumlarının hiçbirisi göçmenlerin uyum sorununu tam olarak çözebilmiş değildir. Çok kültürlülük 20. Yüzyılın sonlarında Birçok AB ülkesinde bir göçmen politikası olmaktan çıkmıştır. ABD'deki 11 Eylül ve sonrasında gerçekleştirilen terör saldırıları (Bali, Kazablanka, İstanbul, Madrid, Londra) sonucunda göçmenler hem yaşadıkları toplumlarda dışlanmış hem de potansiyel suçlu konumuna düşmüştür (Jones & Polo, 2005: 1). Sivil insanları hedef alan bu terör saldırıları Batı toplumu ile uyumlu bir yaşam standardı yakalamış olan Müslümanların imkanlarının ve isteklerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu konu “medeniyetler çatışması” tarzında sorgulanmıştır. Bu bağlamda hem AB ülkelerinde hem de ABD'nin farklı bölgelerinde ulusal kimliğin doğrulanması ve göçmenlere çok sıkı uyum politikalarının uygulanması noktasında talepler ortaya çıkmıştır (Şeker, 2015: 8).

Türkiye farklı kültürleri içinde barındıran bir toplumsal yapıya sahiptir. Çok kültürlü toplum yapısı farklı yapıdaki grupların etkileşimini ve birbirini anlamasını gerektirir. Aynı zamanda çok kültürlülükte temel hedef asimilasyon olmayıp göçmen toplumların kendi kültürünü yaşamakla beraber hâkim kültüre entegrasyonu hedeflenmektedir (Bostan, 2018: 53). Örneğin ülkemizde göçmen olarak yaşayan Suriyeliler hem kendi kültürel değerlerini korumaları hem de Türk kültürüne uyum sağlamaları beklenmektedir.

Uyum kuramlarının dördüncüsü kültürlenmedir. Geniş anlamıyla kültürlenme etkileşime giren farklı kültürlerin birbirlerini karşılıklı olarak etkilemesi durumudur. Göçmen bireylerin uyum süreci tek taraflı olarak değerlendirilmemelidir. Etkileşim sürecindeki kültürlerin değişim göstermesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla yerel halk ile etkileşime giren göçmenler hem kültürel değişim yaşarlar hem de yerel kültürlerde değişimlerin meydana gelmesini sağlarlar. Güvenç'e göre kültürlenme, farklı kültürel ortamlarda yetişmiş bireylerin etkileşime girerek birbirlerinden etlenmesi, kültürel değişimlerin yaşanması ve bunun sonucunda yeni bir kültürel sentezin oluşması durumudur (Güvenç, 1984: 370).

Genel olarak uyum ve kültürlenme kavramları gerçekleşen göçler sonucunda göçmen bireyler ile yerel halkın teması neticesinde gündeme gelmektedirler. Bu iki kavram birbirleriyle yakından ilişkidir. Uluslararası göçler sonrasında göçmenlerin kültürlenmesi sürecinde meydana gelen değişimlere çözüm bulma arayışları uyum olarak nitelendirilir (Şeker, 2015: 14-15). Berry uyumu, toplumsal yaşamda bireylerin hem kendi özgün değerlerini devam ettirmelerini hem de toplumsal yapı ile uyumlu bir ilişki oluşturmaları şeklinde ifade etmektedir. Farklı kültürel değerlere sahip olan bireylerin aynı toplum yapısı içinde uyumlu yaşam sürmeyi öğrenmesi kültürlenme sürecinde olmaktadır (Berry, 1997).

Göçmenler uyum sürecinde katıldıkları yeni kültür ortamlarında dört değişik tepki göstermektedirler. Birincisi, göçmen kendi kültürel değerlerini korumada direnmeden hâkim kültürel değerleri benimsemesidir ki buna asimilasyon denir. İkincisi ise ayrılma adı verilen göçmenlerin kendi kültürel değerlerini muhafaza etmesi ve genel kültür değerlerinden uzak durmaya çalışmasıdır. Üçüncüsü ise bütünleşme denilen göçmenin hem kendi kültürünü yaşaması hem de genel kültürle etkileşime girmesidir. Dolayısıyla iki kültürün sentezlendiği bir durumdur. Dördüncüsü ise göçmenin yeni girdiği kültürün hiçbir değerini kabul etmemesi ve kendi kültürünü korumaya özen göstermesidir. Böyle

bir süreçte göçmenin dışlanma ihtimali artmakta ve azınlık konumuna düşebilmektedir (Berry, 2005: 697-712; Berry, 1997: 5-34).

Göçmenlerin göç ettiği ülke ile kendi ülkelerinin kültürel yapıları arasındaki farklılık düzeyi kültürleşme sürecini belirlemektedir. Bu toplumların kültürel yapılarındaki benzerliklerin fazla olması kültürleşmeyi hızlandırırken, tam tersine kültürel farklılıkların çok olması durumunda kültürleşme daha yavaş gerçekleşebilmektedir (Adıgüzel, 2019: 16). Dolayısıyla kültürleşme birbirinden farklı yapılara sahip kültürlerin bir arada yaşayabilmelerinin bir yöntemi şeklinde izah edilebilir.

Kültürlenme sürecinde göçmenler, mülteciler ve yerli halk değişime uğramaktadırlar. Bu süreçte bazı gruplar gönüllü olarak yer alırken bazıları ise zorunlu olarak kültürlenme sürecine katılırlar. Yerli halk dışarıdan yeni kültürlerle temas sürecine girmektedir (Berry, 1997: 8). Kültürlenme sürecinde etkileşime giren bireyleri anlayabilmenin ön koşulu etkileşime giren kültürleri anlamaktan geçmektedir. Bu süreçte iki farklı kültür, iki farklı grup, bunlar arasındaki ilişki ya da etkileşim bulunmaktadır. Aynı zamanda bunlar kültürlenme sürecinin belirlenmesinde de etkin rol oynamaktadır. Örneğin Suriye göç sürecinde ev sahibi Türk toplumu ve göçmen olan Suriye toplumunun etkileşimi sonucu değişen kültürel değerlerden söz edilebilir. Kültürel özellikleri karşılaştırabilmek için göçmen toplumun kültürünü ve ev sahibi toplumun kültürel yapısını bilmek gerekir. Homojen bir kültür yapısına sahip olmayan ülkelerde Berry' nin kültürlenme modeli göçmenlerin uyumu ile ilgili araştırmalar için kullanılabilir. Bu kuram bizim araştırmamız için uygun bir modeldir (Berry, 2005: 702).

Uyum kuramlarının beşincisi olan kültürel deneyim yaklaşımına göre devletlerde var olan kültürel tecrübelerle göçmen bireylerin entegrasyon ve vatandaşlığa kabul edilmeleri kararlaştırılır. Ülkelerin sahip oldukları kültürel ve tarihsel birikimler onların göçmen bireylere olan bakış açılarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla devletlerin kültürel tecrübeleri, onların göçmenlere yaklaşımları konusundaki tutumlarını şekillendirir. Kültürel deneyimlerdeki değişim çok hızlı veya yavaş gerçekleşebilir. Bu bağlamda Fransa ve Almanya'daki kültürel değişimler örnek verilebilir. Fransız İhtilali sonrasında değişim çok hızlı olurken, Almanya'da meydana gelen değişimler yüzyıllarca sürmüştür. Fransa'da devrim, topluma aidiyet fikri ve ulus-devlet anlayışı oluşturmıştır. Aynı zamanda bu devrim, ulus-devlet yapısı içerisinde hak ve

sorumluluklara bağılı olarak gelişen aktif katılımlı vatandaşlığın oluşmasını sağlamıştır. Buna bağılı olarak Fransa'nın kültürel ve siyasal kurallarına ters düşmeyen göçmenleri kabullenen bir anlayış ortaya çıkmıştır. Almanya'da Fransız devrimi benzeri bir olay olmamıştır. Alman eyaletleri arasındaki yasal farklılıklardan dolayı Yahudiler, Lehler ve yoksullar toplumdan dışlanmıştır. Alman devletinin uzun süre işçi ve ailelerinin vatandaşlık almaları hususunda ortaya koyduğu bariyerler bu kapsamda incelenebilir. Kültürel birikimlerin, yurt içinde kararların alınmasında etkin rol oynayacağı kabul gören bir gerçektir. Bu yaklaşımın eleştirilen yönü ise kültürel deneyimlerin devletlere özgü olmasıdır. Dolayısıyla sadece kültürel tecrübeler temelli yaklaşımlar diğer ülkeler için model oluşturma için yetersiz kalmaktadır (Brubaker, 1992).

Kültürel deneyim kuramı, göçmenlerin entegrasyonu konusundaki araştırmalar için farklı bir perspektif oluşturmıştır. Devletlerin kültürel ve tarihsel birikimleri onların yeni siyasi kararlar almasında etkili olmasına rağmen tek başına belirleyici bir faktör değildir. Göçmen bireylerin entegrasyonu için toplumun kültürel deneyimleri ile beraber toplumun ekonomik, demografik yapıları belirleyici faktörlerdir. Bunun yanı sıra bu faktörler iktidardaki yönetimlerin ideolojisi ve yerleşik halkın göçmen bireylere bakış açısı gibi birçok unsurdan etkilenebilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti hiçbir zaman homojen bir kültür yapısına sahip olmamıştır. Türkiye farklı kültürleri içinde barındıran bir toplumsal yapıya sahiptir. Çok kültürlü toplum yapısı farklı yapıdaki grupların etkileşimini ve birbirini anlamasını gerektirir. Aynı zamanda çok kültürlülükte temel hedef asimilasyon olmayıp göçmen toplumların kendi kültürünü yaşamakla beraber hâkim kültüre entegrasyonu hedeflenmektedir (Bostan, 2018: 53). Ülkemizde göçmen olarak yaşayan Suriyeliler hem kendi kültürel değerlerini korumaları hem de Türk kültürüne uyum sağlamaları beklenmektedir.

1.6.4. Sosyalleşme ve Uyum

Fransızca kökenli socialization kavramı Türkçe diline sosyalleşme ya da toplumsallaşma olarak çevrilmiştir. Türkçedeki sözlük anlamı “bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci” şeklindedir (Eren ve vd,1988). Sosyalleşme toplumun kültürünü bireye aktarma sürecidir. Doğumla başlar ve ölünceye kadar devam eder. Bireyler sosyalleşme süreci içinde hem bireysel hem de toplumsal bir canlı olarak gelişirler (Bozkurt, 2009).

Sosyalleşme, kişinin içinde yetiştiği toplumun temel değerlerini, tutumlarını ve kullandığı dilini kazanması sürecidir. Bu süreç bireyin kişiliğinin oluşumunda ve şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Dahası bireyin gelişimi ve toplumun sürekliliği problemleri sosyalleşme kavramının kapsamındadır (Gecas, 2000: 28-55).

19. yüzyılın sonlarından itibaren toplumsallaşma kavramı antropoloji, psikoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarında kullanılmaktadır (Clausen, 1968: 49). Bu bilim dallarının her biri sosyalleşme sürecini farklı özelliklerine yoğunlaşmaktadır. Antropoloji sosyalleşme olgusunu kültürel boyutunu baz alarak kuşaklar arası kültürel aktarımı izah etmek için kullanmıştır (Williams, 1975). Psikoloji, bireysel gelişimin farklı alanlarını (dürtü kontrolü, bilişsel ve duyuşsal gelişim, öğrenme) açıklamak için sosyalleşme kavramını kullanmıştır (Clausen, 1968: 50). Sosyoloji bilimi bireyin içinde yaşadığı toplumun hem fiziksel hemde sosyo-kültürel ortamlarına adaptasyonunu sağlayan özelliklerin (bilgi, beceriler, tutumlar, değerler, ihtiyaçlar ve motivasyonlar, duygusal ve modeller) edinilmesi süreci olarak sosyalleşme kavramı üzerinde durmaktadır (Inkeles, 1969: 208-225). Siyaset bilimi ise toplumsallaşma olgusunu daha dar kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Bu kapsamda bireylerin siyasal davranışlarının şekillendirilmesi ve vatandaşlık eğitimi gibi aşamaları içermektedir (Jennings, 2001).

Georg Simmel, sosyal bilimler alanında toplumsallaşma kavramını sosyolojik anlamda ilk kez kullanan toplum bilimcidir (Giddings, 1896: 17). Sosyoloji Problemi (The Problem of Sociology) adlı eserinde toplumsallaşma olgusunu ele almaktadır. Toplumsallaşma kavramını “grupların ve bireylerin grup birliğinin sürekliliğini sağladıkları ilişkilerin oluşum süreci” şeklinde tanımlamaktadır. Simmel, toplumsallaşma süreci içinde grup oluşumunu bireysel gelişimden daha fazla önemsemektedir. Bu yaklaşım Simmel’in toplum anlayışından kaynaklanmaktadır. Simmel toplumun üyelerinin karşılıklı etkileşim ile birbirine bağlı olduğunu savunmaktadır. Ona göre toplumun kurumları (aile, din, ekonomi, eğitim, siyaset) bu etkileşim sonucunda şekillenmektedir. Simmel bireyler arasında var olan etkileşimin ortadan kalkması durumunda toplumun varlığını devam ettiremeyeceğini ileri sürmektedir. Bundan dolayı Simmel, toplumsallaşmanın oluşması, şekilleri, gücü, bireyler arası ilişkileri ve iş birliğini sosyoloji biliminin başlıca unsurları olarak algılamaktadır (Simmel, 1895: 418).

Günümüz sosyoloji çalışmalarında sosyalleşme olgusunu açıklamaya yönelik iki bakış açısı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bireyin sosyal rollerini öğrenmesini esas

alan yaklaşımdır. Buna göre bireyler yetiştikleri toplumsal grupların temel değerlerine göre statü ve rollerini özümseyerek öğrenirler. Bunun sonucunda bireyler ait oldukları toplumdaki diğer bireylerle bütünleşirler (Brim, 1966: 5). Bu yaklaşım sosyoloji literatüründe ‘yapısal fonksiyonalizm’ ile bağlantılı olarak değerlendirilmektedir (Gecas, 2000: 5).

Bu konudaki ikinci bakış açısı ise “benlik/öz benlik oluşumu”dur. Buna göre bireyin diğer bireylerle olan karşılıklı ilişkileri sosyalleşme olgusunun kaynağı olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım yapısalcı kuramlardan “sembolik etkileşimcilik” ile bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Çağdaş etkileşim; öğrenme kuramları ve sosyal etkileşim şekillerinden farklılık göstermektedir. Dolayısıyla sosyalleşme yalnızca statüleri, rolleri ve davranış kalıplarını öğrenmekten ibaret değildir. Bunun yanı sıra bireylerin kendilerine özgü düşünme tarzının yönteminin oluşmasını sağlayan unsurları öğrenme konusunu kapsamaktadır. Toplumda sosyal kontrolün var olması başarılı toplumsallaşmanın işaretidir. Genel olarak bunun gerçekleşmesi kimlik oluşumu ve bireyin kişiliğini oluşturan karakteristik özelliklerle olmaktadır. Kültürel değerlere ve normlara uyumu sağlayan motivasyon, bireylerin toplumsal aidiyetinin kaynağını da oluşturmaktadır (Gecas, 2000: 28-56). Bu bağlamda semboller, insan zihnindeki görüntüler şeklinde ifade edilebilir. Bu semboller bireyin tutum ve davranışlarına anlam veren zihinsel tasarımların bir ürünüdür. Bundan dolayı davranışlar sembollere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Arslantürk & Amman, 1999: 405-407).

1.7. Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Uyum Sorunu ve Gelecek Beklentileri Konusunda Yapılan Araştırmalar

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş nedeniyle 7 milyondan fazla Suriye vatandaşı ülkesinden göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göçmenler başta Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Irak olmak üzere birçok ülkeye sığınmıştır. Bu göçmenlerin sığındıkları ülkelerdeki sayısı değişken olmakla beraber, ekonomik, kültürel ve hukuki yönden birçok belirsizlikle yüzleşmek zorunda kalmışlar ve yüzleşmeye devam etmektedirler. Göç ettikleri ülkelerdeki ekonomik koşullar, kültürel yapı ve göçmenlerle ilgili yasal düzenlemelerden dolayı sorunlar yaşamaktadırlar. Sonuçta bilimsel çalışmayı gerektirecek sosyal durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göç süreci hem yerel halkları hem de göçmenleri etkilemiştir Suriye göçünden en fazla etkilenen ülkelerden biri Türkiye’dir. Tarihi bir geçmişe sahip olan Türkiye ve Suriye toplumları arasındaki

ilişki göç dalgaları ile beraber farklı bir duruma dönüşmeye başlamıştır. Türkiye'ye Suriye'den göç hareketinin gerçekleştiği ilk dönem konuyla ilgili araştırmalar sınırlı düzeyde iken daha sonra bu araştırmaların sayısı artmaya başlamış ve ilgili çalışmalar devam etmektedir. İlk dönemde yapılan çalışmalar daha çok Suriyeli göçmenlerin temel ihtiyaçlarını (Barınma, eğitim, sağlık, Çalışma koşulları ve kısmen uyum) belirlenmesi konularında yoğunlaşmıştır. Ayrıca Suriye meselesi ve Suriye göçü baştan beri siyasetçiler arasında tartışılmaya devam etmektedir (Selvin, 2016: 15).

Suriye'den Türkiye'ye göç hareketinin olması sonucunda hem devlet tarafından hem de özel kuruluşlar tarafından çok sayıda rapor hazırlanmıştır. Bu raporlar Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını belirleme ve göçmenlerin geçicilik ve kalıcılık durumlarını belirlemeye odaklanmıştır. Bu raporlardan biri Robert Schuman Centrefor Advanced Studies ve European University Institute tarafından Şenay Özden yöneticiliğinde 2013 yılında “Syrian refugees in Turkey” adlı bir rapordur. Bu rapor, Suriye iç savaşının başladığı dönemden raporun yazıldığı zamana kadar ki Suriye'den Türkiye'ye topraklarına doğru meydana gelen göç olayının genel bir değerlendirmesini yapmaktadır.

2015 yılında Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi ile Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı tarafından “Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri” adlı bir rapor hazırlanmıştır. Raporda Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin sosyal, siyasal, iktisadi ve temel hizmetler üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO) de 2014 yılında Murat Erdoğan yöneticiliğinde “Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum” adlı bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor Murat Erdoğan tarafından kitaba dönüştürülmüştür. Raporda göçmen Suriyelilerin başlangıçta iyi karşılandıkları fakat onların Türkiye'deki kalma süresine bağlı olarak toplumsal tepkinin giderek artabileceği belirtilmiştir.

Bu konuda 2014 yılında AFAD tarafından da bir raporlar hazırlanmıştır. “Suriye'den Türkiye'ye nüfus hareketleri: kardeş topraklarındaki misafirlik” başlıklı raporda; gelen göçmenlerin Suriye'nin hangi bölgesinden geldiği, göç sebebi, göç nedeni, göçmenlerin yaş grupları, eğitim durumları, meslekleri, medeni durumları gibi sosyo-demografik bilgiler belirlenmeye çalışılmıştır (AFAD, 2014a). Ayrıca 2014

yılında AFAD “Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar” adlı rapor hazırlamıştır. Bu raporda Türkiye’ye gelen göçmen Suriyeli kadınların sosyo-demografik özellikleri ve sorunları değerlendirilmiştir (AFAD, 2014b).

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) tarafından 2013 yılında “sınırlar arasında yaşam savaşı: Suriyeli mülteciler” başlıklı bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda esas olarak Suriyeli ‘mülteciler’, uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye mevzuatı konuları değerlendirilmiştir. Hazırlanan bu raporun kapsamında Suriyeli göçmenler için hazırlanan konaklama merkezlerine, yerel yöneticilerin rolüne, savaş psikolojisine ve çeşitli risklere değinilmiştir.

USAK 2013 yılında Brookings Enstitüsü birlikte “Suriyeli mülteciler krizi ve Türkiye: Sonu gelmeyen misafirlik” adlı bir rapor daha hazırlamıştır. Bu raporun içeriği ise Suriyeli göçmenlerin sayısının giderek artması nedeni ile göçmenlerin geçici olma özelliğini kaybettiği ve Türkiye’deki toplumsal koşulları zorladığı konularıdır (Kirişçi, 2014b).

AFAD 2013 yılında hazırladığı “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013: saha araştırması sonuçları” başlıklı raporu ile ihtiyaç analiz yapmak üzere bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın amacı Suriyeli göçmenlerin demografik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları hakkında veri toplamaktır. Ayrıca geçici barınma merkezlerinin hem içinde hem de dışında ikamet eden göçmenlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacı ile bilgi toplanmıştır (AFAD, 2013).

Gülerce ve Çorlu “Yükseköğretimdeki Suriyeli sığınmacı öğrenciler: uyum ve çatışma alanları” adlı makalesinde Suriyeli sığınmacı yükseköğretim öğrencilerinin öğrenim hayatları boyunca karşılaştıkları sosyal dâhil edilme sorunları ön plana çıkarmış, Harran Üniversitesi’nde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin sosyal deneyimleri ve karşılaştıkları sorunlar üzerine bir değerlendirme yapmıştır (Gülerce & Çorlu, 2021). Koçan ve Kırlioğlu “Suriyeliler ve sosyal uyum: scudder’in çerçevesinden bir değerlendirme” adlı makalesinde geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı olduklarının anlaşılmasıyla birlikte önem kazanan sosyal uyum, Scudder’in istemsiz yerinden edilenlerin yeniden yerleşme süreçlerini analiz etmek üzere geliştirdiği çerçeve kapsamında incelemektedir (Koçan & Kırlioğlu, 2020). Kesgin “Geçicilikten kalıcılığa Suriyeli göçmenler ve uyum sorunu” adlı makalesinde Suriye

göçünün neden olduğu mevzuat değişikliğinden, kurumsal düzenlemelerden ve uygulamalardan bahsetmiştir. Literatür taraması, analiz ve sentezlerle yapılan bu çalışmada Suriyeli göçmenlere yönelik düzenlemeler gerilim ve uyum bağlamında değerlendirilmiştir (Kesgin, 2022).

Apak, “Suriyeli göçmenlerin kente uyumları: Mardin örneği” adlı makalesinde Suriyeli göçmenlerin uyum süreçlerini bir sınır kenti olan Mardin ili özelinde analiz etmiştir (Apak, 2015). Bimay “Onuncu yılında Suriyeli sığınmacıların kente entegrasyonu ve gelecek beklentileri: Batman Örneği” adlı makalesinde 2010 yılının son ayında birçok Arap ülkesinde başlayan ve 2011 yılının Nisan ayında Suriye’de devam eden iç çatışmalar nedeniyle kaçan sığınmacıların entegrasyon sürecini ve geleceğe ilişkin beklentilerini Batman kenti örneğinde ele almıştır (Bimay, 2020). Bostan “Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve iskân sorunu” adlı makalesinde uluslararası göç, Suriyelilerin zorunlu ve kitlesel göçü, Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve muhtemel iskân durumunu incelemiştir (Bostan, 2018). Yıldırım alp ve İyem “Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma” adlı makalesinde kentlerde yaşayan Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyuma dair bakış açılarını ve sorunlarını tespit etmiştir. Ayrıca bu konularda çözümler geliştirmeyi hedeflemiştir (Yıldırım alp & İyem, 2017). Tanrıkulu “Suriye krizi sonrası Türkiye’deki sığınmacıların ve göçmenlerin eğitimi: geçmiş, bugün ve gelecek perspektifleri” adlı makalesinde 2011 Suriye krizi ile birlikte siyasilerin ve bürokratların, göçmenlerin eğitimleri hususundaki söylemlerini, eğitimde bugüne kadar yapılan hukuki ve idari değişiklikleri ele almaktadır. Ayrıca Türkiye’de yaşayan göçmenlerin mevcut durumlarını, eğitimde yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerilerini de içeren perspektif sunmaktadır (Tanrıkulu, 2018).

Başka bir ifade ile Türkiye’ye gerçekleşen Suriye göçüyle ilgili yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu Suriyeli göçmenlerin temel ihtiyaçları hakkında yaşamış olduğu problemlerle ilgilidir. Çalışmalar, Suriyeli göçmenlerin ekonomi, sağlık, eğitim, konut, iş gibi alanlarda meydana getirdiği olumsuz etkiler ve Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de artık geçici bir durum oluşturmadığı gerçeğine değinmektedir (GİGM, 2015). Suriye göçü ile ilgili Türkiye’de yüksek lisans ve doktora çalışması da yapıldı. Türkiye’ye gerçekleşen Suriye göçü ile ilgili sosyoloji alanında Ulusal Tez Merkezinden ulaştığı üzere 9 yüksek lisans ve 1 doktora gerçekleşmiş.

Höbek “Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonunu etkileyen faktörler” adlı yüksek lisans tezinde Konya Karatay Saraçoğlu Ahmet Haşhaş İlkokulu'nda eğitim gören Suriyeli öğrencilerin uyum sorunları tespit edilmesi amaçlamıştır. Bu uyum sorunlarına sebep olabileceği düşünülen, Suriyeli öğrencilerin dil farklılığı, yaş farklılığı ve maddi olanaklardan kaynaklı faktörler bu araştırmada incelenmiş, bu faktörlerden kaynaklanan sorunlar tespit edilip, çözüm önerileri sunulmaya çalışmıştır (Höbek, 2023). Arslantay “Formal eğitim sürecine katılan Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum durumlarının incelenmesi Gaziantep örneği” adlı yüksek lisans tezinde formal eğitim sürecine katılan Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum durumlarının anlaşılmasını sağlamaktır. Çalışmanın kuramsal arka planını John Berry'nin uyum teorisi oluşturmakta olup, bu kuram bağlamında Suriyeli sığınmacılara verilen formal eğitimin kültürel uyum sürecine (bütünleşme, ayrışma, asimilasyon, marjinalleşme) etkilerinin anlaşılması amaçlanmıştır (Arslantay, 2022).

Karasu “Sınıf öğretmenlerinin gözünden Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumu: Sultangazi örneği” adlı yüksek lisans tezinde sınıf öğretmenlerinin gözünden Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumunu incelemiştir (Karasu, 2022). Süer “Ankara'daki Suriyeli öğrencilerin eğitim sisteminde yaşadığı zorluklarının öğretmenlerin bakış açısı ile incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Türk eğitim sistemindeki Suriyeli öğrencilerin eğitim ortamlarında yaşadıkları zorlukları araştırmış ve bazı önerilerde bulunmuştur (Süer, 2022). Tez “Türkiye'de Suriyeli göçmen öğrencilerin eğitim sürecinde yönetici ve öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri” adlı yüksek lisans tezinde Suriyeli öğrencilerin eğitim öğretim sürecinde öğretmenlerinin ve idarecilerin karşılaştıkları sorunlar ele almıştır (Tez, 2022). Baştürk “Geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaşadığı problemler ve gelecek beklentileri: Kütahya örneği” adlı yüksek lisans tezinde Suriyelilerin, 2011 yılında başlayıp Türkiye'ye göç etmek zorunda kalma sürecinde yaşadığı problemler ve gelecek beklentilerini analiz ederek incelemiştir (Baştürk, 2021).

Yılmaz “Türkiye'de bulunan Suriyeli ailelerin okul çağındaki çocuklarının eğitim durumları ve gelecek beklentileri” adlı yüksek lisans tezinde çocukların nasıl okullaşacaklarını, aidiyetlerini hangi değerler üzerinden kuracaklarını ve gelecek beklentilerini nasıl şekillendirdiklerini belirlemiştir (Yılmaz, 2021). Yılmaz

“Türkiye'deki Suriyeli çocukların okula uyumu” adlı Doktora tezinde Suriyeli çocukların içinde bulundukları zorlu koşulların ve çeşitli ihtiyaçların yanı sıra okula etki eden aktörlerin ve onların okula uyumunu değişen düzeylerdeki etkisini irdelemiştir (Yılmaz, 2021). Yıldız “Ankara'da öğrenim gören Suriyeli lisansüstü öğrencilerin çok kültürlülük ve kimlik bağlamında sosyal uyum algıları” adlı yüksek lisans tezinde nitel araştırma yöntemi kullanılarak bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Saha araştırmasında; çok kültürlülüğün etkisi çerçevesinde, kimlik farklılığının Ankara toplumuna uyum noktasındaki etkileri, Suriyeli göçü üzerinden Suriyeli lisansüstü öğrenciler özelinde ele almıştır (Yıldız, 2020).

Olgun “Geçici koruma statüsündeki Suriye kökenli öğrencilerin eğitim sistemine uyum sorunları: Ankara-Altındağ ilçesi örneği” adlı yüksek lisans tezinde Suriye kökenli öğrencilerin eğitimi sürecinde iletişim ve dil sorunu, zorbalık-dışlanma ve ötekileştirilme, okula devam, akademik başarı, velilerin etkinliklere katılımı konularında sorunlar yaşandığı tespit edilmiş ve bunların çözümüne yönelik bazı öneriler sunmuştur (Olgun, 2019). Çavuş “Suriye'deki iç savaşın ardından Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin yaşam kalitesi ve gelecek beklentilerinin değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde Suriyelilerin gelecek beklentisi ve yaşam kalitelerinin barınma alanlarına göre değerlendirilmesi amaçlamıştır (Çavuş, 2019).

Dölek “Suriyeli sığınmacıların uyumu ve gelecek beklentileri: Kırşehir örneği” adlı yüksek lisans tezinde Suriye'de çıkan iç savaş nedeniyle Kırşehir iline yerleşen sığınmacıların yaşadıkları sorunlar ve gelecek beklentileri ele almıştır (Dölek, 2019). Aytekin “İmam-hatip liselerinde okuyan Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları uyum ve dil sorunları” adlı yüksek lisans tezinde Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları uyum ve dil sorunlarının belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesini amaçlamıştır (Aytekin, 2019). Güzel “Türkiye'de öğrenim gören geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin uyum problemlerinin incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde ortaöğretim kademesinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin uyum problemlerini belirlemiş ve bu problemleri çeşitli değişkenler açısından incelemiştir (Güzel, 2019).

Kaya “Geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli üniversite öğrencilerinin göç sürecindeki uyum yaşantıları” adlı yüksek lisans tezinde geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli üniversite öğrencilerinin göç sürecindeki uyum yaşantılarını

incelemiştir (Kaya, 2019). Uçar “Suriyeli üniversite öğrencilerinin kültürlerarası iletişim ve adaptasyonu: İstanbul'da bir vakıf üniversitesinde gerçekleşen bir çalışma” adlı yüksek lisans tezinde maruz kaldıkları zorunlu göçün Türkiye'deki Suriyeli üniversite öğrencilerinin eğitim ve adaptasyonu üzerindeki etkilerini kültürlerarası adaptasyon bağlamında incelemiştir (Uçar, 2019). Ataşçı “Geçici koruma altındaki Suriyelilerin toplumsal uyum süreci üzerine bir alan araştırması: Sultangazi ilçesi örneği” yüksek lisans tezinde İstanbul iline bağlı Sultangazi ilçesinde yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik durumlarının tespiti, talepleri, sorunları, ileriye dönük planlarının neler olduğu hakkında anket yöntemi kullanılarak alan araştırması yapmıştır (Ataşçı, 2019).

Emin “Türkiye'deki Suriyeli çocukların devlet okullarında karşılaştığı sorunlar Ankara ili örneği” adlı yüksek lisans tezi Türkiye'de devlet okullarında eğitim gören Suriyeli çocukların eğitime erişim durumlarını ve eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve bu sorunların çözümüne ilişkin öneriler geliştirmek amacını taşımaktadır (Emin, 2018). Ergün “Geçici koruma statüsündeki Suriyeli çocukların eğitim sürecindeki toplumsal uyum sorunları: Burdur örneği” adlı yüksek lisans tezinde çalışmada Burdur ili özelinde Suriyeli çocukların toplumsal uyum hususlarına ilişkin sorunlar incelenmektedir (Ergün, 2018) . Erdem “Türkiye’ye göç eden Suriyeli gençlerin gelecek beklentileri: Malatya örneği” adlı yüksek lisans tezinde Malatya ili özelinde Suriye'den kaçıp Türkiye’ye yerleşen ve üniversite eğitimini burada tamamlamak isteyen Suriyeli gençlerin gelecek beklentilerini araştırmıştır (Erdem, 2017). Yalçın “İstanbul'da yaşayan Suriyeli çocukların eğitime katılımları bağlamında uyum ve kültürleşme süreçleri” adlı yüksek lisans tezinde İstanbul'da yaşayan Suriyeli çocukların eğitime katılımı ve uyum süreçlerini ele almaktadır (Yalçın, 2017).

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmamızda Türkiye’de sığınmacı statüsünde bulunan Suriyeli üniversite öğrencilerinin yaşadığı uyum sorunları ve gelecek beklentilerini açıklığa kavuşturmak hedeflenmiştir. Araştırmamızda, Adıyaman üniversitesinde eğitim gören Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları farklı alanlardaki (coğrafi, ekonomik, sosyal ve kültürel) uyum süreçleri ele alınmıştır. Ayrıca Adıyaman’da yükseköğrenim alan Türk öğrenciler ve Suriyeli öğrenciler arasında var olan uyum süreci de incelenecek konular arasında bulunmaktadır. Dolayısıyla akranı olan Türk öğrencilerin bu göçmen grubuna olan bakış açıları ve düşünceleri göz önüne alınarak mevcut durumdaki iletişim düzeyleri ve kültürler arası farklılıkların bu süreci etkileme boyutu tespit edilmeye çalışılmıştır. Mevcut sorunların nedenleri belirlendikten sonra çözüm yolları için bir yol haritası belirlenmiştir. Çözüm arayışı için bu iki grubun gerekçeleri göz önüne alınarak çıkarımlar yapılmıştır.

Suriyeli göçmenlerle ilgili ilk etapta sivil toplum kuruluşları tarafından daha çok barınma ve temel ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile çalışmalar yapılmıştır. Türkiye’de 2011 yılından beri yaşayan bu göçmenlerin büyük bir kısmının ülkelerine dönmeyecekleri göz önüne alınarak planlamaların yapılması gerekmektedir. Bu nedenle göçmenlerin Türkiye’ye adaptasyonu konusunda daha geniş perspektifli çözüm yollarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çözüm yolları için gerekli olan politikaların geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Emin, 2018: 27). Göçmenler göç ettikleri ülkelerde kültürel, sosyal, siyasi, ekonomik ve eğitim alanları gibi farklı alanlarda uyum sorunları yaşamaktadırlar. Bu problemlerin başında da şüphesiz eğitim sorunu bulunmaktadır. İnsanların en temel ihtiyaçlarından birinin eğitim olduğu hususunda genel bir uzlaşma olduğu görülmektedir. Eğitim bireylerin topluma uyum sağlamasında ve bireylerin topluma kazandırılmasında çok önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitimin bu rolü, onun hiçbir zaman değişmeyen “statik görevi” dir. Bu görevi ile eğitim hem milli kültürü hem de manevi değerleri koruma ve yaşatma misyonunu taşımaktadır (Tezcan, 1988: 221-222). Eğitim göçmen bireyler için çok önemli bir unsurdur. Çünkü göçmen bireyler aldıkları eğitim sayesinde göç ettikleri toplumun dilini, kültürünü, ekonomik ve sosyal yapısını tanıma olanağına sahip olurlar. Aynı zamanda göçmenlerin aldıkları eğitimin, onların topluma uyum sürecini hızlandırması beklenen bir durumdur. Eğitim bu kadar önem arz etmesine rağmen bazı durumlarda (savaş, göç, doğal afet)

engellenmesi muhtemel olabilmektedir. Suriye’deki iç savaştan dolayı Türkiye’ye göç eden eğitim yaşındaki bireyler eğitim hakkından mahrum kalmaktadırlar. Suriye’den Türkiye’ye gelen göçmenlerin sığınma süresinin uzaması nedeni ile genellikle gündemde çok az yer alan eğitim sorununun ön plana çıkmasına yol açmaktadır. Bu konu ile ilgili araştırmaların yapılmasını gerektirmektedir.

Daha önce farklı illerde benzer çalışmalar yürütülmüştür. Adıyaman üniversitesinde eğitim almakta olan Suriyeli öğrencilerin yanı sıra Türk akranlarının ve derslerine giren akademisyenlerin görüşlerinin de göz önüne alındığı bu araştırma durumu üç farklı bakış açısıyla irdelemesi bakımından özgündür.

Çalışma kapsamında elde edilecek verilerin çeşitli kuruluşlara Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Göç İdaresi, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı gibi resmî kurumlara, Kızılay, İnsani Yardım Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarına yardımcı olabilecek bir kaynak niteliği taşıması ve bilimsel literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Adıyaman’da gerçekleştirilen araştırmanın mekân sınırları Adıyaman ilini kapsamaktadır. Adıyaman’da yaşayan Suriyeli üniversite dönemindeki gençlerin yaşadıkları yerlere yapılan ziyaretlerle birlikte Suriyeli öğrencilerle görüşmeler, ayrıca onların sınıf arkadaşları olan Türk öğrenciler ile derslerine giren akademisyenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Birçok göç araştırmasında olduğu gibi çalışmamızda da bazı problemlerle karşılaşıldı. Bu problemlerden biri dil sorunu olarak karşımıza çıktı. Suriyeli öğrencilerin Türkçeye yeterince hâkim olmamaları sebebi ile tercümanlar aracılığı ile mülakatlar yapılmıştır. Mülakatların sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için gerekli uygun koşullar sağlanmıştır. Ayrıca bu görüşmeler bireylerin bulunduğu koşullar göz önüne alınarak sorular ve aktarımlar en doğru şekilde yapılmıştır. Çalışmamızdan elde edilen veriler görüşme yapılan bireylerin verdiği cevaplarla sınırlandırılmıştır.

3.3. Araştırmanın Temel Problemi ve Hipotezleri

Araştırmamızın temel problemi “Adıyaman üniversitesinde eğitim gören Suriyeli öğrencilerin yaşadığı uyum sorunları onların gelecek beklentilerini etkilemektedir”.

Araştırmamızın hipotezleri:

- 1-Suriyeli öğrenciler iletişim sorunu yaşamaktadır.
- 2- Suriyeli öğrenciler ekonomik sorunlar yaşamaktadır.
- 3- Suriyeli öğrenciler ayrımcı yaklaşımlara maruz kalmaktadır.
- 4- Suriyeli öğrenciler Türklerle evliliği düşünmektedir.
- 5- Suriyeli öğrenciler Türk öğrencilerle sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadır.
- 6- Suriyeli üniversite öğrencileri kültür farklılığından dolayı uyum sorunları yaşamaktadırlar.
- 7-Suriyeli üniversite öğrencileri Türkçeyi konuşamama veya yazamama durumlarından dolayı yaşadıkları sorunları aşacaklarını düşünmektedirler.
- 8-Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar onların gelecek beklentilerini etkilemektedir.
- 9-Suriyeli üniversiteli öğrencilerin, Türkiye’de eğitime erişim sürecinde engeller bulunmaktadır.
- 10-Türkiye Cumhuriyeti Devleti Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân tanımaktadır.
- 11- Suriyeli öğrenciler Suriye iç savaşı bittikten sonra ülkelerine gitmeyi düşünmektedirler.
- 12- Suriyeli öğrenciler Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünmektedirler.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

u çalışma, Adıyaman’da üniversite eğitimi almakta olan Suriyeli bireylerin yükseköğrenim almalarının önündeki engeller ve eğitimleri sürecinde karşılaştıkları problemleri ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayrıca bu problemlerin çözümüne yönelik öneriler geliştirmek amacı da bulunmaktadır. Buna ek olarak, elde edilen bulgular temelinde, Suriyeli bu gençlerin nitelikli bir eğitim almaları ve uyum sağlamaları için öneriler sunmak ve gelecek beklentilerinin belirlenmesi de çalışmanın temel hedeflerindendir.

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda amaç genellemelere ulaşmaktan ziyade olguları açıklamaktır (Creswell, 2007: 53-84). Göreceli olarak yeni kısa geçmişi olan bu yöntemle karmaşık beşerî örüntüler ile pozitivist yaklaşımın reddettiği veya görmezden geldiği olgular incelenmektedir. Nitel araştırma yöntemi antropoloji, sosyoloji ve psikoloji bilimlerinde kullanılmaktadır.

Nitel araştırmalar tarihi süreci içerisinde doğal olguları konu edinmesinden dolayı doğal araştırma, araştırmacının sorunlara yönelik görüşlerinde sübjektif bir yaklaşım sergilemesinden dolayı yorumlayıcı araştırma ve olguyu kendi toplumsal yapısı içerisinde derinlemesine ele almasından dolayı alan araştırması olarak da adlandırılmıştır (Baltacı, 2017: 1-15). Nitel araştırmalarda daha çok gözlem, görüşme ve doküman analizleri teknikleri ile veriler toplanır (Yıldırım & şimşek, 2016: 39). Araştırmamızın saha araştırması sürecindeki sınırlılıkları minimize etmek, bütüncül bir bakış açısı kazanmasını sağlamak ve geçerliliğini sağlamak amacıyla bu üç teknikten yararlanılmıştır.

Nitel araştırmalar çok sayıda özelliğe (keşfedici, yorumlayıcı ve anlamaya dayalı) sahiptir. Bu tür araştırmalar farklı alanlarda (kültür analizi, fenomenolojik, durum saptama, kuramsal çalışmaları) kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu yöntem olayları derinlemesine analiz etme olanağı sunmaktadır (Sönmez & Alacapınar, 2011: 78; Yıldırım & şimşek, 2016: 69). Nitel araştırmalarda elde edilen sonuçlarla genellemelere ulaşma amacı taşımamakla beraber, konu hakkında yeni bir yaklaşım imkânı sunması açısından önem taşımaktadır. Bu tür araştırmalarda araştırmacı kilit konumundadır. Araştırma sürecinde araştırmacı gerekli belge ve verileri toplar, gözlemleri ve mülakatları yapar.

Çalışmamızda araştırmak istediğimiz konuya uygun olmasından dolayı fenomenolojik deseni tercih ettik. Bu yaklaşım yaşam tecrübelerini ve bunların tasvir edilmesini hedef almaktadır. Dolayısıyla araştırmacının temel hedefi bu deneyimlerin incelenmesi ve analiz edilmesidir. Bu bağlamda fenomenolojik nitel araştırmalar genel olarak bireylerin yaşanmış deneyimlerini araştırma ve anlamlandırmayı konu edinir. Fenomenolojik nitel araştırmalar bireylerin yaşamlarındaki belirli olaylara dair yaşanmış deneyimlerin taşıdığı anlamları araştırır. Fenomenolojinin temel hedefi bireysel deneyimlerdeki bir olguyu inceleyerek evrensel özü açıklamaya çalışmaktır (Johnson & Vanderstoe, 2009). Fenomenolojik desenin özü bireylerin deneyimlerinden meydana gelmektedir. Araştırmacı bireylerin öznel deneyimlerini, kişisel algılamalarını ve olayların birey açısından taşıdığı anlamları ortaya çıkarmaya çalışır. Bu alışmada, Türkiye’deki Suriyeli niversite dönemindeki gençlerin yükseköğretimde karşılaştığı sorunlar ortaya konulmuştur. Bu amaçla Suriyeli ğrencilere, eğitim veren akademisyenlerin ve sınıf arkadaşlarının konuyla ilgili tecrübeleri ve görüşlerinden elde edilen verilerden faydalanılmıştır. Çalışmamızda niversite eğitimi alan Suriyeli gençler

odak şeklinde ele alınmış ve bu gençlere eğitim veren akademisyen ve sınıf arkadaşlarının bu fenomene ilişkin düşünceleri ve deneyimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla 14 Suriyeli üniversite öğrencisi, Suriyeli öğrencilerle aynı sınıfta okuyan 15 Türk öğrenci ve bu öğrencilerin derslerine giren 12 akademisyen olmak üzere toplam 41 kişi ile görüşmeler yapıldı. Bu konuda gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bulguların analizi yapılmıştır.

Nitel araştırmalarda kullanılan görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşmeler şeklinde gerçekleştirilir. Bu görüşmeler diğerlerinden farklı olarak yapılandırılmış görüşmeler kadar katı olmamaktadır. Aynı zamanda yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnek bir özellik taşımazlar (Altunay vd., 2014: 62-820). Çalışmamızda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan soruların hazırlanması süreci, bu alanda uzman bireylerin kontrolünde gerçekleştirilmiştir. Anlaşılmasında zorluk çekilen sorular yeniden düzenlenmiştir.

3.5. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Adıyaman'da üniversite eğitimi almakta olan Suriyeli öğrenciler, onların sınıf arkadaşları olan Türk öğrenciler ve derslerine giren Türk akademisyenlerdir. Örneklem grubunun seçiminde evreni temsil etme özelliğinden ziyade araştırmanın konusuyla bağlantılı olması göz önünde bulundurulur (Neuman, 2014: 320). Nitel araştırma yönteminde tümevarımsal örnekleme, araştırılan bireylerin deneyimleri, detaylı görüşleri, veri analizi ve odak grup görüşmesi teknikleri kullanılmaktadır. Araştırmamızda olasılıklı olmayan örneklem kullanılmıştır. Bu amaçla 14 Suriyeli üniversite öğrencisi, Suriyeli öğrencilerle aynı sınıfta okuyan 15 Türk öğrenci ve bu öğrencilerin derslerine giren 12 akademisyen olmak üzere toplam 41 kişi ile görüşmeler yapıldı. 2021 yılının ocak, şubat, mart, nisan, mayıs ve haziran ayları döneminde örneklem grubundaki bireylerle görüşmeler yapıldı. 4 kişilik Suriyeli öğrenci ve 4 kişilik Türk öğrencilerden oluşan 2 odak grup görüşmesi yapıldı. Suriyeli öğrencilerle yapılan görüşmelerde katılımcıların yeterli düzeyde Türkçe bilmemeleri sebebiyle mülakatlar tercüman aracılığıyla yapılmıştır. Çalışmamızın uygulamalı kısmı için gerekli olan izinler İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığıyla Adıyaman Üniversitesinden alınmıştır.

3.6. Veri Toplama Teknikleri

Adıyaman'da yaşayan Suriyeli üniversite dönemindeki gençlerin yaşadıkları yerlere yapılan ziyaretlerle birlikte Suriyeli öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca onların sınıf arkadaşları olan Türk öğrenciler ve derslerine giren Türk akademisyenlerle de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızın uygulamalı kısmı için gerekli olan izinler İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığıyla Adıyaman Üniversitesinden alınmıştır (Ek-5).

Araştırmamızda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik ile katılımcının olayları algılama tarzını araştırmacı kendi düşünceleri ile ifade etme imkânı elde eder. Katılımcının bakış açısını yakalamak için genellikle soruların açık uçlu olması gerekir. Yapılan mülakatlardaki her sorunun esnek yapılı cümlelerden oluşması gerekir veya görüşmede farklı şekilde yapılandırılmış teknikler kullanılmalıdır (Merriam, 2013). Bu teknikle araştırmacı olayı algılama tarzını kendi düşünceleriyle ifade etme imkânı bulmuştur. Katılımcıyı herhangi bir seçime yönlendirmekten öte, bizzat kendi bakış açısını yakalamak için ölçme aracı açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Suriyeli öğrencilerle yapılan görüşmelerde katılımcıların yeterli düzeyde Türkçe bilmemeleri sebebiyle mülakatlar tercüman aracılığıyla yapılmıştır. Bireylerin içinde bulunduğu koşullar göz önünde bulundurularak soruların optimal düzeyde doğru olarak aktarılması sağlanmıştır.

Bu çalışmanın saha araştırması verileri görüşme, odak grup görüşmesi ve yapılan gözlemlerle elde edildi. 2021 yılının ocak, şubat, mart, nisan, mayıs ve haziran ayları döneminde örneklem grubundaki bireylerle görüşmeler yapıldı. 4 kişilik Suriyeli öğrenci ve 4 kişilik Türk öğrencilerden oluşan 2 odak grup görüşmesi yapıldı. Suriyeli öğrenciler ve Türk öğrencilerle görüşmeler yapıldı. Aynı zamanda akademisyenlerle görüşmeler yapıldı. Bu görüşmeler bizzat araştırmacının kendisi tarafından yapıldı. Araştırmacının Adıyaman'da ikamet etmesi, 2011'den 2019 yılına kadar Adıyaman üniversitesinde derslere girmesi bu konuda gözlem yapma olanağı sağlamıştır. Aynı zamanda araştırmacı Suriyeli ve Türk öğrencilerin bulunduğu sınıflarda derse girmiş ve konu ile ilgili gözlemler yapmıştır. Görüşmeler yapılırken sorulara verilen cevaplar yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Çalışmamızda 14 Suriyeli öğrenci, 15 Türk öğrenci ve 12 akademisyen ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen veriler tamamen katılımcıların sorulara verdiği cevaplarla sınırlı tutulmuştur.

3.7. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Saha araştırması aşamasında mülakatlar yapılırken araştırmacı tarafından yazılı olarak alınan notlar belli başlıklar altında yeniden derlenerek kayıt altına alındı. Yapılan görüşmeler tematik olarak analiz edildi. Görüşmenin bölümleri belirli tema ve örüntüler çerçevesinde sınıflandırıldı. Araştırmanın bulgular kısmı için görüşme notlarına atıf yapılırken görüşme yapılan kişiler için kod semboller kullanıldı.

3. BULGULAR

3.1. Araştırma Bulguları ve Yorum

Bulgular bölümünde, araştırmamızdan elde edilen veriler ve bu verilere dayalı yorumlara geniş bir şekilde yer verilmektedir. Bu kapsamda, mülakat yapılan Suriyeli üniversite öğrencilerinin, sınıf arkadaşları olan Türk öğrencilerin ve bu öğrencilerin derslerine giren akademisyenlerin demografik verileri özellikleri detaylı bir biçimde incelenmiştir. Ayrıca, bu öğrencilerin eğitim hayatına uyum sağlama sürecinde karşılaştıkları sorunlar, mevcut eğitim durumları ve eğitime erişim zorlukları da analiz edilmiştir. Bu analizde, öğrencilerin karşılaştığı en temel sorunların sosyal ve kültürel boyutları ele alınmış, özellikle dil bariyerleri, adaptasyon güçlükleri ve eğitim sistemindeki farklılıklar gibi unsurlar öne çıkmıştır. Ayrıca, Suriyeli öğrencilerin, sınıf arkadaşları Türk öğrencilerin ve Suriyeli öğrencilere eğitim veren akademisyenlerin görüşleri ışığında üçlü bir bakış açısıyla göçmen öğrencilerin sorunları ele alınmıştır.

Araştırmamızda, Suriyeli üniversite öğrencilerinin, Türk öğrencilerinin ve akademisyenlerin ortak gelecek beklentileri incelenmiştir. Bu bağlamda, Suriyeli öğrencilerin kendi geleceklerine dair beklentileri ve hedefleri de derinlemesine araştırılmıştır. Öğrencilerin geleceğe yönelik umutları, eğitim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukların nasıl aşılabileceğine dair görüşler ele alınmıştır. Suriyeli öğrencileri motive eden unsurlar, özellikle eğitimdeki başarıyı artırmaya yönelik faktörler değerlendirilmiştir. Bu unsurlar arasında, daha iyi bir yaşam kurma arzusu, ailesel sorumluluklar ve toplumsal kabul gibi faktörler yer almaktadır. Ayrıca, Suriyeli öğrencilerle etkileşimde bulunan akademisyenlerin ve sınıf arkadaşlarının deneyimleri de dikkate alınarak, göçmen öğrencilerin eğitim süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar geniş bir perspektiften ele alınmıştır. Bu süreçte, dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve sosyal uyum sorunları gibi başlıca engellerin öğrencilerin akademik başarılarını nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Hem öğrencilerin hem de eğitimcilerin deneyimleri ışığında, göçmen öğrencilerin karşılaştığı zorluklara dair kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

3.1.1. Mülakat Yapılan Katılımcıların Demografik Verileri

3.1.2. Suriyeli Öğrencilerin Demografik Verileri

Tablo 3.1.2.: Suriyeli öğrencilerin demografik verileri

Öğr.	Cinsiyet	Yaş	Etnik Köken	Türkiyede Yaşadığı Süre	Aile İkametgahı	Adıyaman adresi	Medeni Hali	Suriyede Yaşadığı Şehir	Konuştugu Diller	Okuduğu Fakülte	Sınıfı
SÖ1	E	27	Arap	7	İstanbul	Özel Yurt	Bekar	Humus	Arapça Türkçe	Eğitim Fakültesi	2
SÖ2	E	22	Arap	7	Hatay	Özel Yurt	Bekar	Lazkiye	Arapça Türkçe	İktisat Fakültesi	2
SÖ3	E	23	Arap	4	Lübnan	Özel Yurt	Bekar	Humus	Arapça Türkçe Fransızca	Eğitim Fakültesi	3
SÖ4	K	24	Arap	8	Adıyaman	Adıyaman-Merkez	Bekar	İdlib	Arapça Türkçe Fransızca İngilizce	Sağlık Hiz. MYO.	2
SÖ5	E	29	Arap	2	Gaziantep	Özel Yurt	Bekar	İdlib	Arapça Türkçe	Sağlık Hiz. MYO.	1
SÖ6	E	22	Arap	4	Lübnan	Özel Yurt	Bekar	Humus	Arapça Türkçe Fransızca İngilizce	Tıp Fakültesi	3
SÖ7	E	21	Arap	5	Suriye	Özel Yurt	Bekar	İdlib	Arapça Türkçe Fransızca İngilizce	Tıp Fakültesi	3
SÖ8	E	24	Türkmen	6	İstanbul	Kıralık Ev	Bekar	Halep	Arapça Türkçe Fransızca İngilizce	Eğitim Fakültesi	3
SÖ9	K	25	Arap	8	Adıyaman-Merkez	Ailesiyle beraber yaşıyor	Bekar	Halep	Arapça Türkçe İngilizce	Sağlık Hiz. MYO.	2
SÖ10	K	21	Arap	7	Adana	KYK	Bekar	İdlib	Arapça Türkçe İngilizce	Eğitim Fakültesi	2
SÖ11	E	27	Arap	6	Adıyaman	Özel Yurt	Bekar	Halep	Arapça Türkçe İngilizce	Eğitim Fakültesi	1
SÖ12	E	24	Arap	5	Hatay	KYK	Bekar	Halep	Arapça Türkçe İngilizce	Sağlık Hiz. MYO	2
SÖ13	E	27	Arap	6	Adana	KYK	Bekar	Halep	Arapça Türkçe İngilizce	Sağlık Hiz. MYO	1
SÖ14	E	28	Arap	7	Gaziantep	Özel Yurt	Bekar	Hama	Arapça Türkçe İngilizce	Fen Edebiyat Fakültesi	3

Kısaltmalar: SÖ: Suriyeli Öğrenci; E: Erkek; K: Kadın; KYK: Kredi Yurtlar Kurumu; MYO.: Meslek Yüksek Okulu

Tabloda görüldüğü gibi mülakat yapılan Suriyeli öğrencilerin hem kız hem de erkek olmalarına dikkat edilmiştir. Öğrencilerin yaş aralıklarının 21-29 arasında olduğu görülmektedir. Etnik olarak çoğunluğu Arap kökenli olmakla beraber Türkmen kökenli

olanlarda bulunmaktadır. Türkiye’de yaşadıkları süre aralıkları 2-8 yıl arasındadır. Göçmen öğrencilerin aile ikametlerine bakıldığında çoğunluğunun Türkiye’nin farklı illerinde yaşadığı görülmekle beraber halen ailesi Suriye ve Lübnan’da ikamet edenlerin olduğu görülmektedir. Öğrencilerin Adıyaman’daki ikametgâhına bakıldığında; çoğunluğunun özel yurtlarda kaldığı görülmesine rağmen KYK yurtlarında, kiralık evde kalan ve kendi ailesiyle beraber ikamet edenlerde bulunmaktadır. Öğrencilerin tamamının bekâr olduğu anlaşılmaktadır. Suriye’nin Halep, İdlib, Humus ve Lazkiye şehirlerinden Türkiye’ye göç ettikleri tespit edilmiştir. Genellikle öğrencilerde Arapça ve Türkçe konuşabilenler olmakla beraber Fransızca ve İngilizce iletişim kurabilenlerde bulunmaktadır. Mülakata katılan öğrencilerin Tıp Fakültesi, İktisat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Sağlık Hiz. M.Y.O.’da eğitim aldıkları görülmektedir.

3.1.3. Türk Öğrencilerin Demografik Verileri

Tablo 3.1.3.: Türk öğrencilerin demografik verileri

Öğr.	Cinsiyet	Yaş	Etnik Köken	Aile İkametgahı	Adıyaman’da Kaldığı Yer	Medeni Hali	Konuştugu Diller	Okuduğu Fakülte	Okuduğu Sınıf
TÖ1	E	21	Türk	Adıyaman	Özel Yurt	Bekar	Türkçe	Sağlık Hiz. MYO.	2
TÖ2	K	22	Türk	Şanlıurfa	Kiralık Ev	Bekar	Türkçe	Eğitim Fakültesi	2
TÖ3	K	21	Türk	Adıyaman	Kiralık Ev	Bekar	Türkçe	Eğitim Fakültesi	2
TÖ4	E	21	Türk	Adıyaman	Özel Yurt	Bekar	Türkçe İngilizce	Sağlık Hiz. MYO.	2
TÖ5	K	19	Türk	Gaziantep	KYK	Bekar	Türkçe	Eğitim Fakültesi	2
TÖ6	K	25	Türk	Gaziantep	Ailesiyle	Bekar	Türkçe	İktisat Fakültesi	2
TÖ7	K	25	Türk	Ankara	Kiralık Ev	Bekar	Türkçe İngilizce	Tıp Fakültesi	3
TÖ8	E	22	Türk	Adıyaman	KYK	Bekar	Türkçe Arapça	Eğitim Fakültesi	2
TÖ9	E	20	Türk	Gaziantep	KYK	Bekar	Türkçe	Eğitim Fakültesi	2
TÖ10	E	21	Türk	Elazığ	KYK	Bekar	Türkçe İngilizce	Sağlık Hiz. MYO.	2
TÖ11	E	24	Türk	Adıyaman	Ailesiyle	Bekar	Türkçe	Tıp Fakültesi	4
TÖ12	E	22	Türk	Şanlıurfa	Akrabasıyla kalıyor	Bekar	Türkçe İngilizce	Sağlık Hiz. MYO.	2
TÖ13	E	22	Türk	Şanlıurfa	KYK	Bekar	Türkçe	Fen Edebiyat Fakültesi	2
TÖ14	E	23	Türk	Diyarbakır	KYK	Bekar	Türkçe	Fen Edebiyat Fakültesi	2
TÖ15	K	20		Adıyaman	Ailesiyle	Bekar	Türkçe	Sağlık Hiz. MYO.	2

Kısaltmalar: TÖ: Türk Öğrenci; E: Erkek; K: Kadın; KYK: Kredi Yurtlar Kurumu; MYO.: Meslek Yüksek Okulu

Tabloda görüldüğü gibi mülakat yapılan Türk öğrencilerin hem kız hem de erkek olmalarına dikkat edilmiştir. Öğrencilerin yaş aralıklarının 21-25 arasında olduğu görülmektedir. Etnik olarak bu grup tamamen Türk kökenli öğrencilerden oluşmaktadır. Türk öğrencilerin aile ikametlerine bakıldığında çoğunluğunun Türkiye'nin farklı illerinde yaşadığı görülmekle beraber Adıyaman'da ailesi ile birlikte ikamet edenlerde bulunmaktadır. Öğrencilerin Adıyaman'daki ikametgâh durumu; özel yurtlarda, KYK yurtlarında, kiralık evlerde ve kendi ailesiyle beraber ikamet edenler şeklinde barındıkları görülmektedir. Öğrencilerin tamamının bekâr olduğu anlaşılmaktadır. Genellikle öğrencilerde Türkçe konuşabilenler olmakla beraber İngilizce iletişim kurabilenlerde bulunmaktadır. Mülakata katılan öğrencilerin Tıp Fakültesi, İktisat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Sağlık Hiz. M.Y.O.'da eğitim aldıkları görülmektedir.

3.1.4. Akademisyenlerin Demografik Verileri

Tablo 3.1.4.: Suriyeli öğrencilerin dersine giren öğretim üyelerinin demografik verileri

Öğr.	Cinsiyet	Yaş	Etnik Köken	Medeni Hali	Çalıştığı Fakülte	Konuştugu Diller
ÖÜ1	E	43	Türk	Evli	Sağlık Hiz. MYO.	Türkçe, İngilizce
ÖÜ2	E	63	Türk	Evli	Eğitim Fakültesi	Türkçe, Arapça
ÖÜ3	E	43	Türk	Evli	Eğitim Fakültesi	Türkçe, Arapça, İngilizce
ÖÜ4	E	49	Türk	Evli	Sağlık Hiz. MYO.	Türkçe, Arapça, İngilizce
ÖÜ5	K	49	Türk	Evli	Sağlık Hiz. MYO.	Türkçe, İngilizce
ÖÜ6	E	60	Türk	Evli	İktisat Fakültesi	Türkçe, Fransızca, İngilizce
ÖÜ7	E	40	Türk	Evli	Tıp Fakültesi	Türkçe, İngilizce
ÖÜ8	E	46	Arap	Evli	Eğitim Fakültesi	Türkçe, Arapça, İngilizce
ÖÜ9	E	43	Arap	Evli	Eğitim Fakültesi	Türkçe, Arapça, İngilizce
ÖÜ10	E	58	Arap	Evli	Eğitim Fakültesi	Türkçe, Arapça, İngilizce
ÖÜ11	E	55	Türk	Evli	Eğitim Fakültesi	Türkçe, Arapça, İngilizce
ÖÜ12	E	43	Türk	Evli	Teknik Bil. MYO.	Türkçe, İngilizce

Kısaltmalar: ÖÜ: Öğretim Üyesi; E: Erkek; K: Kadın; MYO.: Meslek Yüksek Okulu

Tabloda görüldüğü gibi mülakat yapılan öğretim üyelerinin hem kadın hem de erkek olmalarına dikkat edilmiştir. Akademisyenlerin yaş aralıklarının 40-63 arasında olduğu görülmektedir. Etnik olarak bu grup hem Türk hem de Arap kökenli akademisyenlerden oluşmaktadır. Genellikle akademisyenlerde Türkçe konuşabilenler olmakla beraber İngilizce, Fransızca ve Arapça iletişim kurabilenlerde bulunmaktadır. Mülakata katılan akademisyenlerin Tıp Fakültesi, İktisat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Teknik Bil.M.Y.O. ve Sağlık Hiz. M.Y.O.'da eğitim verdikleri görülmektedir.

3.2.Uyum Sorunlarına İlişkin Bulgular

3.2.1. Suriyeli Öğrencilerin Farklı Bir Muamele Görme Durumunun Değerlendirilmesi

“Adıyaman üniversitesinde Suriyeli öğrenciler farklı bir muamele görüyor mu?” sorusuna Suriyeli öğrencilerden 12’si olumlu anlamda muameleler gördüğünü, 2’si ise olumsuz muamelelerle karşılaştıklarını ifade ettiler. Bu konu ile ilgili SÖ7 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Farklı bir muamele görmüyoruz. Hocalarımızla ve sınıf arkadaşlarımızla genellikle bize yardımcı olmaya çalışıyorlar. Özellikle hocalarımız bizi Türk öğrencilerle denk tuttular. Hatta anlamadığımız konular için hocalarımızın odalarına gittiğimizde bizim anlamadığımız konuları tekrar anlatıyorlar.

Başka bir Suriyeli öğrenci SÖ9 ise görüşlerini şu şekilde anlattı:

Üniversite birinci sınıfta iken Gaziantep’te Türklerle Suriyeliler arasındaki çıkan kavganın etkisi ile sınıf arkadaşlarımdan biri siz “Suriyeliler bizim haklarımızı kullanıyorsunuz, sınavsız üniversiteye giriyorsunuz, istediğiniz bölüme gidebiliyorsunuz, bize verilecek burslarında siz alıyorsunuz” diye çıkıştı. Sonrasında ben dayanamayıp ağladım.

Katılımcıların ifadelerinde de anlaşıldığı gibi genellikle Suriyeli öğrencilere karşı akademisyenlerin ve sınıf arkadaşlarının herhangi bir dışlayıcı tavır ve muamele göstermedikleri görülmektedir. Bunun aksine onlara yardımcı olacak, onları destekleyecek tarzda yaklaşımlar sergilemektedirler. Olumsuz beyan eden öğrencilerin ise göçmenlerle ilgili nadiren meydana gelen bazı olumsuz olayların etkisi ile duygusal davranarak tepki gösterdikleri anlaşılmaktadır.

“Adıyaman üniversitesinde Suriyeli öğrenciler farklı bir muamele görüyor mu?” sorusuna Türk öğrencilerden 14’ü Suriyeli öğrencilerin olumlu anlamda muameleler gördüklerini, 1’si ise onların olumsuz muamelelerle karşılaştıklarını ifade ettiler. Bu konu ile ilgili TÖ1 görüşlerini şu şekilde anlattı:

Bence farklı muamele görmüyorlar, bizden birileri gibiler, kendi çevremde kötü davranışta bulunan ve kötü davranış gören kimseye rastlamadım. Ben ve arkadaşlarım Suriyeli öğrencilere yardımcı olmaya çalışıyoruz. Onların bir ihtiyacının olup olmadığını soruyoruz. Hocalarımız ve üniversitedeki diğer insanlar bazen Arapça bilen bir kişi aracılığıyla onlarla konuşuyorlar. Yardımcı olabilecekleri konularda onlara yardımcı oluyorlar.

Başka bir Türk öğrenci TÖ 7 ise görüşlerini şu şekilde anlattı:

Ben Tıp Fakültesi öğrencisiyim. Genellikle çevremdeki insanların Suriyeli öğrencilere karşı olumlu yaklaşımlarda bulunduklarını görüyorum. Ama bazı insanların dışlayıcı yaklaşımlarına da şahit oldum. Dermatoloji dersinde hocamız “göçmelerin hepsinde bit sorunu olmaz. Örneğin Ukrayna’dan gelenlerde bit sorunu olmaz ama Suriye’den gelen göçmenlerde bit sorunu olur” Dedi. Başka bir derste hocamız derste vatan millet konuları konuşurken “eğer ülkemizi savunmaktan sakınırsak bizde Suriyeliler gibi olabiliriz değil mi? Diye Suriyelilere sordu. Suriyeli arkadaşlarımız o hocayı sevmediklerini söylüyorlardı.

Türk öğrencilerin ifadelerinde de anlaşıldığı gibi akademisyenler ve Türk öğrenciler Suriyeli öğrencilere yardımcı olmak ve onları destekleyecek tarzda yaklaşımlar sergilemektedirler Genellikle onlara karşı herhangi bir dışlayıcı tavır ve muamele göstermedikleri görülmektedir. Olumsuz düşünce beyan eden öğrencinin ise göçmenlerle ilgili nadiren meydana gelen bazı olumsuz olayların etkisi ile duygusal davranarak tepki gösterdiği anlaşılmaktadır. Toplumdaki bireylerin göçmenlere karşı olan olumlu tutumları, göçmenlerin topluma uyumunu arttıran bir faktördür. Olumsuz tutumlar ise bireylerin kendini toplumdan izole etmesine neden olabilmektedir. Göçmen bireylerin kendini toplumdan soyutlaması, onların topluma uyum sorunlarının artmasına neden olabilmektedir.

“Adıyaman üniversitesinde Suriyeli öğrenciler farklı bir muamele görüyor mu?” sorusuna akademisyenlerden 11’i Suriyeli öğrencilerin olumlu anlamda muameleler gördüklerini, 1’i ise onların olumsuz muamelelerle karşılaştıklarını ifade ettiler. ÖÜ2 bu konudaki görüşlerini şu şekilde anlattı:

Hayır, farklı bir muamele görmüyorlar. Az da olsa merhamet gösterip pozitif ayrımcılık yapıyoruz. Hatta Suriyeli öğrencilerin anlamakta çok zorlandığı bir konuyu onları odama çağırarak anlattığımda olmuştur. Bu konuda ben ve diğer arkadaşlarımdan Suriyeli öğrenciler karşı daha toleranslı davrandığımızı düşünüyorum. Akademisyenleri kendi aralarında para toplayarak ihtiyaç sahibi olan Suriyeli öğrencilere destek olduklarını gördüm. Ayrıca onların her türlü sorunları ile uğraştıklarına da şahit oldum. Kesinlikle bu öğrencilerin dışlanması söz konusu değildir.

Bu konuda ÖÜ 10 ise görüşlerini şu şekilde anlattı:

Bizim bölümde olmuyor. Diğer bölümlerdeki hocaların olumsuz ayırım yaptıklarını duydum. Etnik ayırım yapıyorlar. Türkiye bu Arapları kendi ülkesine göndersin. Bu Araplar Çanakkale savaşında bizi arkadan vurdular. Araplardan bize fayda gelmez. Bu tarz yaklaşımları olan hocalar olduğunu öğrencilerden duydum.

Akademisyenlerin beyanlardan da anlaşıldığı gibi üniversite ortamında Türk öğrenciler, akademisyenler ve diğer insanların Suriyeli öğrencilere karşı genellikle olumlu anlamda yaklaşımlar gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bunun temel nedeni bu öğrencilerin Türk toplumu nezdinde mağdur ve misafir olarak algılanmasıdır. Türk toplumunun mağdur insanların yanında olma, onları destekleme geleneğinin burada devreye girdiği görülmektedir. Ayrıca bu durum Türk toplumunun çok kültürlü ve demokratik bir yapıya sahip olmasından da kaynaklanabilir.

3.2.2. Suriyeli ve Türk Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Olan Tutumlarının Değerlendirilmesi

“Üniversite ortamında Türk öğrencilerin size karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin 11’i olumlu, 3’ü ise olumsuz olduğu şeklinde cevap verdiler. SÖ2 bu konudaki görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Genellikle Türk öğrencilerin bize karşı tutumlarının olumlu olduğunu görüyorum. Allah razı olsun bize yardımcı olmaya çalışıyorlar. Türk öğrenciler bize hem okulda hem de okul dışında yardımcı oluyorlar. Ben ayakkabı alacaktım ve Türk arkadaşlarla AVM’ye gittik. Ayakkabılar güzeldi ama çok pahalıydı. Türk arkadaşlarımdan biri haydi şehir merkezine gidelim dedi. Beraber şehir merkezine gittik. İki saat kadar beraber dolaştık ve daha güzel bir ayakkabıyı uygun fiyata aldım.

Bu konuda SÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Türk öğrencilerin bizlere karşı tutumunu olumlu olarak görmüyorum. Çünkü devletin onların hakkı olan destekleri bize verdiğini düşünmeleri nedeniyle olumsuz tutum sergileyenlerde var. Bizim ülkemizi korumaktan ve savaştan kaçtığımızı düşünenler var. Bu yüzden bizim savaştan kaçtığımızı ve vatan haini olduğumuzu düşünüyorlar. Elimizdeki basit silahlarla uçak ve tanklara karşı savaşmamız mümkün mü? Böyle düşünen bazı Türk öğrencilerin bizi dışlayan bakışlarını hissediyorum.

Suriyeli öğrencilerin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı olan tutumu genellikle olumlu görülmektedir. Göçmen öğrencilerin mağdur statüsünde olması, Türk kültüründe var olan misafirperverlik anlayışı Türk öğrencilerin bu tutumunda etkili olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kendi vatandaşlarına sarf etmesi gereken imkânları Suriyeli öğrencilere harcadığı algısı bazı Türk öğrencilerin olumsuz tutum sergilemeleri üzerinde etkili olmaktadır. Aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin ülkelerinde kalıp savaşmak yerine ülkelerini terk

etmeleri düşüncesi, bazı Türk öğrencilerin duygusal davranarak Suriyeli öğrencilere karşı olumsuz tutum sergilemelerini etkileyen bir başka faktördür.

“Üniversite ortamında Suriyeli öğrencilerin size karşı tutumunu nasıl buluyor sunuz?” sorusuna Türk öğrencilerin 12’si olumlu, 3’ü ise olumsuz olduğu şeklinde cevap verdiler. TÖ2 bu konuda görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrencilerin bize karşı tutumları iyi olmakla beraber, biraz çekimser davrandıklarını görüyorum. Aslında iletişim kurmak istiyorlar fakat kendilerini tam olarak ifade edemedikleri için uzak durmayı daha çok tercih ediyorlar. Bence bu konuda bizimle diyalog kurmalarının önündeki temel neden Türkçeye hâkim olamamalarıdır. Bazen biz onlarla konuşuyoruz tavırlarından bizi anlamadıkları belli olmasına rağmen anlamış gibi davranıyorlar.

Bu konuda TÖ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrencilerin bize karşı tutumlarının olumlu olmadığını düşünüyorum. Üniversite ortamında genellikle beraber geziyorlar. Yurtta beraber hareket ediyorlar. Kendi ortamlarının dışına pek çıkmıyorlar. Ailelerinin yaşadıkları yerlerde onları dışlayan Türkler olduğunu söylüyorlar. Ailelerine kiralık ev vermiyorlarmış. Sanırım bu tür nedenlerden dolayı bizden uzak durmaya çalışıyorlar.

Katılımcı Türk öğrencilerin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Türk öğrenciler ve Suriyeli öğrenciler arasındaki tutumlar onların uyum durumunu etkilemektedir. Bunun yanı sıra Suriyeli öğrencilerin Türkçeye hâkim olmamaları iletişim kurmalarını engellemekle beraber tutumlarını da etkilemektedir. Bu yüzden Türk öğrencilerle iletişimleri sınırlı olmaktadır. Bu durum Suriyeli öğrencilerin tutumlarına da yansımaktadır. Ayrıca Suriyeliler hakkında toplumumuzda yanlış olan bazı önyargılarında insanların tutumlarını şekillendirdiği görülmektedir. Bireyler arasında var olan olumsuz tutumlar bireyler arası sosyal ilişkileri de olumsuz etkilemektedir. Buna bağlı olarak Suriyeli ve Türk öğrenciler arasındaki olumlu tutumlar göçmen öğrencilerin toplumsal uyumunu artırırken, olumsuz tutumlar ise Suriyeli öğrencilerin uyumunu zorlaştıran bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.3. Suriyeli Öğrencilerin ve Akademisyenlerin Birbirlerine Karşı Olan Tutumlarının Değerlendirilmesi

“Üniversite ortamında hocalarınızın size karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin tamamı hocalarının tutumunun olumlu olduğu şeklinde cevap verdiler. Bu konuda SÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Hocalarımız çok iyi niyetliler, Allah razı olsun. Bizi Türk öğrencilerle denk tutuyorlar. Hatta bazı durumlarda bize daha toleranslı davranıyorlar. Dersin birinde bir konuyu anlayamadım ve teneffüse çıkarken dersin hocasının yanına gittim anlamadığım konuyu sordum. Dersin hocası beni odasına çağırdı, ikramda bulundu ve konuyu bana tekrar anlattı.

“Üniversite ortamında hocalarınızın Suriyeli öğrencilere karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?” sorusuna Türk öğrencilerin hepsi hocalarının tutumunun olumlu olduğu şeklinde cevap verdiler. Bu konuda TÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Hocalarımızın Suriyeli öğrencilere karşı tutumunun olumlu olduğunu görüyoruz. Hatta onlara karşı biraz toleranslı olduklarını söyleyebilirim. Onlara yardımcı olmaya çalışıyorlar. Türkçeye tam hâkim olmadıkları bildiklerinden bazen aynı konuyu tekrar anlatırlar. Bir vize sınavında herkes kâğıdını verdi. Suriyeli bir arkadaşımız ise sınava devam ediyordu. Asistan kâğıdını almak istedi. Dersin hocası orada idi ve asistanı gönderdi. Suriyeli öğrenciye 15 dakika ek süre verdi.

Bu konuda TÖ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Hocalarımız Suriyeli öğrencilerle bizler arasında herhangi bir ayırım yapmıyorlar. Onlara daha çok yardımcı olmak, onları topluma kazandırmak ve uyumlu olmalarını sağlamak için çalışıyorlar. Bunun güzel bir şey olduğunu düşünüyorum.

“Üniversite ortamında Suriyeli öğrencilerin size karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?” sorusuna akademisyenlerin hepsi Suriyeli öğrencilerin hocalarına karşı tutumlarının olumlu olduğu şeklinde cevap verdiler. Bu konuda ÖÜ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrencilerin akademisyenlere karşı tutumunun olumlu olduğunu düşünüyorum. Ben doktoramı Fas'ta yaptım. Eşimde Faslı ve Arap kökenlidir. Bu yüzden Arap diline ve kültürüne yabancı değilim. Öğrencilerimin bana karşı tutumları çok iyi çünkü ben Türküm ve Arapça biliyorum. Onlarla Arapça konuşuyorum. Dolayısıyla benim ile her konuda paylaşımda bulunuyorlar. Benimle görüştükleri kadar diğer akademisyen arkadaşlarla görüşmüyorlar. Bir

insanın diline önem verdiğinizde kendisine de önem vermiş oluyorsunuz. Onlarla diyalogumda dilin iletişimdeki öneminin ne kadar önemli olduğunu çok iyi anlıyorum.

Bu konuda ÖÜ2 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Akademisyenlerin Suriyeli öğrencilere karşı tutumlarının iyi olduğunu düşünüyorum. Ayrıca etnik farklılıklardan dolayı onlara karşı farklı tutum sergileyen herhangi bir akademisyenin olduğunu duymadım.

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi akademisyenlerin ve Suriyeli öğrencilerin uyum içerisinde oldukları görülmektedir. Aynı zamanda akademisyenlerin Suriyeli öğrencileri dışlamadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcıların beyanlarından akademisyenlerin Suriyeli öğrencilerle Türk öğrenciler arasında herhangi bir ayırımda bulunmadıkları da anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Suriyeli öğrencilerin Türkçeye hâkim olmamaları hocalarıyla iletişim kurmalarını engelleyen en önemli faktördür. Bu yüzden Suriyeli öğrencilerin akademisyenlerle iletişimleri sınırlı olmaktadır. İletişim kurmak farklı kültürlere sahip olan bireyler arasında uyumu arttırırken, iletişimin az olması veya olmaması uyum sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

3.2.4. Suriyeli Öğrencilerin Türk Öğrencilerle Kolay Arkadaşlık Kurabilme Durumunun Değerlendirilmesi

“Suriyeli öğrenciler sınıf arkadaşları Türk öğrencilerle kolay arkadaşlık kurabiliyorlar mı?” soruna Suriyeli öğrencilerin 6’sı kolay arkadaşlık kurabildiklerini, 8’i ise arkadaşlık kurmakta zorlandıklarını ifade ettiler. Bu hususta SÖ4 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Üniversitede ve yurttta çok arkadaşım oldu. Özellikle Arapça öğretmenliği ve İslami İlimler fakültesinde okuyan öğrenciler Arapça öğrenmek için bana yakın duruyorlardı. Onların ödevlerini de ben yapardım. Fakat çok uzun süreli arkadaşlıklarım olmuyor. Ödevleri olduğu zaman beni hemen buluyorlar. Ödevleri bittikten sonra da fazla yanımda kalmıyorlar. Aynı zamanda bende anlamadığım konularda Türk arkadaşlarımdan Türkçe destek alıyorum. Çoğunlukla ödevlerle ilgili konular ile ilgili konuşuyoruz. Bunun dışındaki konularda sohbetlerimiz pek uzun sürmüyor. Genel olarak Suriyeli öğrencilerin Türklerle arkadaşlık kurmada zorluk çektiklerini görmedim. Fakat bu arkadaşlıklar uzun süreli olmuyor.

Bu konuyla ilgili olarak SÖ1 görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Biz Türkiye’de Türkçe sınavlarını geçtik. Üniversitede okumaya başladık. Biz biraz Türkçe konuşuyoruz ama bir Türk bizimle konuşunca onu anlamıyoruz. Bazen anlamış davranıyoruz ve

konuşmuyoruz. Böyle bir durumda hem biz sıkılıyorz hem de bizimle konuşan Türklerde sıkılıyor. Bu nedenle Türk arkadaşlarla fazla bir araya gelmiyoruz.

Suriyeli öğrencinin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Türk ve Suriyeli öğrencilerin ihtiyaç duydukları zamanlarda birbirleri ile iletişime geçtikleri anlaşılmaktadır. Bu iletişimin içeriğinin daha çok ders odaklı olduğu görülmektedir. Bunun dışındaki alanlarda iletişim kopukluğu olmaktadır. Dolayısıyla Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle kolay arkadaşlık kurdukları söylemi gerçeği yansıtmamaktadır.

“Suriyeli öğrenciler sınıf arkadaşları Türk öğrencilerle kolay arkadaşlık kurabiliyorlar mı?” soruna Türk öğrencilerin 5’i kolay arkadaşlık kurabildiklerini, 10’u ise kolay arkadaşlık kuramadıklarını ifade ettiler. Bu konuda TÖ7 bu konudaki görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrenciler kendilerine ılımlı yaklaşan insanlarla daha kolay arkadaş oluyorlar. Genellikle Suriyeli öğrenciler birbirleri ile arkadaşlık kuruyorlar onlara sempatik davranan, Arapçasını geliştirmek isteyen Türk öğrenciler ile daha çabuk kaynaşıyorlar. Arapça bölümünde okuyan arkadaşlar Suriyeli öğrenciler ile çok iyi arkadaş olduklarını söylüyorlar.

TÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Üniversitede ve yurttta yemek yerken, çay içerken (pek çay içmezler, daha çok kahve içerler) Suriyeli öğrenciler bir arada kalmayı tercih ediyorlar. Yurttta Suriyeli öğrenciler hep beraber ve aynı odalarda kalıyorlar. Dolayısıyla bizlerle kolay arkadaşlık kuramıyorlar. Bence bizlerle arkadaşlık kuramamalarının en büyük sebebi kendilerine ait gruplar ile hareket etmeleridir. Ayrıca kendi gruplarının dışına çıkabilirlerse çok daha kolay bizlerle arkadaşlık kurabilirler.

“Suriyeli öğrenciler sınıf arkadaşları Türk öğrencilerle kolay arkadaşlık kurabiliyorlar mı?” soruna akademisyenlerin 3’ü kolay arkadaşlık kurabildiklerini, 9’u ise kolay arkadaşlık kuramadıklarını beyan ettiler. Bu konuda ÖÜ3 bu konu ile ilgili görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle farklı tarzda arkadaşlıklar kurduklarını görüyorum. Dindar olan Suriyeli öğrencilerin dindar olan Türk öğrencilerle arkadaşlık kurduklarını görüyorum. Türkmen olan öğrencilerin Türk öğrencilerle çok kolay arkadaş olduklarını farkına vardım. Suriyeli olan öğrencilerin Suriyeli olmayan Arap öğrencilerle de çok iyi arkadaşlık ilişkileri kurabildiklerini söyleyebilirim.

Bu konuyla ilgili ÖÜ7 ise görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Kültür farklılıkları kolay arkadaş olmalarını engelliyor diye düşünüyorum. Arkadaş olanlarda arkadaşlıklarını fazla devam ettiremiyorlar. İletişim kuramamak bu konuda en büyük engeli teşkil etmektedir. Daha çok azınlık psikolojisi ile birbirleriyle geziyorlar. Örneğin derse girdiğim sınıflardan birinde tek bir Suriyeli öğrenci var. Bu öğrencinin teneffüslerde ya tek başına takıldığını ya da diğer sınıflardaki Suriyeli öğrencilerin yanına gittiğini gözlemledim.

Türk öğrencilerin ve akademisyenin beyanlarından anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrenciler akranı olan Türk öğrencilerle kolay arkadaşlık kuramadıkları anlaşılmaktadır. Göçmen öğrencilerin daha çok birbirileri ile hareket ettiği ve gruplaştıkları görülmektedir. Ayrıca Türk toplumunda var olan kültürel alışkanlıkların (çay sohbeti gibi) olmaması onların Türk öğrencileri ile kaynaşmasına engel olmaktadır. Suriyeli öğrencilerin sadece birbirleri ile grup kurmaları ve kendilerini toplumdan izole etmeleri onların sosyalleşmelerini ve Türkçeyi öğrenmelerini olumsuz etkilemektedir.

3.2.5. Suriyeli Öğrencilerin Üniversite ve Yurt Yemekhanesinde Çıkan Yemekleri Beğenme Durumunun Değerlendirilmesi

“Suriyeli öğrenciler üniversite ve yurt yemekhanesinde çıkan yemekleri beğeniyorlar mı?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin 4’ü beğendiğini, 10’u ise beğenmediğini ifade ettiler. SÖ8’ bu konudaki görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Benim annem Suriyeli babam ise Türk ben Türkmen'im. Suriye'deki evimizde hem Suriye yemekleri hem de Türk yemekleri yapıldı. Mutfağımızda daha çok yemekleri pişerdi. Suriye'de ben Halep şehrine gidip Türklerin işyerlerinde alışveriş yapardım, Türk lokantalarında yemek yerdim. Üniversitedeki ve yurtlardaki yemekleri beğenerek yiyorum.

Bu konuda SÖ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Türk yemeklerini beğenmiyorum. Çünkü Türk yemeklerinin bizim mutfağımıza göre tuzsuz ve baharatsız olduğunu düşünüyorum. Suriye yemekleri ekşi, bol baharatlı ve yağlıdır. Türk mutfağı daha çok bulgur ve sebze ağırlıklı yemeklere sahip iken Suriye mutfağında hiç bulgur tüketilmez. Bunun yerine pirinçli yemekleri tercih ederiz. Sebzeli yemekleri de pek önemsemeyiz. Sizin toplumunuzda çay tüketimi çok yüksek iken bizde çay yerine kahve tüketimi ağırlıklıdır.

Bu konuyla ilgili olarak SÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Çocukluğumun büyük bir kısmını Türkiye’de geçirdim. Türkiye’ye geldiğimiz ilk yıllarda kampta kaldık. Kampta bize Türk yemekleri geliyordu. Biz o yemekleri yiyemiyorduk. Daha sonra üniversite yemekhanesinde ve yurttaki Türk yemeklerini yemeğe başladık. Üniversite dışında da aynı yemekler var hem de çok pahalı oluyor. Zamanla Türk yemeklerine alıştık.

Türklerin bazı yemekleri bizim yemeklerimize benziyor. Pirinç pilavı ve tavuklu yemekleri bizim yemeklerimize benziyor. Hatta bizim yemeklerimin bir kısmı Türk mutfağında var. Örneğin Arap tavaşı, Şam tatlısı bizim mutfağımızın ait yiyecekler. Türk mutfağının yemekleri bizim yemeklerimize göre baharatları ve sosları az olsa da yiyoruz.

Suriyeli öğrencilerin ifadesinden de anlaşıldığı gibi Suriye mutfağı ve Türk mutfağı birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Bunun yanı sıra her iki kültüründe mutfağında yer alan ortak yemekler bulunmaktadır. Bu ortak benzerlik Suriyeli öğrencilerin Türk mutfağındaki yemeklerin bir kısmını daha kolay benimsemesini sağlamaktadır. Suriyeli öğrencilerin birçok Türk yemeğini ise beğenmedikleri görülmektedir. Öğrenciler beğenmedikleri yemeklerin olduğu günlerde yemekhaneye gitmemektedirler. Bu durum göçmen öğrencilerin Türk öğrencilerle beraber geçirdiği süreyi sınırlandırmaktadır. Bu sınırlandırmalar onların topluma uyum düzeyini azaltmaktadır.

“Suriyeli öğrenciler üniversite ve yurt yemekhanesinde çıkan yemekleri beğeniyorlar mı?” sorusuna Türk öğrencilerin 3’ü beğendiğini, 12’si ise beğenmediğini ifade ettiler. Bu konuyla ilgili olarak TÖ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Üniversite ve yurt yemekhanesinde Suriyeli öğrencilerin bazı yemeklere gelmediklerini fark ettim. Örneğin; nohut sulusu yemeği çıktığı gün hiçbir Suriyeli öğrenci yemekhaneye gelmedi. Başka bir gün öğlen yemeğinde pırasa yemeği ve bulgur pilavı çıkmıştı. Aynı şekilde hiçbir Suriyelinin yemekhanede olmadığını gözlemledim. Ayrıca bizim ekmeğimizi beğenmedikleri için dışarıdan Suriyeliler için üretilen ekmekleri alıp yurda getiriyorlar.

Bu konuda Türk öğrencilerden TÖ8 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bence Suriyeli öğrenciler Türk yemeklerini beğeniyorlar. Suriyeli öğrencilerin yemekhanede bazı yemekleri hiç yadırgamadan yediklerine şahit oldum. Örneğin pirinç pilavını çok severek yediklerini gördüm. Tavuk barındıran yemekleri hiç kaçırmıyorlar. Bizim yemeklerimizin baharatlarının ve soslarının az olduğundan şikâyet ediyorlar. Ama yine de yemeklerimizi yiyorlar.

“Suriyeli öğrenciler üniversite ve yurt yemekhanesinde çıkan yemekleri beğeniyorlar mı?” sorusuna akademisyenlerin 5’i beğendiğini, 7’si ise beğenmediğini beyan ettiler. Bu konuda ÖÜ6 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrencilerimiz genellikle Türk yemeklerini beğenmiyorlar. Onların kültüründe pirinç yemekleri ağırlıklıdır. Yemeklerde çoğunlukla pirinç pilavı ve tavuk tükettiklerini Suriyeli

öğrencilerimden duymuştum. Yemekhanedeki çıkan yemekler ucuz olduğu için mecburiyetten yediklerini düşünüyorum.

Bu hususta ÖÜ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bu konuda öğrencilerle hiç konuşmadım. Türkiye ve Suriye iki komşu ülke olduğu için mutfaklarında da benzerlikler olduğunu düşünüyorum. Mesela onlardan bize gelen Arap tavası, Şam tatlısı gibi ortak yemeklerimiz var. Bu iki komşu ülkenin toplumsal ve dini değerlerinde de benzerlikler var. Suriyeli öğrencilerin Türk yemeklerini beğendiklerini düşünüyorum.

Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin beyanlarından Suriyeli öğrencilerin Türk yemeklerini genellikle beğenmedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bunların tercih ettikleri yemeklerinde kendi mutfaklarına yakın yemekler olduğu görülmektedir. Burada kültürel farklılıkların mutfaktaki yansımalarının ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Suriyeli öğrencilerin üniversite ve yurttaki yemekler konusunda seçici olmaları onların bu ortamlarda daha az bulunmalarına neden olmaktadır. Bununla bağlantılı olarak Türk öğrenciler ile daha az zaman geçirdikleri ve sosyal ilişkilerde bulundukları anlaşılmaktadır. Bu durum onların sosyalleşme ve uyum sağlama düzeyini azaltmaktadır.

3.2.6. Suriyeli Öğrencilerin Türk öğrencilerle Sorun Yaşama Durumunun Değerlendirilmesi

“Üniversitede Türk öğrencilerle ne tür sorunlar yaşıyorsunuz? sorusuna Suriyeli öğrenciler birden fazla soruya cevap vermişlerdir. Katılımcılardan 13 kişi iletişim sorunu yaşadığını 1 kişi ise iletişim sorunu yaşamadığını ifade ettiler. SÖ1 bu konudaki görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bizim en büyük sorunumuz iletişim sorunudur. Biz Türkçeye tam olarak hâkim değiliz. Kendimizi ifade edemiyoruz. Türklerde Arapça bilmiyorlar. Bu yüzden Türk öğrencilerle çok fazla bir arada kalamıyoruz. Çünkü böyle bir durumda hem biz çok sıkılıyor hem de onların sıkıldığını görebiliyoruz. İletişim kuramamak çok kötü bir duygudur. İnsan kendisini sağır ve dilsiz gibi görüyor.

SÖ8 bu konudaki görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben Türkmen olduğum için Türkçeyi hem konuşuyorum hem de konuşulanları anlıyorum. Bu yüzden Türk arkadaşlarım beni bir Suriye vatandaşı gibi değil de bir Türk vatandaşı gibi gördüklerini söylüyorlar. Çünkü benimle konuşuyorlar, şaka yapıyorlar ve beraber çarşıya pazara gidiyoruz.

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrencilerin en büyük sorunu iletişim sorunudur. Dil bariyeri onların birçok alandaki girişimlerinden geri kalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda iletişim sorunu yaşayanlar aynı zamanda uyum sorunları da yaşamaktadırlar. Göçmen bireylerin iletişim sorunlarının olmaması onları yeni katıldıkları toplumlarda daha girişken yapmaktadır. Bireylerin girişken bir yapıda olması onların topluma uyum sürecini hızlandırmaktadır.

Katılımcılardan 12'si etnik ayırım sorunu yaşadığını, 2'si etnik ayırım sorunu yaşamadıklarını ifade ettiler. SÖ2 bu konudaki görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Üniversite ortamında Türk öğrencilerle fazla bir arada bulunmuyoruz. Daha çok Suriyeli olan Arap arkadaşlarla zaman geçiriyoruz. Biz kendi aramızda Arapça konuşuyoruz. Yakınımızda bulunan Türk arkadaşların rahatsız edici bakışlarını görüyorum. Hatta bazıları bizim hakkımızda mı konuşuyorsunuz? diye bağırırlar.

SÖ4 bu konudaki görüşlerini şu sözlerle anlattı:

KYK yurdunda Türk öğrencilerle aynı odada kalıyordum. Türk arkadaşlar telefonda birileri ile Türkçe konuşurken ben normal karşılıyordum. Ben telefonda ailem veya arkadaşlarımdan biri ile Arapça konuştuğumda onlar rahatsız oluyordu. Geceleri ben uyurken onlar kendi aralarında konuşuyorlardı. Ben onlardan rahatsız olmuyordum. Ama uyurken ben oda arkadaşım ile Arapça konuşurken tepki gösteriyorlardı. “Siz Arapça konuşurken çok yüksek sesli konuşuyorsunuz.” şeklinde tepkilere maruz kaldım. Bundan dolayı ben de mümkün olduğu kadar Türk arkadaşlarla sınırlı etkileşimde bulundum.

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi göçmen öğrencilerin tam anlamı ile etnik bir ırk ayırımı değil de ayırıcı yaklaşımlara maruz kaldığı görülmektedir. Bu tarz yaklaşımlar bireylerin ortak faaliyetlerde bulunmasını sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla bu durumun bireyler arasındaki yaklaşma düzeyini azalttığı ve uyum sorunlarına yol açtığı görülmektedir.

Suriyeli öğrencileri 10'u kültürel farklılıklarından dolayı sorunlar yaşadıklarını, 4'ü ise sorun yaşamadığını ifade ettiler. Konuyla ilgili olarak SÖ10 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bizim sınıfımızda adı Muhammed olan tek bir erkek öğrenci vardı. Hoca yoklama alırken benim soyadım “İsmail” olduğu için “A. İsmail burada mı?” diye sordu. Ben “Buradayım” dedim. Herkes birbirine bakmaya başladı. Bana “Sen erkek misin?” diye sordular. Sonrasında sınıf arkadaşlarım gülüşmeye başladılar. Sınıftakiler sadece baba adının çocuklara soyadı olarak verildiğini biliyorlar. Senin babanın adı ne diye sordular. “İbrahim” deyince, o zaman “İsmail”

nereden çıktı diye tekrar gülmeye başladılar. Bizim kültürümüzde çocuklara babanın ya da dedenin ismi soyadı olarak verilir. Fakat arkadaşlarım bunu bilmiyorlardı.

SÖ4 ise görüşlerini şu şekilde ifade etti:

KYK yurdunda Türk öğrencilerle sohbet ederken kız arkadaşlarımızdan bir tanesi dışarı çıkmak için hazırlık yapıyordu. Bende bir genç kızın gece saatlerinde (saat 22.30) tek başına dışarı çıkması yanlış değil mi? diye sordum. Bana bağırdı “Sana ne, annem misin, babam mısın?” diye tepki gösterdi. Bana küstü ve bir süre benimle konuşmadı. Suriye’de hava karardıktan sonra bayanların tek başına dışarı çıkması çok kötü bir durum olarak kabul edilir. Böyle bir durumda bir bayanın dışarı çıkmak için yanında babası, abisi veya eşi gibi bir erkeğin bulunması gereklidir.

Öğrencilerin ifadelerinde de anlaşıldığı gibi bir kültürün yapısı ve değerleri hakkında eksik bilgilere sahip olmak yanlış anlaşılmalara sebep olabilmektedir. Bu durum farklı kültürlerle sahip bireyler arasında sorunlar yaşanmasına da yol açmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir kültürdeki birey kendi kültürüne göre doğru davranışta bulunurken diğer kültüre göre yanlış davranmış olabilmektedir. Kültürel farklılıklar göçmenlerle yerel halk arasında sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durum uyum sorunlarına neden olmakta ve toplumsal uyumu zorlaştıran faktörler olmaktadır.

Suriyeli öğrencilerden 10’u sınıf arkadaşları ile sosyal ilişkilerde de sorunlar yaşadıklarını, 4’ü ise sorun yaşamadıklarını ifade ettiler. Bu konuda SÖ5 görüşlerini şu sözlerle ifade etti:

Ders arası teneffüs esnasında Suriyeli arkadaşlarımızla kendi aramızda Arapça konuşuyorduk. Türk öğrenciler “Bizim hakkımızda mı konuşuyorsunuz? yoksa bizimi çekiştiriyorsunuz?” diye tepki gösterdiler. Biz ise “sadece kendi aramızda konuşuyoruz. Konuştuklarımızın sizinle bir ilgisi yok.” diye cevap verdik ama onları inandıramadık. Bizim kendi aramızda Arapça konuşmamız Türk arkadaşlarımızı neden rahatsız ediyor anlayamıyorum. Bu yüzden Türk arkadaşlarla bir araya gelmek istemiyorum.

Suriyeli öğrencinin beyanından da anlaşıldığı gibi Türk öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasında sosyal ilişkilerde de sorunlar yaşanmaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde yaşanan bu tarz sorunlar göçmen öğrencilerin topluma uyum sürecini olumsuz etkilemektedir.

3.2.7. Türk Öğrencilerin ve Akademisyenlerin Suriyeli öğrencilerle Sorun Yaşama Durumunun Değerlendirilmesi

“Üniversitede Suriyeli öğrencilerle sorunlar yaşıyor musunuz? Sorusuna Türk öğrencilerin 11’i Suriyeli öğrencilerle sorun yaşadığını, 4’ü ise sorun yaşamadığını ifade etti. Bu hususta TÖ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bireysel olarak pek sorun yaşamadım. Fakat arkadaş ortamlarında Türkçeye tam hâkim olamadıkları için belli bir süre sonra konuşmak istemiyoruz. Çünkü konuşsak bile anlaşıyoruz. Türkçedeki hiçbir atasözünün ve deyim anlamını bilmiyorlar. Üniversitede bir gün onlara “nerede kaldınız, gözümüz yolda kaldı” diye sorduğumuzda, “gözünüz nasıl yolda kaldı, hangi yolda kaldı” şeklinde cevaplar verdiler. Bizim arkadaşlar güldüler. Sohbet orada bitti. Böyle durumlarda Suriyeli arkadaşlar utanıyorlar ve bizden uzaklaşıyorlar.

Bu konuda TÖ8 ise görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Suriyeli öğrencilerle bireysel sorunlar yaşamıyoruz. Okulda bizimle pek takılmıyorlar. Genellikle birbirleri ile oturuyorlar veya geziyorlar. Yalnızca bir ihtiyaçları veya dersle ilgili bir sorunları olunca bizimle konuşuyorlar. Dolayısıyla Suriyeli öğrencilerle pek sorun yaşamıyoruz.

Türk öğrencilerin beyanlarından da anlaşıldığı gibi genellikle Suriyeli öğrencilerle iletişim sorunları yaşamaktadırlar. Göçmen öğrencilerin Türk diline hâkim olmaması nedeni ile sağlıklı bir iletişim kurulamamaktadır. Genellikle Suriyeli öğrenciler bir ihtiyaçları olduğu zaman Türk öğrencilerle iletişime geçmektedirler. Bunun dışındaki iletişim deneyimleri genellikle sınırlı kalmaktadır. Suriyeli öğrenciler daha çok birbirleri ile iletişim halinde bulunmaktadır. Dolayısıyla hem Türk dilini öğrenmeleri hem de topluma uyum süreçleri bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

“Üniversitede Suriyeli öğrencilerle sorunlar yaşıyor musunuz? Sorusuna akademisyenlerin 8’i sorun yaşadığı, 4’ü ise sorun yaşamadığı şeklinde cevap verdiler. Bu konuda ÖÜ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

En büyük sorunumuz iletişim kuramamaktan kaynaklanıyor. İletişim sorunları yaşıyoruz, söylenenleri anlamıyorlar, kendilerini tam olarak ifade edemiyorlar. Yazıları çivi yazısı gibi hiç okunaklı değil. Kendilerini dışlanmış gibi hissedip özel bir ilgi bekliyorlar. Aidiyet duygusu taşıyorlar.

Bu konuyla ilgili olarak ÖÜ8 ise görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Hayır, ben hiç sorun yaşamıyorum. Ben Yemenliyim etnik olarak Arap olduğum için Arapça biliyorum ve Arap kültürüyle büyümüş biriyim. Suriyeli öğrencilerin benimle bir işi olmadığı zamanlarda da yanıma gelip benimle sohbet ederler. Onlarla Suriye ve Yemen ülkeleri hakkında sohbetlerimiz oluyor.

Akademisyenlerin ve Türk öğrencilerin ifadelerinde de anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrencilerin Türkçeye yeterince hâkim olamamalarından dolayı iletişim sorunları yaşanmaktadır. Bireylerin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını diğer insanlara ifade etmesi dil iletişimi ile mümkün olabilmektedir. Suriyeli öğrenciler iletişim kuramadıkları için Türk öğrencilerle ve akademisyenlerle aynı ortamı paylaşmaktan kaçınmaktadırlar. Bu yüzden iletişimleri sınırlı olmakta ve bu durum onların toplumsal uyumlarını olumsuz etkilemektedir.

3.2.8.Suriyeli Öğrencilerin Bölge Halkıyla Yaşadığı sorunların Değerlendirilmesi

“Türkiye’de bölge halkıyla en çok hangi konularda sorun yaşıyorsunuz?” sorusuna Suriyeli öğrenciler birden fazla soruya cevap vermişlerdir. Katılımcılardan 13 kişi, iletişim, 14 kişi ekonomik, 13 kişi etnik ayırım, 13 kişi önyargılı değerlendirilme ve 13 kişi kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını ifade ettiler.

Suriyeli öğrencilerin bölge halkıyla yaşadığı en büyük sorun İletişim sorunudur. 13 katılımcı bölge halkıyla iletişim sorunu yaşadığını, 1 tanesi ise iletişim sorunu yaşamadığını ifade ettiler. Bu konuda SÖ1 görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Bizim en büyük sorunumuz iletişim sorunudur. Çarşıda, pazarda, hastanede ve sokakta Türklerle iletişim kuramıyoruz. Biz Türkçeye tam hâkim değiliz, Türklerde hiç Arapça bilmiyorlar. Bu yüzden halk ile pek konuşmıyoruz. Keşke Türk Devleti okullarında öğrencilerine İngilizce ve Fransızca gibi batı dillerini öğrettiği kadar Arapçayı da yabancı dil olarak öğretmiş olsaydı. En azından toplumda bizi anlayan ve dinleyen bazı insanlar olurdu. Suriyeli kadınlar pazara giderken ilkokulda okuyan çocuklarını yanlarında tercüman olarak götürüyorlar.

Suriyeli öğrencilerin bölge halkıyla yaşadığı ikinci sorun Ekonomik sorundur. Katılımcıların tamamı ekonomik sorunlar yaşadıklarını ifade ettiler. Bu konu ile ilgili SÖ7 ise görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Bizim Türkiye’deki en büyük sorunlarımızda biri ekonomik sorundur. Geçinmek için çalışmak istiyoruz. Ama iş bulamıyoruz. İş bulduğumuzda az ücret alıyoruz. Türkiye’ye ilk geldiğimiz zaman iki abim fabrikada çalışıyorlardı. Aynı fabrikada çalışan Türklere aylık 4000 TL veriyorlardı ve sigortalarını yapıyorlardı. Suriyelilere aylık 2000 TL veriyorlardı. Suriyelilerin

sigortalarını yapmıyorlardı. Bazen de mevsimlik işlere giden Suriyeli işçilere hiç ücret ödenmediği de oluyor.

Ekonomik sorunlarla ilgili olarak SÖ9 görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Adıyaman'daki fırınlarda pişirilen ekmekleri yiyemiyoruz. Hem de çok pahalıdır. Türkiye'ye ilk geldiğimizde Türkiye'de ekmeklerin tanesine 2 TL veriyorduk. Türklerin ekmeği sıcak yeniliyor. Böyle bir durumda küçük bir çocuk bile bir pide ekmeği yiyebiliyor. Suriyeli aileler kalabalık olduğu için Türk ekmeği alırsak ekmek parası çok gider. Daha sonra Suriye ekmeği çıkaran bir fırın açıldı ve biz oradan ekmek almaya başladık. Suriye ekmeklerinin 8 tanesi 2 TL'ye satılıyor.

Suriyeli öğrencilerin bölge halkıyla yaşadığı üçüncü sorun Etnik ayırım sorunudur. Katılımcıların tamamı etnik ayrımlara maruz kaldıklarını ifade ettiler. Etnik ayırım ile ilgili SÖ2 görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Arap olduğumuz için bölge halkının dışlamalarına maruz kalıyoruz. Türkler bizi pasaklı ve kirli olmakla suçluyorlar. Piknik yerlerine veya parklara gittiğimizde onların bizi küçümseyen bakışlarını hissediyoruz. Suriyelileri hem fakir hem de keyfine düşkün insanlar gibi değerlendiriyorlar. Suriyeli çocuklarla Türk çocukları arasındaki en küçük bir olayı bile çok abartılı bir şekilde değerlendiriyorlar.

Suriyeli öğrencilerin bölge halkıyla yaşadığı dördüncü sorun ön yargılı değerlendirilme sorunudur. Suriyeli öğrencilerin hepsi ön yargılı değerlendirildiklerini ifade ettiler. Bu konuyla ilgili SÖ6 görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Bizim hakkımızda gerçek olmayan yaklaşımlarla bizi değerlendiriyorlar. Türk bir aile “Suriyeli bir aileye evimizi kiraya verdik, birikmiş kiralarnı ödemededen bir gece gizlice evi boşaltmışlar. Üstelik birikmiş elektrik ve su faturalarnı da ödememişler. Bu yüzden Suriyelilere evimizi kiraya vermiyoruz” demiş. Halk arasında “Suriyeliler kiralarnı ödemededen gizlice evi boşaltıp kaçıyorlar” bir laf dolaşıyor. Her toplumun iyi insanları ve kötü insanları vardır. Türklerde böyle insanlar yok mu? Mutlaka vardır. Biz Suriyelilerde hepimiz kötü değiliz. Türklerin bizi tanımadan böyle değerlendirmeleri bizi çok üzüyor.

Bu konuda SÖ4 ise görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Biz kamptan çıktıktan sonra iki yıl aynı evde kalamadık. Ev sahipleri çeşitli bahanelerle bizi evden çıkarıyorlardı. Suriyeliler evleri kötü kullanıyor, kiralarnı, elektrik ve su faturalarnı ödemiyor şeklinde söylentiler nedeniyle bizlere kiralık ev vermiyorlardı. Suriyelilere evini kiralayanlarda iki katı kira istiyorlardı. O günün koşullarında 200-300 TL'ye kiraya verilen evler, Suriyeli olduğumuz için bizden 500 TL istiyorlardı. Başka bir ev bulduk fiyatı da uygundu ama Suriyeli olduğumuz için bize vermediler. İkna etmek için çok uğraştık sonunda 600 TL'ye

verdiler. Yani bu evi iki katına kiraladık. Bu sobalı bir evdi. Üstelik dört aylık kirayı peşin istediler. Mecburen bu evi kiraladık. Bu evin tavanı su damlatıyordu ve sağlıklı değildi.

Suriyeli öğrencilerin bölge halkıyla yaşadığı beşinci sorun kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlardır. Bu konuda SÖ 6 görüşlerini şu şekilde ifade etti:

Suriye’de flört etme pek yaygın değildir. Üniversitedeki Türk arkadaşlarımız arasında kız-erkek arkadaşlığı var. Çok fazla samimi oluyorlar. Sokakta birbirlerine sarılarak yürüyorlar. Bizde böyle davranışlar iyi değildir. Suriye’de evli olan karı kocanın bile böyle davranışlar yapması çok büyük ayıptır. Türk arkadaşlarımızdan bazıları Suriyeli kızlarla ve erkeklerle arkadaş olmak istiyorlar. Suriyeli gençler böyle bir arkadaşlığı kabul etmiyorlar. Çünkü biz böyle arkadaşlık yapamayız.

Suriyeli öğrencilerin beyanlarından da anlaşıldığı gibi bölge halkı ile başta iletişim sorunu olmak üzere birçok sorun yaşamaktadırlar. En önemli sorunları iletişim sorunu olarak görülmektedir. Çünkü iletişimin yetersizliği beraberinde etnik ayırım, ekonomik ve önyargılı değerlendirilme gibi sorunların oluşmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda kültürel farklılıklar sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Göçmenlerin yaşadıkları bu sorunlar onları alternatif çözüm yolları arayışına yönlendirmektedir. Bu yüzden bir arada toplu yaşama (gettolaşma), kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik fırın, berber, terzi gibi kendilerine ait ticari faaliyetlere yönelmek zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda Suriyeli göçmenler kendilerini toplumdan izole ederek kendi kabuklarına çekilmektedirler. Ayrıca ev sahibi toplumun kültürünün, dilinin ve sosyal yaşantısının onlara yansımaları engellemiş olmaktadır. Bu durum onların topluma uyum sürecini olumsuz etkilemektedir.

3.2.9.Suriyeli Öğrencilerin Yetersizlik Duyduğu Alanların Değerlendirilmesi

“Türkiye’de üniversite öğrencisi olarak en çok hangi alanda eksiklik hissediyorsunuz?” sorusuna Suriyeli öğrenciler birden fazla soruya cevap vermişlerdir. Katılımcıların 14’ü ekonomik imkânların yetersizliği, 12’si barınma ve fiziki koşulların yetersizliği, 8’i eğitim materyallerine ulaşmada olanaklarının sınırlılığı ve 4’ü sosyal aktivitelere katılmanın sınırlılığı şeklinde ifade ettiler.

Suriyeli öğrencilerin en fazla sıkıntı yaşadıkları alan Ekonomik imkânların yetersizliğidir. Bu konuda SÖ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Aslında en büyük sıkıntımız ekonomik imkânların yetersizliğidir. Ben üniversite birinci sınıfta iken KYK yurdunda kalma imkânı verilmedi. Üç ay boyunca kamptan üniversiteye git-gel yaptım. Ayrıca bana YTB bursu da çıkmamıştı. Bu durum ailemin bütçesini gerçekten çok zorlamıştı. Daha sonra KYK yurdu çıktı ve burs almaya başlayınca biraz rahatladım. Çünkü ailemin bana destek verecek hiçbir imkânı yoktu.

SÖ1'in beyanından da anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrenciler için üniversite hayatında eksikliğini hissettiği alanlardan ekonomik imkânların yetersizliği başı çekmektedir. Çünkü ekonomik imkânların yetersiz olması diğer alanlardaki yetersizlikleri de arttırmaktadır. Özellikle Suriyeli öğrenciler aile desteğinden de mahrum oldukları için ekonomik durumun en öncelikli sorunları olduğu anlaşılmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin sıkıntı yaşadıkları alanlardan biride sosyal aktivitelere katılmanın sınırlılığıdır. Bu konuda SÖ4 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Üniversiteler yabancı öğrenciler için sosyal aktiviteler düzenlemiyorlar. Bu tür aktiviteler Türk toplumunu, Türk kültürünü daha hızlı ve doğru bir şekilde anlamamızı sağlar diye düşünüyorum. Türk dilini ve kültürünü tanımadan Türkiye'de yaşayan insanlarla beraber yaşamak çok zor oluyor. Kendi kültürümüzde doğru diye bildiğimiz bir davranış Türk kültüründe yanlış olabiliyor.

Katılımcıların beyanları Suriyeli öğrencilere yönelik sosyal aktivitelerin sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal aktiviteler göçmen bireylerin içinde yaşadıkları yeni toplumun temel değerlerini tanıması ve öğrenmesi için büyük önem arz etmektedir. Suriyeli öğrencilerde bu tür aktivitelerin Türk toplumunu tanımaları ve uyum sağlamaları noktasında kendilerine katkı sağlayacağı kanaati taşımaktadırlar.

Suriyeli öğrencilerin sıkıntı yaşadıkları alanlardan biride eğitim materyallerine ulaşma olanaklarının sınırlılığıdır. Bu konuda SÖ2 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Adıyaman'da Arapça-Türkçe öğrenmeye yönelik kaynaklar bulmakta zorlanıyoruz. Yabancı dil öğrenme ile ilgili kaynakların büyük çoğunluğu İngilizce ve Almanca ile ilgilidir. Türkçe-Arapça olarak yayınlanan eğitim materyalleri Türkçe-İngilizce yayınlanan materyallere göre çok azdır. Adıyaman'da neredeyse Arapça-Türkçe sözlük dışında kaynak bulunmuyor. Bu yüzden Türkçemizi geliştirmek için kaynak bulamıyoruz.

Suriyeli öğrencilerin Arapça-Türkçe kaynak bulma konusunda sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. Bu tür kaynaklara sahip olamamak göçmen öğrencilerin Türk dilini öğrenme konusunda yapacakları bireysel çalışmaları engellemektedir.

“Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye’de üniversite öğrencisi olarak en çok hangi alanda eksiklik hissediyorlar?” sorusuna Türk öğrenciler birden fazla soruya cevap vermişlerdir. Katılımcıların 15’i ekonomik imkânların yetersizliği, 11’i barınma ve fiziki koşulların yetersizliği, 6’sı eğitim materyallerine ulaşmada sınırlılık, 3’ü sosyal aktivitelere katılma olanaklarının sınırlılığı şeklinde ifade ettiler. Suriyeli öğrencilerin ekonomik yetersizliği konusunda TÖ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrencilerin ekonomik yetersizliklerden dolayı çok zorlandıklarını düşünüyorum. Bu nedenle bir arkadaşımız okulu bırakmak zorunda kaldı. İstanbul’a gidip bir işe girdi. Başka bir arkadaşım ise ekonomik yetersizlikler nedeni ile okulunu dondurdu. Sonrasında bir işe girerek çalışmaya başladı.

TÖ9’un beyanından da anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrenciler için üniversite hayatında ekonomik imkânların yetersizliği alanında sorunlar yaşamaktadırlar. Suriyeli öğrenciler aile desteğinden de mahrum oldukları için ekonomik durumun en öncelikli sorunları olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomik imkânların yetersiz olması diğer alanlardaki yetersizlikleri de arttırabilmektedir. Örneğin, Ekonomik koşulların yetersizliği nedeniyle göçmen öğrenciler eğitimlerine ara vermek zorunda kalabilmekte veya eğitim dışında kalabilmektedir.

Suriyeli öğrencilerin eğitim materyallerine ulaşmadaki sınırlılığı konusunda TÖ10 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrenciler Arapça-Türkçe kaynakların yetersizliğinden şikâyet ediyorlar. Suriyeli öğrenciler “Türkiye Cumhuriyeti Müslüman bir ülke ve birçok Arap ülkesi ile komşu olmasına rağmen Türkiye’de Arapça-Türkçe kitap bulamıyoruz. İngilizce, Almanca ve Rusça kaynak Türkiye’de çok fazla bulunmaktadır”. Şeklinde şikâyetinde bulunuyorlar. Türkiye’de yeterince Arapça-Türkçe kaynak bulamadıkları için Türkçelerini geliştiremiyorlar.

TÖ10’un görüşlerinden de anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrencilerin Arapça-Türkçe kaynak bulma konusunda sıkıntı yaşadıkları anlaşılmaktadır. Eğitim materyallerine ulaşma imkânı bulunmayan göçmen bireylerin bireysel gelişim olanakları azalmaktadır. Bu tür kaynaklara sahip olamamak göçmen öğrencilerin Türk dilini öğrenme konusunda yapacakları bireysel çalışmaları da engellemektedir.

Suriyeli öğrencilerin barınma ve fiziki koşulların yetersizliği konusunda TÖ2 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Üniversite 1. sınıfta Suriyeli bir arkadaşına KYK yurdu çıkmamıştı. Ailesi kampta olduğu için derslerinin olduğu günlerde kamptan Adıyaman Üniversitesine 30 km mesafeden gidiş-geliş yapıyordu. Kampta kalanların dışarı çıkıp çalışması yasaktı. Bu yüzden arkadaşımız hem maddi olarak zorlanıyordu hem de fiziksel olarak çok yıpranıyordu.

TÖ2'nin açıklamalarından da anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrenciler barınma ve fiziki koşulların yetersizliği alanında da sorunlar yaşamaktadırlar. Göçmen öğrencilerin barınma sorunları onların yaşam kalitesi seviyesini etkilemektedir.

Suriyeli öğrencilerin sosyal aktivitelere katılma olanaklarının sınırlılığı konusunda TÖ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Adıyaman Üniversitesinde Türk öğrenciler için sosyal aktiviteler yapılıyor. Fakat Suriyeli öğrencilere yönelik sosyal aktiviteler yok denecek kadar azdır. Sadece Suriyeli öğrenciler için dersten sonra Türkçe kursları açılıyor. Suriyeli öğrencilerin de katılımının olacağı sosyal aktivitelerin yapılmasının onların bizim kültürümüzü ve dilimizi tanımasına katkıları olacağını düşünüyorum.

TÖ9'un görüşlerinden de anlaşıldığı gibi Üniversite ortamında Suriyeli öğrencilere yönelik sosyal aktivitelerin sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal aktivitelerle göçmen bireyler yeni yerleştikleri toplumun temel değerlerini tanıma olanağına sahip olabilmektedirler. Ayrıca sosyal aktiviteler göçmen bireylerle Türk öğrencilerin kaynaşmasında önemli bir rol üstlenebilmektedir. Türk öğrencilerde bu tür aktivitelerin Suriyeli öğrencilerin Türk toplumunu tanımaları ve uyum sağlamalarına katkı sağlayacağı kanaati taşımaktadırlar.

“Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye’de üniversite öğrencisi olarak en çok hangi alanda eksiklik hissediyorlar?” sorusuna akademisyenler birden fazla soruya cevap vermişlerdir. Katılımcıların 12’si ekonomik imkânların yetersizliği, 10’barınma ve fiziki koşulların yetersizliği, 7’si eğitim materyallerine ulaşmada sınırlılık ve 5’i sosyal aktivitelere katılma olanaklarının sınırlılığı şeklinde ifade ettiler. Suriyeli öğrencilerin ekonomik imkânların yetersizliği konusunda ÖÜ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Daha çok ekonomik yetersizlikler hissediyorlar. Barınma ile ilgili çok ciddi sıkıntıları bulunmakta. Çünkü bunlara kiralık ev veren bir Türk vatandaşı çevredekilerinin şikâyetleri nedeni ile kısa bir süre sonra evden çıkarabilmektedir. Suriyeli ailelerde çalışan kişilerin az olması veya hiç olmaması bu sıkıntıları daha da arttırıyor. Ayrıca Suriyeli öğrencilerin birçoğunun babası işsizdir.

ÖÜ9'un beyanından da anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrenciler üniversite hayatında en çok ekonomik imkânların yetersizliği alanında sorunlar yaşamaktadırlar. Göçmen aileler işsizlik sorunları yaşamaktadırlar. Suriyeli öğrencilerin ailelerinin ekonomik koşullarının yetersiz olması nedeniyle göçmen öğrencilerin aile desteğinden de mahrum kaldıkları anlaşılmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin eğitim materyallerine ulaşmada sınırlılığı konusunda ÖÜ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrencilerin eğitim materyallerine ulaşma konusunda sıkıntı yaşadıklarını düşünüyorum. Adıyaman koşullarında Arapça-Türkçe kaynak sayısının yok denecek kadar az olduğunu söyleyebilirim. Mevcut kaynaklarda Türk öğrencilerin İmam Hatip Ortaokulu ve İmam Hatip Liselerine yönelik hazırlanan kaynaklardır. Bu kaynaklar Suriyeli öğrencilere hitap etmemektedir. Ben derslerimde Suriyeli öğrencilerin Arapça not aldıklarına şahit oldum. Türkçe dinleyip Arapça not almanın pek verimli olacağına inanmıyorum.

ÖÜ1'in açıklamalarından da anlaşıldığı gibi Türkçe-Arapça olarak yayınlanan eğitim materyalleri yetersizliği de önemli bir sorun olarak görülmektedir. Öğrencilerin bireysel çalışmalarla Türk dilini öğrenebilmesi için yeterli kaynaklara sahip olması büyük önem arz etmektedir. Kaynakların sınırlı olması onların kendini geliştirmek için yapacağı çalışmaları engelleyen bir faktör olmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin sosyal aktivitelere katılma olanaklarının sınırlılığı ile ilgili olarak ÖÜ4 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Üniversite ortamında Suriyeli öğrenciler için düzenlenen sosyal aktivite oranı yok denecek kadar azdır. Bu yüzden Suriyeli öğrencilerin üniversite öğrencilik hayatı neredeyse sadece derse girip çıkmaktan ibarettir. Bunun sonucu olarak Suriyeli öğrenciler kendi kabuğuna çekilmekte ve üniversite ortamındaki Türklerle sosyal ilişkilerini sınırlandırmaktadırlar.

ÖÜ4'ün beyanından da anlaşıldığı bazı akademisyenler göçmen öğrencilerin sosyal aktivitelerin eksikliğini yaşadığını düşünüyorlar. Akademisyenler sosyal aktivitelerin eksikliğinin göçmen bireylerin eğitimlerinin yetersiz kalmasına neden olduğuna inanmaktadırlar. Bu yetersizlikler Suriyeli öğrencilerin hem eğitim hem de topluma uyum sürecini olumsuz etkilemektedir.

3.2.10. Suriyeli Öğrencilerin Öğrenci Kredisi veya Bursu Alma Durumunun Değerlendirilmesi

“Devletten kredi veya burs alıyor musunuz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin tamamı devlet destekli burs veya kredi almadıklarını ifade ettiler. “Başka bir yerden (dernek ve vakıflardan) yardım alıyor musunuz?” sorusuna 3’ü Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) bursu aldığını, 11’i ise hiçbir yerden burs almadıklarını ifade ettiler. Konuyla ilgili SÖ2 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben yurtdışı Türkler ve akraba topluluklar başkanlığı (YTB) bursu alıyorum. Bu burs Türkiye’de eğitim gören yabancı öğrencilere veriliyor. Sadece Suriyelilere verilmiyor. Türkiye Cumhuriyeti’nin Türk öğrencilere verdiği burs ve kredilere başvurmak için şartlarımız tutmamaktadır. Bunun için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak şartı bulunmaktadır. Bu yüzden bizim Türk öğrencilerin hakkı olan bursu almamız mümkün değildir. Zaten Türk vatandaşlığına geçen öğrencilerin YTB bursu hemen kesiliyor.

SÖ2’nin görüşlerinden de anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrenciler KYK kredisi ve devlet bursu alamamaktadırlar. Bunun için gerekli olan koşulları taşıyamamaktadırlar. Dolayısıyla hem KYK kredisi-Devlet bursu hem de YTB bursunu aynı anda almaları mümkün görünmemektedir. Eğer bu öğrenciler Türk vatandaşlığına geçerlerse YTB bursu doğrudan kesilecektir. Ondan sonra KYK kredisi ve Devlet bursuna başvurma hakkı kazanırlar.

3.2.11. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Suriyeli Üniversite Öğrencilerine Daha Fazla İmkân Verme Durumunun Değerlendirilmesi

“Size göre devlet Suriyeli üniversite öğrencilerine daha fazla imkân (burs) veriyor mu?” sorusuna Türk öğrencilerin 6’sı devletin daha fazla imkân verdiğini, 9’u ise devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân sunmadığını ifade ettiler. Konuyla ilgili TÖ3 görüşlerini şu şekilde anlattı:

Devletimiz kendi vatandaşı olanlara vereceği bursları öncelikle Suriyeli öğrencilere verdiğini düşünüyorum. Hem KYK kredisi veya bursu hem de YTB bursu alan öğrenciler olduğunu başkalarından duydum. KYK yurdunda kaldıklarında yurt parası vermiyorlar. Devletimiz onları destekleyeceğim derken bizim gibi maddi zorluklar yaşayan kendi vatandaşı olan öğrenciler bu burslardan mahrum kalmaktadır.

Başka bir öğrenci TÖ2 ise görüşlerini şu şekilde anlattı:

Suriyelilerin üniversite girişleri bizimkine göre çok kolay olduğunu düşünüyorum. Biz üniversiteyi kazanmak için yıllarca okula gidiyoruz, dershaneye gidiyoruz. Suriyeli öğrenciler bizim kadar emek harcamadan güzel bölümlere gidiyorlar.

Bu konuyla ilgili olarak TÖ7 ise görüşlerini şu şekilde anlattı:

Ben onların aldıkları burslarla zorlanarak geçindiklerini görüyorum. YTB bursu alan arkadaşlarım var. Bu bursun miktarı bizim KYK kredi ve burs miktarına biraz fazladır. Ama bizim ailelerimiz bize destek veriyor. Suriyeli arkadaşların aileleri onlara para gönderemiyor. KYK yurdunda kaldıklarında Türk öğrenciler gibi yurtta kalma ücreti verdiklerini biliyorum.

“Size göre devlet Suriyeli üniversite öğrencilerine daha fazla imkân (burs) veriyor mu?” sorusuna akademisyenlerin 4’ü, devletin daha fazla imkânlar sağladığını, 8’i ise devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân sunmadığını ifade ettiler. ÖÜ5 bu konudaki görüşlerini şu şekilde anlattı:

Devlet Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân veriyor. Keşke bunu hak edebilseler ve nankör olmasalardı. Bu öğrencilerden aynı anda hem devletten burs ve hem de YTB bursu alanlar olduğunu Türk öğrencilerden duydum. Dolayısıyla bu konuda çok net bilgilere sahip değilim. Suriyeli öğrenciler biraz kapalı kutu gibiler. Sadece sizinle konuşmak istedikleri konularda konuşurlar.

Bu konuyla ilgili olarak ÖÜ9 ise görüşlerini şu şekilde anlattı:

Burs alanlardan değişik miktarlarda burslar alanlar olduğunu biliyorum. Ama hiç burs almayanlarda var. Suriyeli öğrenciler hem YTB bursu hem de devlet kredisi veya bursu alıyorlar şeklinde halk arasında yanlış bir algı var. Suriyeli öğrenciler Türk vatandaşı olmadıkları için KYK kredisi ve devlet bursuna başvuramazlar. Yabancı öğrenci statüsünde oldukları için sadece YTB bursuna başvurabilirler. Türk vatandaşı olmaları durumunda da hemen YTB bursları kesilir.

Türk öğrenci ve akademisyenlerde görüşlerinden de anlaşıldığı gibi çoğunlukla katılımcılar devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân tanımadığı kanaatini taşımaktadırlar. Devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân tanıdığını savunanların düşüncelerinin bilgi eksikliği nedeniyle oluşan yanlış bir algıdan kaynaklandığı görülmektedir. Suriyeli öğrenciler yabancı öğrenci statüsünde olduklarından bu öğrencilerin KYK burs ve kredilerine başvurma hakları bulunmamaktadır. Dolayısıyla aynı anda KYK kredisi-bursu ve YTB bursunu almaları mümkün görünmemektedir. Aynı zamanda KYK yurdunda kalmaları durumunda yurt ücretini yatırma zorunlulukları da bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı hakkı

kazandıklarında ise YTB bursu hakları yok olmaktadır. Bilgi eksikliği nedeniyle oluşan önyargılar toplumdaki bireylerin birbirinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda bireyler arasındaki sosyal ilişkilerde olumsuz etkilenebilmektedir. Göçmen öğrenciler hakkında oluşan bu tarz önyargılar Türk öğrencilerde olumsuz tutumların oluşmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz tutumlar Türk öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasındaki sosyal ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz etki ise göçmenlerin topluma uyumunu olumsuz etkilemektedir.

3.2.12. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Suriyeli Öğrencilere Sunduğu İmkânların Değerlendirilmesi

“Suriyeli öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin onlara sağladığı imkânlardan memnunar mı?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin tamamı memnunar olduklarını ifade ettiler. Bu konuda SÖ4 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Allah razı olsun. Türkiye bize kapılarını açtı. Bizlere Arap ülkelerinden daha iyi imkânlar sundu. Öğrenciler için kampta bile okullar açtı. Yeme-içme, giyim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarımızı karşıladı. Mümkün mertebe temel gereksinimlerimizi karşılamaya çalışıyorlar. Bütün bunlardan dolayı minnettarız.

SÖ4’ün açıklamalarında anlaşılaçağı gibi Suriyeli öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti’nin onlara sağladığı imkânlardan memnunar oldukları anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kamp yaşamında onların temel ihtiyaçlarını karşılaması ve eğitim imkânları sunması, onların memnuniyet düzeyini arttıran bir faktör olmaktadır. Suriyeli öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti’nin onlara sağladığı bu imkânlardan dolayı minnet duymaktadırlar.

“Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin onlara sağladığı imkânlardan memnunar mı?” sorusuna Türk öğrencilerinde tamamı Suriyeli öğrencilerin memnunar olduklarını ifade ettiler. Bu konuda TÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bence fazlası ile memnunar çünkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti her türlü imkânı sağlamaya çalışıyor. Türkiye diğere devletlere oranla Suriyelileri daha çok sahiplendi. Suriyeli bir arkadaşım “Gerçekten Türkiye bizim için bütün imkânlarını seferber etti. Acaba Türkiye bizim durumumuzda olsaydı Suriye Devleti Türklere bu kadar yardımcı olur muydu” diye açıklamada bulundu.

TÖ3'ün beyanından da anlaşıldığı gibi göre Suriyeli öğrencilerin Türkiye'nin onlara sağladığı imkânlardan memnun oldukları anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Suriyelilere kapılarını açması, kendi vatandaşlarına sağladığı imkânları Suriyeli vatandaşlara sunmasının onları memnun ettiğini düşünmektedirler.

“Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin onlara sağladığı imkânlardan memnunlar mı?” sorusuna akademisyenlerin tamamı Suriyeli öğrencilerin memnun olduklarını şeklinde görüş beyan ettiler. Bu konuda ÖÜ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Türkiye'nin dışarıdan gelen hiçbir göçmene etnik bir ayırım yapmadan kabul etmesi Suriyelileri çok memnun eden bir durumdur. Devletin onlara kapısını açması, onları misafir etmesi ve barındırması onların minnet duymalarına neden oluyor. Suriyeli öğrenciler Türkiye de gelişmiş ülkelerin standartlarında bir eğitim görüyorlar. Bu kalitede bir eğitimi kendi ülkelerinde alma imkânları olduğunu düşünmüyorum. Bence Suriyeliler hem devletten hem de halktan çok memnunlar.

ÖÜ5'in beyanından da anlaşıldığı gibi mülakata katılan akademisyenler genel olarak Suriyeli öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti'nin onlara sağladığı imkânlardan memnun oldukları anlaşılmaktadır. Türk halkının ve yöneticilerinin karşılıksız olarak her konuda Suriyeli göçmenlere yardımcı olmasının, onları memnun ettiğini düşünmektedirler.

3.2.13. Katılımcıların Farklı Kültürlere Sahip Bireylerle Evliliğe Dair Bakış Açılarının Değerlendirilmesi

“Bir Türk ile evli yakınınız var mı?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin 4'ü Türklerle evli yakınlarının olduğunu, 6'sı ise Türklerle evli yakınlarının olmadığı şeklinde beyanda bulundu. “Siz bir Türk ile evlenmeyi düşünür müsünüz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin 3'ü bunun mümkün olabileceğini, 11'i ise böyle bir evliliği düşünmediğini ifade etti. Bu konuda SÖ7 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bir Türk ile evli arkadaşım var. Kültürel farklılıklardan dolayı ciddi sorunlar yaşıyorlar. Örneğin; arkadaşım alışkın olduğu Suriye yemeklerini yaptığında eşi bu yemekleri yemiyor. Ayrıca bu bir tartışma nedeni olabiliyor. Eşinin akrabalarından biri onları yemeğe davet ettiğinde arkadaşım Türk yemeklerini yiyemiyor. Türkçeyi tam anlamadığı için konuşmaları anlamıyor ve hiç konuşmuyor. Ev sahibi aile gelin bizi beğenmiyor, küçümsüyor şeklinde konuşunca

arkadaşım bu duruma çok üzüyor. Kendi evlerine geldiklerinde bu durum tartışma konusu olabiliyor.

Bu konuda SÖ8 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben Suriye de doğup büyüdüm ama Türkmen'im. Dolayısıyla Türk kültür ve değerlerine yabancı değilim. Benim ailem de bir Türk ile evlenmemi olumlu karşılar. Ben de bir Türk ile evlenmeyi düşünürüm.

Katılımcıların beyanlarından anlaşılabacağı üzere Suriyeli öğrencilerin Türklerle evliliğe olumlu bakanlar olmakla beraber çoğunluğun böyle bir evliliğe karşı oldukları anlaşılmaktadır. Suriyeli öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Türklerle evliliği düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Türkmen asıllı olan bireylerin hem Türk diline hem de Türk kültürüne hâkim olmaları onların Türklerle evliliği düşünmelerinde önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Bir Suriyeli ile evli yakınınız var mı? sorusuna Türk öğrencilerin 7'si Suriyelilerle evli yakınlarının olduğunu, 8'i ise Suriyelilerle evli yakınlarının olmadığı şeklinde beyanda bulundu. Siz bir Suriyeli ile evlenmeyi düşünür müsünüz? sorusuna Türk öğrencilerin tamamı böyle bir evliliği düşünmediğini ifade ettiler. Bu konuda TÖ7 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyelilerle evli akrabalarım var. Çevremizde Suriyelilerle evlilik yapanların genellikle yaşlı erkekler olduğunu görüyoruz. Bu evliliklerde Suriyeli bayanlar ikinci eş olarak evlenmektedirler. Bu evliliklerden birinde bayan 20 yaşında, erkek ise 55 yaşında. Evlenenler arasında çok ciddi yaş farkları olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda aile içinde ciddi anlaşmazlıkların olduğunu hem duydum hem de şahit oldum. Bundan dolayı ben bir Suriyeli ile evlenmeyi düşünmüyorum. Çünkü kültürler farklı, yetiştirilme tarzı farklı olacağından uyumlu bir evlilik olmayacağını düşünüyorum. Farklı kültürden biri ile hayat paylaşımı çok zor olabilir.

Türk öğrencilerin ise tamamının bu tür bir evliliği düşünmediklerini görmekteyiz. Kültürel farklılıkların aile bütünlüğü üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca Suriyelilerle evlilik yapanların genellikle erkek ve yaşlı olması, evliliklerde anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Suriyeli olan bir bayanla evlilik yapan yaşlı bir Türk vatandaşının daha önceki eşi ve ailesi ile Suriyeli eşi arasında çatışmalar yaşanabilmektedir. Bu evliliklerdeki çatışmalar Türk öğrencilerin Suriyelilerle evliliği düşünmemelerine neden olmaktadır.

Bir Suriyeli ile evli yakınınız var mı? sorusuna akademisyenlerin 7'si Suriyelilerle evli yakınlarının olduğunu, 5'i ise Suriyelilerle evli yakınlarının olmadığı şeklinde beyanda bulundu. Siz bir Suriyeli ile evlenmeyi düşünür müsünüz? sorusuna akademisyenlerin 4'ü bunun mümkün olabileceğini, 8'i ise böyle bir evliliği düşünmediğini ifade ettiler. Bu konuda akademisyenlerden ÖÜ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli bir bayanla evli olan bir tanıdığım var. Kadın sürekli eski kocasından bahsediyormuş. Bu durum yeni kocasını çok rahatsız ediyor. Yeni kocası “aklı olan Suriyelilerle evlenmez” şeklinde şikâyet ediyor. Aralarında kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlarda yaşıyorlar. Örneğin misafirlğe gittiklerinde “bulgur pilavı” yemekler arasında varsa Suriyeli bayan pilava hiç dokunmuyor. Ev sahibi olan aile ise yemeklerini beğenmediklerini düşünüyorlar.

Bu konuda akademisyenlerden ÖÜ8 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben zaten evli bir insanım. Ama Türklerle Suriyelilerin evlenmelerini normal karşıyorum. Bence bunu çok sorun etmemek gerekir. İnsanlar birbiri ile anlaşabiliyorsa evlenebilirler diye düşünüyorum. İnsanların yetiştikleri toplumların ve kültürlerin bazı ufak tefek sorunlar çıkarabileceğini düşünüyorum. Ama evli olan iki yetişkin insanın böyle küçük sorunların üstesinden gelebileceği kanaatindeyim.

Akademisyenlerin de çoğunluğunun Suriyelilerle evliliğe karşı oldukları anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi kültürel farklılıkların aile huzurunu ve düzeni üzerinde bozucu bir unsur olarak algılandığı görülmektedir. Ayrıca toplumun belli bir kesiminde kültürel farklılıkların aile içi ve sosyal ilişkilerde de çatışmalara yol açtığı kanaati oluşmuştur. Bazı akademisyenlerde realist bir yaklaşımla bu tür evliliklerin çok normal olduğunu düşünmektedirler.

3.2.14. Suriyeli Öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olma İsteklerinin Değerlendirilmesi

“Suriyeli öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isterler mi?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin tamamı istediklerini ifade ettiler. Bu konuda SÖ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriye devleti kendi sınırlarından çıkan bütün vatandaşlarının kayıtlarını silmiş durumdadır. Bu yüzden bizim şu an hiçbir ülke vatandaşlığımız bulunmamaktadır. Dolayısıyla vatansız olarak görülmekteyiz. Suriye'ye geri dönmek istesek bile bizi kabul etmeyecekler. Türkiye'de üniversiteyi bitirdikten sonra Türk vatandaşı olmak isterim. Bana daha önce Türk vatandaşlık

hakkı tanındı kabul etmedim. Çünkü şu anda vatandaş olsam, mülteci olmaktan dolayı aldığım burs kesilecek. Bu durum maddi olanaklar yetersizliğinden eğitimimin yarıda kalmasına yol açacaktır.

SÖ8 ise görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben Türkmen kökenli Suriye göçmeniyim. Suriye’de benim babam emekli müfettiş, annem ise emekli öğretmen idi. Biz Türkiye’ye geldikten sonra her ikisinin de emekli maaşları kesildi. Suriye devleti bütün nüfus ve özlük bilgilerini silmiş durumdadır. Bu yüzden ailemin hiçbir ekonomik ve sosyal hakları bulunmamaktadır. Türk vatandaşlığına geçmeyi çok isteriz. Çünkü biz zaten Türk’üz.

Katılımcıların beyanlarından anlaşılaçağı üzere Suriyeli öğrenciler Türk vatandaşlığına geçmek istemektedirler. Mevcut şartlarda bunların ülkelerine geri dönmeleri zor görünmektedir. Ayrıca on üç yılı aşkın bir süreden beri Türkiye’de ikamet etmektedirler. Bu yüzden Türkiye haricinde gidebilecekleri fazla seçenekleri de bulunmamaktadır. Bunun temel nedeni kendi ülkelerinin vatandaşlığından çıkarılmış ve herhangi bir aidiyetleri bulunmamasıdır. Türk vatandaşlığına geçerek vatandaşlığın getirdiğı bütün haklardan yararlanmak istemektedirler.

“Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isterler mi?” sorusuna Türk öğrencilerin tamamı Suriyeli öğrenciler Türk vatandaşı olmak isterler şeklinde beyanda bulundu. Bu konuda TÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Burada uzun süre kaldılar ve kendilerine bir hayat tarzı kurdular. Bence buradaki düzenlerini bozmak istemezler. Bu yüzden vatandaşlık verilirse kesinlikle alacaklarını düşünüyorum. Hatta kendi ülkelerinde savaş bitse bile bir belirsizlik olacağından dolayı vatandaşlık almasalar bile Türkiye’den gitmezler.

TÖ3’ün beyanından anlaşılaçağı üzere Suriyeli öğrenciler Türk vatandaşlığına geçmek istemektedirler. Suriyelilerin uzun bir süredir Türkiye’de ikamet ettiklerini ve bu süreçte kendi düzenlerini kurduklarını düşünmektedirler. Türk vatandaşlığına geçerek bu düzenlerini devam ettirmek isteyeceklerini kanaati taşımaktadırlar. Türkiye haricinde gidebilecekleri fazla seçenekleri de bulunmamaktadır.

“Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isterler mi?” sorusuna akademisyenlerin tamamı Suriyeli öğrenciler Türk vatandaşı olmak isterler şeklinde ifade ettiler. Bu konuda ÖÜ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bence Türk vatandaşı olmak isterler. Hatta bu onlar için bir nimettir. Zaten Suriye’de iç savaş halen devam etmektedir. Savaş bitse bile bir kaos ortamı olacağından Suriye’ye dönmek istemezler. Türk vatandaşı olmak onlara Suriye vatandaşı olmaktan daha fazla fayda sağlayacaktır. Çünkü kendi ülkelerindeki mevcut rejimin gözünde bunlar vatan haini olarak algılanmaktadır. Türkiye pasaportu taşımak onlar için Suriye pasaportu taşımaktan çok daha itibarlıdır.

ÖÜ3’ün beyanından anlaşılağı üzere akademisyenler Suriyeli öğrencilerin Türk vatandaşlığına geçmek istediğini düşünmektedirler. Akademisyenler Suriye’de güvenli yaşam koşulları oluşmadığı taktide, Suriyeli göçmenlerin kendi ülkelerine dönmeyecekleri kanaati taşımaktadırlar. Ayrıca Türk vatandaşı olmanın onlara daha fazla katkı sağlayacağını düşünmektedirler.

3.2.15. Suriyeli Öğrencilere Türkiye’de Verilen Eğitimin Değerlendirilmesi

“Adıyaman üniversitesinde okuyan Suriyeli öğrenciler Türkiye’de aldıkları eğitimden memnunlar mı?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin tamamı memnun olduklarını ifade etti. Bu konuda SÖ4 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Türkiye’de aldığımız eğitimden memnunuz. Dil ile ilgili bazı eksikliklerimiz olmasına rağmen bu eğitim sisteminden bize ileride yararlı olabilecek bilgiler öğreniyoruz. Yabancı bir ülkede ve farklı bir dilde eğitim görmek gerçekten çok zor.

Bu konuda SÖ9 ise görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben Türkiye’de verilen eğitimden memnunuz. Türk eğitim sistemi bizim ülkemizdeki eğitim sisteminden daha kaliteli olduğunu düşünüyorum. Fakat Türk eğitim müfredatı ile Suriye’deki eğitim müfredatının bazı konularda çatıştığını fark ettim. Sizin kitaplarınızda 1. dünya savaşında Araplar Osmanlıya ihanet etti şeklinde yazarken Suriye’de okuduğumuz tarih kitaplarında ise Osmanlı imparatorluğu bizi 400 yıl işgal etti ve sömürdü. Osmanlı imparatorluğu Arapça dilini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Osmanlı yıkıldıktan sonra Araplar bağımsızlığına kavuştu şeklinde yaklaşımlar bulunmaktadır. Biz bazen bu yargılardan hangisinin doğru olduğu konusunda kararsızlıklar yaşıyoruz.

“Adıyaman üniversitesinde okuyan Suriyeli öğrenciler Türkiye’de aldıkları eğitimden memnunlar mı?” sorusuna Türk öğrencilerin tamamı Suriyeli öğrencilerin memnun olduklarını şeklinde düşüncelerini beyan ettiler. Bu konuda TÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrenciler Türkiye’de aldıkları eğitimden memnundur. Dili anlama ve kullanma alanlarında eksiklikleri olmakla beraber memnun olduklarını söylüyorlar. Geldikleri ülkenin koşulları göz önüne alındığında memnun olmamaları mümkün değildir.

“Adıyaman üniversitesinde okuyan Suriyeli öğrenciler Türkiye’de aldıkları eğitimden memnundur mı?” sorusuna akademisyenlerin tamamı memnun olduklarını şeklinde ifade ettiler. Bu konuda ÖÜ10 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Memnun olduklarını düşünüyorum. Türkiye’de tıp ve mühendislik gibi bölümlerin eğitimlerini çok beğeniyorlar. Türkiye gelişmiş bir ülke olduğu için eğitimi kalitelidir. Bence Türk eğitim sistemi Arap ülkelerinin hepsinden daha ileride ve hatta Avrupa ülkeleri ile yarışır düzeydedir. Aynı zamanda buradaki eğitim kendi ülkelerindeki eğitim seviyesinin de çok üzerindedir. Dolayısıyla memnun olduklarını düşünüyorum.

Mülakata katılanların beyanlarından anlaşılabacağı üzere Suriyeli öğrencilerin Türkiye’de aldıkları eğitimden memnundur oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, Türk eğitim sisteminin kalitesinin kendi ülkelerindeki eğitim sisteminden daha yüksek olduğunun farkındalar. Suriye’deki eğitim müfredatı ile Türkiye’deki eğitim müfredatı arasında bazı farklılıklar olması onların eğitimini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla katılımcılar Suriyeli öğrencilerin Türkçedeki eksikliklerini gidermeleri durumunda bu eğitim sisteminin onların gelecekleri üzerinde çok faydalı olacağı kanaatini taşımaktadırlar.

3.2.16. Suriyeli Öğrencilere Sınavlarda Verilen Sürenin Yetip Yetmediği Durumunun Değerlendirilmesi

“Suriyeli öğrencilere sınavlarda verilen süre yetiyor mu?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin 13’ü sürenin yetmediği, 1’i sürenin yettiği şeklinde ifade etti. Bu konuda Suriyeli öğrencilerden SÖ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Sınavlarda süre yetmiyor. Yapılan bir sınavda hoca süre bitti dediğinde ben henüz bitirememiştim. Hoca diğer arkadaşlarının haklarını almana izin vermiyorum dedi. Daha sonra kâğıdımı aldı. Son beş soruyu ben daha okumadan sınav süresi bitmişti ve ben o dersten kaldım.

Bu konuda başka bir Suriyeli öğrenci SÖ7 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Sınavlarda süre yetmiyor. Bence yabancı bir dilde eğitim görmek gerçekten çok zor bir durum. Ben Tıp Fakültesi öğrencisiyim. Tıp komite sınavlarında da belli bir sınav süresi vardır. Türk öğrenciler bile sürenin yetersizliğinden şikâyet ediyorlar. Bu durum bizim için çok daha zor

oluyor. Bu sınavlarda kesinlikle ek süre verilmiyor. Komite sınavlarında 5-10 tane soruyu hiç okuyacak zamanın bile olmuyor.

SÖ8 bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ifade etti:

Bana sınavlarda süre yetiyor. Ben Türkmen'im Türkçeyi biliyorum. Derslerde hocalarımızın söylediklerini anlıyorum. Kendim ders çalışırken de okuduklarımı anlıyorum.

“Size göre Suriyeli öğrencilere sınavlarda verilen süre yetiyor mu?” sorusuna Türk öğrencilerin tamamı sınavlarda Suriyeli öğrenciler için sürenin yetmediği şeklinde beyanda bulundular. Bu konuda Türk öğrencilerden TÖ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Sınavlarda Suriyeli öğrencilere kesinlikle süre yetmiyor. Okuduklarını anlayamadıkları için tekrar tekrar okuyorlar. Örneğin; Suriyeli sınıf arkadaşım Mahmut'un sınava hazırlandığı duruma şahit oldum. Hazırlanması gereken üç tane sınavdan sadece bir tanesine çalışabiliyor. Çünkü biz üç günde girmemiz gereken üç sınava da hazırlanabilirken Mahmut sadece bir tanesine hazırlanabiliyor. Bu durum onların okuduklarını kavrayamamalarından kaynaklanmaktadır.

“Size göre Suriyeli öğrencilere sınavlarda verilen süre yetiyor mu?” sorusuna akademisyenlerin tamamı Suriyeli öğrencilere sınavlarda sürenin yetmediği şeklinde ifade ettiler. Bu konuda akademisyenlerden ÖÜ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli öğrencilere sınavda verilen süre kesinlikle yetmiyor. Hatta iki katı süre verseniz yine yetmiyor. Çünkü okuduğunu anlayamıyor ve anlayamadığını da yorumlayamıyor. İfade ile ilgili sıkıntıları oluyor. Sınav kâğıtlarını incelediğimde bu öğrencilerin yazılarının hiç okunaklı olmadığını adeta çivi yazısı gibi olduğunu fark ettim. Ayrıca bunların kelimelerde eksik harf ve yanlış kullanımlar yaptıklarını gördüm.

Katılımcıların beyanlarından anlaşılacağı üzere Suriyeli öğrencilere sınavlarda verilen sürenin yetmediği anlaşılmaktadır. Yabancı bir dil ve farklı bir kültür ortamında eğitim görmenin zorlukları sınav sürelerine de yansımaktadır. Türk diline hâkim olmama durumu okuduğunu anlama ve yorumlama üzerinde olumsuz bir etki göstermektedir. Sürenin yetmemesi bu öğrencilerin bütün soruları cevaplayamaması nedeni ile sınavlardan alınan puanlarda düşük olmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin gerçek performanslarını da ölçmek mümkün olmamaktadır.

3.3. Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular

3.3.1. Üniversite Eğitimi Sonrası Türk Toplumunun Suriyeli Öğrencilere Bakış Açısının Değerlendirilmesi

“Size göre Suriyeli öğrenciler üniversite eğitimlerini tamandıktan sonra Türk toplumunun onlara karşı bakış açısında bir değişim olur mu?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin 7’si değişim olabileceğini, 7’si ise değişimin olmayacağı şeklinde ifade ettiler. Bu konuda SÖ6 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Evet, kesinlikle Türkiye’de eğitim görmenin bize katkıları çok olacaktır. Türkçeyi daha iyi öğreneceğiz ve Türk kültürünü yaşayarak öğrenmiş olacağız. Türkiye’deki üniversite eğitimi gelişmiş ülkelerin statüsünde olduğunu düşünüyorum. Ayrıca Türkçe ve Arapça gibi iki dil bilen bir insan olmak çok önemli bir niteliktir. Birçok Avrupa ülkesinde Türkiye’den alınan üniversite diplomasının geçerli olduğunu duymuştum.

SÖ3 bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle anlattı:

Ben gelecekte Türk toplumunun bize karşı olan düşüncelerinde bir değişim olacağına inanmıyorum. Adıyamanlıların bize karşı tutumu giderek daha kötü oluyor. Türk toplumunun bize karşı tutumunun gelecekte daha kötü olacağını düşünüyorum. Zaten bizim işlerimizi elimizden aldınız, sizin yüzünüzden iş bulamıyoruz şeklinde bize kızdıklarını duyuyoruz.

Katılımcıların beyanlarına göre Suriyeli öğrencilerin bir kısmı Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere olan bakış açılarında olumlu değişim olacağına inanmaktadırlar. Suriyeli göçmenlerin zamanla Türk dilini ve kültürünü öğreneceğini ve bunun sonucunda her iki toplum arasında kaynaşma olacağına inanmaktadırlar. Bu kaynaşma sayesinde iki toplum arasında kültürel farklılıkların asgari düzeye düşeceği kanaati taşımaktadırlar. Suriyeli öğrencilerin diğer kısmı ise gelecekte Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere olan bakış açısının daha kötü olacağına inanmaktadır. Türk toplumu Suriyeli göçmenlerin Türklerin çalışacağı işlerde çalıştığını ve Türk vatandaşlarında işsizlik oranının arttığına inanmaktadır.

“Size göre Suriyeli öğrenciler üniversite eğitimlerini tamandıktan sonra Türk toplumunun onlara karşı bakış açısında bir değişim olur mu?” sorusuna Türk öğrencilerin 7’si Türk toplumunun tutumunda değişim olabileceğini, 8’i ise değişim olmayacağı şeklinde kanaatlerini ifade ettiler. Bu konuda TÖ4 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Artı değer katacağına inanıyorum. Yabancı bir ülkede farklı hayat tarzı ve yeni bir dil ile eğitim görecekları için Türk öğrencilerden daha avantajlı konuma gelebilirler. Çünkü Türkçe ile beraber Arapça olmak üzere en az iki dile hâkim olacaklar. Dolayısıyla iş alanında bizden daha nitelikli bir konuma geldikleri için daha çok tercih edilebilirler.

TÖ7'nin bu husustaki görüşleri şöyledir:

Suriyeli öğrenciler üniversiteyi bitirse bile Türk toplumunun onlara bakış açısında bir değişim olacağına inanmıyorum. Çünkü Türk toplumunda Suriyelilere karşı olumsuz bazı tutumlar oluşmuş durumda. Örneğin, hastaneye giden bir Türk vatandaşı Suriyeli bir doktora muayene olmak istemez veya hiç kimse ilkokula yeni başlayacak çocuğunu Suriyeli bir öğretmene vermek istemez.

Suriyeli öğrencilerin üniversite eğitimi sonrası Türk toplumunun onlara bakış açısı ile ilgili iki farklı yaklaşım olduğu anlaşılmaktadır. Birincisi Suriyeli öğrenciler üniversite eğitimlerini tamandıktan sonra Türk toplumunun onlara karşı bakış açısında olumlu değişim olacağına kanaatidir. Suriyeli öğrenciler üniversite eğitimi sürecini tamamladıklarında Türk dilini ve kültürünü öğrenmiş olacaklardır. Aynı zamanda en az iki dil öğrenmiş bireyler olacaklardır. Türk öğrencilerin bir kısmı Suriyeli öğrencilerin bu kazanımlarının Türk toplumunun onlara bakış açısında olumlu değişimlere neden olacağı kanaati taşımaktadırlar. İkincisi ise Suriyeli öğrenciler üniversite eğitimlerini tamandıktan sonra Türk toplumunun onlara karşı bakış açısında olumlu değişim olmayacağını kanaatidir. Türk öğrencilerin diğer bir kısmı Suriyeli öğrenciler üniversite eğitimini tamamlasa bile Türk toplumunda oluşan tutumlarda ve önyargılarda bir değişim olmayacağına inanmaktadırlar.

“Size göre Suriyeli öğrenciler üniversite eğitimlerini tamandıktan sonra Türk toplumunun onlara karşı bakış açısında bir değişim olur mu?” sorusuna akademisyenlerin 9'u Türk toplumunun tutumunda değişim olabileceğini, 3'ü ise değişim olmayacağı şeklinde kanaatlerini ifade ettiler. Bu konuda akademisyenlerden ÖÜ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere olan bakış açısında olumlu değişimler olacağına inanıyorum. Türkiye'de eğitim görmek Suriyeli göçmenlerin Türk kültürünü tanıma ve benimseme anlamında sosyalleşmelerini kolaylaştırır. Kendi ülkeleri için hiçbir ümitleri yok. Suriyeliler kendi ülkelerindeki kırsal yerleşim bölgelerinden göç ettikleri için Türkiye'de demokrasiyi, şehir yaşamını ve modern dünyayı tanıma imkânına sahip oldular. Bu yüzden

Türkiye onlar için büyük bir ümit ve beklenti kapısıdır. Çünkü Avrupa ülkeleri tarafından dışlanıyorlar. Türkiye gelişmiş bir ülke olduğundan farklı imkânlara sahip olabiliyorlar.

ÖÜ2'nin bu konudaki görüşleri şöyledir:

Bir değişim olacağına inanmıyorum. Her devlet öncelikle kendi vatandaşlarını düşünmek zorundadır. Çünkü Türklerin kendi gençleri işsiz iken, devletin Suriyeli göçmenlere iş imkânı tanınması toplumda huzursuzluk yaratır. Bu durum insanları olumsuz etkiler.

Katılımcıların beyanlarından anlaşılabacağı üzere Suriyeli öğrencilere karşı Türk toplumunun bakış açısının olumlu yönde bir değişim olacağına inanılmaktadır. Üniversite eğitimi sonrası Türk dilini ve kültürünü öğrenmiş olmaları onların sosyalleşmelerine de önemli katkılar sağlayacaktır. Bu durum onların toplumsal uyum sorunlarını azaltacak ve entegrasyonlarını hızlandıracaktır.

3.3.2. Katılımcıların Gelecekte Bir Arada Yaşamaya Dair Bakış Açılarının Değerlendirilmesi

“Siz gelecekte Türklerle bir arada yaşamayı düşünür müsünüz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin 9'u bir arada yaşamayı düşünürüm, 5'i ise bir arada yaşamayı düşünmüyorum şeklinde ifade etti. Bu konuda SÖ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriye'deki iç savaş bitse bile huzur ortamı olmayacak bu yüzden kendi ülkemize dönemeyiz. Türkiye Cumhuriyeti bize kapılarını açtı. Türk halkıda çok misafirperver bir tavırla bugüne kadar bize müsamaha gösterdiler. Kendi yiyeceklerini ve giyeceklerini bizimle paylaştılar. Allah razı olsun. Türkiye halkı gibi insanlarla gelecekte bir arada yaşamak bizim için bir onurdur.

SÖ10'un bu husustaki düşünceleri şöyledir:

Biz burada zorunlu olarak kalıyoruz. Burada ekonomik sıkıntılar yaşıyoruz. Suriye'deki savaş biterse ve koşullar uygun olursa kendi ülkemize dönmek isterim. Çünkü bizim Suriye'de evimiz, tarlalarımız ve işyerlerimiz var. Biz kendi ülkemizde ekonomik olarak bu kadar sıkıntı yaşamıyorduk. İnsanın kendi ülkesinde olması güzeldir.

“Siz gelecekte Suriyelilerle bir arada yaşamayı düşünür müsünüz?” sorusuna Türk öğrencilerin 4'ü bir arada yaşamayı düşünürüm, 11'si ise bir arada yaşamayı düşünmüyorum şeklinde ifade etti. Bu konuda TÖ8 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriyeli göçmenlerle gelecekte bir arada yaşayacağımızı düşünüyorum. Aynı mahallede bir arada yaşıyoruz. Uzun süredir Türkiye'de kaldıkları için kendilerine ait bir yaşam tarzı oluşturdular. Savaş bitse bile ülkelere gideceklerini sanmıyorum. Eğitim dönemindeki Suriyeli çocuklar aynı

yaştaki Türk çocuklarla eğitim görmeye başladılar. Birçok sektörde Suriyeli çocuklar ve gençler ara eleman olarak çalışıyorlar. Sanayici bir tanıdığımız 10-15 yıl sonra sanayideki bütün ustalar Suriyelilerden oluşacak dedi. Biz Suriyelilerle bir arada yaşamaya ve çalışmaya alışmak zorundayız.

TÖ6'nın bu konudaki düşünceler şöyledir:

Ben Suriyelilerle ortak bir gelecek düşünmüyorum. Herkesin kendi ülkesinde olması gerektiğini düşünüyorum. Biz Suriyeli göçmenlerle gelecekte bir arada yaşamaya mecbur bırakıldık. Çevremizde yaşayan Suriyeli göçmenler sürekli sorun çıkarıyorlar. Bence gelecekte bu sorunlar giderek artacaktır. Bu nedenle Suriyelilerin kendi ülkesine dönmesi hem bizim için hem de onlar için en iyisidir.

“Siz gelecekte Suriyelilerle bir arada yaşamayı düşünür müsünüz?” sorusuna akademisyenlerin 6'sı bir arada yaşamayı düşünürüm, 6'sı ise bir arada yaşamayı düşünmüyorum şeklinde ifade etti. Bu konuda ÖÜ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bence Suriyelilerle beraber bir gelecek Türkiye için daha iyi olacaktır. Suriyelileri sadece işsiz ve güçsüz olarak düşünmemek gerekir. Türkiye'ye gelip işyeri ve fabrika açan birçok iş adamı var. Türkler kendi çocuklarını mesleklere göndermiyorlar. Türkiye'deki birçok kentte ara eleman olarak çalışan Suriyeli çocuklar ve gençler var. Bunlar geleceğin Türkiye'sinde çok büyük katkılar sunacaktır.

Bu konuda ÖÜ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben Suriyeliler bir gelecek düşünmüyorum. Çünkü Suriyeliler gelecekte Türkiye için ciddi problemler oluşturabilirler. Türkiye Cumhuriyeti kendi vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelebilir. Türkiye'nin mülteci sayısını azaltması gerekir. Aksi takdirde bu mülteciler Türkiye'ye zarar verebilir. Suriyeli göçmenlerin uyum problemi, şehirleşme problemi, işsizlik problemi ve güven problemi birkaç kuşak sürebilir. Suriyeli gençler suç işlemeye eğilimli ve suç işleme potansiyeli taşımaktadırlar. İleride çeteleşmeler olabilir.

Katılımcıların beyanlarından anlaşılabacağı üzere Suriyeli öğrenciler ve Türk öğrenciler iki toplumun gelecekte de bir arada yaşayacağını kanaatini taşımaktadırlar. Suriyelilerin uzun süredir Türkiye'de yaşıyor olmaları ve toplumun belli bir kesiminin ihtiyaç duyduğu alanlarda çalışıyor olmaları her iki toplumu birbirine yaklaştırmaktadır. Dolayısıyla toplumların artık birbirlerine alışma sürecini benimsemeye başladıkları görülmektedir. Akademisyenler ise gelecekte Suriyeli göçmenlerin Türk toplumu için sorunlar oluşturma ihtimalinden dolayı endişelerini dile getirmektedirler. Bu yüzden gelecekte Suriyeli göçmenlerle bir arada yaşamak istememektedirler.

3.3.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Geleceğinin Değerlendirilmesi

“Siz Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geleceğini nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin tamamı daha iyi olacak şeklinde ifade etti. Bu konuda SÖ4 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Türkiye'nin gelecekte daha iyi olacağına inanıyorum. Türkiye'de farklı ırklar Bir arada yaşayabiliyor. Suriye'deki bütün ırklar birbirine düşman gibidir. Türkiye'de yönetim, iktidar ve muhalefet güzel işliyor. Sağlık sistemi çok düzenli bir şekilde çalışıyor. Demokratik bir ortam var. Suriye böyle olsaydı savaş çıkmazdı. Suriye'de hastaneye bir polis girse herkes ayağa kalkardı. Fakat Türkiye'de böyle değil. Polis hastaneye giriyor herkes işini yapmaya devam ediyor.

“Siz Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geleceğini nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna Türk öğrencilerin 2'si daha iyi olacağını düşünüyorum, 13'ü ise daha kötü olacağını düşünüyorum şeklinde ifade etti. TÖ4'ün bu husustaki görüşleri şöyledir:

Türkiye Cumhuriyeti'nde çok farklı kültürlerden insanlar yaşamaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin genç bir nüfus yapısına sahip olduğunu basından okuyoruz. Bu genç nüfusun gelecekte Türkiye'ye büyük katkılarının olacağına inanıyorum.

Bu konuda TÖ2 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Türkiye'nin geleceğini çok parlak görmüyorum. Türkiye'nin Suriye politikası artık önemini kaybetti diye düşünüyorum. Gelecekte Türkiye'de gelişimin duracağını, işsizliğin artacağını ve kültürel yozlaşmaların olacağını düşünüyorum. Göçmen politikası konusunda toplumda farklı bakış açılarının artacağını ve kutuplaşmaların olacağını düşünüyorum.

“Siz Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geleceğini nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna akademisyenlerin 7'si daha iyi olacağını düşünüyorum, 5'i ise daha kötü olacağını düşünüyorum şeklinde ifade etti. Bu konuda ÖÜ7 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben ileride Türkiye'nin daha iyi olacağını düşünüyorum. Çünkü tarım, sanayi, ticaret ve geri dönüşüm Suriyeli göçmenlerle daha iyi durumda görünüyor. Türkler çocuklarını zanaat ve el sanatlarına göndermiyor. Fakat Suriyeliler çocuklarını gönderiyor. Bu durum gelecekte Türkiye'de ara eleman ihtiyacını karşılayacaktır. Türkiye'ye gelip Gaziantep, Adana, İstanbul gibi büyük şehirlerde iş yeri ve fabrika açan iş adamları da var.

ÖÜ1'in bu husustaki görüşleri şöyledir:

Ben ileride Türkiye'nin geleceğinin daha kötü olacağına inanıyorum. Türkiye'de çok fazla göçmen var. Türkiye'nin bu göçmen sayısını azaltması gerektiğini düşünüyorum. Bu gidişle Türkiye Cumhuriyeti devleti kendi vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelebilir. Ayrıca bu göçmenlerin uyum problemi, şehirleşme problemi, işsizlik problemi ve güven problemi birkaç kuşak sürebilir. Ayrıca Göçmen ailelerin çocuklarının suça yönelme ve suç işleme potansiyeli her zaman vardır.

Mülakata katılanların beyanlarından da anlaşılacağı gibi Suriyeli öğrenciler ve akademisyenler Türkiye'nin gelecekte daha iyi olacağı kanaatini taşımaktadırlar. Çünkü Suriyeli göçmenlerin topluma yük olacak kişiler olmadıkları görüşündedirler. Türkiye'nin Suriyelilerle beraber gelecekte daha güçlü bir ülke konumunda olacağına inanmaktadırlar. Türk öğrenciler ise Türkiye'nin geleceğini daha kötü olacağı kanısındalar. Gelecekte Suriyelilerden dolayı Türkiye'de ekonomik sıkıntıların, işsizliğin ve kültürel yozlaşmaların artacağı kaygısını taşımaktadırlar.

3.3.4. Suriyeli Öğrencilerin İç Savaş Bitiminde Ülkelerine Dönme Durumunun Değerlendirilmesi

“Suriye iç savaşı bittikten sonra Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin 9'u Suriye'ye dönmeyi düşündüğünü, 5'i ise Suriye'ye dönmeyi düşünmediğini ifade ettiler. Bu konuda SÖ2 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Hayır dönmem. Savaş bitse bile Suriye'de bizi çok sıkıntılı durumlar bekliyor olacaktır. Çünkü Suriye'de savaştan öncede çok rahat değildik. Şimdiye kadar Suriye'de hangi etnik grup iktidara gelmişse diğer etnik grupları bastırma ve sindirme yolunu tercih etmiş. Dolayısıyla savaş bitse bile Suriye'ye geri dönmemiz çok zor görünüyor. Çünkü kendi ülkemizde vatan haini olarak ilan edildik ve vatandaşlıktan çıkarıldık. Yani biz tam olarak vatansız bir durumdayız. Türkiye demokratik bir ülke burada kendimizi daha güvende hissediyoruz.

SÖ4'ün görüşleri ise şöyledir:

Bizim Suriye'de can güvenliğimiz olmadığı için Türkiye'de kalıyoruz. Şu anda Suriye'de var olan rejim değişirse, huzur ortamı olursa ve demokratik bir ortam olursa Suriye'ye dönmeyi düşünürüm. Esad hükümeti giderse kendi ülkeme dönerim. Çünkü Suriye'de bizim tarlalarımız ve büyük bir evimiz var. Biz kalabalık bir aileyiz. Türkiye'de büyük evlerin kirası çok pahalıdır. Küçük evlere de sığmıyoruz.

“Size göre Suriye iç savaşı bittikten sonra Suriyeli göçmenler ülkelerine dönerler mi?” sorusuna Türk öğrencilerin 4'ü göçmenlerin Suriye'ye döneceğini düşünüyorum,

11'i ise göçmenlerin Suriye'ye döneceğini düşünmüyorum şeklinde ifade etti. TÖ6'nın bu konudaki görüşleri şöyledir:

Bence dönerler. Çünkü Suriyelerin kendi ülkelerinde evi, barkı ve tarlası gibi malları var. Ayrıca herkes kendi ülkesini sever ve kendi ülkesinde olmak ister. Suriyeliler Türkiye'de birçok sıkıntı yaşıyorlar. Bence burada kendilerini güvende hissettikleri için kalıyorlar. Savaş biterse kendi ülkelerine dönerler.

Bu konuda TÖ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Belki bir kısmı döner ama çoğunluğunun dönmeyeceğini düşünüyorum. Türkiye'ye yerleşip ekonomik özgürlüğü veya belli bir geliri olan bireylerin geri döneceklerini sanmıyorum. Çünkü Türkiye'de okuyan, Türk pasaportu olan göçmenler Suriye'ye dönmek yerine Avrupa ülkelerine gitmeyi tercih ederler.

“Size göre Suriye iç savaşı bittikten sonra Suriyeli göçmenler ülkelerine dönerler mi?” sorusuna akademisyenlerin 4'ü göçmenlerin Suriye'ye döneceğini düşünüyorum, 8'i ise göçmenlerin Suriye'ye döneceğini düşünmüyorum şeklinde ifade etti. Bu konuda ÖÜ8 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriye'de yeterli güven ortamı oluşmazsa hiçbiri gitmez diye düşünüyorum. Suriye'de maddi durumu iyi olmayan ve Türkiye'de iş bulanların hiçbiri gitmez. Çünkü Türkiye'nin yaşam koşulları ve iş olanakları Suriye'ye göre daha iyi olduğundan gitmezler. Bence Suriyelilerin çoğunluğu Türkiye'de kalır ama ben gitmeleri taraftarıyım.

ÖÜ5'in bu konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

Suriyeli göçmenlerin büyük bir çoğunluğu iç savaşın bitmesiyle kendi ülkesine döner diye düşünüyorum. Çünkü Suriye'de kendilerine ait arazileri, evleri ve işyerleri var. Kendi ülkelerindeki mal varlıklarına sahip olmak isteyeceklerdir.

Katılımcıların beyanları göz önüne alındığında Suriyeli öğrencilerin aslında kendi ülkelerine gitme isteklerinin olduğu fakat mevcut koşullarda bunun mümkün olmadığı görülmektedir. Suriye'de savaş sonrasında bile kendileri için güvenli bir ortamın olma ihtimalinin olmadığı kanaatini taşımaktadırlar. Türk öğrenciler ve akademisyenler ise Suriyelilerin Türkiye'de belli bir yaşam standardı yakaladıklarını ve bu yüzden geri dönmeyeceklerini düşünmektedirler. Ayrıca Türkiye'nin imkânlarının Suriye ile kıyaslanamayacak düzeyde iyi olmasından dolayı göçmenlerin ülkelerine geri dönmeyecekleri kanısını taşımaktadırlar.

3.3.5. Suriye İç Savaşı Bittikten Sonra Türkiye-Suriye İlişkilerinin Niteliğinin Değerlendirilmesi

“Size göre Suriye iç savaşı bittikten sonra Türkiye-Suriye ilişkileri nasıl olur?” sorusuna Suriyeli öğrencilerden 9’u iki ülke arasındaki ilişkilerin daha iyi olacağına inandığını söylerken diğer 5 kişi ise bugünkü durumdan daha kötü olacağını ifade etmiştir. Bu konuda SÖ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriye iç savaşı sonrası Türkiye ile Suriye arası ilişkilerin daha iyi olacağına inanıyorum. İki Müslüman komşu ülke beraber savaşın yaralarını sarmak için iş birliği yapacaklarını düşünüyorum. Çünkü iki farklı ülkede birbiri ile akrabalıkları bulunan, evlilik bağları ile akrabalıklarını pekiştiren aileler bulunmaktadır. Tarihi ve kültürel bağlara sahip bu ülkeler mutlaka ortak bir noktada buluşacaklardır.

Bu konuda SÖ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriye iç savaşı bittiğinde Suriye’nin bütünlüğünün korunacağına inanmıyorum. Bence Türkiye-Suriye ilişkilerinin geleceği Suriye rejiminin değişip değişmemesi ile ilgili olacaktır. Büyük bir ihtimalle Suriye iki-üç parçaya bölünür. Dolayısıyla gelecekte de Türkiye-Suriye ilişkileri bugünden daha iyi olmayacaktır.

“Size göre Suriye iç savaşı bittikten sonra Türkiye-Suriye ilişkileri nasıl olur?” sorusuna Türk öğrencilerin tamamı iki ülke arasındaki ilişkilerin daha iyi olacağına inandığını ifade etmiştir. Bu konuda TÖ10 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Savaş sonrasında Türkiye ile Suriye ilişkilerinin daha iyi olacağını düşünüyorum. Ayrıca kardeşlik bağlarının daha kuvvetli olacağını ve minnet duygusu içerisinde hareket edeceklerini tahmin ediyorum. Aslında halklar arasında herhangi bir problem olduğunu sanmıyorum. Savaş öncesi dönemde her iki ülke vatandaşı da pasaportsuz sınırları geçerek gidip gelebiliyordu. Gelecekte benzer durumların yaşanacağını tahmin ediyorum. Hatta daha da iyi olabilir. Çünkü Suriyeli göçmenler Türkiye’de yaşadıkları süre boyunca Türk dilini, Türk kültürünü ve Türk yardımseverliğini yaşayarak öğrendiler.

“Size göre Suriye iç savaşı bittikten sonra Türkiye-Suriye ilişkileri nasıl olur?” sorusuna akademisyenlerden 8’i iki ülke arasındaki ilişkilerin daha iyi olacağına inandığını söylerken diğer 4’ü ise bugünkü durumdan daha kötü olacağını beyan etmiştir. Bu konuda ÖÜ10 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriye iç savaşı sonrası her iki ülkenin ortak çıkarları doğrultusunda ilişkilerin daha iyi olacağını düşünüyorum. Bizim komşu ülkelerle kara sınırlarımızın en fazla olduğu ülke Suriye’dir. Savaş

öncesi dönemde komşularımız arasında ihracatımızın en fazla olduğu ülke de Suriye idi. Bu durum her iki ülkenin de çıkarları ile örtüşüyordu. Savaş sonrası dönemde savaşın yaralarının sarılması ancak ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda iki ülkenin iş birliği yapması ile mümkün olacaktır. Bu adımlar atılması durumunda iki ülke ilişkilerinin daha iyi bir konuma gelebileceğine inanıyorum.

Bu konuyla ilgili olarak ÖÜ4'ün görüşleri şöyledir:

Ben gelecekte Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye arasındaki ilişkilerin daha kötü olacağına inanıyorum. Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye devletinin halkları arasında sorun yoktur. Türk halkı ile Suriye halkı arasında savaş öncesinde çok iyi bir uyum vardı. Sınırlardan vizesiz geçiliyordu. Savaş sonrası dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerinin niteliği iki devletin iktidarına bağlıdır. Bu iktidarlara değişirse veya iktidarlara mevcut tutumları değişirse ilişkiler daha iyi olabilir. Bu çok zor görünüyor.

Katılımcıların beyanları göz önüne alındığında Suriyeli öğrencilerin bir kısmı savaş sonrası dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerin daha iyi olacağını, diğerleri ise bu dönemde ilişkilerin daha kötü olacağı kanısındadır. Türk öğrenciler ve akademisyenler ise olaya daha rasyonel bakarak gelecekte iki ülke ilişkilerinin daha iyi olmasını beklediklerini ifade ettiler. Bu durumu değerlendirirken iki ülkenin ortak geçmişini göz önünde bulundurarak bu kanıya ulaştıkları anlaşılmaktadır.

3.3.6. Suriye İç Savaş Bittikten Sonra Suriye Devleti'ne Batılı Anlamda Demokrasinin Uygulanma İhtimalinin Değerlendirilmesi

“Size göre Suriye iç savaşı bittikten sonra Suriye devletinde batılı anlamda bir demokrasi uygulanabilir mi?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin tamamı Suriye'ye demokrasinin geleceğine inanmadığını ifade etmiştir. Bu konuda SÖ4 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriye'nin devlet ve toplum yapısı Türkiye gibi değil. Batılı anlamda bir demokrasinin Suriye'ye gelmesi çok zor görünüyor. Çünkü Suriye'de iktidarda olan etnik gruplar her zaman diğer etnik gruplar üzerinde baskı kurarlar. Bu durum eskiden beri süregelen bir devlet geleneği haline gelmiştir. Türkiye'de bir insan çok çalışarak önemli mevkilere gelebiliyor. Böyle bir durum Suriye'de imkânsızdır. Çünkü belirli makamlar belirli gruplar tarafından paylaşılmıştır. Mevcut durumda yetenekli olmanız istediğiniz yere ulaşmanız için yeterli değildir.

“Size göre Suriye iç savaşı bittikten sonra Suriye devletinde batılı anlamda bir demokrasi uygulanabilir mi?” sorusuna Türk öğrencilerden tamamı demokrasinin geleceğine inanmadığını ifade etmiştir. Bu konuda TÖ7 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Bence batılı anlamda bir demokrasinin Suriye’ye gelmesi imkânsızdır. Çünkü savaşın izleri kolay silinmez. Ayrıca Suriye’nin şu anki konumu sömürülmeye çok müsaittir. Fırsatçı bazı ülkeler ve küresel sömürü düzeni demokratik bir ortamın oluşmasını istemezler. Demokrasinin gelmesi onların çıkarına ters olan bir durumdur. Aynı zamanda demokratik bir ortam mevcut iktidarın bitmesi anlamına geleceğinden gücü elinde bulunduran grupların da işine gelmez.

“Size göre Suriye iç savaşı bittikten sonra Suriye devletinde batılı anlamda bir demokrasi uygulanabilir mi?” sorusuna akademisyenlerin tamamı demokrasinin geleceğine inanmadığını ifade etmiştir. Bu konuda ÖÜ9 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben bir Suriye vatandaşı idim. Suriye’nin koşulları göz önüne alındığında, bu durum oradaki yönetim ve yönetime etkisi olan güçlerin belirleyici olacağını düşünüyorum. Belki savaşın izleri silindikten sonra yeni bir nesil geldiğinde olabilir. Bu durum onlarca yıl sürebilir. Şu anda süper güçler ve Avrupa ülkeleri mevcut yönetimi destekliyor. Halk demokrasinin gelmesini ister. Böyle bir demokrasi anlayışının gelmesi sadece Suriye halkının istemesi ile gerçekleşecek bir durum değildir. Ayrıca şunun da göz önünde bulundurulması gerekir; Suriye çok uluslu yapıya sahip bir devlettir. İktidara gelen gruplar ülkeye huzur getirmek yerine genellikle huzursuzluk getirmişlerdir. Kendi iktidarlarını sürdürebilmek için halkın kendi içinde kutuplaşmasına ve çatışmalar yaşamasına zemin hazırlamışlardır.

Katılımcıların beyanlarından da anlaşıldığı gibi savaş sonrası dönemde Suriye’ye batılı anlamda bir demokrasinin geleceğine ihtimal verilmemektedir. Bunun nedeni Suriye’nin devlet geleneği haline gelmiş olan yönetim tarzına bağlanmaktadır. Savaş sonrası ülke bütünlüğünün korunamaması ihtimali daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcılar halkın demokrasi kültürüne yabancı olduğunu ve demokrasi taleplerinin olmayacağına inanmaktadırlar. Batılı güçlerin Suriye’de demokratik bir yönetim tarzını istemeyeceğini de düşünmektedirler.

3.3.7. Suriyeli Öğrencilerin İç Savaş Öncesi Ayrımcı Politikalara Maruz Kalma Durumunun Değerlendirilmesi

“Suriye’de yaşadığınız sürede etnik veya dini nedenlerden dolayı ayrımcı politikalara maruz kaldınız mı?” sorusuna Suriyeli öğrencilerin tamamı böyle ayrımcı politikalara maruz kaldıkları şeklinde beyanda bulundular. Bu konuda SÖ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Suriye’de ayrımcılık her zaman vardı. Alevi-Sünni ayrımcılığı yapılıyordu. İş konusunda Nusayrilere öncelik verilirdi. Yüksek makamlar Nusayrilerden başka gruplara verilmezdi. Bundan dolayı Nusayri olmayan bir insanın Suriye’deki yüksek bir makama gelmesi mümkün değildi. Bizim ülkemizde sadece Nusayriler değil güçlü olan her etnik ve dini gruplar kendilerinden zayıf olan diğer grupların üzerinde baskı kurarlardı. Suriye’de tam olarak güçlünün zayıfı ezdiği bir toplumsal yapı bulunmaktadır.

SÖ1 beyanından anlaşılabacağı üzere Suriye’de etnik ve dini farklılıklardan dolayı ayrımcı politikaların yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu tür politikalar bireylerin kişisel gelişimlerinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu durum Suriyeli sıradan vatandaşların toplumsal tabakalar arasında geçişini engellemektedir. Dolayısıyla bireylerin statülerini yükseltme imkânı sınırlanmış olmaktadır.

3.3.8. Suriyeli Öğrencilerin Gelecekte Eğitim Gördüğü Alanda Çalışma Durumunun Değerlendirilmesi

“Üniversite eğitimi sonrası mezun olduğunuz alanda çalışmak ister misiniz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerden 11’i mezun olduğu alanda çalışmak istediğini 3’ü ise çalışmak istemediğini ifade etmiştir. Bu konuda SÖ3 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Eğitim aldığım uzmanlık alanında çalışmak isterim. Bu alanda eğitim almayı isteyerek tercih ettim. Zaten yabancı bir ülkede yaşıyorsanız çok fazla seçeneğiniz olmuyor. Bizim için en iyi seçenek bildiğimiz alanlarda çalışmaktır diye düşünüyorum. Çünkü yeni bir iş kurmak için gerekli olan sermayemiz, bilgi birikimiz ve tecrübemiz yok.

SÖ8’in bu konudaki görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ben Türkçe öğretmenliği okuyorum. Üniversite eğitimi sonrası Türkçe öğretmeni olarak çalışmak istemiyorum. Ben Türkmen’im ben Arapça, Türkçe, İngilizce, Fransızca (orta düzey) ve Japonca (başlangıç düzeyi) dillerini biliyorum. Üniversite eğitimi sonrası tercüman olarak çalışmak istiyorum. Bu alanda hem iş bulmam çok kolay hem de daha yararlı olacağıma inanıyorum.

Katılımcıların beyanlarından da anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu eğitim gördüğü alanda çalışmak istemektedirler. Bunun dışında fazla seçeneklerinin olmadığı da bilincindedirler. Ülkenin kültürüne ve ekonomik koşullarına yabancı oldukları için farklı alanlarda çalışmayı düşünmemektedirler. SÖ9 gibi farklı alanlarda iş bulma imkânı olan bireyler eğitim gördüğü alan dışında çalışmak istemektedirler.

3.3.9.Üniversite Eğitimi Sonrası Ailesinden Ayrı Yaşama Durumunun Değerlendirilmesi

“Üniversite eğitimi sonrası ailenizden ayrı başka bir ülkede yaşamak ister misiniz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerden 6’sı ailesinden ayrı başka bir ülkede yaşamak istediğini, 8’i ise ailesinden ayrı başka bir ülkede yaşamak istemediğini ifade etmiştir. Bu konuda SÖ5 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Ailemden ayrı kalarak farklı bir ülkede yaşamak istemiyorum çünkü Suriye’den Türkiye’ye gelirken bile birçok aile parçalanmış olarak geldiler. Akrabalarımızın bazılarının aile fertlerinin bir kısmı Türkiye’de iken diğer bir kısmı Lübnan’da yaşıyor. Parçalanmış ailelerin dramlarına kendim şahit olduğum için ailemden ayrı kalmayı kesinlikle düşünmüyorum. Ailemizle beraber birbirimize destek olarak daha başarılı olacağımıza inanıyorum. Allah Türk devletinden ve milletinden razı olsun. Hem aileye saygı duyuyorlar hem de aile birlikteliğini çok seviyorlar. Başka bir ülkede böyle bir ortam bulabilir miyiz bilemiyorum.

Bu konuyla ilgili olarak SÖ8 görüşlerini şu şekilde anlattı:

Ben aile bireylerinden ayrı başka bir ülkede geleceğimi kurmak isterim. Zaten Türkiye de ailemiz bir arada değil. Babam ve kardeşim katarda yaşıyorlar. Annem Manisa da ve bende Adıyaman’dayım. Biz Suriye’den göç ettikten sonra ailece bir araya gelemedik.

Mülakata katılanların görüşleri dikkate alındığında Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu ailelerinden ayrı olacak şekilde farklı bir ülkede yaşamak istememektedirler. Bunun temel nedeni savaş ve göç sırasında parçalanmış aile dramlarına şahit olmalarıdır. Bu göçmen bireyler için aile beraberliği büyük önem arz etmektedir. Hayatta sıkı bir şekilde sarılacakları en önemli unsurun aileleri olduğunu ifade etmektedirler. Suriyeli öğrencilerin bir kısmı ise ailelerinden ayrı farklı bir ülkede yaşamak istemektedirler. Bu göçmenler göç sürecinde dağılmış ailelerin bireyleridir.

3.3.10.Başka Ülke Vatandaşı Olma İsteği Durumunun Değerlendirilmesi

“Size herhangi bir ülkenin vatandaşlığı verilseydi hangi ülkeyi tercih ederdingiz?” sorusuna Suriyeli öğrencilerden 4’ü Kanada, 3’ü Almanya, 2’si İngiltere, 4’ü Türkiye ve 1’i Katar vatandaşlığı verilseydi kabul ederdim şeklinde beyanda bulundular. Bu konuda Suriyeli öğrencilerden SÖ1 görüşlerini şu sözlerle anlattı:

Eğer bana herhangi bir ülkenin vatandaşlığı verilse idi Kanada’yı tercih ederdim. Çünkü iş imkânlarının ve eğitim fırsatlarının çok olduğu bir ülke olduğunu biliyorum. Bizim

konumumuzda olan gençlerin en büyük sorunu işsizliktir. Aslında Türk gençlerinin de Avrupa ülkeleri ve Kanada'ya gitme isteklerinin olduğunu arkadaş ortamlarında onlardan duydum. Türkiye gibi ülkelerde çalıştığınızda geçinebilecek kadar para kazanıyorsunuz Kanada da ise birikim yapabilme imkânınızda olabiliyor.

SÖ3 bu husustaki görüşleri şöyledir:

Ben Almanya vatandaşı olmak isterim. Çünkü Almanya'da iş imkânları ve eğitim imkanları çok fazladır. Almanya'ya göç etmiş akrabalarım var. Onlardan duyduğuma göre Almanya eğitim görmüş Suriyelileri ülkesine kabul ediyor. Ben inşaat mühendisliği bölümü okuyorum. Üniversiteyi bitirirsem Almanya'nın istediği kriterleri taşıyan bir insan olacağım. Şimdiden Almanca öğrenmeye çalışıyorum.

SÖ7 bu husustaki görüşleri şöyledir:

Eğer bana bir ülke vatandaşı olma tercih hakkı tanınırsa İngiltere vatandaşı olmak isterim. Ben Tıp fakültesinde okuyorum. Avrupa ülkelerinin çoğunun doktor ihtiyacı var. Ama İngiltere'de çalışmak isterim. Çünkü iyi düzeyde İngilizce biliyorum. İngiltere'de iletişim sorunu yaşamayacağımı düşünüyorum. Doktorlum mesleğimi İngiltere de daha iyi yapabilirim.

SÖ5 bu husustaki görüşleri şöyledir:

Bir ülkeye vatandaş olmak seçeneğim olsa Katar vatandaşı olmak isterdim. Çünkü Katar devletinin ana dili Arapçadır. Benimde ana dilim Arapça dolayısıyla iletişim konusunda fazla sorun yaşamayacağım. Katar devletini biraz araştırdım. Türkiye gibi devletlerden dil şartı aramadan doktor, mühendis gibi alanlardan işgücü alıyor ve bunları tercümanlar eşliğinde çalıştırıyor. Ben Katar'da tercümanlık yapabilirim. Türkiye'de Türk gençleri bile iş bulamıyorlar. Bizim gibi göçmenlerin iş bulması daha zordur.

Katılımcıların görüşleri esas alındığında Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu Avrupa ülkeleri, Kanada ve Katar gibi gelişmiş ülkelerin vatandaşlığının verilmesi durumunda tercih edebileceklerini ifade etmişlerdir. Suriye iç savaşı nedeniyle ülkelerinden göç etmek zorunda kalan göçmenler Türkiye'de başta iletişim, ekonomik ve sosyal sorunlar olmak üzere birçok sorun yaşamışlardır. Suriyelilerin yaşadığı bu sorunlar onların gelecek kaygısı taşımalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerin vatandaşlığı onlara cazip gelmektedir. Bu ülkelerdeki eğitim ve ekonomik koşulların niteliği onların bu şekilde düşünmesine neden olmaktadır.

SÖ4 bu husustaki görüşleri şöyledir:

Ben Avrupa ülkeleri, Amerika gibi ülkelerin vatandaşı olmak istemiyorum. Bu ülkelere giden tanıdıklarımız pişmanlık duyuyorlar. O toplumların dinleri, kültürleri bizim dinimizden ve kültürümüzden farklıdır. Bana verilirse ben Türk vatandaşı olmak isterim. Biz kendi ülkemizden göç etmek zorunda kaldık. Ailemiz önce Lübnan'a gitti. Bazı akrabalarımız Türkiye'ye Adıyaman'a göç etmişti. Babam akrabalarımızla internet üzerinden görüştü ve bizde Adıyaman'a geldik. Adıyaman'da babam ve iki abim iş buldular ve çalışıyorlar. Türk halkı Müslüman kültürlerimizde benzerlikler var. Biz burada kendi ülkemizden daha huzurluyuz ve mutluyuz. Savaş biterse Suriye'ye dönmek istiyoruz. Adıyaman Suriye'ye yakın bir şehir.

Katılımcıların bir kısmı ise Türkiye vatandaşlığını tercih edeceklerini beyan etmişlerdir. Bunun sebebi ailelerinin burada bir düzen kurmuş olmaları ve ülkedeki tecrübeleri olarak görünmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Müslüman bir ülke bir ülke olması ve kültürel benzerlikler göçmenlerin bu konuda etkili olan faktörlerdir.

4. TARTIŞMA

Göç, insanoğlunun yeryüzünde yaşamaya başladığı ilk çağdan itibaren var olan ve gelecek zaman dilimlerinde de var olmaya devam edecek olan bir yer değiştirme olgusudur. Göçler çağı diye nitelendirilen 21. yüzyılda dünyadaki birçok ülkeyi etkileyen göç olgusu Türkiye'yi de etkilemektedir. Çalışmamızda Suriye'de 2011 yılında başlayan ve etkisi günümüzde halen devam eden iç savaş sonucu Suriye'den Türkiye'ye göç eden Suriyeli göçmenlere odaklandık. Dolayısıyla Suriye'den Türkiye'ye sığınmacı olarak göç eden geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli üniversiteli gençlerin, mevcut eğitim durumlarını, eğitime erişim sorunlarını, çözüm önerilerini ve gelecek beklentilerini ortaya koymayı amaçladık. Ayrıca, bunların eğitimleri ile doğrudan muhatap olan akademisyen ve sınıf arkadaşlarının bu konudaki, tecrübe ve görüşlerinden yararlanarak nitel bir araştırma gerçekleştirdik.

Adıyaman üniversitesinde Suriyeli öğrencilerin farklı bir muamele görmesi ilgili Suriyeli öğrencilerin %86'sı farklı bir muamele görmediklerini dile getirirken öğrencilerin %14'ü farklı bir muamele gördüklerini söylemişlerdir. Türk öğrencilerin %93'ü Suriyeli öğrencilerin farklı bir muamele görmediklerini beyan ederken öğrencilerin %7'si Suriyeli öğrencilerin farklı bir muamele gördüklerini söylemişlerdir. Akademisyenlerin %92'si Suriyeli öğrencilerin olumlu muamele gördüğünü ifade etmiştir. Akademisyenlerin %8'i Suriyeli öğrencilerin olumsuz muamele gördüğünü şeklinde beyanda bulunmuştur. Suriyeli öğrencilerin farklı bir muamele görmediği Türk arkadaşlarının ve akademisyenlerin onlara yardımcı oldukları anlaşılmaktadır. Akademisyenler Suriyeli öğrencilere karşı biraz pozitif ayrımcılık yapmaktadır. Bu konuda Kiroğlu, vd.'nin Türkiye'de eğitim gören yabancı uyruklu üniversite öğrencilerle yaptığı çalışmada öğrencilerin büyük bölümünün ayrımcılık ile karşılaşmadıklarına dair bulgusu araştırmamız verileri ile uyumaktadır (Kiroğlu vd., 2010).

Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı tutumlarıyla ilgili Suriyeli öğrencilerin görüşlerine bakıldığında; öğrencilerin birçoğu (yaklaşık %79) Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı tutumunun olumlu olduğunu ve kendilerine yardımcı olduklarını söylemiştir. Bazı Suriyeli öğrenciler ise (yaklaşık % 21) Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı tutumunun olumsuz olduğunu söylemiştir. Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı tutumunun olumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’de göçmenlerle yaşanmış olumsuz olayların etkisiyle bazı Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı duygusal davranmaktan kaynaklanan ve onları dışlayıcı tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Bu sonuç Ergin’in Türk öğrencilerin Suriyeli sınıf arkadaşları hakkındaki algılarını incelediği çalışma ile paralellik göstermektedir. Bu çalışmada katılımcı Türk öğrencilerin, Suriyeli sınıf arkadaşlarına karşı olumlu tutumlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Ergin, 2016).

Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilere karşı tutumuyla ilgili Türk öğrencilerin görüşlerine bakıldığında; Türk öğrencilerin büyük çoğunluğu (yaklaşık %80) Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilere karşı tutumunun olumlu olduğunu, dile getirirken öğrencilerin bazıları (%20) ise Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilere karşı tutumunun olumsuz olduğunu ifade etmiştir. Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilere karşı tutumunun olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bazı Suriyeli öğrencilerin ailelerinin ikamet ettikleri yerlerde Türk ailelerle yaşamış oldukları olumsuz olayların etkisiyle Türk öğrencilere karşı olumsuz tutum sergilediklerini görülmektedir. Bu konuda bulgularımızı destekleyen Ladd ve Price’in çalışmalarında olumlu akran ilişkilerinin eğitime yönelik pozitif katkılar sağladığını ortaya koymuşlardır (Ladd G.W. & Price, 1987).

Üniversite ortamında Suriyeli öğrencilerin hocalarına karşı tutumuyla ilgili olarak akademisyenlerin tamamı Suriyeli öğrencilerin akademisyenlere karşı tutumunun olumlu olduğunu söylemiştir. Akademisyenlerin hiçbiri Suriyeli öğrencilerin hocalarına karşı tutumunun olumsuz olduğunu söylememiştir. Akademisyenlerin beyanları esas alındığında Suriyeli öğrencilerin derslerine giren hocalarına karşı olumlu tutumlar sergiledikleri anlaşılmaktadır. Suriyeli öğrencilerin okul uyumunda etkili olan etmenlerden biri öğretmenlerin kabulüdür. Bu konuda Duman’nın yaptığı araştırmasında, öğretmenlerin kabulünün Suriyeli öğrencilerin uyumundaki olumlu etkisine vurguda bulunmaktadır (Duman, 2019).

Üniversite ortamında hocaların Suriyeli öğrencilere karşı tutumuyla ilgili olarak; Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin tamamı hocaların Suriyeli öğrencilere karşı tutumunun olumlu olduğunu söylemiştir. Katılımcıların hiçbiri hocaların Suriyeli öğrencilere karşı tutumunun olumsuz olduğunu söylememiştir. Katılımcıların beyanlarına göre akademisyenler Türk öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasında bir ayırım yapmadığı gibi akademisyenlerin Suriyeli öğrencilere karşı daha toleranslı davrandığı anlaşılmaktadır. Göçmen öğrenciler konusunda yapılmış olan

başka araştırmalarda da bu konudaki bulgumuza benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Balkanlardan gelen yabancı uyruklu öğrenciler üzerine İlgar ve İlgar'ın yaptığı araştırmasında benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmadaki Yabancı uyruklu öğrencilerin %56.32'ü hocalarının kendilerine yakın davrandıklarını belirtmiştir (İlgar & İlgar, 2009).

Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin birbirlerine karşı tutumlarının olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Suriyeli öğrencilere karşı akademisyenlerin ve sınıf arkadaşlarının herhangi bir dışlayıcı tavır göstermedikleri anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımın temel nedeni Suriyeli öğrencilerin Türk toplumu nazarında misafir olarak algılanmasıdır. Türk toplumunda hâkim değerlerden olan mağdur insanların yanında olma ve onları destekleme geleneğinin etkisi görülmektedir. Bunun yanı sıra onlara yardımcı olacak, onları destekleyecek tarzda yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir. Suriyeli öğrencilere karşı duygusal davranmaktan kaynaklanan bazı olumsuz olayların etkisi ile onları dışlayıcı tutumlar da sergilenebilmektedir. Toplumsal yapı bünyesindeki bireylerin göçmen topluluklara karşı olumlu tutumları göçmenlerin topluma uyumunu arttıran bir faktördür. Bunun aksine olumsuz tutumlar ise göçmen bireylerin kendilerini toplumdan izole etmesine yol açmaktadır. Bunun sonucunda da göçmen bireylerin topluma uyum sorunlarının artmasına neden olmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin sınıf arkadaşları olan Türk öğrencilerle kolay arkadaşlık kurabilmesiyle ilgili Suriyeli öğrencilerin %43'ü kolay arkadaşlık kurabildiğini, %57'si ise kolay arkadaşlık kuramadığını belirtmiştir. Türk öğrencilerin %33'ü Suriyeli öğrencilerin kolay arkadaşlık kurabildiğini, %67'si kolay arkadaşlık kuramadığını ifade etmiştir. Akademisyenlerin %25'i Suriyeli öğrencilerin kolay arkadaşlık kurabildiğini, %75'i kolay arkadaşlık kuramadığını beyan etmiştir. Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin söyledikleri esas alındığında Suriyeli öğrencilerin büyük çoğunluğunun Türk öğrencilerle kolay arkadaşlık kuramadıkları anlaşılmaktadır. Suriyeli öğrencilerin Türk arkadaşlarıyla kurdukları arkadaşlıkların çoğunlukla ihtiyaca dayalı kısa süreli arkadaşlıklar olduğu anlaşılmaktadır. Demirtaş-Zorbaz'ın çalışmalarında akran kabulünün uyumu olumlu etkilediği, akran kabulü eksikliğinde ise uyumun olumsuz etkilendiğini ortaya koymuştur. Literatürde bu sonucu destekleyen farklı araştırmalar da (Coşkun & Müberra, 2016; Demirtaş-Zorbaz, 2016; Şeker & Sirkeci, 2015).

Farklı bir kültür ortamında yaşayan bireyler kendileri ile örtüşen kültür değerlerine sahip gruplarda yaşamayı tercih ederler. Benzer şekilde Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmalarında ve iletişimde bulunmalarındaki en büyük engel kendi aralarında gruplaşmaları olarak görülmektedir. Bu durum onların Türkçeyi öğrenmelerini ve sosyalleşmelerini olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda Suriyeli öğrencilerin sadece birbirleriyle arkadaşlık grupları kurmaları ve kendilerini toplumdan izole etmeleri Türk kültürünü tanımalarını olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucunda yaşadıkları farklı kültür ortamına yabancı kalmalarına ve sadece kendi kültür değerlerini yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durum onların toplumsal yapı içerisinde marjinal gruplar olarak yaşamaya devam etmelerine yol açmaktadır. Bu marjinal yaşam tarzı aynı zamanda göçmen bireylerin eğitim ve öğretiminde aksamalara neden olmaktadır. Bu bulgular Suriyeli üniversiteli öğrencilerin, Türkiye’de eğitime erişim sürecinde engeller bulunmaktadır (H9) hipotezimizi doğrulamaktadır.

Suriyeli öğrencilerin üniversite ve yurt ortamında çıkan yemekleri beğenme durumuyla ilgili Suriyeli öğrencilerin %29’u yemekleri beğendiğini, %71’i ise yemekleri beğenmediğini ifade etmiştir. Türk öğrencilerin %20’si Suriyeli öğrencilerin yemekleri beğendiğini, %80’ni yemekleri beğenmediğini söylemiştir. Akademisyenlerin %25’i Suriyeli öğrencilerin yemekleri beğendiğini, %75’i yemekleri beğenmediğini beyan etmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar esas alındığında Suriyeli öğrencilerin büyük çoğunluğunun Türk Yemeklerini beğenmediği görülmektedir. Bunun temel nedeni Türk mutfağı ile Suriye mutfağının birbirinden farklılıklar göstermesidir. Dolayısıyla bu farklılıklar öğrencilerin yemek tercihlerini de etkilemektedir. Üniversite ortamında öğrencilerin en fazla bir arada olduğu, sosyalleştiği zamanlar öğle arası yemek molası ve yurttaki akşam yemek saatleridir. Suriyeli öğrencilerin bazı yemeklerin olduğu günlerde yemekhaneye hiç gitmedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum onların sosyalleşme ve uyum düzeyini olumsuz etkilemektedir. Kültürel farklılıkların Suriyeli öğrencilerin okula uyumunu olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu durum Türk öğrencilerle ve Suriyeli öğrencilerle yapılan görüşmelerde dile getirilmiştir. Bu bulgumuz, benzer çalışmaların bulgularıyla tutarlı görünmektedir (Ereş, 2016; Taştan & Çelik, 2017).

Suriyeli öğrencilerin üniversitede Türk öğrencilerle yaşadığı sorunlarla ilgili Suriyeli öğrencilerin 13’ü (yaklaşık olarak %93) İletişim sorunu yaşadığını söylerken 1 (yaklaşık olarak %7) tanesinin iletişim sorunu olmadığı anlaşılmaktadır. Bu öğrenci

(SÖ8) demografik özelliklerle ilgili bilgi verirken Türkmen olduğunu ve Türkçesinin çok iyi olduğunu ifade etmiştir. Suriyeli öğrencilerin 12'si (yaklaşık olarak %86) etnik ayırım sorunu yaşadığını dile getirirken 2'si (yaklaşık olarak %14) etnik ayırım sorunu yaşadığı ile ilgili beyanda bulunmamıştır. Suriyeli öğrencilerin 10'u (yaklaşık olarak %71) Türk öğrencilerle sosyal ilişkilerde sorunlar yaşadığını dile getirirken 4'ü sosyal ilişkilerle ilgili sorun yaşadığını söylememiştir. Suriyeli öğrencilerin 10 (yaklaşık olarak %71) öğrenci ise kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar yaşadığını dile getirirken 4'ü bu sorunu dile getirmemiştir.

Suriyeli öğrencilerin çoğunluğunun Türk öğrencilerle iletişim sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Suriyeli öğrencilerle Türk öğrenciler arasında iletişim sorunları yaşanmaktadır. Bireylerin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını diğer insanlara aktarmasında en önemli iletişim aracı dildir. Suriyeli öğrencilerin Türk diline hâkim olmaması iletişimin kurulamamasının temel nedenidir. Suriyeli öğrencilerle Türk öğrenciler arasında ihtiyaca dayalı bir iletişim süreci yaşanmaktadır. Suriyeli öğrenciler ve Türk öğrenciler birbirlerine ihtiyaçları olduğu zaman iletişime geçmektedirler. Dil bariyeri şüphesiz Suriyeli öğrencilerin en önemli sorunudur. Bu alanda yapılan araştırmalar incelendiğinde dil konusunda yaşanan sorunlar göçmen öğrencilerin okula uyumunu etkileyen en önemli sorunlardan biri olduğu görülmektedir (Coşkun İ. & Müberra, 2016; Morali, 2018; Şeker & Sirkeci, 2015).

Suriyeli öğrenciler genellikle birbirleri ile iletişim halinde olmaktadır. Göçmen öğrenciler Türk öğrenciler ve akademisyenlerle iletişim kurmakta zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla Türk öğrencilerle ve akademisyenlerle aynı ortamda bulunmaktan kaçınmaktadırlar. Gültekin vd.'nin yaptıkları araştırma Suriyelilerin yerel halkla ilişkilerinin minimum düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır (Gültekin vd., 2018). Bu sonuç araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir. Göçmen bireylerin göç ettiği ülke insanları ile aynı ortamı paylaşmaması sosyal temas imkânlarının sınırlandırılmasına neden olmaktadır. Suriyeli öğrencilerin Türklerle bir arada olmaması veya sınırlı düzeyde aynı ortamı paylaşması onların toplumsal statü algılarını ve marjinalleşme seviyelerini arttırmaktadır. Bu bulgular bizim Suriyeli üniversite öğrencileri Türkçeyi konuşamama veya yazamama durumlarından dolayı yaşadıkları sorunları aşacaklarını düşünmektedirler (H7) hipotezimizi çürütmektedir. Suriyeli öğrencilerin iletişiminin sınırlı olması, onların hem Türk dilini öğrenmelerini hem de topluma uyum süreçlerini

olumsuz etkilemektedir. İletişim yetersizliği onların birçok alandaki girişimlerinden geri kalmasına neden olmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle yaşadığı başka bir sorun etnik ayırım sorunudur. Suriyeli öğrencilerin ayrımcı yaklaşımlara maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu ayrımcı yaklaşımlar ırk ya da etnik bir ayırım özelliği taşımamaktadır. Bu ayrımlar daha çok dışlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Bu tarz yaklaşımlar yerel halk ile göçmen bireylerin ortak hareketlerini sınırlandırmaktadır. Bunun sonucunda yerel halk ile göçmenler sosyal temas düzeyi azalmaktadır. Bu veriler bizim Suriyeli öğrenciler ayrımcı yaklaşımlara maruz kalmaktadır (H3) hipotezimizi doğrulamaktadır. Benzer bir sonuç Kıröglü vd. tarafından Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu lisans öğrenciyle yapılmıştır (Kıröglü vd., 2010). Çalışmada görüşme yapılan yabancı uyruklu öğrencilerin büyük bölümü kendilerine ayrımcılık yapıldığını dile getirmişlerdir. Bu tarz ayrımcı yaklaşımlar Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrenciler arasındaki ortak hareket alanlarını sınırlandırmaktadır. Bunun sonucunda Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrenciler arasındaki sosyal temas düzeyi azalmaktadır. Sosyal temas düzeyinin azalması Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle yaşadığı diğer bir sorun olan sosyal ilişkilerde sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir. İletişim sorunu da sosyal ilişkilerde sorunların yaşanmasını etkileyebilmektedir. Türk öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasında sosyal ilişkilerde de sorunlar yaşanmaktadır.

Türk öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasında sosyal ilişkilerde de sorunlar yaşanmaktadır. Toplumsal yaşam içinde meydana gelen bu tarz sorunlar Suriyeli öğrencilerin topluma uyumunu olumsuz etkileyen faktörlerdir. Toplumsal yaşam içinde bilgi eksikliğinden ortaya çıkan önyargılar bireyler arasında sosyal mesafeni oluşmasına neden olmaktadır. Bireyler arasındaki sosyal mesafe onların sosyal ilişkilerine de yansımaktadır. Türk toplumunda Suriyeli göçmenler için önyargılar bulunmaktadır. Bu önyargılar Türk öğrencilerde Suriyelilere karşı olumsuz tutumları oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda bu tutumlar Suriyeli ve Türk öğrenciler arasındaki sosyal ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Bu bulgular Suriyeli öğrenciler Türk öğrencilerle sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadır (H5) hipotezimizi doğrulamaktadır. İki grup öğrenci arasındaki bu tarz ilişkiler Suriyeli öğrencilerin toplumsal uyum sürecini olumsuz etkilemektedir.

Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle yaşadığı sorunlardan biride kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Toplamların kültürel yapıları birbirinden farklılıklar

göstermektedir. Belli bir kültürün yapısı ve değerleri hakkında yeterli bilgilere sahip olmamak bazen yanlış anlaşılmalara neden olabilmektedir. Böyle bir durum aynı toplumda farklı kültürlere sahip bireyler arasında sorunlar yaşanmasına da yol açmaktadır. Dolayısıyla Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle yaşadığı sorunlardan biride kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Toplumların kültürel yapıları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Belli bir kültürün yapısı ve değerleri hakkında yeterli bilgilere sahip olmamak bazen yanlış anlaşılmalara neden olabilmektedir. Böyle bir durum aynı toplumda farklı kültürlere sahip bireyler arasında sorunlar yaşanmasına da yol açmaktadır. Belli bir toplumun kültürel değerlerine göre yetişmiş olan göçmen bir birey kendi kültürüne göre doğru davranışta bulunurken, bireyin bu davranışı içinde yaşadığı toplumun kültürüne göre yanlış olabilmektedir. Aynı toplum içinde bulunan hâkim kültür ve göçmen kültürlerindeki farklılıklar, yerel halk ile göçmen toplulukları arasında sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu sorunlar göçmenlerde uyum sorunlarına neden olmaktadır. Bu konuda yapılmış olan araştırmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Yiğit vd.'nin yaptıkları araştırmada Türk kültürü ile Arap kültürü arasındaki farklılıkların öğrencilerin okula uyumunu olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur (Yiğit vd., 2021a).

Toplumların kültürel yapıları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Belli bir kültürün yapısı ve değerleri hakkında yeterli bilgilere sahip olmamak bazen yanlış anlaşılmalara neden olabilmektedir. Böyle bir durum aynı toplumda farklı kültürlere sahip bireyler arasında sorunlar yaşanmasına da yol açmaktadır. Dolayısıyla belli bir toplumun kültürel değerlerine göre yetişmiş olan göçmen bir birey kendi kültürüne göre doğru davranışta bulunurken, bireyin bu davranışı içinde yaşadığı toplumun kültürüne göre yanlış olabilmektedir. Aynı toplum içinde bulunan hâkim kültür ve göçmen kültürlerindeki farklılıklar, yerel halk ile göçmen toplulukları arasında sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla bu sorunlar göçmenlerde uyum sorunlarına neden olmaktadır. Suriyeli öğrenciler kültür farklılığından dolayı uyum sorunları yaşamaktadırlar. Bu bulgular Suriyeli öğrenciler kültürel farklılıklardan dolayı sorunlar yaşamaktadır (H6) hipotezimizi doğrulamaktadır.

Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin Suriyeli öğrencilerle sorun yaşaması ilgili Türk öğrencilerin %73'ü Suriyeli öğrencilerle sorun yaşadığını, %27'si Suriyeli öğrencilerle sorun yaşamadığını ifade etmiştir. Akademisyenlerin %67'si Suriyeli öğrencilerle sorun yaşadığını, %33'ü ise Suriyeli öğrencilerle sorun yaşamadığını beyan

etmiştir. Sorun yaşamayan akademisyenlerden ÖÜ8, ÖÜ9 ve ÖÜ10 etnik olarak Arap kökenlidir, Arapçayı ve Arap kültürünü bilmektedirler. Diğer akademisyen ÖÜ3 ise doktorasını Fas'ta yapmış ve Faslı bir bayanla evlenmiştir. ÖÜ3 iyi düzeyde Arapça bilen ve Arap kültürünü yakından tanıyan birisidir.

Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin Suriyeli öğrencilerle yaşadığı en büyük sorun iletişim sorunudur. İletişim ve dil konusunda yaşanan sorunlar göçmen öğrencilerin en önemli sorunudur (Moralı, 2018). Bireylerin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını diğer insanlara aktarmasında en önemli iletişim aracı dildir. Suriyeli öğrencilerin Türk diline hâkim olmaması iletişimin kurulamamasının temel nedenidir. Suriyeli öğrenciler Türk öğrencilerle ve akademisyenlerle iletişime girmekten kaçındıkları anlaşılmaktadır. Genellikle Suriyeli öğrencilerle Türk öğrenciler arasında ihtiyaca dayalı bir iletişim süreci yaşanmaktadır. Suriyeli öğrenciler ihtiyaçları olduğu zaman Türk öğrencilerle iletişime geçmektedirler. Dolayısıyla Türk öğrencilerle arkadaşlık ilişkisi kurmakta sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu veriler bizim Suriyeli öğrenciler iletişim sorunu yaşamaktadır. (H1) hipotezimizi doğrulamaktadır. Taştan ve Çelik'in yaptıkları araştırmalarında Suriyeli öğrencilerin eğitime erişimindeki en önemli engelin dil problemi olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda dil probleminin derste anlatılanları tam olarak anlayamama, okul ortamına adapte olamama gibi sorunlara ve hatta okul terklerine sebep olabileceğini belirtmişlerdir (Taştan & Çelik, 2017).

Farklı bir kültür ortamında yaşayan bireyler kendileri ile örtüşen kültür değerlerine sahip gruplarda yaşamayı tercih ederler. Benzer şekilde Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmalarında ve iletişimde bulunmalarındaki engellerden biri kendi aralarında gruplaşmaları olarak görülmektedir. Bu durum onların Türkçeyi öğrenmelerini ve sosyalleşmelerini olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda Suriyeli öğrencilerin sadece birbirleriyle arkadaşlık grupları kurmaları ve kendilerini toplumdan izole etmeleri Türk kültürünü tanımalarını olumsuz etkilemektedir. Gültekin vd.'nin yaptıkları araştırma Suriyelilerin yerel halkla ilişkilerinin minimum düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır (Gültekin vd., 2018). Bu sonuç araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir. Göçmen öğrencilerin kabuğuna çekilmesi yaşadıkları farklı kültür ortamına yabancı kalmalarına ve sadece kendi kültür değerlerini yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durum onların toplumsal yapı içerisinde marjinal gruplar olarak yaşamaya devam etmelerine yol açmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin üniversitede bölge halkıyla yaşadığı sorunlarla ilgili Suriyeli öğrencilerin tamamı bölge halkıyla ekonomik sorunlar yaşadığını dile getirmiştir. Suriyeli öğrencilerin %93'ü bölge halkıyla İletişim, etnik ayırım ve ön yargılı değerlendirilme sorunları yaşadığını ifade etmiştir. Suriyeli öğrencilerin %71'i bölge halkıyla Kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar yaşadığını beyan etmiştir. Suriyeli öğrencilerin bölge halkıyla da başta iletişim sorunu olmak üzere birçok sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. Yukarıda da açıklandığı gibi Suriyeli öğrencilerin en önemli sorunu dil bariyeridir. Çünkü iletişim kuramamak bireylerin başka sorunlar yaşamasına da neden olmaktadır. Bireylerin iletişim sorunu yaşaması ekonomik, sosyal sorunlar yaşamasına da neden olabilmektedir. Suriyeli öğrenciler etnik ayırım, önyargılı değerlendirilme gibi sorunlarda yaşamaktadırlar. Göçmenlerin bölge halkı ile iletişim kurmada sıkıntılar yaşaması onları alternatif çözüm yolları arayışına yönlendirmektedir. Dolayısıyla bir arada yaşama (Gettolaşma), kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik fırın, terzi, berber ve lokanta gibi kendilerine ait işyerleri açmak zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda Suriyeli öğrenciler toplumdan izole bir şekilde kendi kabuklarına çekilmektedirler. Dolayısıyla ev sahibi toplumun kültür, dil ve sosyal yaşantısının kendilerine yansımaları engellemektedirler. Bu durum onların topluma uyumunu olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar onların gelecek beklentilerini etkileyen bir faktör olmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin üniversite ortamında yetersizlik duyduğu alanlar ile ilgili Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin tamamı göçmen öğrencilerin yaşadıkları en önemli sorunlarından birinin ekonomik imkânların yetersizliği olduğu konusunda hemfikirdir. Suriyeli öğrenciler ekonomik sıkıntılar yaşamaktadır. Suriyeli öğrencilerin birçoğunun babası işsizdir. Dolayısıyla ailelerinin onlara ekonomik anlamda destek olma imkânı bulunmamaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin büyük bir çoğunluğu ailenin ekonomik desteğinden yoksun bir şekilde eğitimlerini sürdürmektedirler. Ekonomik yetersizlikler bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumunu yaşamasına neden olmaktadır. Aynı zamanda göçmen öğrencilerin eğitimlerinin aksaması hatta sona ermesi gibi sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu bulgular bizim Suriyeli öğrenciler ekonomik sorunlar yaşamaktadır (H2) hipotezimizi doğrulamaktadır. Kıral ve Beyli'nin yaptığı araştırmada Suriyeli öğrencilerin temel sorunlarından ekonomik sorunlar ile ilgili bulguları çalışmamızı desteklediği görülmektedir (Kıral & Beyli, 2021).

Suriyeli öğrencilerin üniversite ortamında yetersizlik duyduğu alanlar ile ilgili Suriyeli öğrencilerin %86'sı Türk öğrencilerin %73'ü ve akademisyenlerin %83'ü Suriyeli öğrencilerin barınma ve fiziki koşulların yetersizliği sorunu yaşadığını söylemiştir. Suriyeli öğrenciler barınma ve fiziki koşulların yetersizliği sorunu yaşamaktadırlar. Bireylerin ekonomik yetersizliği barınma sorunu beraberinde getirmektedir. Suriyeli öğrenciler KYK yurdunun çıkmaması durumunda okulu dondurmak veya bırakmak zorunda bırakıyorlar. Çünkü ev kiralamak veya özel yurtlarda kalmak için arkalarında aile desteği bulunmamaktadır. Bu durumda ya okulu dondurup bir işe giriyorlar veya okulu bırakmak zorunda kalıyorlar. Bu konuda Levent ve vd.'nin yaptıkları çalışmanın verileri çalışmamızla tutarlılık göstermektedir (Levent vd., 2021).

Suriyeli öğrencilerin üniversite ortamında yetersizlik duyduğu alanlar ile ilgili Suriyeli öğrencilerin %57'si Türk öğrencilerin %40'ı ve akademisyenlerin %58'i Suriyeli öğrencilerin eğitim materyallerine ulaşma olanaklarının sınırlılığı sorunu yaşadığını beyan etmiştir. Adıyaman koşullarında Suriyeli öğrenciler eğitim materyallerine ulaşma sorunları yaşamaktadır. Suriyeli öğrencilerin Türk dilini ve kültürünü tanımaları ve öğrenmeleri için Arapça-Türkçe kaynaklara ihtiyacı bulunmaktadır. Türkçelerini geliştirmek istiyorlar. Fakat kaynak bulmakta zorlandıklarını ifade ediyorlar. Suriyeli öğrenciler Türkçe-Arapça olarak yayınlanan eğitim materyallerinin Türkçe-İngilizce, Türkçe-Almanca ve Türkçe-Rusça yayınlanan materyallere göre çok az olmasından şikâyet ediyorlar. “Adıyaman’da neredeyse Arapça-Türkçe sözlük dışında kaynak bulunmuyor.” “Türkiye Cumhuriyeti Müslüman bir ülke ve birçok Arap ülkesi ile komşu olmasına rağmen Türkiye’de Arapça-Türkçe kitap bulamıyoruz.” şeklinde sitemde bulunuyorlar. Bu konuda Alan’ın yaptığı çalışmadan elde ettiği veriler bizim bulgularımızla uyumluluk göstermektedir (Alan, 2021).

Suriyeli öğrencilerin üniversite ortamında yetersizlik duyduğu alanlar ile ilgili Suriyeli öğrencilerin %29'u Türk öğrencilerin olarak %20'si ve akademisyenlerin %42'sine göre Suriyeli öğrenciler sosyal aktivitelere katılmanın sınırlılığı sorunu yaşamaktadır. Suriyeli öğrenciler yabancı öğrenciler için sosyal aktivitelerin düzenlenmemesi sorunu yaşamaktadırlar. Bu tür aktiviteler göçmen öğrencilerin Türk toplumunu ve Türk kültürünü daha hızlı ve doğru bir tanınması için büyük önem taşımaktadır. Suriyeli öğrenciler Adıyaman üniversitesinde Türk öğrenciler için sosyal

aktiviteler düzenlendiğini fakat yabancı öğrenciler için bu tür aktivitelerin düzenlediğinden şikâyet ediyorlar. Suriyeli öğrenciler yabancı öğrenciler için sosyal aktivitelerin düzenlenmesinin kendilerine büyük katkılar vereceğini düşünmektedirler. Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin bir kısmı yabancı öğrencilere yönelik sosyal aktiviteler düzenlenmesinin göçmen öğrencilerin Türk dilini ve kültürünü tanımalarında büyük katkılar vereceğini düşünmektedirler. Bu konuda araştırma yapan Özsarı vd.'nin Suriyeli öğrencilerin genel olarak gençlik merkezlerinde verilen sosyal etkinliklerden memnun olduklarına ve bu organizasyonların onların sosyalleşmesine anlamlı katkı sağladığına dikkat çekmektedir (Özsarı vd., 2017).

Suriyeli öğrencilerin öğrenci kredisi ve bursu alması ile ilgili; Suriyeli öğrencilerin tamamı KYK bursu ve kredisi almadıklarını beyan etmiştir. Aynı şekilde Suriyeli öğrencilerin tamamı dernek ve vakıflardan burs almadıklarını beyan etmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin %79'u devletten ve başka bir kurumdan burs almadığını ifade etmiştir. Suriyeli öğrencilerin %21'i YTB bursu aldıklarını dile getirmiştir. Suriyeli öğrencilerin çoğunluğunun devlet dahil hiçbir kurumdan burs almadıkları anlaşılmaktadır.

Devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân tanınmasıyla ilgili; Türk öğrencilerin %40'ı devletin daha fazla imkân verdiğini, %60'ı ise devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân sunmadığını ifade ettiler. Aynı soruya akademisyenlerin %33'ü devletin daha fazla imkânlar sağladığını, %67'si ise devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân sunmadığını ifade ettiler. Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin beyanları esas alındığında çoğunluğunun kanaati devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân sağlamadığı şeklindedir. Bazı Türk öğrencilere ve akademisyenlere göre devlet Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân sunmaktadır.

Suriyeli öğrencilere devlet imkânlarının daha çok sunulduğu düşüncesi Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı olumsuz tutumlar sergilemesine neden olmaktadır. Suriyeli öğrencilerin hem KYK bursu hem de YTB bursu aldıkları düşüncesi Türk öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Suriyeli öğrenciler KYK bursuna başvurmak için gerekli olan koşulları taşımamaktadırlar. Bunun için Türk vatandaşı olmak şartı bulunmaktadır. Suriyeli öğrencilerin aynı anda KYK kredisi-Devlet bursu ve YTB bursu alma olanakları bulunmamaktadır. Bu öğrencilerin Türk vatandaşlığına geçmeleri durumunda YTB bursları kesilmektedir.

Devletin Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân tanıdığını savunanların düşüncelerinin bilgi eksikliği nedeniyle oluşan yanlış bir algıdan kaynaklandığı görülmektedir. Aynı zamanda bu öğrencilerin KYK yurdunda kalmaları durumunda Türk öğrenciler gibi yurt ücretini yatırmaları gerekmektedir. Toplumda bilgi eksikliği sonucunda oluşan önyargılar toplumdaki bireylerin ilişkilerini etkilemektedir. Bu bulgular Türkiye Cumhuriyeti Devleti Suriyeli öğrencilere daha fazla imkân tanımaktadır (H10) hipotezimizi çürütmektedir. Bu tarz yanlış bilgiler Türk öğrencilerin kendi devletlerine olan güvenini sarsmaktadır. Genellikle bu etki bireyler arasındaki sosyal ilişkileri de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Dolayısıyla öğrenciler arasındaki bu tarz sosyal ilişkiler göçmenlerin uyum sürecinin üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Farklı kültürden (Türklerle) biri ile evlenmeyi düşünme konusunda Suriyeli öğrencilerin %21'i bunun mümkün olabileceğini, %79'u ise böyle bir evliliği düşünmediğini ifade etmiştir. Türk öğrencilerin tamamı farklı kültürden (Suriyelilerle) biri ile evlenmeyi düşünmediğini söylemiştir. Akademisyenlerin %33'ü farklı kültürden (Suriyelilerle) biri ile evlenmeyi olumlu karşılarken %67'si böyle bir evliliği onaylamamaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun farklı kültürden bir insanla evliliğe karşı oldukları anlaşılmaktadır.

Farklı kültürlere sahip bireyler arasında yapılan evliliklerde sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların temel nedeni kültürel farklılıklardır. Bu tarz evliliklerde evlenen bireylerin beklentileri kültürel değerlerine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla birey yetiştiği kültürel değerlere göre doğru diye nitelendirilen bir davranış sergilediğinde, bu davranış diğer kültürün temel değerlerine ters düşen bir eylem olabilmektedir. Suriyeli öğrenciler, Türklerle evliliği düşünmemektedirler. Bu bulgular Suriyeli öğrenciler Türklerle evliliği düşünmektedir (H4) hipotezimizi çürütmektedir. Yabancı bir ülkeye göç eden bireylerin en çok düşündükleri konulardan biri gittiği ülkenin vatandaşlarından biriyle evlenmektir. Çünkü bu evlilikler başta o ülkenin vatandaşlık hakkı olmak üzere ekonomik, sosyal, siyasal gibi haklara sahip olmasını sağlamaktadır.

Türk öğrenciler ve akademisyenler kültürel farklılıklardan kaynaklanan faktörlerden dolayı farklı kültürlerden olan bireylerle evliliği düşünmemektedirler. Bu farklılıkların aile huzur ve düzeni üzerinde bozucu bir etkiye sahip olduğuna inanmaktadırlar. Aynı zamanda toplumumuzda kültürel farklılıkların hem aile içi hem de sosyal ilişkilerde çatışmalara neden olduğu algısı bulunmaktadır. Bu nedenle Suriyeli

öğrenciler farklı kültürlerdeki evliliklere olumlu bakmamaktadırlar. Aynı zamanda Türk öğrenci ve akademisyenlerde farklı kültürlerde yetişmiş bireylerle evliliği düşünmemektedirler.

Suriyeli öğrencilerin Türk vatandaşı olma isteğiyle ilgili olarak; katılımcıların tamamı Suriyeli öğrencilerin Türk vatandaşı olmak istediğini ifade etmiştir. Suriyeli öğrenciler Türk vatandaşlığının kendilerine verilmesini talep etmektedirler. Gelineen noktada onların Suriye'ye geri dönmeleri zor görünmektedir. Bunun yanı sıra on üç yılı aşkın bir süreden beri Türkiye'de ikamet etmektedirler. Dolayısıyla Türkiye dışında onların gidebilecekleri ülke seçenekleri bulunmamaktadır. Çünkü kendi ülkelerinin vatandaşlığından çıkarılmışlardır. Dolayısıyla Suriye'ye ait herhangi bir aidiyetleri bulunmamasıdır. Türk vatandaşlığına geçmek ve vatandaşlığın onlara sağlayacağı haklardan istifade etmek istemektedirler. Bu bulgular bizim Suriyeli öğrenciler Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünmektedirler (12) hipotezimizi doğrulamaktadır.

Suriyeli öğrencilere sınavlarda verilen süre ile ilgili Suriyeli öğrenciler Suriyeli öğrencilerin %7'si sınavlarda verilen sürenin yeterli olduğunu, %93'ü ise sınavlarda verilen sürenin yetersiz olduğunu söylemiştir. Sürenin yeterli olduğunu söyleyen öğrenci SÖ8 Türkmen bir öğrencidir ve iyi düzeyde Türkçe bilmektedir. Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin tamamı Suriyeli öğrencilere sınavlarda verilen sürenin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin hiçbiri Suriyeli öğrencilere Sınavlarda verilen sürenin yeterli olduğunu belirtmemiştir. Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin verdikleri cevaplara göre Suriyeli öğrencilere Sınavlarda verilen sürenin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Yiğit, vd.'nin bu konudaki araştırmalarındaki veriler bulgularımızla uyum sağlamaktadır (Yiğit et al., 2021).

Suriyeli öğrencilerin Türk diline ve kültürüne hâkim olmamaları durumu, onlara sınavlarda verilen sürenin yetersiz olmasına yol açmaktadır. Bunun sonucunda bu öğrencilerin eğitim başarıları düşmekte, süreleri uzamakta veya yarım kalmaktadır. Bu bulgular bizim Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar onların gelecek beklentilerini etkilemektedir (H8) hipotezimizi doğrulamaktadır. İletişim sorunu yaşamayan göçmen bireylerin bu sorunu yaşayanlara oranla daha girişken oldukları görülmektedir. Girişimci bireylerin toplumsal yapı içindeki uyum süreçlerinin daha kolay olduğu kabul gören bir gerçektir.

Gelecekte bir arada yaşama konusunda Suriyeli öğrencilerin %64'ü bir arada yaşamayı düşünürüm, %36'sı ise bir arada yaşamayı düşünmüyorum Türk öğrencilerin %27'si bir arada yaşamayı düşünürüm, %83'ü ise bir arada yaşamayı düşünmüyorum. Akademisyenlerin %50'si bir arada yaşamayı düşünürüm, %50'si ise bir arada yaşamayı düşünmüyorum.

Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti'nin kendilerine sahip çıkmasından ve yaklaşımından dolayı memnuniyet duymaktadırlar. Aynı zamanda gelecekte bir arada yaşamının kendilerine onur vereceğini düşünmektedirler. Bazı öğrenciler ise zorunluluktan dolayı Türkiye'de yaşadıklarını ve koşulların uygun olması durumunda kendi ülkelerine döneceklerini ifade etmektedirler. Türk öğrencilerin büyük bir kısmı göçmenlerle ortak bir gelecek düşünmemektedir. Akademisyenlerin yarısı göçmenlerle ortak gelecek düşünürken diğer yarısı ise gelecekte bu göçmenlerin Türk toplumu için sorunlar oluşturacağı kanaati nedeniyle ortak bir yaşama olumsuz bakmaktadırlar.

Türkiye'nin geleceği konusunda iki farklı kanaatin olduğu görülmektedir. Birincisi Suriyeli öğrencilerin tamamı, akademisyenlerin %58'i ve Türk öğrencilerin %13'üne göre gelecekte Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin daha iyi olacağı kanaatidir. Bu yaklaşım Türkiye'nin bünyesindeki göçmenler ile gelecekte daha güçlü ve iyi bir konumda olacağı düşüncesini barındırmaktadır. İkincisi Türk öğrencilerin %87'si ve akademisyenlerin %42'sine göre Türkiye'nin geleceğinin daha kötü olacağı kanaatidir. Bu yaklaşım göçmenleri Türkiye'nin üzerinde bir kambur olarak görmektedir. Suriyelilerin, gelecekte Türkiye'de ekonomik sıkıntılara, işsizliğe ve kültürel yozlaşmalara neden olacakları düşünülmektedir

Suriye iç savaş bitiminde göçmenlerin ülkelerine dönmesi konusunda; Suriyeli öğrencilerin %64'ü Suriye'ye dönmeyi düşünürken, %36' ise ülkelerine dönmeyi düşünmemektedir. Türk öğrencilerin %27'si ve akademisyenlerin %33'ü Suriye iç savaş bitiminde göçmenlerin ülkelerine döneceği, Türk öğrencilerin %73'ü ve akademisyenlerin %67'si Suriye iç savaş bitiminde göçmenlerin ülkelerine dönmeyeceği kanaati taşımaktadırlar. Suriye iç savaşının bitmesi durumunda Suriyeli öğrencilerin büyük çoğunluğunun Suriye'ye geri dönme istekleri bulunmaktadır. Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin çoğunluğu iç savaş sonrası göçmenlerin Suriye'ye geri dönmeyeceklerini düşünmemektedirler.

Uluslararası göç eylemini zorunlu olarak yapan göçmenlerin kendi ülkelerine geri dönme ihtimalleri oldukça sınırlıdır. Göç edilen ülkede ikamet ve vatandaşlık hakkı alamamak göçmenlerin temel sorunlarından biridir. Suriyeli göçmenlerin mevcut durumda herhangi bir ülke vatandaşlığı ve aidiyeti bulunmamaktadır. Suriye devleti onları vatan haini ilan ettiği için yok saymaktadır. Bu yüzden kendi ülkelerine dönme seçenekleri bulunmamaktadır. Bu yüzden savaş sona erse bile Suriye'nin güvenli bir yaşam bölgesi olmayacağına inanmaktadırlar ve savaş sonrası dönem için ülkelerine dönmek gibi bir planları bulunmamaktadır. Türk öğrenciler ve akademisyenler ise göçmenlerin Türkiye'de belli bir yaşam standardı yakaladıkları ve bu olanakları kendi ülkelerinde bulamayacaklarından dolayı geri dönmeyecekleri kanaati bulunmaktadır. Bu bulgular bizim Suriyeli öğrenciler Suriye iç savaşı bittikten sonra ülkelerine gitmeyi düşünmektedirler (H11) hipotezimizi çürütmektedir. Suriyeli öğrencilerin şu an herhangi bir vatandaşlığı ve aidiyetleri olmaması onların gelecek beklentilerini de etkilemektedir.

Araştırmamızda Türkiye-Suriye ilişkilerinin gelecekte nasıl olacağı konusunda iki farklı kanaat ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi; Türk öğrencilerin tamamı, Suriyeli öğrencilerin %64'ü ve akademisyenlerden %67'sine göre iki ülke arasındaki ilişkilerinin gelecekte daha iyi olacağı şeklindedir. Bu bakış açısı ortak bir tarihi geçmiş olan iki ülkenin gelecekteki ilişkilerinin geçmişe oranla çok daha iyi olacağına olan kanaati ifade etmektedir. Diğer ise Suriyeli öğrencilerin %36'sı ve akademisyenlerden %33'üne göre iki ülke arasındaki ilişkilerin gelecekte daha kötü olacağı şeklindeki görüşüdür. İkinci bakış açısı iç savaş sonrası Suriye'de ülke bütünlüğünün kalmayacağını ve bir kaos ortamının oluşabileceği ileri sürmektedirler. Bu kaos ortamının iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyeceği kanaati bulunmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin tamamı Suriye iç savaşı bittikten sonra Suriye devletinde batılı anlamda bir demokrasinin gelmesinin imkânsız olduğu kanaatindedirler. Suriyeli öğrenciler Suriye toplumunun demokrasi kültürüne yabancı olduğu ve demokrasi taleplerinin olmayacağı kanaatindedirler. Bunun yanı sıra göçmenler Suriye'nin devlet geleneği ve batılı güçlerin çıkarlarının demokratik bir yapının yerleşmesine engel teşkil edeceği düşüncesindedirler. Ayrıca Suriyeli öğrenciler mevcut yönetimin değişmemesi durumunda demokratik bir anlayışın Suriye için mümkün olamayacağı kanaatini taşımaktadırlar.

Katılımcıların beyanlarından da anlaşıldığı gibi savaş sonrası dönemde Suriye'ye batılı anlamda bir demokrasinin geleceğine ihtimal verilmemektedir. Bunun nedeni Suriye'nin devlet geleneği haline gelmiş olan yönetim tarzına bağlanmaktadır. Savaş sonrası ülke bütünlüğünün korunamaması ihtimali daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcılar halkın demokrasi kültürüne yabancı olduğunu ve demokrasi taleplerinin olmayacağına inanmaktadırlar. Batılı güçlerin Suriye'de demokratik bir yönetim tarzını istemeyeceğini de düşünmektedirler.

Suriyeli öğrencilerin tamamı Suriye iç savaşından önce Suriye'de etnik ve dini ayrımların yapıldığı beyanında bulunmuştur. Söz konusu bu ayrımların farklı etnik ve dini grupları ayrıştırdığı ve birbirlerine düşman ettiği görülmektedir. Bunun sonucunda bireylerin kişisel gelişimlerini ilerletme ve statülerini yükseltme olanaklarının kısıtlandığı anlaşılmaktadır.

Suriyeli öğrencilerden %79'u gelecekte eğitim gördüğü alanda çalışmak istediğini %21'i ise çalışmak istemediğini ifade etmiştir. Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu gelecekte eğitim gördüğü alanlarda çalışmak istemektedirler. Yabancı bir ülkede bulunmaktan dolayı fazla seçeneklerinin olmadığını bilincini taşımaktadırlar. Farklı bir alanda çalışmak onlar için hedefsiz olmakla eşdeğer görülmektedir. Türkiye'nin kültürel yapısına ve ekonomik koşullarına yabancı olmaları onların farklı alanlarda çalışmayı düşünmelerini engellemektedir.

Üniversite eğitimi sonrası Türk toplumunun Suriyeli öğrencilere tutumunun değişmesiyle ilgili Suriyeli öğrencilerin %50'si değişim olabileceğini, 7'si ise değişimin olmayacağını ifade etmiştir. Türk öğrencilerin %47'si Türk toplumunun tutumunda değişim olabileceğini, %53'ü ise değişim olmayacağını kanaati taşımaktadır. Akademisyenlerin %75'i Türk toplumunun tutumunda değişim olabileceğini, %25'i ise değişim olmayacağı kanaatindedir. Suriyeli öğrencilerin yarısı ve akademisyenlerin büyük çoğunluğu üniversite eğitimi sonrası Türk toplumunun Suriyeli öğrencilere tutumunda değişme olacağını düşünmektedirler.

Yabancı bir ülkede eğitim gören veya belli bir süre yaşayan bireyler o toplumun temel değerlerini de öğrenirler. Eğitim gördükleri ülkeler ise bu bireylerin sahip olduğu yeteneklere göre istihdam edebilirler. Suriyeli öğrenciler, üniversite eğitimlerini tamamladıktan sonra Türk toplumunun onlara karşı tutumunda olumlu bir değişim olacağına inanmaktadırlar. Bu süreçte Türk kültürünü tanıma ve öğrenme imkânına

sahip olacaklardır. Aynı şekilde bu eğitim onlara Türkçeyi yeterli düzeyde kullanma olanağı sağlayacaktır. Bunun sonucunda uyum sorunlarının azalması muhtemeldir.

Suriyelilerin on üç yılı aşkın bir süreden beri Türkiye’de yaşıyor olmaları onların Türkiye’ye ve Türk kültürüne alışma sürecinde olduklarını göstermektedir. Toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda çalışan Suriyelilerin olması Türk toplumunun da kabullenme sürecine girdiğinin göstergesi sayılabilir. Bu durum her iki toplumu da birbirine yaklaştırmaktadır. Bunun yanı sıra göçmenlerin gelecekte Türk toplumu için önemli sorunlara (işsizlik, güvenlik, eğitim vb. gibi) neden olabilecekleri kaygısı da bulunmaktadır.

Üniversite eğitimi sonrası ailesinden ayrı başka bir ülkede yaşamak isteğiyle ilgili; Suriyeli öğrencilerden %43’ü ailesinden ayrı başka bir ülkede yaşamak istediğini, %57’si ise ailesinden ayrı başka bir ülkede yaşamak istemediğini ifade etmiştir. Göçmen öğrencilerin çoğunluğu ailelerinden uzakta bir yaşam tarzını düşünmemektedirler. Böyle düşünmelerinin temel nedeni Suriye’deki iç savaş ve göç sürecinde birçok parçalanmış aile dramları yaşamalarıdır. Bu dramlar, onların yaşadıkları sürece ailelerinden ayrı yaşamalarını engelleyici bir unsur olmaktadır. Göç sürecinde aile birliği dağılmış olan göçmen bireyler ise ailelerinden ayrı bir yaşam tarzını düşünmektedirler.

Başka ülke vatandaşlığı olma isteğiyle ilgili; Suriyeli öğrencilerden %29’u Kanada, %21’i Almanya, %14’ü İngiltere, %29’u Türkiye ve %7’si Katar vatandaşlığı verilseydi kabul edecekleri şeklinde görüşlerini dile getirdiler. Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu Avrupa ülkeleri, Kanada ve Katar gibi gelişmiş ülkelerin vatandaşlığının verilmesi durumunda tercih edebileceklerini ifade etmişlerdir. Suriye iç savaşı nedeniyle ülkelerinden göç etmek zorunda kalan göçmenler Türkiye’de başta iletişim, ekonomik ve sosyal sorunlar olmak üzere birçok sorun yaşamışlardır. Suriyelilerin yaşadığı bu sorunlar onların gelecek kaygısı taşımalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerin vatandaşlığı onlara cazip gelmektedir. Bu ülkelerdeki eğitim ve ekonomik koşulların niteliği onların bu şekilde düşünmesine neden olmaktadır. Katılımcıların bir kısmı ise Türkiye vatandaşlığını tercih edeceklerini beyan etmişlerdir. Bunun sebebi ailelerinin burada bir düzen kurmuş olmaları ve ülkedeki tecrübeleri olarak görülmektedir. Ayrıca Türkiye’nin Müslüman bir ülke olması ve iki ülke arasında kültürel benzerliklerin olması göçmenlerin bu konudaki beklentileri üzerinde etkili olmaktadır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç tarihin her döneminde var olan ve gelecekte de varlığını devam ettirecek olan bir olgudur. 21. yüzyıl göç olgusunun dünyanın birçok ülkesini etkilediği bir çağdır. Türkiye de göç olgusundan etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye jeopolitik ve stratejik konumundan dolayı çok göç alan ve doğu ile batı arasında transit göç olaylarının gerçekleşmesinde etkin rol oynayan bir ülkedir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının yayılması ve uzun sürmesi nedeniyle Suriyeli göçmenler öncelikle komşu ülkeleri olan Lübnan, Ürdün ve Türkiye gibi ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Türkiye'nin açık kapı politikası izlemesi nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye olan göçler artarak devam etmiştir. Bu göç sürecinde göçmenlerin göç ettikleri hedef ülke kültürleri ile kendi ülke kültürleri arasında var olan benzerlikler onların işlerini kolaylaştırmaktadır. Ülkeler arasındaki dil, kültür, üretim, tüketim vs. tarzı farklılıklar tabiatıyla göçmenlerle göç edilen ülkenin halkı arasında sorunların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Benzer şekilde Türkiye'deki üniversitelerde eğitim gören Suriyeli öğrenciler de aynı ortamı ve sınıfı paylaştıkları Türk öğrencilerle sorunlar yaşamaktadırlar.

Suriyeli öğrencilerin aynı anda hem KYK kredisi-devlet bursundan birini aldıkları hem de YTB bursu aldıkları şeklindeki duyum Türk öğrencilerin kendi devletine olan güvenini azaltmaktadır. Aslında Suriyeli göçmenler Türk vatandaşı olmadıkları için KYK kredisi ve devlet bursuna başvuru hakları bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu yanlış yargı sonucu Türk öğrenciler kendi hakları olan burs ve kredileri Suriyeli öğrenciler alıyormuş gibi algılanmaktadır. Bu yüzden Türk öğrenciler onlara karşı olumsuz tutumlar taşımaktadırlar.

Yabancı bir ülkede yaşamak ve yabancı dilde eğitim görmek öğrenciler için ciddi sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır. Suriyeli öğrencilerin şüphesiz en büyük sorunu dil bariyeridir. Suriyeli öğrenciler, istisnai örnekler olmakla beraber, Türkçeyi etkin kullanma konusunda önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu durum başta eğitim problemleri olmak üzere iletişim problemleri, uyum problemleri ve sosyalleşme problemlerini ortaya çıkarabilmektedir. Türkçeyi bilmemeleri okuduklarını anlayamamalarına neden olmaktadır. Bu durum doğal olarak anlayamadıkları konuları yorumlamakta problemler yaşamalarına sebep olabilmektedir. Türkçedeki atasözleri ve deyimlerin anlamlarını bilmemeleri nedeniyle günlük hayatta iletişim kurmakta sorunlar yaşamaktadırlar. Suriyeli göçmenlerin Türklerle iletişim kuramamaları Türk kültürünü

tanımalarında da bir engel oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türk kültürü içinde sosyalleşememektedirler.

Suriyeli öğrencilerin Türk diline ve kültürüne hâkim olmamaları durumu sınavlarda verilen sürenin yetersiz olmasına yol açmaktadır. Bunun sonucunda bu öğrencilerin eğitim başarıları düşmekte, süreleri uzamakta veya yarım kalmaktadır.

Farklı bir kültür ortamında yaşayan bireyler kendileri ile örtüşen kültür değerlerine sahip gruplarda yaşamayı tercih ederler. Benzer şekilde Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmalarında ve iletişimde bulunmalarındaki en büyük engel kendi aralarında gruplaşmaları olarak görülmektedir. Bu durum onların Türkçeyi öğrenmelerini ve sosyalleşmelerini olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda Suriyeli öğrencilerin sadece birbirleriyle arkadaşlık grupları kurmaları ve kendilerini izole etmeleri Türk kültürünü tanımalarını olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucunda yaşadıkları farklı kültür ortamına yabancı kalmalarına, sadece kendi kültür değerlerini yaşamalarına ve toplumsal yapı içerisinde marjinal gruplar olarak yaşamaya devam etmelerine yol açmaktadır.

İnsanların yetiştiği kültür ortamı onlara bir yaşam tarzı sunmaktadır. Bu durum onları her alanda (yeme-içme, giyinme, eğlenme gibi) bu kültüre göre şekillendirmektedir. Doğal olarak bu durum Suriyeli öğrencilerde de görülmektedir. Suriyeli öğrencilerin Türk yemeklerini beğenmedikleri anlaşılmaktadır. Bunun temel nedeni Türk mutfağı ile Suriye mutfağının birbirinden farklılıklar göstermesidir. Dolayısıyla bu farklılıklar öğrencilerin yemek tercihlerini de etkilemektedir. Üniversite ortamında öğrencilerin en fazla bir arada olduğu sosyalleştiği zamanlar öğle arası yemek molası ve yurttaki akşam yemek saatleridir. Suriyeli öğrencilerin bazı yemeklerin olduğu günlerde yemekhaneye hiç gitmedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum onların sosyalleşme ve uyum düzeyini olumsuz etkilemektedir.

Uluslararası göç alan ülkelerde farklı toplumlar ve farklı kültürler bir arada yaşamak zorundadırlar. Farklı kültürlerde yaşayanların değerlerinin çatışabildiği bilinen bir gerçektir. Değerlerin çatışması durumu bazı ön yargıları ortaya çıkarabilmektedir. Aynı zamanda bu ön yargılar olumlu veya olumsuz da olabilmektedir. Toplumumuzda da Suriyelilere karşı olumsuz önyargılar bulunmaktadır. “Suriyeliler savaştan kaçtılar ve ülkelerini savunmadılar”, kaçan Suriyelerinin yerine bizim askerlerimiz şehit oluyor şeklindeki ön yargılar Türk toplumunun Suriyelilere karşı olan tutumlarını olumsuz etkilemektedir.

Göç eyleminde bulunan toplumları yeni yaşam tarzları beklemektedir. Göç edilen ülkedeki farklı kültür ortamında farklı sorunlar yaşamaları kaçınılmazdır. Bu sorunlar; yaşanan ülkenin ekonomik durumu, coğrafi koşulları ve o ülkenin göçmenlere bakış açısına göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Benzer şekilde Suriyeli göçmenler de Türkiye’de bazı sorunlar yaşamaktadırlar. Suriyeli öğrencilerin en önemli sorunlarından biri ekonomik imkânların yetersizliği olarak görülmektedir. Bunların ailelerinin ekonomik anlamda onlara destek olamadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum onların eğitiminin önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra sosyal aktivitelerin eksikliği de Türk dilini öğrenme ve Türk kültürüne uyum sağlamayı olumsuz etkileyen bir unsurdur. Ayrıca Türkçe-Arapça yayınlanan eğitim materyallerinin yetersizliği eğitim konusunda önemli bir sorun olarak görülmektedir.

Göç edilen ülkenin göçmenlere sağladığı imkânlar onların yaşam kalitelerinin düzeyini belirlemektedir. Sunulan imkânların istenilen düzeye yakın olması ortaya çıkabilecek sorunların azalmasına neden olmaktadır. Bunun aksine imkânların yetersiz olması ise sorunların artmasına yol açabilmektedir. Türk Devleti’nin Suriyeli öğrencilere sağladığı imkânlar onları memnun etmektedir. Özellikle Türkiye’de aldıkları eğitimden memnun olduklarını ve Türk eğitim sisteminin çok kaliteli olduğuna inanmaktadırlar. Aynı zamanda Türk eğitim sisteminden öğrendikleri bilgilerin onların geleceğine olumlu katkılar sunacağına inanmaktadırlar.

Farklı kültürlerle sahip bireyler arasında yapılan evliliklerde sorunların yaşanması olası bir durum olarak görülmektedir. Çünkü birey kendi yetiştiği kültürel değerlere göre doğru diye nitelendirilen bir davranışı sergilerken, bu davranış diğer kültürel değerlere göre yanlış bir eylem olabilmektedir. Benzer şekilde Suriyeli öğrenciler, evliliklerde kültürel farklılıkların bulunmasından dolayı ailede huzur ve düzenin bozulacağına inanmaktadırlar. Aynı şekilde toplumumuzda da bu farklılığın hem aile içi hem de sosyal ilişkilerde çatışmalara neden olduğu algısı gelişmiştir. Bu nedenle hem Suriyeli öğrenciler hem de Türk öğrenci ve akademisyenler farklı kültürlerdeki evliliklere olumlu bakmamaktadırlar.

Uluslararası göç eylemini zorunlu olarak yapan göçmenlerin kendi ülkelerine geri dönme ihtimalleri oldukça sınırlıdır. Göç edilen ülkede ikamet ve vatandaşlık hakkı alamamak göçmenlerin temel sorunlarından biridir. Suriyeli göçmenlerin mevcut durumda herhangi bir ülke vatandaşlığı ve aidiyeti bulunmamaktadır. Suriye devleti onları vatan haini olarak ilan ettiği için yok saymaktadır. Bu yüzden kendi ülkelerine

dönme seçenekleri bulunmamaktadır. Suriyeli öğrencilerin şu an herhangi bir vatandaşlığı ve aidiyetleri olmaması onların gelecek beklentilerini de etkilemektedir. Aynı zamanda bunların Türk toplumu ile adaptasyonunu da güçleştirmektedir.

Suriye iç savaşından önce de Suriye’de etnik ve dini ayrımcılığın yapıldığı bilinmektedir. Söz konusu ayrımcılığın farklı etnik ve dini grupları ayırttığı ve birbirlerine düşman ettiği görülmektedir. Bunun sonucunda bireylerin kişisel gelişimlerini ilerletme ve statülerini yükseltme olanaklarının kısıtlandığı anlaşılmaktadır.

Yabancı bir ülkede eğitim gören veya belli bir süre yaşayan bireyler o toplumun temel değerlerini de öğrenirler. Eğitim gördükleri ülkeler ise bu bireylerin sahip olduğu yeteneklere göre istihdam edebilirler. Suriyeli öğrenciler, üniversite eğitimlerini tamamladıktan sonra Türk toplumunun onlara karşı tutumunda olumlu bir değişim olacağına inanmaktadırlar. Bu süreçte Türk kültürünü tanıma ve öğrenme imkânına sahip olacaklardır. Aynı şekilde bu eğitim onlara Türkçeyi yeterli düzeyde kullanma olanağı sağlayacaktır. Bunun sonucunda uyum sorunlarının azalması muhtemeldir.

Suriyelilerin on üç yılı aşkın bir süreden beri Türkiye’de yaşıyor olmaları onların Türkiye’ye ve Türk kültürüne alışma sürecinde olduklarını göstermektedir. Toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda çalışan Suriyelilerin olması Türk toplumunun da kabullenme sürecine girdiğinin göstergesi sayılabilir. Bu durum her iki toplumu da birbirine yaklaştırmaktadır. Bunun yanı sıra göçmenlerin gelecekte Türk toplumu için önemli sorunlar (işsizlik, güvenlik, eğitim vb. gibi) neden olabilecekleri kaygısı da bulunmaktadır.

Türkiye’nin geleceği konusunda iki farklı kanaatin olduğu görülmektedir. Birincisi Türkiye’nin bünyesindeki göçmenler ile gelecekte daha iyi bir konumda olacağı kanaatidir. İkinci kanaate göre göçmenler Türkiye’nin üzerinde bir kambur olarak görülmektedir. Ayrıca Suriyelilerin, gelecekte Türkiye’de ekonomik sıkıntılara, işsizliğe, demografik problemlere ve kültürel yozlaşmalara neden olacakları düşünülmektedir.

Suriye iç savaşının bitmesi durumunda göçmenlerin Suriye’ye geri dönme istekleri bulunmasına rağmen güvenlik kaygısı nedeniyle geri dönmeyi düşünmemektedirler. Türk toplumunda ise göçmenlerin Türkiye’de belli bir yaşam standardı yakaladıkları ve bu olanakları kendi ülkelerinde bulamayacaklarından dolayı geri dönmeyecekleri kanaati bulunmaktadır.

Göçmenler Türkiye-Suriye ilişkilerinin gelecekte nasıl olacağı konusunda iki farklı kanaat taşımaktadırlar. Bunlardan birincisi iki ülke ilişkilerinin gelecekte daha iyi olacağı şeklindedir. Diğerisi ise iki ülke arasındaki ilişkilerin daha kötü olacağı görüşüdür. Bu konuda Türklerin bakış açısı ise daha rasyonel olup ortak bir tarihi geçmişisi olan iki ülkenin gelecekteki ilişkilerinin geçmişe oranla çok daha verimli olacağı şeklindedir.

Göçmenler savaş sonrası dönemde Suriye’de demokrasinin uygulanmasının mümkün olmadığı görüşünü taşımaktadırlar. Ayrıca Suriye toplumunun demokrasi kültürüne yabancı olduğu ve demokrasi taleplerinin olmayacağı kanaatindedirler. Bunun yanı sıra göçmenler Suriye’nin devlet geleneği ve batılı güçlerin demokratik bir yapının yerleşmesine engel teşkil ettiği düşüncesindedirler.

Göçmen öğrenciler batılı ülkeleri ve Katar gibi zengin ülkeleri eğitim ve ekonomik koşullarının nitelikleri nedeniyle cazip görmektedirler. Dolayısıyla bu ülkelerin vatandaşı olmak istemektedirler. Göçmenlerin bir kısmı ise göç sürecinden önce parçalanmış aile dramlarından dolayı Türkiye’de ailesi ile beraber kalmayı düşünmektedirler.

Suriyeli üniversite öğrencileri yabancı bir ülkede yabancı dilde eğitim görmenin birçok olumsuzluğunu yaşamaktadırlar. Yaşadıkları bu sorunlar onların uyum sorunları yaşamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda uyum sorunları da onların gelecek beklentilerini etkilemektedir.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç* (4th ed.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi* (6th ed.). Ankara: Nobel Yayınları.
- AFAD. (2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar. Retrieved 1 May 2020, from <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- AFAD. (2014a). Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik. Retrieved 1 May 2020, from <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- AFAD. (2014b). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar. Retrieved 1 May 2020, from <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- AFAD. (2021). T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Retrieved 3 July 2020, from <https://www.afad.gov.tr>
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58–83.
- Akşit, B. T. (1998). Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292–303.
- Aktan, C. C., & Tutar, H. (2007). Bir Sosyal Sabit Sermaye Olarak Kültür. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, 6(20), 1–30.
- Alan, Y. (2021). İlgili Çalışmalardan Hareketle Suriyelilere Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 119–146.
- Alemdar, K., & Erdoğan, İ. (2005). *Öteki Kuram- Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel Ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Altunay, E., Oral, G., & Yalçınkaya, M. (2014). Eğitim Kurumlarında Mobbing Uygulamalarına İlişkin Nitel Bir Araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 62–80.
- Anadolu Ajansı. (2011). İngilizlerin ikinci vatani Fethiye. Retrieved 23 November 2020, from https://www.sabah.com.tr/turizm/2011/03/28/ingilizlerin_ikinci_vatani_fethiye_oldu
- Apak, H. (2015). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. *Mukaddime*, 5(2). Retrieved from <https://doi.org/10.19059/mukaddime.00462>

- Aras, B., & Toktaş, Ş. (2008). *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan*. ANKARA: SETA Yayınları.
- Arslantay, S. S. (2022). *Formal eğitim sürecine katılan Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum durumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Arslantürk, Z., & Amman, T. M. (1999). *Sosyoloji / Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Artun, E. (2000). Halk Kültürü ve Folklorun Türk Kültüründeki Yerine Kültürel Değişim ve Gelişim Açısından Bakış. In *Adana Halk Kültürü Araştırmaları*. Adana: Altın Koza Yayınları.
- Aslan, Ş. (2004). *1 Mayıs Mahallesi:1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Asunakutlu, T., & Safran, B. (2004). Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalara Yönelik Bir Araştırma Marmaris Turizm Sektörü Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 33.
- Ataşçı, Ö. (2019). *Geçici koruma altındaki Suriyelilerin toplumsal uyum süreci üzerine bir alan araştırması: Sultangazi ilçesi örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul.
- Atasoy, A., & Demir, H. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan'a (Hatay) Etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 457-470.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-63.
- Aydın, S., & Emiroğlu, K. (2003). *Antropoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Aytekin, M. D. (2019). *İmam-hatip liselerinde okuyan Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları uyum ve dil sorunları* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Bade, K. J., & Oltmer, J. (2004). *Normalfall Migration*. Paderborn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Baklacioğlu, Ö. N. (2012). *Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler*. (Öner. İhlamur.,Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baltacı, A. (2017). Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Baştürk, T. İ. (2021). *Geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaşadığı problemler ve gelecek beklentileri: Kütahya örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Bauman, Z. (1998). *Sosyolojik Düşünmek*. İstanbul.: Açılım Kitap.

- Bayhan, V. (1997). Türkiye’de İç Göçler ve Anomik Kentleşme. In *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ve Sosyoloji Derneği Yayını.
- Berry, J. W. (1997). Lead Article: Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–34.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living Successfully in Two Cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697–712.
- Berry, J. W. (2006). Stress perspectives on acculturation. In *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/CBO9780511489891.007>
- Bijak, J. (2006). *Forecasting International Migration: Selected Theories, Models and Methods* (Vol. 4). Central European Forum for Migration Research.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü* (1st ed.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bimay, M. (2020). Onuncu Yılında Suriyeli Sığınmacıların Kente Entegrasyonu ve Gelecek Beklentileri: Batman Örneği. *Mukaddime*, 11(2), 348–381. Retrieved from <https://doi.org/10.19059/mukaddime.790661>
- Bonacich, E. (1993). *The Other Side of Ethnic Entrepreneurship: A Dialogue With Waldinger, Aldrich, Word and Associates*. International Migration Review.
- Bostan, H. (2018a). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 39–88.
- Bostan, Hakan. (2018b). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 53.
- Bourdieu, P. W., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago.: University of Chicago Press.
- Bozdağ, G. E., & Atan, M. (2009). Avrupa’ya Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 159–180.
- Bozkurt, V. (2009). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Brim, O. G. Jr. (1966). *Socialization after childhood; two essays*. New York: John Wiley.
- Brubaker, R. (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(2), 189.
- Carmon, N. (1996). *Immigration and Integration in Post-Industrial Societies: Quantitative and Qualitative Analyses*. New York.: St. Martin’s Press.

- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, Stephen. (2010). Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565–1586.
- Castles, Stephen, Korac, M., Vasta, E., & Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping the field (Report:29/3)*. Retrieved from London:
- Castles, Stephen, & Kosack, G. (1985). *Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe*. London: Oxford University Press.
- CEU. (2004). *Presidency Conclusions*. Retrieved 20 March 2023 from Brussels: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201pdf
- Clausen, J. A. (1968). *A historical and comparative view of socialization theory and research*. Boston: Socialization and society.
- Cohen, R. (1987). *The New Helots: Migrants in the International Division of Labour*. Aldershot: Gower Pub Co.
- Coşkun İpek, & Müberra, N. E. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin eğitiminde yol haritası fırsatlar ve zorluklar*. Retrieved from İstanbul:
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*, Thousand Oaks. California.: Sage Publications.
- Çağlar, T. (2018). Göç Çalışmaları için Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 28.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67–90.
- Çakırer, Ö. Y. (2016). Uluslararası Göç, Yerel Yönetimler ve Toplumsal Uyum. *TBB İller ve Belediyeler Dergisi*, 813, 48–55.
- Çavuş, K. (2019). *Suriye'deki iç savaşın ardından Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin yaşam kalitesi ve gelecek beklentilerinin değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27, 20–27.
- Çelikkol, O. A. (2015). *İçimizdeki Komşu Suriye*. Ankara: Bilgesam Yayınları.
- Çiçekli, B. (2013). *Yabancılar Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çukur, Ş. C. (2007). *Kültürel Süreçleri Nitelemek, Ölçmek ve İlişkilendirmek: Karşılaştırmalı Kültürel Yaklaşımlar*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Dalğakıran, E. (2014). Discourse identity and the question of Turkish accession to the EU Through the looking glass. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 22, 115–117.

- Demirel, H. G. (2014). Kùltürler Arası Liderlik. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 689–705.
- Demirtaş-Zorbaz, S. (2016). *İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin okula uyumu: bir model testi* (Doktora). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü., Ankara.
- Deniz, O. (2009). *Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansıması*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(175), 175–204.
- Doğanay, H. (1991). *Türkiye'de Göçler ve Aile Yapısına Tesiri*, *Türk Aile Ansiklopedisi* 3. Cilt. Ankara: AAK Yayını.
- Dölek, E. A. (2019). *Suriyeli sığınmacıların uyumu ve gelecek beklentileri: Kırşehir örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir .
- Dönmezer, S. (1984). *Sosyoloji*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Doster, Barış. (2013). Suriye Satrancındaki Son Dönüşümler. *Ortadoğu Analiz*, 5(59), 23–30.
- Doytcheva, M. (2009). *Çokkültürlülük*. İstanbul.: İletişim Yayınları.
- Duman, T. (2019). Toplumsal uyum için eğitimin önemi: Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0(41), 343–368.
- Durugönül, E. (1997). Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler. In *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç* (pp. 95–96). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Eagleton, T. (2005). *Kùltür yorumları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Earley, P. C., & Earley, M. (2004). Cultural intelligence. *Harvard Business Review*, 139–146.
- Emin, M. N. (2018). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Devlet Okullarında Karşılaştığı Sorunlar*. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Emin M. N. (2018). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların devlet okullarında karşılaştığı sorunlar Ankara ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Erdem, C. (2017). *Türkiye'ye göç eden Suriyeli gençlerin gelecek beklentileri: Malatya örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Erder, S. (2006). *Refah Toplumunda Getto*. İstanbul. : Bilgi Üniversitesi Yayını.
- Ereş, F. (2016). Problem of the immigrant students' teachers: are they ready to teach? *International Education Studies*, 9(7), 64–71.

- Ergin, H. (2016). Türkiyeli Üniversite Öğrencilerinin Suriyeli Sınıf Arkadaşlarına Yönelik Algıları. *TED Eğitim ve Bilim*, 41(184). Retrieved from <https://doi.org/10.15390/EB.2016.6214>
- Ergün, Ö. R. (2018). *Geçici koruma statüsündeki Suriyeli çocukların eğitim sürecindeki toplumsal uyum sorunları: Burdur örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Erjem, Y. (2009). *Mersin’de Göç, Kentleşme ve Sosyal Problemler*. Mersin: Mersin Valiliği Yayınları.
- Erkal, M. (1994). *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları.
- Ersoy, M. (1985). *Göç ve Kentsel Bütünleşme*. Ankara.: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayını.
- Erzurumlu, S. (2008). *Çokkültürcülük Politikası Ve Kanada’da Çokkültürcülük*,. Süleyman Demirel Üniversitesi , Isparta.
- Esser, H. (2000). *Integration und Ethnische Schichtung*. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung.
- Faist, T. (2000). *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Oxford: Oxford University Press.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulus aşırı Toplumsal Alanlar*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Fichter, J. (2011). *Sosyoloji Nedir*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fielden, A. (2008). *Local Integration: an Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situation*. Geneva: UNHCR.
- Gecas, V. (2000). Value Identities, Self-motives, and Social Movements. In In Stryker S.- Owens T. J.- White R. W. (Ed.), *Social Movements, Protest, and Contention*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Gençöz, F. (1998). Uyum psikolojisi. *Kriz Dergisi*, 6(2), 1–7.
- Gezgin, M. (1991). İşgücü Göçü Teorileri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 23(31), 23.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. Ankara.: Phoenix Yayınevi.
- Giddings, F. H. (1896). *The Principles of Sociology*. New York. : The Macmillian Company.
- GİGM. (2015). *Türkiye ve Göç Broşürü, Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu*. Retrieved from Ankara:

- GİGM. (2022). Geçici Koruma. Retrieved 4 August 2022, from <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Gleason, P. (1964). The Melting Pot: Fusion or Confusion? *American Quarterly*, 16(1), 22–24.
- Gordon, I. (1992). Migration Processes and Patterns . In T. Champion-Tony Fielding (Ed.), *Modelling Approaches to Migration and Labour Market*. London: Belhaven Press.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*. New York.: Oxford University Press.
- Gökarp, Z. (1994). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul.: İnkılap Yayınları.
- Greeley, A. M. (1971). *Why Can't They be Like Us? America's White Ethnic Groups*. USA: Irwin & Company.
- Grigg, D. B. (1977). E. G. Ravenstein and the “laws of migration. *Journal of Historical Geography*, 3(1), 41–42.
- Gülerce, H., & Çorlu, R. (2021). Yükseköğretimdeki Suriyeli Sığınmacı Öğrenciler: Uyum Ve Çatışma Alanları. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 71–106.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiki ve Uluslararası Göç kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 61–78.
- Gültekin, N., Karadaş, Y., Soyudoğan, M., Kuzu, L., Gülhan, T. S., Doğanoglu, M., ... İncetahtacı, N. (2018). *Gaziantep'teki Suriyeliler: Uyum, Beklentiler ve Zorluklar*. Retrieved 26 December 2024 from Gaziantep: <http://goc.gantep.edu.tr/pages.php?url=gaziantep-teki-suriyeliler-uyum-beklentiler-ve-zorluklar-arastirmasi-7>
- Güvenç, B. (1984). *İnsan ve Kültür*. İstanbul.: Remzi Kitabevi.
- Güvenç, B. (1997). *Kültürün ABC'si*. İstanbul.: Yapı Kredi Yayınları.
- Güzel, S. (2019). *Türkiye’de öğrenim gören geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin uyum problemlerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.
- Hampden-Turner, C., & Trompenaars, F. (1997). *Riding the Waves of Culture: Understanding Diversity in Global Business* (Second). London: Nicholas Brealey.
- Haviland, W. A., Herald, E. L. P., Walrath, D., & McBride, B. (2008). *Kültürel Antropoloji*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hayter, T. (2004). *Open Borders The Case Against Immigration Controls*. London.: Pluto Press.
- Hirschman, C. (1983). American Melting Pot: Reconsidered. *Annual Review of Sociology*, 9, 400–401.

- Hofstede, N. G. (1981). Culture and organizations. *International Studies of Management and Organizations*, 1(4), 15–41.
- Hofstede, N. G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. London: Sage Publications.
- Hortaçsu, N. (2007). *Ben Biz Siz Hepimiz, Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Höbek, Ç. H. (2023). *Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunu Etkileyen Faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Baktaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Ihlamur, Ö., & Suna, G. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. *Ortadoğu Analiz*, 6, 42–45.
- İlgar, Ş., & İlgar, L. (2009). The Inquiry On The Adaptation Of The Foreign Students From Balkan Countries (Example Of Istanbul University). In *12th International Conference Inclusive Education In The Balkan Countries: Policy And Practice*. Ohrid: Kyriakidis Brothers s.a. Publishing House.
- Inkeles, A. (1969). Making Men Modern: On The Causes and Consequences of Individual Change In Six Developing Countries. *American Journal of Sociology*, 75(2), 208–225.
- IOM. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. (P. R,Ed.). Cenevre: IOM Yayınları.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. Retrieved from İstanbul.:
- İçli, G. (2002). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- İnce, C. (2018). *Göçmenliğin Mekansal Sosyolojisi: Şanlıurfa Örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Jansen, C. (1969). *Some Sociological Aspects of Migration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jennings, M. K. (2001). *Socialization: Political, International Encyclopaedia of the Social Behavioural Sciences*. (Neil J. Smelser-Paul B. Baltes,Ed.). Oxford: Elsevier Science.
- Johnson, D. D., & Vanderstoe, S. W. (2009). *Research Methods for Everyday Life: Blending Qualitative and Quantitative Approaches*. Oxford: John Wiley&Sons.
- Jones, H. C., & Polo, C. P. (2005). *Beyond the Common Basic Principles on Integration: The Next Step*. Retrieved from Brussel:
- Jonker, H. V., & Brackel, P. O. M. (1957). *The Assimilation and Integration of Pre- and Postwar Refugees in the Netherlands*. Amsterdam: Martinus Nijhoff.

- Joppke, C. (2012). *The Role of the State in Cultural Integration: Trends, Challenges, and Ways Ahead*. Washington: MPI.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji, Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kang, S. M. (2006). Measurement of acculturation, scale formats, and language competence: the implications for adjustment. *J Cross Cult Psychol*, 37, 669–693.
- Karasu, M. A. (2017). Göç ve Uyum Sorunu. In *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu* (pp. 631–643). Elâzığ.
- Karasu, Ö. (2022). *Sınıf öğretmenlerinin gözünden Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumu: Sultangazi örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Karpat, K. H. (2003). *Türkiyede Toplumsal Dönüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kartarı, A. (1999). Kültürlerarası İletişim ve Bir Araştırma Projesi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, 1(17), 19–26.
- Kastoryano, R. (2000). *Kimlik Pazarlığı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, A. (2016). *İslâm, Göç ve Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, İ., & Eren, E. Y. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Kaya, Ö. S. (2019). *Geçici koruma statüsünde bulunan suriyeli üniversite öğrencilerinin göç sürecindeki uyum yaşantıları* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Keleş, R. (1984). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. Ankara: SBF Yayınları.
- Kesgin, B. (2022). Geçicilikten Kalıcılığa Suriyeli Göçmenler ve Uyum Sorunu. *Anasay*, 0(19), 29–49. Retrieved from <https://doi.org/10.33404/anasay.1034459>
- Khodaparast, N. (2008). *The Acculturation Experience of Adult Iranian Immigrants in the United States* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). School of Professional, Boston.
- Kıral, E., & Beyli, R. (2021). Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi*, 1(1), 45–74.
- Kıroğlu, K., Kesten, A., & Elma, C. (2010). Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Lisans Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Sorunları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 26–39.
- Kızılçelik, S., & Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.

- King, R. (2002). Towards a new map of European migration. *International Journal of Population Geograh*, 8(2), 89–106.
- Kirişçi, K. (1995). *Post Second World War Immigration from Balkan Countries to Turkey*. İstanbul: Turkish Review of Balkan Studies.
- Kirişçi, K. (2014a). *Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin Suriyeli Mülteciler Sınavı*. Ankara.: Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık.
- Kirişçi, K. (2014b). Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik. Retrieved 1 May 2020, from <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-kirisci-turkish.pdf>
- Koçak, O., & Gündüz, R. D. (2016). Avrupa birliği göç politikaları ve göçmenlerin sosyal olarak içermelerine etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 66–91.
- Koçan, A., & Kırlioğlu, M. (2020). Suriyeliler ve Sosyal Uyum: Scudder'in Çerçevesinden Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1855–1885. Retrieved from <https://doi.org/10.33417/tsh.745325>
- Kottak, C. P. (2001). *Antropoloji*. İstanbul: Ütopya Yayınları.
- Köktürk, M. (2006). *Kültürün Dünyası*. Ankara: Hece Yayınları.
- Köse, S. C. (2012). Müzakereci Demokrasi Kuramı ve Toplumsal ve Politik Dönüşümün İmkânları: Kürt Açılımı Üzerine Bir İnceleme. *Spectrum: Journal of Global Studies*, 4(2).
- Kritz-Silverstein, D., Barrett-Connor, E., & Hollenbach, K. A. (1992). Pregnancy and lactation as determinants of bone mineral density in post menopausal women. *American Journal of Epidemiology*, 136(9), 1052–1059.
- Krupat, E. (1985). *People in Cities: the Urban Environment and its Effects*. Cambridge: Cambridge university press.
- Kymlicka, W. (2012). Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(2), 297–332.
- Ladd G.W., & Price, J. M. (1987). Predicting children's social and school adjustment following the transition from preschool to kindergarten. *Child Development*, 58, 1168–1189.
- Lee, E. S. (1969). *A Theory of Migration in Migration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levent, F., Gül, F. Ö., & Aydemir, T. (2021). Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye'de üniversite deneyimleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 807–835.
- Lulle, A., & King, R. (2016). *Research on Migration: Facing Realities and Maximising Opportunities*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- Macar, E. (2015). *Yunanistan'dan Anadolu'ya Göç Nüfus Mübadelesi, Türkiye'nin Göç Tarihi 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (Vol. 1). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Marx, K. (1986). *Kapital Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili*. İstanbul: Eriş Yayınları.
- Massey, D. S., Arango, J., & Hugo, G. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466.
- Mejuyev, V. (1987). *Kültür ve Tarih*. Ankara: Başak Yayınları.
- Meriç, C. (1986). *Kültürden İrfana*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Merriam, B. S. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Momsen, J. H. (1993). *Women and change in the Caribbean: a pan-Caribbean perspective*. London: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.
- Moralı, G. (2018a). Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1426–1449.
- Moralı, G. (2018b). Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1426–1449.
- Morris, C. (1956). *Varieties of Human Value*. Chicago: University of Chicago Press.
- Murphy-Lejeune, E. (2001). *Student Mobility and Narrative in Europe The New Strangers*. Florence: Routledge Studies in Anthropology.
- Negus, K. (1996). *Popular Music in Theory: An Introduction*. London: Wesleyan University Press.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II Cilt*. İstanbul: Yayın Odası.
- Olgun, O. (2019). *Geçici koruma statüsündeki Suriye kökenli öğrencilerin eğitim sistemine uyum sorunları: Ankara-Altındağ ilçesi örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.
- Orhan, O. (2014). *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. Retrieved from Ankara:
- Özbek, M. (2000). *Dünden Bugüne İnsan*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özcan, M. (2007). *Azınlık Terimi: Almanya ve Türkiye'de Azınlığın ve Çoğunluğun Birlikte Yaşamaları, Göç ve Entegrasyon-Almanya ve Türkiye'de Azınlık Çoğunluk ilişkileri*. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayını.
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Algıları. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(1), 115–136.

- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak kanada çokkültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 55–69.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Ankara: Ekin Kitapevi.
- Özer, Y. Y., Komşuoğlu, A., & Ateşok, Ö. Z. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(37), 76–110.
- Özkalp, E. (1995). *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.
- Özlem, D. (2000). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. İstanbul: İnkilap.
- Özsarı, A., Fişekçioğlu, İ. B., & Altın, M. (2017). Gençlik merkezi faaliyetlerine katılan Suriyeli mültecilerin algıladıkları hizmet kalitesi üzerine bir araştırma. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 31–44.
- Papastergiadis, N. (1999). *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Cambridge: Polity Press.
- Park, R. E., & Burgess, E. W. (1969). *Introduction to the science of sociology*. Greenwood: Greenwood press.
- Parsons, T. (1951). *Toward a general theory of action*. Cambridge: Harvard University Press.
- Petersen, William. (1958). A General Typology of Migration. *Amerikan Sociological Review*, 23(3), 49–69.
- Peterson W. (1970). *A General Typology of Migration*, C.J. Jansen (der.) *Readings in the Sociology of Migration*. Britain: Pergamon Press Ltd.
- Piore, M. J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labour in Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Portes, A., & Walton, J. (1981). *Emek, Sınıf ve Uluslararası Sistem*. New York: Akademik press.
- Pryor, R. J. (1981). 6: Integrating International and Internal Migration Theories. *International Migration Review*, 15(1_suppl), 110–129. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/019791838101501s08>
- Purkis, Semra. (2005). Modern Köleler: Göçmenler. *Eğitim Bilim Toplum*, 4(13), 47.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167–235.
- Resmi Gazete. (1994). İltica ve Sığınma Yönetmeliği. Retrieved 13 September 2021, from <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeli.pdf>

- Resmi Gazete. (2013). 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Retrieved 25 October 2021, from <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- Robinson, R. (2005). *Beyond the state-bounded immigrant incorporation regime : Transnational migrant communities : their potential contribution to Canada's leadership role and influence in a globalized world*. Ottawa: World, The North-South Institute.
- Salomoni, F. (2015). *Göçmenlerin İtalya'da Entegrasyonu (The Integration of Migrants in Italy)*. Londra: Transnational Press.
- Sargut, A. S. (2001). *Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim* (Vol. 2). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sarısr, S. (2006). *Demografik Oyun Sürgün*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Schnapper, D. (2005). *Öteki İle İlişki / Sosyoloji Düşüncesinin Özündü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schnell, I., Diab, A. B. ., & Benenson, I. (2015). A global index for measuring socio-spatial segregation versus integration. *Applied Geography*, 58, 179–188. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2015.01.008>
- Selvin, E. (2016). Göçün Bilimsel Anlatısı: Türkiye 'Akademiya'sının Suriyeli 'mülteciler' ile imtihanı. *İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu (AÇMÖF) Bülteni*, 5, 15–29.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de Kentleşme (Bir Toplumsal Ve Kültürel Değişme Süreci)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sever, A. (2004). *Bağımsızlıktan Bugüne Suriye Baas Partisi Esad Dönemi ve Sonrası İçinde Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset*. İstanbul: Ortadoğu, Bağlam Yayınları.
- Simmel, G. (1895). *The Problem Of Sociology* (Vol. 1). London: Routledge.
- Sinha, V. N. P., & Ataullah, M. D. (1987). *Migration-An Interdisciplinary Approach* (Vol. 1). Delhi: Seema Publications.
- Sirkeci, İ. (2015). *Uyum Çalışmalarına Giriş, Göç ve Uyum*. Londra: Transnational Press.
- Smith, P. (2005). *Kültürel Kuram*. İstanbul: Babil yayınları.
- Soloman, M. (2016). *Consumer Behaviour: A European Perspective*. England: Prentice Hall.
- Sönmez, V., & Alacapınar, G. F. (2011). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, A. (2019). Göç Toplumsal Uyum ve Aidiyet. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(28), 418–431.

- Stark, O. (1991). *Migration of Labor Kitap*. Cambridge: Basil Blackwell.
- Stark, O., & Bloom, D. E. (1985). The New Economics of Labor Migration. *American Economic Review*, 75(2), 173–178.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 846–856.
- Süer, A. (2022). *Ankara'daki Suriyeli öğrencilerin eğitim sisteminde yaşadığı zorluklarının öğretmenlerin bakış açısı ile incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). TED Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, B. (2008). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklararası Karşılaştırması: Kimlik ve Ait Hissetme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 8, 227–252.
- Şahin, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 57–67.
- Şeker, B. D. (2006). Kente Göç Etmiş Bir Örneklemede Kültüre Uyum (kültürlenme) Süreçleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1–31.
- Şeker, B. D. (2015). Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1), 86–105.
- Şeker, B. D., & Sirkeci, I. (2015). Challenges for refugee children at school in eastern Turkey. *Economics and Sociology*, 8(4), 122–133.
- Şenses, Ö. N. (2015). Düzensiz Göç Üzerine Bir İnceleme: Küresel Dinamikler, Ulus Devletler, Göçmenler. *İdeal Kent*, 6(15), 22–39.
- Şenyapılı, Ö. (1981). *Kentleşemeyen Ülke Kentlileşen Köylüler*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.
- Şirin, N. A. (2011). 1989 zorunlu Göçü ve göçmenlerin sosyal entegrasyonu: Tekirdağ'daki Bulgaristan göçmenleri üzerine bir çalışma. In *Uluslararası Balkan Kongresi* (pp. 354–371). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Şöhret, M. (2016). Suriye'nin Siyasal Yapısı. In C.-Y. Zafer. Çomak Hasret-Sancaktar (Ed.), *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Tanrıkulu, F. (2018). Suriye Krizi Sonrası Türkiye'deki Sığınmacıların ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş, Bugün ve Gelecek Perspektifleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2585–2604. Retrieved from <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.450208>
- Taşçı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 10(4), 177–204.
- Taştan, C., & Çelik, Z. (2017a). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: güçlükler ve öneriler*. Retrieved from Ankara:

- Taştan, C., & Çelik, Z. (2017b). *Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi: güçlükler ve öneriler*. Retrieved from Ankara:
- TBMM. (2018). Göç ve Uyum Raporu. Retrieved 4 September 2021, from https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf
- TDK. (2020). Türk Dil Kurum Online Sözlüğü. Retrieved 8 April 2020, from <https://www.tdk.gov.tr>
- Tekeli, İ. (2006). *Yerleşme Yapıları ve Göç Araştırmaları*. Ankara.: Dost Kitabevi Yayınları.
- Tekeli, İ., & Erder, L. (1978). *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçle*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tez, K. K. (2022). *Türkiye’de Suriyeli göçmen öğrencilerin eğitim sürecinde yönetici ve öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi , Ankara.
- Tezcan, M. (1988). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Thieme, G., & Laux, H. D. (1996). *Between Integration and Marginalization: Foreign Population in The Ruhr Conurbation Ethni City*. Londra: Rowman & Littlefield.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turhan, M. (1997). *Kültür Değişimleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Turner, B. S. (2006). *The Cambridge dictionary of sociology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tümertekin, E. (1973). *Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2009). *Beşeri Coğrafya / İnsan, Kültür, Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Uçar, R. (2019). *Suriyeli üniversite öğrencilerinin kültürlerarası iletişim ve adaptasyonu: İstanbul’da bir vakıf üniversitesi’nde gerçekleşen bir çalışma* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- UNHCR. (1992). *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, HCR/IP/4/Eng/REV.1*. Cenevre: United Nations Organization. Retrieved 28 May 2023 from <http://www.unhcr.org/3d58e13-b4.html>
- UNHCR. (2015). Suriyeli Mültecilerin Toplam Sayısı İlk Kez 4 Milyonu Geçti . Retrieved 25 October 2021, from <https://www.unhcr.org.tr/13030-unhcr-suriyeli-multecilerin-toplam-sayisi-ilk-kez-4-milyonu-gecti.html>

- Yıldız, N. (2020). *Ankara’da öğrenim gören Suriyeli lisansüstü öğrencilerin çok kültürlülük ve kimlik bağlamında sosyal uyum algıları* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Yıldız, Ö. (2013). Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 140169.
- Yılmaz, E. (2021). *Türkiye’de bulunan Suriyeli ailelerin okul çağındaki çocuklarının eğitim durumları ve gelecek beklentileri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, H. (2013). *Türkiye’de Suriyeli Mülteciler - İstanbul Örneği*. İstanbul: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği-Mazlum der.
- Yılmaz, İ. H. (2021). *Türkiye’deki Suriyeli çocukların okula uyumu* (Doktora Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, M. E. (2011). Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması. *Ortadoğu Analiz*, 3(30), 15–23.
- Yiğit, A., Şanlı, E., & Gökalp, M. (2021a). Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin okula uyumlarına yönelik öğretmen, okul yöneticileri ve öğrencilerin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(1), 471–496.
- Yiğit, A., Şanlı, E., & Gökalp, M. (2021b). Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin okula uyumlarına yönelik öğretmen, okul yöneticileri ve öğrencilerin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(1), 471–496.
- Yuvalı, A. (1996). Mozaik Kültür Kavramının Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi. *E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 211–221.
- Zafer, A. B. (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak Kültürleşme Kavramı. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(30), 75–92.

EKLER

EK. 1. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:

Yabancı Dil: İngilizce

Doğum Yeri ve Tarihi:

E-posta:

Eğitim:

- Tezli Yüksek Lisans: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sakarya
- Lisans: 1989-1993 Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Konya
- Lise: 1985-1988 Adıyaman İmam Hatip Lisesi, Adıyaman

Mesleki Geçmişi:

- 1994-1995 Öğretmen, Sivas Suşehri Lisesi
- 1995-1996 Öğretmen, Adapazarı Ali Dilmen Lisesi
- 1996-200 Öğretmen, Adıyaman Atatürk Lisesi
- 2000-2009 Öğretmen, Adıyaman Rekabet Kurumu Lisesi
- 2010-2024 Öğretmen, Adıyaman Borsa İstanbul Anadolu Lisesi

Ulusal ve Uluslararası Dergilerde Yayınlanan Makaleler:

- Çelenk, A., & Kaya, Y. (2024). Üniversite Eğitimi Almakta Olan Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Uyum Sorunu: “Adıyaman Örneği”. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (48), 337-373. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1487873>

EK. 2.MÜLAKAT FORMLARI:

EK. 2.1. Suriyeli Öğrencilere Yönelik Mülakat Soruları:

1. Adınız ve soyadınız
2. Cinsiyetiniz
3. Kaç yaşındasınız?
4. Etnik kökeniniz nedir?
5. Kaç yıldır Türkiye’de ikamet etmektesiniz?
6. Aileniz şu anda nerede ikamet etmektedir?
7. Adıyaman da nerede kalıyorsunuz?
8. Medeni haliniz
9. Suriye’de hangi şehirde ikamet ediyordunuz?
10. Devletten kredi veya burs alıyor musunuz?
11. Başka bir yerden (Dernek, vakıf) yardım alıyor musunuz?
12. Hangi fakülte (Yüksekokul) de öğrenim görmektesiniz ve kaçınıcı sınıfsınız?
13. Hangi dilleri konuşabiliyorsunuz?
14. Adıyaman’da üniversiteye başlamadan önce Türkçe kursu aldınız mı?
15. Türkiye de üniversiteye başlamadan önce okula (ilkokul, ortaokul veya lise) gittiniz mi?
16. Adıyaman Üniversitesinde göçmen olduğunuz için farklı bir muamele görüyor musunuz?
17. Üniversitede Türk öğrencilerle ne tür sorunlar yaşıyor sunuz?
18. Türkiye’ de bölge halkıyla en çok hangi konularda sorun yaşıyorsunuz?

19. Arapça sağdan sola doğru okunuyor, Türkçe soldan sağa okunuyor bu sizin ders anlamanızı etkiliyor mu?
20. Üniversitede Türk öğrencilerle hiç tartıştınız mı veya kavga ettiniz mi?
21. Üniversite ortamında (Okulda, yurтта) kolay arkadaş edinebiliyor musunuz?
22. Sınavlarda zaman yetiyor mu?
23. Üniversite ortamındaki (Okulda, yurтта) yemekleri beğeniyor musunuz?
24. Üniversite ortamında Türk öğrencilerin size karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?
25. Üniversite ortamında hocalarınızın size karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?
26. Türkiye’de almakta olduğunuz eğitimden memnun musunuz?
27. Türkiye’de üniversite öğrencisi olarak en çok hangi alanda eksiklik hissediyorsunuz? (Eğitim araç ve gereçlerine ulaşma, barınma ve fiziki koşullar, sosyal aktivitelere katılma, ekonomik imkânlar)
28. Türkiye Cumhuriyeti’nin size sağladığı imkânlardan memnun musunuz?
29. Üniversite eğitiminiz bittikten sonra Türk toplumunun size olan tutumunda bir değişim olacağına inanıyor musunuz?
30. Türklerle evlenen bir yakınınız var mı? Siz bir Türk ile evlenmeyi düşünür müsünüz?
31. Türklerle bir arada yaşamaya ve ortak bir gelecek düşünmeye ne kadar yakınsınız?
32. Türkiye’de almakta olduğunuz üniversite eğitiminin size gelecekte bir artı değer katacağına inanıyor musunuz?
33. Üniversiteyi bitirdikten sonra eğitim aldığınız uzmanlık alanında mı çalışmak istersiniz yoksa başka bir alanda mı çalışmak istersiniz?
34. Geleceğinizi Türkiye’de kurmak ister misiniz? Türkiye vatandaşı olmak ister misiniz?

35. Üniversiteyi öğreniminizi bitirdikten sonra diğer aile bireylerinizden ayrı kalacak şekilde başka bir ülkede yaşamak ister misiniz?
36. Şu anda size herhangi bir ülkenin vatandaşlığı verilseydi, hangi ülkeyi tercih ederdingiz?
37. Suriye iç savaşından önce ülkenizde etnik köken veya dinsel tercihlerinizden dolayı ayrımcı politikalara maruz kaldınız mı?
38. Türkiye'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?
39. Suriye iç savaşı biterse Suriye' ye dönmeyi düşünüyor musunuz?
40. Size göre Suriye savaşı bittiğinde Türkiye ile Suriye ilişkilerinin niteliği nasıl olur?
41. Size göre Suriye savaşı bittiğinde Suriye devletine batılı anlamda Demokrasinin geleceğine inanıyor musunuz?

EK. 2.2. Türk Öğrencilere Yönelik Mülakat Soruları:

1. Adınız ve soyadınız
2. Cinsiyetiniz
3. Kaç yaşındasınız?
4. Etnik kökeniniz nedir?
5. Aileniz şu anda nerede ikamet etmektedir?
6. Adıyaman da nerede kalıyorsunuz?
7. Hangi dilleri konuşabiliyorsunuz?
8. Hangi fakülte (Yüksekokul) de öğrenim görmektesiniz ve kaçınıcı sınıfsınız?
9. Devletten kredi veya burs alıyor musunuz?
10. Başka bir yerden (Dernek, vakıf) yardım alıyor musunuz?
11. Size göre Adıyaman Üniversitesinde Suriyeli öğrenciler farklı bir muamele görüyor mu? (Olumlu–olumsuz)
12. Üniversitede Suriyeli öğrencilerle ne tür sorunlar yaşıyor sunuz?
13. Size göre devlet Suriyeli üniversite öğrencilerine daha fazla imkân (burs) veriyor mu?
14. Üniversitede Suriyeli öğrencilerle hiç tartıştınız mı veya kavga ettiniz mi?
15. Size göre Suriyeli öğrenciler üniversite ortamında (Okulda, yurтта) kolay arkadaş edinebiliyor mu?
16. Suriyeli öğrencilere sınavlarda zaman yetiyor mu?
17. Suriyeli öğrenciler üniversite ortamındaki (Okulda, yurтта) yemekleri beğeniyor mu?
18. Üniversite ortamında Suriyeli öğrencilerin size karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?
19. Üniversite ortamında hocalarınızın Suriyeli öğrencilere karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?

20. Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye’de aldığı eğitimden memnun mu?
21. Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye’de üniversite öğrencisi olarak en çok hangi alanda eksiklik hissediyorlar? (Eğitim araç ve gereçlerine ulaşma, barınma ve fiziki koşullar, sosyal aktivitelere katılma, ekonomik imkânlar)
22. Size göre Suriyeliler Türkiye Cumhuriyeti’nin onlara sağladığı imkânlardan memnun mudur?
23. Suriyeli öğrenciler Üniversite eğitimi bitirdikten sonra Türk toplumunun onlara karşı tutumunda bir değişim olacağına inanıyor musunuz?
24. Suriyelilerle evlenen bir yakınınız var mı? Siz bir Suriyeli ile evlenmeyi düşünür müsünüz?
25. Suriyelilerle bir arada yaşamaya ve ortak bir gelecek düşünmeye ne kadar yakınsınız?
26. Suriyelilerin Türkiye’de almakta olduğu üniversite eğitiminin onlara gelecekte bir artı değer katacağına inanıyor musunuz?
27. Size göre Suriyeli üniversite öğrencileri eğitimi bitirdikten sonra Türkiye vatandaşı olmak ister mi?
28. Türkiye’nin geleceğini nasıl görüyorsunuz? (Ülkede Suriyeli bu kadar göçmen varken)
29. Suriye savaşı biterse, Suriyeli göçmenler ülkelerine döner mi?
30. Size göre Suriye savaşı bittiğinde Türkiye ile Suriye ilişkilerinin niteliği nasıl olur?
31. Size göre Suriye savaşı bittiğinde Suriye devletine batılı anlamda Demokrasinin geleceğine inanıyor musunuz?

EK. 2.3. Akademisyenlere Yönelik Mülakat Soruları:

1. Adınız ve soyadınız.....
2. Cinsiyetiniz
3. Kaç yaşındasınız?
4. Etnik kökeniniz nedir?
5. Medeni haliniz
6. Size göre Suriyeli öğrenciler Devletten kredi veya burs alıyor mu?
7. Size göre Suriyeli öğrenciler başka bir yerden (Dernek, vakıf) yardım alıyor mu?
8. Hangi fakülte (Yüksekokul) de çalışıyorsunuz?
9. Hangi dilleri konuşabiliyorsunuz?
10. Size göre Adıyaman Üniversitesinde Suriyeli öğrenciler farklı bir muamele görüyor mu? (Olumlu–olumsuz).
11. Suriyeli öğrencilerin ilkokul, ortaokul ve lisede Arapça eğitim almış olmaları üniversitede deki Türkçe aldıkları eğitimi olumsuz etkiliyor mu?
12. Üniversitede Suriyeli öğrencilerle ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?
13. Size göre devlet Suriyeli üniversite öğrencilerine daha fazla imkân (burs) veriyor mu?
14. Üniversitede Suriyeli öğrencilerle hiç tartıştınız mı?
15. Size göre Suriyeli öğrenciler üniversite ortamında (Okulda, yurтта) kolay arkadaş edinebiliyor mu?
16. Suriyeli öğrencilere sınavlarda zaman yetiyor mu? (Yazıları okunaklı mı, klasik sınavlarda kendilerini ifade edebiliyorlar mı?)
17. Suriyeli öğrenciler üniversite ortamındaki (Okulda, yurтта) yemekleri beğeniyor mu?
18. Üniversite ortamında Suriyeli öğrencilerin size karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?

19. Üniversite ortamındaki hocaların Suriyeli öğrencilere karşı tutumunu nasıl buluyorsunuz?
20. Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye’de aldığı eğitimden memnun mudur?
21. Size göre Suriyeli öğrenciler Türkiye’de üniversite öğrencisi olarak en çok hangi alanda eksiklik hissediyorlar? (Eğitim araç ve gereçlerine ulaşma, barınma ve fiziki koşullar, sosyal aktivitelere katılma, ekonomik imkânlar)
22. Size göre Suriyeliler Türkiye Cumhuriyeti’nin onlara sağladığı imkânlardan memnun mudur?
23. Suriyeli öğrenciler Üniversite eğitimini bitirdikten sonra Türk toplumunun onlara karşı tutumunda bir değişim olacağına inanıyor musunuz?
24. Suriyelilerle evlenen bir yakınınız var mı? Siz bir Suriyeli ile evlenmeyi düşünür müsünüz?
25. Suriyelilerle bir arada yaşamaya ve ortak bir gelecek düşünmeye ne kadar yakınsınız? (Ülkede bu kadar Suriyeli varken)
26. Suriyelilerin Türkiye’de almakta olduğu üniversite eğitiminin onlara gelecekte bir artı değer katacağına inanıyor musunuz?
27. Size göre Suriyeli üniversite öğrencileri eğitimini bitirdikten sonra Türkiye vatandaşı olmak ister mi?
38. Türkiye’nin geleceğini nasıl görüyorsunuz? (Suriyeli bu kadar göçmen varken)
29. Size göre Suriye savaşı biterse, Suriyeli göçmenler ülkelerine döner mi?
30. Size göre Suriye savaşı bittiğinde Türkiye ile Suriye ilişkilerinin niteliği nasıl olur?
31. Size göre Suriye savaşı bittiğinde Suriye devletine batılı anlamda Demokrasinin geleceğine inanıyor musunuz?

EK. 3.Adıyaman Üniversitesi Rektörlüğünden Alınan İzin

